

URSULA LEGVIN

Ribar
Unutrašnjeg
Mora

Legvin Ursula

**RIBAR
UNUTRAŠNJE
MORA**

Prevod: Nedeljković B.
Aleksandar

Leguin Ursula K. FISHERMAN
OF THE INLAND SEA (A),
1994.

POLARIS
1995.

UVOD

@03 = O nečitanju naučne fantastike

Ljudi koji je ne čitaju, pa čak i neki od onih koji je pišu, vole da podrazumevaju ili da se pretvaraju kako zamisli upotrebljene u naučnoj fantastici potiču sve iz detaljnog poznavanja nebeske mehanike i kvantne teorije, i da su, zato, razumljive samo onim čitaocima koji rade za NASA i znaju da programiraju svoj video-rikorder da sam snimi nešto kad oni nisu kod kuće. Ovo uobraženje omogućuje piscima da se osećaju nadmoćno, ali 'nečitaocima' pruža izgovor. Ja ovo naprosto ne razumem, cvile oni, i nalaze utočište u dubokim, udobnim, anaerobnim pećinama tehnofobije. Ne vredi njima govoriti da je i među piscima naučne fantastike vrlo mali broj onih koji razumeju 'to'. I mi, u najvećem broju slučajeva, nađemo na video-kaseti epizodu serije 'Volim Lusi' i polovinu nekog rvačkog meča, kad smo hteli da nam rikorder snimi 'Remek-dela pozorišta'. Većina naučnih zamisli u naučnoj fantastici potpuno je dostupna i prihvatljiva svakome ko je uspeo da položi šesti razred osnovne škole; osim toga, niko vas neće ispitati kad završite knjigu. To 'nešto', zvano naučna fantastika, ipak nije prurušeni priručnik za inženjerstvo. Niti zbirka pronalazaka nekog matematičkog Sotone - 'problem-priča'. Sastoji se od običnih, prosto-naprosto, priča. To je književnost, ona obrađuje izvesne teme zato što u njima nalazi nešto zanimljivo, neku lepotu, ili vezu sa ljudskim stanjem na ovom svetu. Čak i u trapavom i netačnom nazivu 'naučna fantastika', reč 'naučna' je pridev, dakle ona je modifikator, što znači: u službi je imenice 'fantastika'.

Na primer, glavna 'zamisao' u mojoj knjizi Leva ruka tame nije naučna i nema nikakve veze sa tehnologijom. Tu je zamišljeno nešto iz fiziologije: jedna promena u osobinama tela. Za narod na izmišljenom svetu Geten, odnosno Zima, ne postoji pol; niko nije ni muškog ni ženskog pola. Getenjani veći deo vremena provode kao neutralna, dakle bespolna bića, ali jednom mesečno obuzme ih potreba za parenjem, a tada postanu ili muško, ili žensko, kako-kad. Getenjanin može biti otac nekoliko dece, a istovremeno i majka nekoliko druge dece. Možda ovo izmaštano stanje stvari nekoga očarava, ili mu je nastrano, ili ga čudi, ali u svakom slučaju nije potrebna neka naučna genijalnost da bi se shvatilo i da bi čitalac uspešno pratio tok događaja u romanu.

Drugi element u istoj knjizi jeste klima na planeti Geten. Geten je, naime, duboko u ledenom dobu. Zamisao sasvim jednostavna: hladno je; mnogo je hladno; stalno je hladno. Razgranavanja, usložnjavanja,

rezonancije, sve to dolazi tek sa pojedinostima izmaštanog.

Leva ruka tame razlikuje se od realističkog romana samo po tome što zahteva od čitaoca da prihvati, pro tem, izvesne ograničene, osobene promene u pripovedačkoj stvarnosti. Umesto da budemo na Zemlji tokom jednog od međuledenih doba, u narodu koji ima dva pola (kao, recimo, u romanu Ponos i predrasude ili u ma kom drugom realističkom romanu), mi smo na Getenu tokom jednog od tamošnjih ledenih razdoblja, među hermafroditnim, odnosno androginim stanovništvom. Od koristi je da se prisetimo da su oba ta sveta izmišljena.

Naučnofantastične promene parametara, iako mogu biti uzgredne i ukrasne, od bitnog su značaja za prirodu i strukturu knjige; mogu biti istraživane i razvijane same po sebi, zato što su zanimljive, ili mogu služiti pretežno kao metafore ili simboli, ali u oba slučaja moraju biti razrađene i romaneskno ugrađene, u pogledu zamišljenog društva i psihologije likova, u opise, akcije, osećanja, u upotrebljene slike. Verovatno je da će u naučnofantastičnim delima opis biti nešto 'gušći' (da se poslužimo izrazom Kliforda Džirca) nego u realističkoj književnosti, koja se oslanja na pretpostavljeno zajedničko iskustvo svih čitalaca. Ali pratiti naučnofantastičnu priču nije ništa teže nego pratiti ma koju složenu prozu. Svet Getena je manje poznat čitaocu, ali je, zapravo, neizmerno jednostavniji nego englesko društvo pre dvesta godina - svet koji je Džejn Ostin istraživala i tako živopisno dočaravala. Oba ta sveta treba neko vreme upoznavati, budući da ni jedan ni drugi ne možemo iskusiti nikako drugačije, osim kroz reči, dakle čitanjem. Svako delo književnosti izmišljenoga nudi nam po jedan svet koji nikako drugačije ne možemo dosegnuti, zbog toga što je u prošlosti, ili na nekom dalekom, odnosno imaginarnom mestu, ili zato što opisuje iskustva koja nismo doživeli, ili što nas uvodi u umove koji se razlikuju od našeg. Za neke ljude, ova promena sveta, ova nepoznatost, jeste nesavladiva prepreka; za druge, pustolovina i zadovoljstvo.

Ljudi koji ne čitaju naučnu fantastiku, ali koji su bar u nekoj prilici preduzeli pokušaj da je čitaju, često kažu da je, po njihovom utisku, neljudska, elitistička i eskapistička. Pošto su likovi u naučnoj fantastici, kažu oni, konvencionalni, a u isti mah neuobičajeni - sve sam genije nauke, kosmički junak, kompjuterski superheker i dvopolni vanzemaljac - ona izbegava ono sa čime se običan čovek stvarno mora nositi u svome životu; zato ne ispunjava jednu od glavnih svrha književnosti. Koliko god da nam je, danas, udaljena ona Engleska koju je Džejn Osten opisivala, ljudi u njoj su od prvog trenutka čitanja relevantni (imaju veze sa našim životom) i revelatorni (otkrivaju nešto,

omogućavaju da nešto otkrijemo). Čitajući o junacima romana Ponos i predrasude, mi otkrivamo nešto o sebi. Ima li naučna fantastika išta da ponudi osim bekstva od nas samih?

Rana naučna fantastika zaista je mahom болоvala od sindroma 'papirnatih likova', ali sada je drugačije. Pisци već decenijama koriste taj oblik (naučnu fantastiku) da istražuju likove i ljudske odnose. Ja sam jedan od takvih pisaca. Izmišljeno poprište zbivanja može biti baš ono pravo, u kome će se izvesne crte likova i izvesne sudbine najbolje ispoljiti. S druge strane, istina je i to da veliki deo današnje književnosti nije literatura o likovima. Kraj ovog veka nije doba individualnosti, u onom smislu kako je to bilo u elizabetanskom i viktorijanskom razdoblju. Naše priče, realistične ili ne, sa svojim nepouzdanim pripovedačima, rastapajućim tačkama gledišta, višestrukim percepcijama i perspektivama, često nemaju dubinu slikanja likova kao središnju vrednost. Naučna fantastika je, svojom ogromnom slobodom metafore, poslala mnoge pisce daleko napred, stazama istog tog istraživanja izvan ograničenja individualnog; oni su Šerpasi na strmim planinskim usponima postmoderne.

Što se tiče elitizma, problem tu može biti, zapravo, scijentizam: pogrešno uverenje da tehnološka nadmoć znači i moralnu. Imperijalizam visoke tehnologije jednako je nadmen kao i onaj stari, rasistički; tehnofil smatra da se uopšte 'ne računaju' oni ljudi koji ne furaju najnoviji fazon, koji nisu u Mreži, ne poseduju najmodernije sprave. To su proli, mase, bezlična rulja. Ni istorija, ni književnost nisu o takvima. U priči je uvek reč o klincima koji su nabavili stvarno super i stvarno skupe igračke. Prema tome, nova operativna definicija pojma 'ljudi' glasi: to su samo oni koji imaju pristupa do jedne izuzetno složene, brzo rastuće industrijske tehnologije. A sama reč 'tehnologija', opet, odnosi se isključivo na takvu. Čula sam kad je jedan čovek rekao, savršeno ozbiljno, da starosedeoци Amerike, pre no što su ih belci osvojili, nisu imali tehnologiju. Kao što svi znamo, grnčarija je prirodna pojava, ispletene košare dozrevaju na suncu, a grad Maču Piču je spontano iznikao na vrhu planine.

Ograničiti pojam 'ljudski rod' na proizvođače i potrošače složene, brzo rastuće industrijske tehnologije, to je zaista uvrnuta predstava, kao kad biste rekli da ljudski rod čine samo Grci, ili samo Kinezi, ili samo Britanci gornje srednje klase. Pri tome se izostavlja malčice previše.

Doduše, sva književnost izostavlja, htela-ne htela, većinu ljudi iz svog vidnog polja. Ona koja se zanima za nove tehnologije ima pravo da izostavi narode koji su (hajde da tako kažemo) posedovali ili

poseduju drugačije tehnologije, baš kao što romani o preljubama u predgrađima mogu prenebreći gradsku sirotinju, a romani u čijem je središtu pažnje psiha muškarca mogu prenebreći psihu žena. Ali takvo izostavljanje ne treba čitati kao tvrdnju da su bolji oni ljudi koji imaju bolju mašinu, ili da belci srednje klase jesu celokupno ljudsko društvo, ili da jedino o muškarcima vredi pisati. Moralne i političke stavove iskazivati izostavljanjem - to je legitimno, ako je svesno, ako autorova kultura dopušta takvu svest. Na kraju, tu je reč o prihvatanju odgovornosti. Poricanje autorove odgovornosti, nesvesno izostavljanje, jeste elitizam, i zaista osiromašuje književnu vrednost svakog žanra, uključujući tu i realizam.

Ne prihvatom presudu da korišćenjem slika i metafora sa drugih svetova, korišćenjem putovanja kroz kosmos, budućnosti i izmišljenih tehnologija, društava i bića, naučna fantastika beži od relevantnosti za ljude, za nas, naše živote. Te slike i metafore, ako ih koristi ozbiljan pisac, jesu slike i metafore naših života, to su legitimni romansijerski, simbolički načini da se kaže ono što se ni na koji drugi način ne bi moglo reći o nama, o našem postojanju, o onome što odabiramo ovde i sad.

Naučna fantastika proširuje to 'ovde' i to 'sad'.

Šta je vama zanimljivo? Neke ljude ne zanima ništa osim drugih ljudi. Neki ljudi zaista ne mare za drveće, ribe ili zvezde, nije ih nimalo briga kako mašine rade ili zašto je nebo plavo; oni su ekskluzivno antropocentrični, a često ih njihova religija podstiče na to da budu takvi. Oni neće voleti ni nauku, ni naučnu fantastiku. Kao ni sve nauke (osim antropologije, psihologije i medicine), naučna fantastika nije ekskluzivno antropocentrična. Ona ima u vidu i druga bića, i druge vidove postojanja. Može govoriti o odnosima između ljudi - a to je glavna tema realističke književnosti - ali i o odnosima između jedne osobe i nečeg drugog, na primer, o odnosima između jednog čoveka i neke druge vrste postojanja, neke zamisli, mašine, iskustva, društva.

Naposletku, neki ljudi mi kažu da izbegavaju naučnu fantastiku zato što je deprimirajuća. Ovo je sasvim razumljivo ako su, igrom slučaja, naleteli uzastopce na nekoliko postkataklizmičkih, upozoravajućih priča, ili na hrpu pomodnih cviljenja kako je sve jadno i propalo, ili se predozirali dekadentno-metalno-pank-virtuelističko-crnim kapitalističkim realizmom. Ali takva optužba često odražava, čini se meni, neku bojažljivost ili sumornost u umu samog čitaoca: nepoverenje u promenu, u maštu. Ima mnogo ljudi koji se zaista deprimiraju i uplaše kad budu prinuđeni da razmišljaju o nečemu o

čemu ne znaju već sve; plaše se da će izgubiti kontrolu. Ako nije o stvarima o koje su im već do savršenstva poznate, neće da čitaju; ako je drugačije boje, oni to mrze; ako nije iz 'Mek Donald', neće ni da probaju. Ne žele znati da je svet postojao i pre njih, da je veći od njih i da će se nastaviti i posle njih. Istoriju ne vole. Naučnu fantastiku ne vole. Pa, dabogda večno jeli kod 'Mek Donald' i bili srećni u Raju.

A sad, pošto sam rekla o ljudima koji ne vole naučnu fantastiku, da kažem i zašto je ja volim. Volim većinu vrsta književnosti, iz razloga koji su uglavnom isti, a ne posebni za ovaj ili onaj žanr. Ali ono zbog čega naročito volim naučnu fantastiku uključuje sledeće posebne vrline: životnost, prostranost i tačnost zamišljanja; razigranost, raznovrsnost i snagu metafore; slobodu od konvencionalnih književnih očekivanja i manirizama; moralnu ozbiljnost; duhovitost; šljast i lepotu.

Dozvolite da se vozim još koji tren na toj poslednjoj reči. Lepota jedne priče može biti intelektualna, kao lepota matematičkog dokaza ili kristalne strukture; može biti estetska, lepota dobro urađenog dela; može biti ljudska, emocionalna, moralna; no, verovatno je da će biti u isti mah i intelektualna i estetska i moralna. Pa ipak, kritičari i prikazivači naučne fantastike i do dana današnjeg često postupaju prema priči kao da je ona samo izlaganje zamisli, kao da je u njoj izlaganje intelektualne 'poruke' sve. Ovaj redukcionizam veoma je nepravedan prema sofisticiranim i moćnim tehnikama i eksperimentima u velikom delu savremene naučne fantastike, čiji pisci, na primer, koriste jezik kao postmodernisti, dok kritičari kasne za njima decenijama, čak i ne raspravljaju o jeziku, ostaju gluvi za implikacije zvukova, ritma, ponavljanja, obrazaca - kao da je tekst samo posuda za zamisli, šećerna obloga na piluli. Naivno je to. I potpuno promašuje ono što ja u naučnoj fantastici najviše volim: lepotu njenu.

@03 = O pričama u ovoj knjizi

Ni slučajno neću govoriti o lepoti mojih sospstvenih priča. Prepustimo to kritičarima i prikazivačima, a ja ću govoriti o zamislama. Ali ne o porukama. Nema nikakvih poruka u ovim pričama. Nisu to oni kolačići sa ceduljicom na kojoj ti je napisana sudbina. To su priče.

Tri poslednje i najduže su zasnovane, sve, na istom fazonu: na jednoj potpuno, neoprostivo neverovatnoj naučnoj pretpostavci, koja nije ekstrapolirana ni iz jedne postojeće tehnologije niti se može pravdati ijednom teorijom današnje fizike. Čista izmišljotina. Ili, kao što kažu:

čista naučna fantastika.

Pišući moje prve naučnofantastične romane, davno, shvatila sam da je Galaksija, u ponečemu, veoma nepogodna. Prihvatila sam Ajnštajnovu tvrdnju da se ništa ne može kretati brže od svetlosti (zato što nisam imala nikakvu drugu ubedljivu teoriju kojom bih zamenila njegovu). Ali ona znači da je kosmičkim brodovima potrebno nemoguće dugo da stignu sa jednog mesta na neko drugo.

Na sreću, ako se kreću brzinom svetlosti ili sasvim blizu nje, Otac Ajnštajn daje i paradoks dilatacije, odnosno 'rastezanja' vremena, zahvaljujući kome će osoba u kosmičkom brodu doživeti putovanje brzinom bliskom svetlosnoj kao maltene trenutno. Ako idemo na svet udaljen sto svetlosnih godina i ako se krećeno brzinom bliskom svetlosnoj, provešćemo, po našim opažanjima, samo nekoliko minuta na putu i stići ćemo samo nekoliko minuta stariji. Ali na svetu sa koga smo krenuli i na onome na koji dolazimo, proteći će, za tih naših 'nekoliko minuta', sto godina.

Ovo je divan paradoks kad ga pokušate savladati sa stanovišta života, osećanja i međusobnih odnosa međuzvezdanih putnika; koristila sam to u mnogim pričama. Ali on grozno kvari komunikacije. Dobijemo diplomatsku poštu, sto svetlosnih godina daleko, i pojava nemamo da li još postoji ona vlada koja je tu poštu poslala i da li joj je i sad potrebna ta isporuka megatorijuma.

Ako ne možemo komunicirati, ne može stvarno biti mnogo međuzvezdane trgovine niti diplomatije, niti ma kakvih drugih odnosa. A književnost je ponajviše o odnosima, ljudskim ili nekim drugim. Zato sam izmislila ansibl. (Kasnije sam zaslugu za taj pronalazak pripisala Ševeku sa Anaresa, koji se žestoko potrudio da mi objasni kako ansibl dejstvuje; ali ja sam ga pronašla prva.)

Ansibl ne sluša Ajnštajna. Informacija je nematerijalna. Zato (uh, što volim ova naučnofantastična 'zato!') može biti prenošena, pomoću ansibla, trenutno. Nema nikakvih vremenskih paradoksa, niti kašnjenja. Kad prevalimo rastojanje od sto svetlosnih godina između X i Y, istorija proteklih sto godina već nas čeka na Y, pa možemo sestri i pročitati šta se tokom tog vremena dešavalo na X. Ne moramo se pitati da li je anarhosindikalističke utopiste koji su nas poslali zamenila diktatura poludelih teokrata. Halo? Druže? A, ne, ne. Ovde ljudi teokratski diktator.

Iako naučno smešan, ansibl zadovoljava nešto u našoj intuiciji, lako ga je prihvatiti, poverovati u njega. Jer, vidite, na našem sopstvenom svetu, znanje i informacije, pa čak i naši glasovi uživo, preko telefona,

stižu (prividno) trenutno na drugi kraj planete, kao bestelesni elektronski impulsi. Obiđu ceo svet, a naša spora, materijalna tela mogu samo da krenu tromo i polako za njima, pešice, na točkovima ili na krilima aviona.

Naravno da i ansibl dejstvuje samo 'prividno'. Ali još niko se nije žalio. Povremeno ansibl iskrсне i u pričama nekih drugih pisaca. Ušao je u opštu upotrebu, kao telefon, kao WC papir.

Među mojim ranim pričama našla se i jedna ili dve u kojima sam rekla, ili nagovestila, da bi i kosmički brodovi bez posade mogli putovati trenutno. Bila je to greška, kršenje mog sopstvenog pravila da samo ono što po svojoj prirodi nije materijalno može putovati brže od svetlosti. Nisam to ponovila i nadala sam se da niko nije primetio.

Ali u greškama leže otkrića; često se omaškom, a ne trudom, pronađe put ka neočekivanom. Mnogo godina kasnije, razmišljajući o tim 'ilegalnim' brodovima bez posade, shvatila sam da nije bitna materijalnost nego prisustvo života ili uma. Jedina razlika između broda bez posade i onog sa posadom jeste prisutnost živih tela, ili umova, ili psiha. O-ho! To je zanimljivo. Šta sprečava brod sa posadom da poleti brže od svetlosti: prisustvo života, inteligencije, namere? Šta ako ja smislim jednu novu tehnologiju koja bi omogućila ljudskim bićima da putuju brže od svetlosti? Šta će onda biti?

Pošto je ta nova kobajagi tehnologija podjednako neuverljiva kao i ansibl, ali je, uz to, i protivna intuiciji, nisam utrošila mnogo vremena braneći je kobajagi objašnjenjima. Samo sam joj dala ime: teorija čurtena. Kao što to pisci i čarobnjaci znaju, naziv je stvar.

Obezbedivši naziv, zaronila sam naglavačke u iskustvo i dugo provela razrađujući rečnik. (Bilo je to prijatno provedeno vreme.) Neophodne su mi bile reči da pokažem, na prozni način, kakav bi osećaj moglo ljudima davati to trenutno putovanje, zvano transilijencija. Radeći ovaj posao, otkrila sam da je osećaj koji njih obuzima za vreme tog putovanja - ujedno i celokupno objašnjenje o transilijenciji, odnosno da u situaciji gde reči, same po sebi, nisu dovoljne, sintaksa uspeva da nas prebaci do drugog sveta, i opet vrati kući, za tili čas.

Sve te tri priče o čurtenu su i metaproza, naime priče o priči. U 'Priči Šobija', transilijencija je metafora za pripovedanje, a pripovedanje kao klimavo i nepouzđano, ali ipak najuspešnije sredstvo za sazđavanje zajedničke stvarnosti. 'Plesom do Ganama' nastavlja sa temom nepouzđanog pripovedanja ili nesaglasnosti svedoka, a u ekscentričnom središtu te priče nalazi se tehnološki hubristički junak, dok je u čurtensku čorbu dodata i divna 'teorija entreinmenta', što bi značilo,

ukrcavanja u istu verziju ili varijantu događaja. Naposljetku, 'Druga priča' - jedan od mojih malobrojnih eksperimenata sa putovanjem kroz vreme - istražuje mogućnost da dve potpuno različite storije o istoj osobi u istom intervalu budu podjednako istinite.

U ovoj priči dogodilo mi se da čurtenska teorija nije našla svoju tehnologiju, nije nas mogla pouzdano prebaciti sa X na Y bez proticanja vremena; ali pretpostavljam da će se pokušaji nastaviti. Mi smo rasa koja voli da putuje veoma, veoma brzo. U 'Drugoj priči' moju pažnju je odmamilo nešto drugo: naime, bračni i seksualni aranžmani na planeti O, složeni splet odnosa i ponašanja, sa beskrajnim emocionalnim mogućnostima. Mi, kao živa vrsta, volimo da zapetljavamo život, i to veoma, veoma mnogo.

Ne bih da vam pričam o 'Prvom kontaktu sa Gorgonidima' niti o 'Usponu sa severne strane' - da li je išta pogubnije od pokušaja objašnjavanja šale? Ali volim ih, obe. Smešne priče, luckaste priče, one su pravi dar. Ne možete sestri rešeni da napišete jednu, ne može biti vaša namera to; one su pokloni koje vam šalje tamna strana vaše duše.

'Kerastion' je radionička priča. Dala sam polaznicima jednu književne radionice zadatak da svako, računajući tu i mene, smisli jednu ruktvorinu, propisani način ponašanja ili narodni običaj; sastavili smo spisak tih stvari, a onda je svako od nas napisao po jednu priču, koristeći jednu, ili više, ili sve stavke sa spiska, po svojoj volji. Nekoliko čudnovatih stvari, kao što su ogrlice od vauti-korena, poreklom su sa tog spiska; takođe zamisao o pravljenja kipova od peska i svirala od štavljene ljudske kože. Moja prijateljica Rausel ovako je opisala svoj artefakt: 'Kerastion je muzički instrument koji se ne čuje.' Borhesovska priča u osam reči. Ja sam je proširila na nekoliko stotina reči i vrlo mi je prijalo, ali nisam ništa stvarno dodala ili poboljšala.

Najviše su me, od svih priča u ovoj zbirci, namučile 'Njutново spavanje' i 'Kamen koji je izmenio stvari'. 'Kamen' je parabola, a ja parabole baš ne volim. Otežala je od gneva. Ipak, ključna slika u toj priči veoma mi se dopada. Kamo sreće da sam taj moj plavozeleni kamen mogla smestiti u neko vedrije okruženje.

Što se tiče 'Njutnovog spavanja', naslov je uzet iz pesništva Vilijema Blejka koji se na jednom mestu moli da budemo pošteđeni 'jedine vizije i Njutnovog spavanja'. Priča je, dalje, povezana jednom alkam i sa izuzetnom Gojinom slikom 'Razum zaspao, čudovišta se rađaju'. 'Njutново spavanje' se može čitati (i već je čitano) kao antitehnološka propoved, luditska haranga. Nije mi takva bila namera, htela sam da napravim priču-upozorenje, da reagujem na mnoge priče i romane koje

sam tokom godina pročitala, a u kojima se (svesno ili ne - eto opet problema elitizma) prikazuje da su ljudi u kosmičkim brodovima i stanicama nadmoćni u odnosu na one na Zemlji. Mase tupavih ostaju dole u blatu, množe se i umiru u prljavštini i bedi, ako, tako im i treba, dok mali broj izabраниh, oni koji znaju kako programirati video-rikorder da stvarno snimi željenu emisiju, živi u visinama, u tim superčistim vojno ustrojenim svetićima gde imaju sve moderne pogodnosti plus seks u virtuelnoj stvarnosti; i baš ta manjina, gore, predstavlja Budućnost ljudske rase. Meni se činilo da je to jedna od tuobnijih budućnosti.

Priča se, međutim, nije zadržala na tome, nego je prešla na lik, Ajka, koji je, sav brižan, dolutao u moj um: čovek koji zaista ima zašto da se brine i grize, racionalan čovek koji poriče postojanje iracionalnog - drugim rečima, pravi vernik kome nije jasno kako i zašto njegova prava vera ne urađa plodom. Kao Dalzul u priči 'Plesanjem do Ganama', Ajk je tragičan lik, divljenja dostojan čovek koji je predaleko posegao, ali je manje odlučan, a u isti mah pošteniji nego Dalzul, zbog čega više pati. I on je izgnanik; gotovo svi moji glavni junaci jesu, na ovaj ili onaj način, izgnanici.

Neki prikazivači odbacili su Ajka, tvrdeći da je nejak 'pas od slame', žrtva mog zloglasnog, krvožednog, muškomrzačkog, feminističkog otrova. Dobro, momci, hajde, neka bude da ste vi u pravu. Kuvani pankreas prepun zlovolje, sa sosom od ogorčene reakcije uvređenih? Ali kako god čitalac video Ajka, nadam se da priča neće biti shvaćena kao propaganda protiv putovanja u kosmos. Ja volim i zamisao i današnju stvarnost istraživanja kosmosa; samo sam pokušavala da osporim onaj samozadovoljni, antiseptični pristup tome. Zaista mislim da moramo poneti svoju prljavštinu sa sobom kud god da krenemo. Mi jesmo blato. Mi smo Zemlja.

PRVI KONTAKT SA GORGONIDIMA

Supruga Džerija De Brija, junakinja Prelaza Grong, volela je da izgleda lepo. To je bilo važno za Džerijeve poslovne veze, naravno, ali se i ona sama osećala pouzdanije, pa na neki način i srećno, kad je znala da je celofan na njoj nov, trepavice stvarno dobro prilepljene, da joj je rumenilo istaklo jagodice na obrazima baš onako kao što ona ljubazna devojka iza tezge kaže. Međutim, postajalo je teško osećati se svežom i izgledati lepo u ovoj pustinji koja je postajala sve vrelija i vrelija, sve crvenija i crvenija, tako da je, zaista, počinjala da liči na onu njenu predstavu o Lošem Mestu, osim što nije bilo toliko ljudi. Zapravo, nije bilo nikoga.

"Šta misliš, da l' je moguće da smo već prošli to mesto?" odvaži se ona, najzad, da kaže. Zauzvrat se na nju, ni najmanje iznenađenu, sruči Džerijevo ogorčenje, koje je na taj način dobilo bezbednosni ventil, radi čega je ona to i rekla. "E, jebo te, kako smo mogli da prođemo kad nismo prošli pored ničega već sto pedes' kilometra? Osim tih jebenih žbunića? Jee-bote a si g-lupa."

Džerijev način izražavanja bio je za žaljenje. Ponekad je, zbog toga, bilo veoma teško razgovarati sa njim. Ona je danas, pre nekoliko sati, imala jedno malo, malecno, najmalešnije osećanje, žensku intuiciju možda, da su se oni ljudi koji su Džeriju govorili gde je Prelaz Grong - samo zafrkavali; da je to bila njihova mala šala. U hotelskom baru ponavljao je veoma glasno da je čak iz Adelaide doleteo samo da bi video Korobori, ali da ga je Korobori silno razočarao. Upoređivao je ovo australijsko sa indijanskim plesom koji su gledali u Taosu. A zapravo je u Taosu stao da se vrpolti, bilo mu je dosadno, pa su usred plesa morali da odu da bi on popio nešto, tako da ona nije ni videla dolazak onih sa maskama; svejedno, sad je on pričao kako u Sjedinjenim Američkim Državama znaju da prirede dobar 'urođenički šou'. I još je rekao: nekoliko žgoljavih aboa koji đipaju unaokolo nisu dovoljni da bi turisti iz stvarnog sveta imali o čemu da pišu kući. Ausići treba da posete Diznijev svet, pa da vide kako se posao radi, dodao je on.

Sa tim se slagala: volela je Diznijev svet. To je na Floridi, gde su morali da stanuju sad kad je Džeri postao administrativni direktor kompanije, bilo jedino mesto koje se njoj mnogo dopalo. U baru se zatekao jedan Australijanac koji je jednom video Diznilend; taj reče da je Diznilend 'zaista nešto' ili 'zaista ništa' - njegov izgovor te dve reči bio je 'zejista niešt-hm'. Činilo se da je to neki dobričina. Reče da se

zove Brus, a njegov prijatelj, koji je do njega sedeo, takođe Brus. "Toi e ovde čiest o-jime", reče on, hoteći da izrazi misao 'to je ovde često ime'. Razumela ga je, pouzdano. Pošto se Džeri nastavio žaliti da Korobori ne valja, prvi Brus reče: "Liep-hm, drugar, moižeš da oideš na Groing, ak oićeš da vijdiš prave stvarji, iel takoi, Brus?"

U prvi mah se činilo drugi Brus ne zna o čemu je reč; tad se njena ženska intuicija probudila. Ali uskoro su obojica Brusova mlela o tom mestu, Prelazu Grong, 'u bušu', gde je, navodno, moguće pronaći prave Aboridžine koji stvarno žive pustinjiskim životom. "Blizu Alis Springsa", reče im Džeri znalački, ali se odmah pokaza da se zeznuo, jer Grong je, rekoše oni, još mnogo dalje u pustinji. Davali su uputstva tako precizno da je bilo jasno da znaju o čemu govore. "Nekoilik-hm sati voiznje, toi e svie", reče Brus i objasni da većina turista izbegava to mesto jer vole da ostaju na 'utabanoi stazji', dok je Grong samo za 'maistore'.

"Tamoi rasturai-u", reče Brus i nagovesti da je to kao Korobori ali više 'neistašan'.

"Je l' hotel iole bolji od ove rupe ovde?" upita Džeri, a oni se nasmejaše. Nema hotela, objasnili su; tamo je kao na safariju. "Šatorij poid zvo-ezdama. A kij-ša - nijkad!"

Onda Brus reče da je hrana tamo veličanstvena: šnicle od sveže kengurovine, jer tamo love kengure svaki dan. A pre ručka se, uz piće, dobiju 'vijčtet-crvji'. Sve je to, reče Brus, jedna gruba vrsta luksuza. "Ie li tak-hm, Brus?"

"Apsoilutn-hm", odgovori mu Brus.

"A jesu ti Abići prijateljski nastrojeni?" upita Džeri, i dobi odgovor da su divni, 'soi zemlje', da prema svakome postupaju kao prema kralju i da su za njih svi belci nešto kao 'boigovi'. Džeri je slušao Brusove i klimao glavom.

I tako je Džeri zapisao sva njihova uputstva, i evo, sad se njih dvoje voze i voze, jednim starim automobilom sa proširenim zadnjim delom, koji se jedini mogao iznajmiti u gradiću gde su se zatekli vođeni željom da vide Korobori; međutim, ovde za drum znaš da je drum samo zato što se produžava u pravoj liniji napred... u beskonačnost. Džeri je to u početku primao sa vedrinom. "Imaćemo šta da nabijemo u bulju onom krembilu Filu", govorio je. Njegov prijatelj Fil većito je odlazio na mesta kao što je Tibet i tamo doživljavao divne pustolovine i posle puštao video-kasete na kojima se vidi kako on stoji pored jakova. Džeri je za ovo putovanje kupio vrlo skupoceni kamkorder, i zato je sad mogao govoriti: "Ima da slikam Abiće. Da se prevrne jebani Fil,

zajedno sa njegovim mošusnim volovima!" Ali jutro se otešlo u prepodne, pustinja se otešla još više, a drum se kroz nju otegao - zar je moguće da Australijanci ovaj deo kontinenta nazivaju izrazom 'buš', dakle 'žbunovito područje', samo zato što se na svakih kilometar-dva pored druma nađe po jedan patuljasti trnoviti žbunić? - i Džeri je postajao sve vreliji i vreliji i sve crveniji i crveniji, baš kao pustinja oko njih. Potištenost poče hvatati i nju, pogotovu što joj je maskara 'krenula' sa lica.

Pitala se da li posle još četrdeset kilometara (čtvorka je bila njen srećan broj) da se odvaži i prvi put kaže Džeriju nešto u stilu: "Možda bi trebalo da se vratimo?", kad Džeri uzviknu: "A-ha! Tu smo."

Nešto se, zaista, videlo ispred njih.

"Nismo primetili nikakav znak", reče ona sumnjičavo. "Nije rečeno da će biti brdo?"

"Nije ti ono brdo, ej, to je samo stena, ka-ko se ono zove - one velike zajebane crvene kamenčine..."

"Ajersova Stena?" U hotelu u Adelaidi čitala je turistički prospekt 'Dobro došli u Zemlju Tamo Dole', dok je Džeri sedeo na toj njegovoj konferenciji o plastici. "Al ona je usred Australije, a?"

"Nego gde smo, šta misliš, jebote, ako ne usred Australije! Je l' tebi ovo liči na prokletu Istočnu Nemačku?" Vikao je iz sveg glasa i ubrzavao vožnju. Užasavajuće prav put, koji se prostirao ispred njih, vodio je pravo u to brdo, ili stenu, ili već šta. Naravno, to nije bila Ajersova Stena, toliko je njoj bilo jasno, ali zašto ljutiti Džerija? Takav postupak po pravilu je nekoristan, naročito kad Džeri već krene sa tom svojom dernjavom.

Ta stvar je bila crvenkasta, oblikom kao auto 'buba', samo ogromno uvećan i kvrgav po površini; okolo se vrzmalo mnogo ljudi, što je njoj, u prvi mah, bilo drago. Dosadašnja potpuna izdvojenost - nisu videli nijedno drugo vozilo, ni farmu, ništa, već dva sata - plašila ju je. Ali sad, dok su se primicali tim ljudima, ona pomisli da izgledaju prilično čudno. Čak čudnije nego oni u Koroboriju. "Ovo su, valjda, urođenici", reče ona pojačanim glasom.

"Dobro, ti si, znači, očekivala Francuze", reče Džeri tonom kao kad se šali; ona se nasmeja. Ali sledećeg trena ote joj se: "Uh! Bože!" jer prvi put je jasno videla jednog od tih urođenika.

"Momčine, a", reče Džeri. "Njih zovu 'Bušmani'."

Ovo joj nije zazvučalo kao da je, baš, tačno; ali, nije se bunila. Još je bila u šoku: ta osoba ispred nje bila je visoka, tanka, crna i bela, i nenormalna. Ta osoba je naprosto stajala i gledala njihova kola, ali

kojim očima? Nekim očima koje ne možeš videti, ispod teškog čela i debelih žbunastih obrva. Kosa kao crni konopci; crni, oklembešeni preko pola lica i nekako ispruženi sa zadnje strane glave... iza ušiju, tako da su odatle stršali na razne strane.

"Jesu li oni, ovaj, obojeni?" upita ona nejakom.

"Uvek se oni tako mažu." Džerijev prezir prema njenom neznanju delovao je ospokojavajuće.

"Pa... maltene bi' rekla da ne izgledaju kao ljudi", reče ona, vrlo tiho, da ih ne uvredi, pod pretpostavkom da znaju engleski; Džeri je već zaustavio kola, otvorio i leva i desna prednja vrata, i sad je petljao nastojeći da izvadi video-kameru.

"Drži ovo!"

Uzela je i držala. Pet ili šest ovih visokih, crnih i belih ljudi na neki način se, delimično, okrenulo ka automobilu, ali činilo se da svi još i sad rade nešto u podnožju tog njihovog brda ili stene ili već čega. Bile su tu i neke grbe koje bi mogle biti šatori. Niko nije prilazio da im poželi dobrodošlicu, niti ma šta slično, ali njoj je, zapravo, prijalo što ne prilaze.

"Drži i ovo! A gde li si samo, Hrista mu, zavukla one... A-ha. Dobro, daj sad ovamo."

"Džeri, pitam se da li bi trebalo prvo da ih pitamo."

"Koga, šta?" odbrusi on, mučeći se da ugura nešto što je ličilo na video-kasetu.

"Ove ljude ovde. Da l' smemo da ih slikamo. Sećaš se šta su nam rekli u Taosu kad..."

"Ma, jebote, ne treba prokleta dozvola da slikaš gomilu urođenika! Božž-že! Jesi ikad videla 'Nešenal Džiografik'? Jebote, dozvola!"

Ništa nije pomagalo kad bi njegova vika počela. U svakom slučaju, taj narod nije bio zainteresovan za ono što je Džeri radio. Doduše, nije baš ni bilo lako zaključiti na koju stranu oni gledaju.

"Oćeš da izideš ti iz tih jebanih kola?"

"Velika je vrućina", reče ona.

Njemu nikad nisu smetale njene izjave u smislu da se uplašila prevelike vrućine, prejakog sunca, i slično, zato što mu se dopadalo da bude snažniji i otporniji. Možda je ona mogla reći i da se plaši urođenika, jer je Džeri voleo da ispadne i hrabriji, takođe; ali ponekad se ljutio na njen strah, kao onaj put kad ju je naterao da pojede onu otrovnu ribu, zapravo ribu koja je možda bila, a možda i nije bila otrovna, u Japanu, samo zato što je izjavila da se plaši da je jede; ona se posle toga ispovala, što je svima prisutnima bilo neugodno. Zato je

sad samo sedela u kolima i pazila da i motor i uređaj za klimatizaciju nastave da rade, iako je prozor na njenoj strani ostao otvoren.

Džeri je digao kameru na rame i pravio panoramu čitavog prizora: dalekog obzorja, crvenog i vrelog; neobičnog predmeta nalik na brdo ili stenu, sa pojedinim sjajnim mestima nalik na staklo; crnog tla uokolo, koje je izgledalo kao da je tu bio požar; i tih ljudi koji su se vrzmali posvuda. Bilo ih je bar četrdeset, možda pedeset, možda i više. Njoj tek sad pade na um da još nije uočila šta je na njima koža, a šta odeća, ako uopšte nose odeću; a nije, zato što su bili tako čudnih oblika i obojeni (ili, po svojoj prirodi, obojeni?) trakama i tačkama bele boje i crne boje, ne kao zebre nego još zapetljanije, donekle kao oni crni kostimi sa nacrtanim kosturom, za maskenbal, ali ne baš ni tako. Bili su sigurno dva i po metra visoki, ali su im ruke bile kratke, kao u kengura. A kosa im se sastojala od tih crnih konopaca koji su im stršali ili visili iz glave. Stidela se da gleda ljude bez odeće, ali ni na jednome se nije videlo ono, niti išta slično. Ona shvati da ni po čemu ne zna da li su to muškarci ili žene.

Svi su bili zauzeti svojim radom, ili obredom, ili već čime. Neki su držali u rukama neke predmete nalik na velike, tanke listove zlata, drugi su potezali neke gajtane ili žice. Nije se primećivalo da govore, ali je u vazduhu neprestano bio neki zvuk, neko bubnjanje i zujanje, sa talasavim usponima i padovima, zvuk dubok, kao pređenje mačaka ili ljudski glasovi u velikoj daljini.

Džeri se zaputi pravo ka njima.

"Pazi", reče ona jedva čujno. On, dabome, nije obratio ni najmanje pažnje na to.

Nisu ni oni marili za njega, bar koliko je mogla videti. Nastavio je da snima, okrećući kameru sporo ali postojano na razne strane. Kad se sasvim primakao dvojici crno-belih, oni se okrenuše ka njemu. Nikako nije uspevala da vidi njihove oči, ali desilo se nešto drugo, njihova kosa se na neki način nadigla i pognula ka Džeriju - svaki od tih crnih konopaca, dugačkih po trideset i više centimetara, usmerio se i povio kao da gleda Džerija. Kad ona to vide, njena sopstvena kosa pokuša da se podigne, mlaz vazduha iz aparata za klimatizaciju sad je bio hladan kao led na njenim oznojenim rukama. Ona se iskobelja iz automobila i pozva Džerija.

Nastavio je da snima.

Grabila je ka njemu, najbrže što je mogla, u sandalama sa visokim potpeticama, po tlu koje se sastojalo od šljake i kamena.

"Džeri, vraćaj se ovamo. Mislim..."

"Ćuti tamo!" dreknu on tako divljački, da ona za trenutak stvarno stade. Ali sad je još bolje videla njihovu kosu, koja je imala oči, a i usta, i malene, crvene jezike koji su palacali.

"Vraćaj se, Džeri", reče ona. "Nisu to urođenici, to su tuđini iz kosmosa. Ono je njihov leteći tanjir." Znala je iz časopisa San da su neka neidentifikovana preletanja zabeležena ovde dole, u Australiji.

"Jebo te, očeš da ćutiš više", reče on. "Ej, momčino, daj mi malo akcije, može? Ćipa-ćipa? Važi?" Oko mu je bilo zalepljeno za kameru.

"Džeri", reče ona, glasom koji joj se lepio u grlu. Jedan od tuđina iz kosmosa načinio je pokret svojom malom, a reklo bi se i slabom rukom: ispružio je šaku prema automobilu. Džeri mu nagura kamkorder praktično u lice; na to, vanzemaljac prekri sočivo kamere šakom. To je, dabome, naljutilo Džerija, koji dreknu: "Beži mi ruku sa sočiva, bre, jebote!" I tek sad stvarno pogleda tuđina iz kosmosa, ne kroz kameru nego golim okom. Licem u lice. "Je-he-he", reče on.

I maši se rukom za kuk. Uvek je nosio pištolj, jer Amerikanac ima pravo da nosi oružje, a sem toga danas na sve strane gamižu neki narkomani. Prokrijumčario ga je i kroz carinski pregled na aerodromu, na način samo njemu poznat. Zna on kako se to radi. Niko neće razoružati njega.

Videla je, savršeno jasno, šta se potom dogodilo. Tuđin iz kosmosa je otvorio oči.

Postojale su oči, ispod tih mračnih, čupavih obrva; ali su bile sklopljene, do sad. Sad su se otvorile i pogledale Džerija u oči, a on se skamenio. Ostao je u istom položaju, držeći kameru u jednoj ruci, a drugom rukom posežući ka pištolju. Ukočen.

Još nekoliko tuđina iz vasiona okupilo se oko Džerija. Svima su bile zatvorene oči; gledale su samo one sitne oči na završecima njihove kose. A te su i svetlucale i blistale; majušni crveni jezici izletali su i palacali i munjevito se uvlačili nazad; zujavi, mrmoreći zvuci bili su sad mnogo jači. Mnoge zmiije-kose okrenuše se, svojim povijanjem i uvijanjem, ka njoj. Kolena su joj klecala, a srce grulovalo u samom grlu, ali morala je stići do Džerija.

Provukla se između dva ogromna tuđina iz vasiona i dohvatila Džerija, potapšala ga rukom po ramenu. "Džeri, budi se!" reče ona. Bio je kao kamen. Bio je paralizovan. "Jao", reče ona, a suze joj krenuše niz lice. "Jao, šta ću sad." Poče se očajno osvrtnati, zagledati u visoka, uzana, crna i bela lica uzdignuta iznad nje; videli su se njihovi beli zubi, ali su im oči bile čvrsto zatvorene, samo su se konopci njihove kose preplitali, zurili u nju, mrmorili nešto. Nešto tiho, nalik na muziku;

nešto bez ljutnje, smirujuće. Dvojica podigoše Džerija, obazrivo, kao da je to neki sitan dečak - ali krut - i prenesoše ga, pred njenim očima, u kola.

Nastojali su da ga uguraju uzdužno, na zadnje sedište, ali nije mogao da stane. Ona potrča da pomogne. Oborila je naslone zadnjih sedišta; sad je bilo dovoljno mesta za njega, u zadnjem delu vozila. Tuđini iz vasiona su ga lepo namestili, pored njega ostavili i kamkorder, a onda su se obojica uspravili. Njihove kose gledale su dole, u nju, svetlucavim očicama. Nešto su tiho mrmorile; a detinjaste ruke pokazaše natrag, niz drum.

"Da", reče ona. "Hvala vam. Do viđenja!"

Njihovo zujkanje.

Ušla je, zatvorila prozor, okrenula kola, a drum je na tom mestu bio proširen; i, gle, stvarno je tu bio postavljen i znak, pisalo je 'Prelaz Grong', iako ona nije videla da tu ima ikakvog ukrštanja sa nekim drugim drumom ili prelaženja druma preko ma čega.

Povezla je nazad, oprezno, jer se sva tresla, ali posle nekog vremena brže, i još brže, da bi prevezla Džerija do lekara, dabome, ali i zato što je volela da vozi po dugačkim, ravnim drumovima veoma brzo, baš ovako. Džeri joj nikad nije dozvoljavao da vozi, osim u gradovima.

Paraliza je bila potpuna i doživotna, što je moglo biti užasno; ali, srećom, ona je sad mogla da plati za prvoklasnu negu, dvadeset četiri sata na dan, za jadnog Džerija, jer je sklopila zaista dobre poslovne ugovore sa ljudima sa raznih televizija, kao i sa agencijom za videokopirajt. Prvo je prikazivano kao film, po celom svetu, pod naslovom 'Tuđini iz kosmosa sleću u zabačenom delu Australije', ali ubrzo je postalo deo prave nauke, i prave istorije, i prikazivalo se pod drugim naslovom: 'Prelaz Grong, Južna Australija: prvi kontakt sa Gorgonidima.' Spiker je objašnjavao gledaocima kako se desilo da ona, Eni Lori De Bri, postane prvo ljudsko biće koje je razgovaralo sa našim prijateljima iz kosmosa, koji su tek posle toga poslali svoje ambasadore u Kanberu i Rejkjavik. U celom filmu postojao je samo jedan jedini dobar snimak njenog lica, mada ne savršen, jer je Džerijeva ruka malo drhtala, a njena šminka je malčice pocurila, stvarajući uspravne pruge; ali to nije bilo bitno. Ona je bila junakinja priče.

NJUTNOVO SPAVANJE

Kad je vlada Atlantske Unije, koja je sponzorirala 'Društvo SPES' kao svoj projekat posebne namene, javnosti još nedostupan, oborena državnim udarom na početku prestupne godine (zbog čega je dobio naziv 'prestupni udar'), Maston i njegovi ljudi bejahu spremni: te iste noći sav novac Društva, dokumentacija i svi članovi prošvercovani su preko granice, u Sjedinjene Američke Države. Posle kratkog pregrupisavanja, uputili su peticiju Republici Kaliforniji, tražeći dozvolu da se nastane na nenaseljenim močvarnim terenima poznatim kao 'hemijske zemlje' zbog toksičnog otpada koji se tamo nagomilao, u dolini Sen Žoakin. Sagradili su na tom mestu Bejkersfild, grad pod kupolom, prototip samog SPES-a - naročitog satelita. Unutra se tako lepo moglo živeti da je nekolicina kolonista počela da postavlja pitanje: zašto ne ostati, zašto utrošiti ogromne svote novca i ogroman dodatni trud? Ali propast mirovnog sporazuma Kalifornije i Meksika, poznatog kao Kal-Meks plan, i prvi upadi većih vojnih formacija sa juga, kao i nova epidemija gljivične kuge, dokazaše još jednom da se na Zemlji ne može ostati. Sledeće četiri godine, montažerske ekipe podizane su na orbitu i vraćane šatlom, četiri puta godišnje. Sedam godina posle prebacivanja u Kaliforniju, izvedeno je završnih deset poletanja sa rampe na Zemlji i deset uspešnih pristajanja uz zlatni mehur koji je lebdeo u libracionoj tački. Svi kolonisti našli su se u Spesu, bezbedni. Samo pet nedelja kasnije monitori Spesa javili su da su Ramirezove horde pregazile dolinu Sen Žoakin, uništile tamošnju lansirnu rampu, popljačkale sve što je bilo preostalo od grada Bejkersfilda i spalile kupolu.

"Pobegosmo za dlaku", reče Noah svom ocu, Ajku. Noah je imao jedanaest godina i čitao je mnogo. Otkrivao je, sopstvenim trudom, jedan po jedan književni kliše, i svaki je upotrebljavao, svečano i zadovoljno.

"Ono što meni nije jasno", reče Ester, "jeste sledeće: zašto nisu svi postupili kao mi." Ona prstom pogura naočari malo nagore, namršteno gledajući slike na monitorskim ekranima. Korektivna hirurgija zasad nije mnogo pomogla njenom veoma lošem vidu; pošto je imala velike probleme sa imuno-sistemom i alergijskim reakcijama, nije dolazila u obzir nikakva transplantacija očnih sočiva. Ester, čak, nije smela ni da nosi kontakt-sočiva. Zato je imala naočare na licu, kao neko derišće iz sirotinjskog kvarta. Ali doktori su uveravali Ajka da će dve-tri godine života ovde, u potpuno nezagađenoj sredini Spesa, biti spas za Ester:

ona će moći da izabere za sebe par savršenih očiju iz zalihe zamrznutih organa. "Onda ćeš biti moja plavooka devojčica!" govorio joj je otac u šali, posle neuspeha njene treće operacije, kad joj je bilo trinaest. Važno je bilo jedno: njen nedostatak nastao je pri razvoju organizma, posle rođenja. Nije bio genetski uslovljen. "Tebi su i geni plavi", govorio joj je Ajk. "Noah i ja imamo recesivne za skoliozu, ali ti, devojčice moja, ti si helično savršena. Noah će morati da nađe partnerku u grupi B ili G, ali ti ćeš moći da biraš iz cele kolonije - ti si bez ograničenja. A takvih ima samo dvanaest u celoj ovoj naseobini."

"Znači, mogu da se pustim u promet. Živeo promiskuitet", govorila je tada Ester, sa licem pokeraški bezizražajnim, ispod zavoja. "Živeo broj trinaest."

Sad je stajala uz svog brata; Ajk ih je oboje pozvao u monitorski centar, da vide šta se dogodilo sa njihovim gradićem pod kupolom, Bejkersfildom. Neki od žena i dece u Spesu ispoljavali su sklonost ka sentimentalnosti, ka 'nostalgiji', kako su to oni govorili; on je želeo da se njegova deca uvere kakva je Zemlja, zašto su otišli. Spesova VI, veštačka inteligencija, programirana da odabira emisije zanimljive za ovu koloniju, dovršila je izveštaj iz Bejkersfilda projekcijom daljih Ramirezovih osvajanja, a onda se prebacila na peruansku meteorološku studiju Amazonije. Ekran se ispuniše peščanim dinama i 'čelavim' crvenim ravnicama, a glas na engleskom jeziku (zapravo je prevodila VI, preuzimajući tako i ulogu 'spikera'), nastavi svoju jednoličnu, zujavu pričanciju. "Vidi, molim te", reče Ester, piljeći i pridržavajući naočare prstima da ne spadaju. "Pa to je sve mrtvo tamo. Zašto se nisu svi popeli ovamo?"

"Novac", reče njena majka.

"Zato što većina ljudi nije voljna da se osloni na svoj razum", reče Ajk. "Drugorazredni činilac je novac, materijalna mogućnost. Već stotinu godina svi koji su želeli da gledaju, mogli su da vide šta se dešava: iscrpljenje resursa, populaciona eksplozija, slom vladajućih institucija. Ali da bi čovek racionalno postupio, mora biti voljan da se osloni na razum. Većina ljudi radije će se osloniti na sreću, ili na Boga, ili na neko lako rešenje. Nije lako sa razumom. Planirati pažljivo, to je - naporno. A naporno je i čekati godinama, opredeljavati se za teška, ali dobra rešenja, prikupljati sve nove i nove svote za finansiranje poduhvata, očuvati tajnu da ne bi čitav projekat bio kooptiran u nešto drugo, ili upropašćen pohlepom ili maloumnošću. Koliko ima onih koji se mogu držati jedne, prave linije, u svetu koji se raspada? Razum je onaj kompas koji nas je vodio i doveo dovede."

"Niko drugi nije ni pokušao?"

"Koliko je nama poznato, niko."

"Postojali su fojovci", reče Noah tankim glasom. "Čitao sam o tome. Strpali su hiljade ljudi u led, kao na zamrzavanje organa, ali cele ljude, žive. Proizveli su veliki broj jeftinih raketa i sve ih ispalili u kosmos, u nadi da će jednog dana, kroz oko hiljadu godina, stići do neke zvezde i probuditi se. Ali nisu čak ni znali da li ta zvezda ima neku planetu."

"A njihov vođa, velečasni Keven Foj, stajaće na njoj da im poželi dobrodošlicu u Obećanu zemlju", reče Ajk. "Dobar život malo sutra, a umireš danas... jadni oslići! Narod ih je tako zvao, zato što su u samoposlugama mogli da se kupe oni zamrznuti oslići, pakovani tako da je u svakoj kesi bila samo po jedna riba. Ja sam bio otprilike vaših godina i gledao sam na vestima kako se Fojovi 'oslići' penju u rakete, nazvane 'fojnice'. Polovina su već bili zaraženi fungoidima ili RMV-ima. Ulazili su noseći bebe i pevajući. To nisu bili ljudi koji veruju u razum, nego ljudi koji se prepuštaju očajanju."

Holovid je prikazivao ogromnu prašinstu oluju koja se polako valjala preko pustinjaških područja gde je nekad bio sliv reke Amazon. Oblaci prašine imali su tupu, tamnu boju, mešavinu crvene, sive i smeđe; boju zemlje.

"Imamo mi sreće", reče Ester. "Pretpostavljam."

"Ne", reče njen otac. "Sreća nije imala nikakve veze s time. Niti smo mi neki izabran narod. Birali smo sami." Ajk je bio čovek koji govori blagim tonom, ali sad se u njegovom glasu osećao i drhtaj nečeg grubog, zbog čega ga deca na trenutak pogledaše, a žena ostade zagledana u njega nekoliko trenutaka. Njene smeđe oči bile su bistre, svetle.

"Takođe smo se žrtvovali", reče ona.

Klimnuo je glavom.

Smatrao je da ona verovatno misli na njegovu majku. Sara Rouz se kvalifikovala za jedno od četiri mesta ostavljena za žene koje zbog svojih godina više ne mogu rađati decu, ali su vrhunski osposobljene za stručne poslove. Ali kad joj je Ajk, čije je pravo ime bilo Ajzak, ili Isak, rekao da ju je uspeo ubaciti, Sara je prasnula: "Ja da živim u toj groznoj konzervi, u toj kuglici za kuglični ležaj koja se vrti u ničemu? Gde nema vazduha, ni mesta?" Pokušao je da joj objasni o pejzažima u Spesu, ali ona je sve to odbacila. "Znaš da sam imala napad klaustrofobije u Čikagu, pod kupolom dva kilometra u prečniku! Mani se gluposti. Povedi ti Suzanu i decu, mene ostavite da udišem smog, važi? Idite vi. Meni šaljite samo razglednice sa Marsa." Umrta je od

retromutacionog virusa, soja RMV-3, nepune tri godine posle tog razgovora. Kad je Ajkova sestra zvala da kaže da Sara umire, Ajk je već bio dekontaminiran; izići iz gradića-kupole Bejkersfild značilo bi primorati sebe na dekontaminaciju iz početka, ali i izložiti se infekciji tim najgorim od svih sojeva brzomutirajućeg virusa koji je prouzrokovao već oko dve milijarde ljudskih žrtava, više nego sporadijacijski sindrom, a gotovo isto koliko i masovna glad. Ajk nije pošao. Uskoro potom, stigla je poruka od njegove sestre: 'Mama umrla sredu noć, sahrana 10 petak.' Ajk je slao poruke faksom, mrežom, videom, ali nijedna poruka nije se probila ili njegova sestra nije želela nijednu da primi. To je sad bio stari bol. Oni su izabrali. Oni su se žrtvovali.

Njegova deca su sad pred njim, divna deca radi koje su sve žrtve prinete: deca koja su nada. Budućnost. A na Zemlji je obrnuto, tamo prinose decu na žrtvu. Prošlosti.

"Odabrali smo", reče on, "i žrtvovali smo se. I pošteđeni smo." Izenadiše i njega samog te dve poslednje reči, dok ih je izgovarao.

"Ej", reče Noah, "Es, idemo, petnaest je, propustićemo šou." Odjuriše, mršavi dečak i temeljito građena devojkica, kroz vrata i preko Livade.

Porodica Rouz živela je ovde u Vermontu. Ajku bi svaki pejzaž bio dobar, ali je Suzan rekla da su Florida i Boulder lažnjaci, a da bi od Urbana smesta pošizila. Zato je njihova stambena jedinica gledala na jednu livadu Vermonata. Saborna jedinica, ka kojoj su dvoje mladih pošli, imala je belo pročelje sa urednim crkvenim zvonikom, a iza nje je bilo projektovano obzorje, sa zaštitničkim plavim šumovitim brdima. Svetla u kvadrantu Vermont bila su taman koliko treba pomaknuta od vertikale, rekla je Suzan - "Ili je pozno jutro, ili rano popodne, uvek imaš vremena da obaviš sve poslove." To je bilo svojevrсно žongliranje sa stvarnošću, smatrao je Ajk; ali, malo, ne opasno. Nije se nimalo usprotivio. Njemu, lično, bilo je dovoljno tri ili četiri sata sna; oduvek je bio čovek noći i dopadala mu se okolnost da je sad mogao računati da će noć uvek biti jednake dužine, a ne prekratka u leto.

"Da ja tebi nešto kažem", reče on Suzani, posle razmišljanja o deci i o onom dugom pogledu koji mu je uputila.

"A?" odvrati ona, ne odvajajući pogled od holovizije, na kojoj se videlo kako oluja izbacuje prašinu u stratosferu: ružna ploveća mrlja sa dugačkim pipcima.

"Ne volim monitore. Ne volim da gledam dole."

Nije mu bilo baš sasvim lako da to prizna i da kaže glasno; ali Suzan

se samo osmehnula i rekla: "Znam."

Želeo je nešto više od toga. Verovatno Suzan nije stvarno razumela šta joj je rekao. "Ponekad poželim da se to može isključiti", reče on i nasmeja se. "Naime, ne baš stvarno. Ali to je nekakva veza, obaveza, pupčana vrpca. Rado bih je presekao. Da ovi naši mogu da počnu od čistog početka. Potpuno čisto i jasno. Mislim, ova deca."

Klimnula je glavom. "To bi možda bilo najbolje."

"Bar će njihova deca... U toku je zanimljiva rasprava u sali u ED-u." Ajk je bio fizičar specijalizovan za probleme izgradnje i inženjeringa; Maston ga je postavio na mesto glavnog stručnjaka za Šenfeldovu VI. U ovom trenutku najvažnije od njegovih zaduženja bilo je da rukovodi izgradnjom drugog Spes broda, koja je već počela u Radnim halama.

"O čemu?"

"Al Levaitis je predložio da ne pravimo nikakve pejzaže. Znaš kakav govor je održao o tome! Kaže da je to pitanje poštenja. Naime, da svaku našu zonu koristimo bez prikrivanja, da je pustimo da nađe svoju sopstvenu estetiku, a ne da je maskiramo u nešto drugo. Ako je Spes naš svet, onda i da ga prihvatimo kao takav. Sledeće pokolenje - šta će mu značiti te slike zemaljskih pejzaža? Mnogi od nas smatraju da je on zaista do neke mere u pravu."

"Dabome da jeste", reče Suzan.

"Da li bi ti mogla živeti sa tim? Da ne bude nikakvih opsena većeg prostora, nikakvog obzorja, ni seoske crkve... možda ni astropodloga, nego samo čist metal i keramika. Da li bi to prihvatila?"

"Da li bi ti?"

"Mislim da bih. To bi značilo određeno pojednostavljenje... I, kao što Al tvrdi, bilo bi časnije. Okrenulo bi nas od ovog grčevitog držanja za prošlost, oslobodilo bi nas za suočenje sa sadašnjim i sa budućim. Znaš, tako dugo smo teglili, da je teško sada uvideti da smo uspeli, da smo ovde. I da već gradimo sledeću koloniju. Kad na svakoj optimalnoj tački bude po jedan grozd kolonija - ili ako donesu odluku da izgrade Veliki brod i oslobode se iz Sunčevog sistema - koliko će za te ljude imati važnosti bilo šta zemaljsko? Oni će biti pravi žitelji kosmosa. A to i jeste cela zamisao - ta sloboda. Meni bi u ovom trenutku prijalo da je malo okusim."

"Pošteno", odvrati njegova žena. "Možda sam ja malo preterano uplašena od prevelikog uproščavanja."

"Ali, taj zvonik - šta će on značiti ljudima koji su rođeni i odgajeni u kosmosu? Samo zakrčenje, lišeno smisla. Mrtvu prošlost."

"Ne znam šta znači meni", reče ona. "To moja prošlost svakako

nije."

U međuvremenu je slika na ekranu privukla Ajkovu pažnju. "Vidi", reče on. Bio je grafički prikazan gubitak kopna u Peruu, poređenjem obalske linije iz 1990. i 2040. godine. Razlika dvaju površina značila je da je more toliko odnelo. "Vremenske prilike!" reče Ajk. "One su bile najgore! Samo se osloboditi te glupe, nemoguće nepredvidljivosti!"

Iz talasa je stršala ruševina neke kule, poslednji ostatak grada Mirafloresa. More nemirno, nebo natušteno, mutno i magleno. Ajk diže pogled sa holoekrana, pogleda smirenu vedrinu opsene Nove Engleske, a onda vide istinski zaklon, onaj iza te projekcije: ono što ih čini bezbednim, bezbednim i slobodnim, izdvojenim. Istina oslobađa, pomisli on, obuhvati svoju ženu jednom rukom oko pleća i reče to glasno.

Ona mu uzvratila sličnim grljenjem. "Sladak si", reče, svodeći jednu veliku misao na nivo samo ličnog. Ipak, te njene reči su mu prijale. Prilazeći liftovima, on shvati da je srećan - potpuno srećan. Negativni joni u ovoj atmosferi imaju valjda neke veze s tim, podseti on sebe. Ali ovo nije samo fizičko stanje. Ovde je dostignuto ono što je čovek tako dugo tražio, a nikad nije našao, jer nije mogao naći, na Zemlji: racionalnu sreću. Tamo dole su imali samo život, slobodu i potragu za srećom. Nekada; sad ni to. Sada ih ona četvorica konjanika gone kroz prašinu umirućeg sveta. Još jednom mu dođe na um ona neobična reč: pošteđeni. Mi smo pošteđeni.

U trećoj četvrtini druge godine Spesa, sazvan je sastanak kako bi se izvršila revizija školskih programa. Ajk je prisustvovao kao zainteresovani roditelj, Suzana kao roditelj i kao nastavnica sa nepunim radnim vremenom (njen prioritet bila je ishrana), a Ester zato što su pozvani i omladinci, to je bilo deo politike neinfantilizacije, a osim toga, otac je želeo da ona dođe. Predsednik Odbora za obrazovanje, Dik Alardis, održao je govor o naumima i ostvarenjima, a onda su neki nastavnici podneli izveštaje i izvestan broj predloga. Ajk je ukratko rekao nešto o povećanom uključivanju VI u proces učenja. Sve rutina, dok ne ustade Soni Vigtri. Soni je bio stari, dobri momak iz CSA, sa izrazitim južnoteksaškim naglaskom i sa četiri-pet diploma sa dobrih univerziteta; takođe, sa umom nalik na čeličnu klopku sa brijačima duž svih ivica. "Ja b' da znaam", reče on tiho i sve kao skromno, "važe mižljenje o daljoj neaa-stavi geo-looogije."

Ajk je u sebi prevodio te reči u vlastito konetikatsko narečje. Sem Henderson je već ustajao da odgovori. Geologija je bila jedna od

Semovih sporednih oblasti specijalizacije. "Šta ti to znači, Soni", reče on, svojim tveng-tveng glasovima iz Ohaja. "Predlažeš li da se geologija izbací iz nastavnog plana i programa?"

"Šamo me žanima važe mižljenje?"

To je Ajk lako razumeo: Soni je već obezbedio ključne glasove u Odboru i sad se spremio da povuče svoj potez. Znajući dobro taj jezik, Sem poče íći Soniju u korist: "Pa, ja lično mislim da to itekako vredi razmotriti."

Alison Džouns-Koraua, koja je držala nastavu iz nauka o Zemlji na trećem nivou, skoči na noge. Ajk je očekivao predvidljivu emotivnu odbranu - ne dozvoliti da spesovska deca odrastu ne znajući ništa o Matici planeti, i tako dalje. Ali je Alison vrlo racionalno istupila sa tezom da naučno obrazovanje ograničeno na sastav samog Spesa, i ničeg više, mora biti do opasne mere nepotpuno. "Ako jednog dana odlučimo, na primer, da teraformiramo Mesec, zar ne bi bilo dobro da oni, ipak, znaju šta je kamen?" Dobra poenta, pomisli Ajk; ali ipak promašena, jer ovde nije suština u programu sa geologijom ili bez nje, nego u uticaju Sonija Vigtrija, Džona Padopulosa i Džona Kelija u Odboru za obrazovanje. Ovo je bila rasprava o vlasti, a to nastavnice nisu shvatile; malo koja žena razume te stvari. Ishod je bio jednako predvidljiv kao i rasprava. Jedini neočekivan događaj bio je napad Džona Kelija na Moa Orenštajna. Mo je tvrdio da je Zemlja laboratorija za Spes i da je treba tako upotrebljavati; onda je zalutao u priču o svojim časovima hemije, gde je ceo razred naučio da prepoznaje mnoge hemijske reakcije tako što su kuvali jedan oblutak, koji je Mo doneo sa Sinajske gore, kao suvenir i kao laboratorijski uzorak - "u skladu sa načelom višestruke upotrebe, vidite, za nešto praktično i za nešto sentimentalno" - u tom trenutku mu je Džon Keli upao u reč. "Dobro! Dobro! Tema je geologija, a ne etnos!" Mo je začutao, u suštini ustuknuo od Džonovog grubog tona, a Padopulos je stavio predlog na glasanje.

"Ovaj Mo izgleda da nervira Džona Kelija", reče Ajk dok su odlazili hodnikom A, prema liftovima.

"Ma, to je sranje, tata", reče Ester.

Sa šesnaest godina, Ester je donekle dobila na visini, ali se i sad držala pogureno, kao da joj napor gledanja kroz debele naočari, koje su joj stalno spadale niz nos, vuče glavu napred. Bila je podložna sumornim raspoloženjima. U poslednje vreme se činilo da Ajk ne može reći ništa što neće izazvati Ester da ga napadne.

"Sranje' nije iskaz koji će unaprediti raspravu, Ester", reče on blago.

"Koji raspravu?"

"Tema nam je bila, koliko sam ja razumeo, nestrpljiv postupak Džona Kelija prema Mou, kao i pobude koje bi iza toga mogle stajati."

"Ma, sranje, tata!"

"Ester, prestani s time", reče Suzana.

"S čime?"

"Ako ti je poznato, a tvoj ton ukazuje na to da jeste, šta je iznerviralo Džona", reče Ajk, "da li bi htela podeliti to znanje s nama?"

Kad se čovek toliko trudi da ne popusti iracionalnim porivima, obeshrabrujuće je ako ne dobija nikakve odgovore osim emocionalnih. Ovaj njegov zahtev, savršeno pošten, samo je nagnao devojkicu da ostane bez reči od silnog besa. Debela stakla piljila su u njega nekoliko trenutaka. Kroz njih je jedva uspevao da vidi njene sive oči. Onda ona dugim koracima isprednjači u odnosu na njih dvoje, i uđe u jedan lift koji kao da se otvori baš sa svrhom da primi njen gnev. Nije zadržala vrata da i oni uđu.

"Dobro", reče Ajk umorno, čekajući sledeći lift za Vermont. "Šta je sad ovo bilo?"

Suzana malčice slegnu ramenima.

"Ne shvatam ovo ponašanje. Zašto je toliko neprijateljski nastrojena, toliko agresivna?"

To, možda, nije bilo novo pitanje; Suzana se ovog puta nije ni najmanje potrudila da na njega odgovori. Njeno ćutanje bilo je maltene zlovoljno, a to je Ajku smetalo. "Šta li ona misli da će takvim ponašanjem postići? Šta hoće ona?"

"Timi Keli te zove Ješa Rouz", reče Suzana. "Tako mi je Ester prenela. A nju, u školi, zove Ješinica Rouz. Ester kaže da joj je više prijalo ono ranije 'Ćoksana' ili 'Ćorava'."

"O", reče Ajk. "O - sranje."

"Tačno tako."

U tišini odjezdiše dole, u Vermont.

Prelazeći Livadu, pod pseudo-zvezdama, on reče: "Nije mi jasno ni od koga je naučio tu reč."

"Ko?"

"Timi Keli. On je Esterinih godina - jednu godinu mlađi. Odrastao je u našoj Koloniji, kao i ona. Kelijevi su se učlanili godinu dana posle nas. Bože moj! U stanju smo da sprečimo ulazak ma i jednog virusa, bakterije, spore, ali ovo - ovo se uvuklo? Kako? Kako to može biti?... Kažem ti, Suzana, mislim da monitore treba isključiti. Sve što ova deca mogu videti i čuti sa Zemlje jeste nauk iz nasilja, mržnje, verske i rasne

netrpeljivosti, praznoverja."

"Nije morao slušati monitore." Njen ton bio je strpljiv na jedan maltene patronizujući način.

"Radio sam sa Džonom u Mesečevoj senci, bili smo jedan do drugog, osam meseci", reče on. "I ničeg ovakvog nije bilo."

"Verovatno je to više Pet, nego Džon", reče Suzana na isti nepoželjno neuzbuđeni način. "Sitna, skrivena omalovažavanja u Odboru za planiranje ishrane, godinama. Sitne šale. 'Da li bi ovo bilo košer - Suzana?' E. Vidiš. To je nešto sa čime se mora živeti."

"Dole je bilo tako, ali ovde, u našoj naseobini, u Spesu..."

"Aj, spesovci su veoma konvencionalni, konzervativni ljudi, zar to nisi primetio? Veoma elitistički nastrojeni. Kako bismo i mogli biti drugačiji?"

"Konzervativni? Konvencionalni? O čemu govoriš?"

"Pa, pogledaj nas! Hijerarhija vlasti, podela rada prema polu, kartezijske vrednosti, potpuno smo u sredini dvadesetog veka! Ne žalim se, to da bude jasno. I ja sam se za ovo opredelila. Volim da se osećam bezbedna. Htela sam da i klinici budu bezbedni. Ali bezbednost nešto i košta."

"Ne shvatam ovaj tvoj stav. Rizikovali smo sve, da bismo dobili Spes - zato što smo usmereni ka budućnosti. Ovo su ljudi koji su odabrali da ostave prošlost iza sebe, da počnu od početka. Da obrazuju jednu istinsku ljudsku zajednicu, ali da bude kako treba, da bar jednom bude kako treba! Ovi ljudi su inovatori, intelektualno hrabri, nisu šljam utonuo u stare predrasude protiv drugih ljudi! Naš prosek inteligencije iznosi 165..."

"Znam, Ajk. Znam koliki nam je prosečni IQ."

"Taj dečak diže pobunu", reče Ajk posle kraćeg ćutanja. "Jednako kao Ester. Služe se najprljavijim izrazima koje znaju, pokušavaju da šokiraju odrasle. Besmisao."

"A Džon Keli večeras?"

"Vidi, Mo se bio zaista raspričao. Njegov prokleti šljunak za uspomenu - mnogo on glumi nekakvog šećerka, znaš. Uspeva mu lako kad predaje tom svom jednom razredu dece, ali u Odboru je prilično dodijao. Ako ga je Džon i presekao, neka je; Mo je dobio ono što je sam tražio."

Bili su pred vratima svoje jedinice. Ličila su na ulazna vrata kuće iz Nove Engleske, sa nosećim drvenim gredama u konstrukciji, vidljivim spolja. Ali kad je Ajk pritisnuo dugme zvonca, zašišala su tiho i kliznula u stranu.

Ester se, dabome, zavukla u svoju kocku. U poslednje vreme provodila je što je manje vremena mogla sa njima, u dnevnoj kocki. Noah i Džejson su raširili svoje dijagrame, printaute, udžbenike, i 3-D tablu za igru dama, preko svih ugrađenih aparata, i po podu, i sad su sedeli u sredini svega toga, grickali belanpiriće i ćaskali. "Tomova sestra kaže da ju je videla u OR", govorio je Džejson. "Zdravo, Ajk i Suzana. Ne znam, ko će verovati priči neke tamo od šest godina."

"Jest. Verovatno oponaša ono što je Linda rekla, htela bi da privuče pažnju na sebe. Čao, mama i tata. Ej, jeste čuli o izgoreloj ženi koju Linda Džons i Trisa Gerlak kažu da su videle?"

"Šta ti to znači 'izgorela žena'?"

"Blizu škole, u hodniku C-1. Išle su zajedno, na neki sastanak devojčica..."

"Ča-h-s ple-h-sa", ubaci Džejson, praveći pozu negde između umirućeg labuda i dvanaestogodišnjaka koji bljuje.

"...i kažu da su videle jednu ženu, koju nikad ranije nisu videle, šta kažete na to? Kako bi mogao u Spesu biti neko koga nisu nikad ranije videle? Bila je, kažu one, sva izgorela po telu i šunjala se duž zida hodnika kao da se plaši da bude viđena. Kažu da je otišla u C-3 trenutak pre nego što su one stigle do nje, a kad su pogledale u C-3, tamo nije bilo nikog. Nije nađena ni u jednoj kocki sa obe strane C-3. A sad ona sestrica Toma Forta kaže da je videla tu istu, u OR, to kaže Džejson, ali mala verovatno samo hoće da se pravi važna."

"Kaže da je imala bele oči", reče Džejson, prevrćući svoje, plave. "Bljaaak. Da ti creva ispadnu."

"Da li su devojčice to prijavile ikome?" upita Ajk.

"Trisi i Linda? Ne znam", reče Noah, gubeći zanimanje. "Dakle, hoćemo li sada dobiti duže vreme za učenje sa Šenfeldom?"

"Ja sam uložio zahtev da dobijete", reče Ajk. Bio je uznemiren. Esterina neopravdana ljutnja, Suzanino odsustvo saosećanja, a sad ove priče o duhovima od Noaha i Džonasa, koji navode šta su dve-tri histerične curice rekle o utvari sa belim očima; sve skupa, obeshrabrujuće.

On ode u svoju radnu kocku i predade se poslu. Projektovao je rešenja za drugi brod, uz pretpostavku da će Levaitisovi predložiti biti usvojeni. Neće biti lažne scenografije, dakle; nikakvih kulisa; obline i uglovi stvarne konstrukcije biće izloženi pogledu. Strukturni elementi poseduju svoju racionalnu lepotu, koja je proizvod nužnosti. Forma proističe iz funkcije. Umesto da se održava zajednička opsena livade, glavni otvoreni prostor u svakom kvadrantu biće tačno to što jeste:

veliki prostor. Zvaće se, recimo, kvad. Deset metara visok, dvesta metara u prečniku; lučni potpornji broskog korita veličanstveno ga premošćuju. Ajk je radio skice na holou, osmatrao ih iz raznih uglova, šetkao se oko holoa... Nešto posle tri sata u noći, on leže na spavanje, uzbuđen i zadovoljan svojim radom. Suzan je čvrsto spavala. On se opruži pored njene nepomične topline i poče razmišljati o događajima protekle večeri; u mraku, mu je um bio bistriji. Nema antisemitizma u Spesu. Pa, vidi samo koliko je Jevreja među kolonistima. On se spremi da ih nabroji, ali bilo je nepotrebno: broj sedamnaest već je čekao, spreman, u njegovom umu. Sad mu se učini da je to nekako manje nego što je mislio. Ipak poče nabrajati sebi jedno po jedno ime, i uvide da ih zaista ima sedamnaest. Moglo je i više biti, među osam stotina, ali, opet, neke druge etničke grupe prošle su daleko lošije. Nije bilo teško regrutovati ljude azijskog porekla, štaviše bilo ih je i premnogo; ali je nedostatak kolonista afričkog porekla izazvao neke duge bitke sa svojim savestima, bitke za eventualnu promenu politike, dok su još bili u Uniji. Na kraju se nije mogla zaobići istina da u naseobini, zatvorenoj, od samo osam stotina ljudi, svaki pojedini mora imati izvrsne osobine, i genetske i intelektualne. A crnci, posle raspada sistema javnog školstva, koji se dogodio za vreme Refederacije, naprosto više nisu išli u školu. Za SPES ih se prijavilo samo nekoliko; stroge testove položilo je samo troje. I nebrojeni drugi crnci bili su divni ljudi, naravno, ali to nije bilo dovoljno. Svaka odrasla osoba u naseobini morala je biti izuzetan stručnjak u nekoliko raznih oblasti. Nije bilo vremena za obuku onih koji su, bez ikakve svoje krivice, od samog početka bili u neravnopravnom položaju. Završilo se onim što je D. H. Maston, 'Otac Spesa', nazivao hladnim jednačinama, po jednoj staroj priči koju je rado pričao. "Nikakvog suvišnog tereta na brodu ne sme biti!" - to je bila pouka, kad je on pričao. "Previše ljudskih života zavisi od svake naše odluke! Kad bismo mogli dopustiti sebi sentimentalnost, kad bismo mogli poći lakšim putem, niko se ne bi tome radovao više nego ja. Ali mi možemo imati samo jedno merilo: kvalitet. Fizičku i mentalnu izvrsnost kandidata. Po svim pitanjima. Kandidat koji to ispunjava, ulazi. Ko god ne ispunjava, ostaje napolju."

Tako se dogodilo da čak i u njihovim danima u Uniji, u Društvu bude samo troje crnaca. Jedan od njih, genijalni matematičar Medison Eles, tragično je ispoljio simptome sporog trovanja zračenjem. Posle njegovog samoubistva, jedan bračni par crnaca, sa prezimenom Vezis, brilijantni mladi ljudi iz Engleske, odustao je i otputovao kući; to je za Spes bio gubitak raznovrsnosti ne samo po etničkom, nego i po

državnom poreklu, jer je ostao neznan broj kandidata koji nisu bili iz Unije ili iz SAD. Ali, kao što je Maston ukazivao, to nije značilo ništa, jer ni pojam nacionalnosti nije značio ništa. Pojam zajednice značio je sve.

Dejvid Henri Maston je primenio hladne jednačine i na sebe samog. Bio je šezdeset jednu godinu star u vreme kad se kolonija prebacila u Kaliforniju. Ostao je u Americi. "Dok Spes bude završen", govorio je, "meni će biti sedamdeset. Zar da deda od sedamdeset godina zauzme mesto koje bi mogao popuniti neki aktivan naučnik, ili plodna žena, ili neki klinac sa IQ 200? Nemojte se šaliti!" Maston je još bio živ, tamo dole. S vremena na vreme javljao se mrežom, iz Indijanopolisa, i davao savete, uvek dominantan, vladalački, mada, u poslednje vreme, pomalo izvan toka događaja u Spesu.

Ali zbog čega Ajk ovde leži i razmišlja o starom Mastonu? Tok njegovih misli rasplinu se u nesuvislost dolazećeg spavanja. Tren pre nego što se opustio, drhtaj užasa prolete kroz njega, izazivajući krutost svih mišića odjednom, ali samo na delić sekunde - onaj stari strah, onaj pradavni, strah da se ne ostane bespomoćan, bez uma, strah od samog tonjenja u san. Onda nestade i to. Nestade Ajk Rouz. Ostade toplo telo koje diše, u mraku, u blistavom, malom objektu koji leti, elegantno uravnotežen, na orbiti oko Meseca.

Lindi Džouns i Trisi Gerlak bilo je dvanaest godina. Kad ih je Ester presrela, da im postavlja pitanja, bile su s njom delimično stidljive, a delimično grube, jer nema veze što joj je šesnaest, vidi kako bljak izgleda sa tim teglama za ajvar na nosu, a inače je Timi Keli naziva Ješinicom, a Timi Keli je ludo otkinuto super riba. Zato je Linda malo gledala u stranu i ponašala se kao da ne čuje Ester; Trisi je ipak bila polaskana, smejala se i rekla, da, baš smo videle tu bljak ženu, fuj, sva pečena po celom telu, i sva sjajna, i odeća joj sva izgorela, osim jedne krpetine. "Znaš, napred, sistem sise-vise, i to znaš kako nenormalne, dugačke", reče Trisi. "Total bljakenzen, znaš, vise pravo nadole. Gaaaa!"

"Je l' imala bele oči?"

"Misliš, kao što je ispričala Pankica Fort? Pa naeee-znam. Nismo bile tol'ko blizaka."

"Al' zubi su joj bili beli", reče Linda; nije mogla izdržati da prepusti celo opisivanje Trisi. "Svi zubi beli, kao što bi bili na lobanji, znaš, i nekako mnool-gobrojni."

"Kao u emisijama iz istorije, ono kako su ljudi živeli u, gde ono beše pre pustinje, valjda u Afici? Tako je izgledala. Kao oni sasušeni od

gladi. Šta ti misliš, da l' je bio neki udes o kome nam nisu rekli? Možda dok je neko bio izvan broda? Ako se ispekla, pa poblesavila, pa se sad krije?"

Nisu bile glupe, ni Linda ni Trisi, nikako; van svake sumnje imale su koeficijent inteligencije iznad 150, kao i svi ostali u koloniji; ali su u koloniji rođene. Nikada nisu živele izvan nje.

A Ester jeste, i to je pamtila. Rouzovi su se učlanili kad je njoj bilo sedam godina. Pamtila je svašta o gradu u kome su živeli pre učlanjenja, a to je bio grad Filadelfija: bubašvabe, kišu, uzbune zbog nailazećeg talasa zagađenja, pamtila je i svoju najbolju drugaricu u zgradi, Savioru, koja je imala deset miliona majušnih-malečkih kikica, a svaka posebno uvezana crvenim koncem i provučena kroz po jednu plavu perlu. Najbolja prijateljica u zgradi i najbolja u Školi koju su majke organizovale u njihovoj zgradi, najbolja na svetu. Ali onda je Ester morala da se odseli u Sjedinjene Države, pa u Bejkersfild, a tu je bila dekontaminacija, sve je sa nje dekontaminacijom skinuto, bakterije, virusi, gljivice, bubašvabe, zračenje, kiša, crveni konci i plave perle i blistave oči. "Nema frke, ja ću gledati za tebe, Čoksana", rekla joj je Saviora kad je čula da je Ester bila na operaciji, prvoj, i da nije pomoglo. "Ja tvoje oči, a ti moj mozak, za aritmetiku, važi?"

Čudna stvar kako se ona sad seća toga, od pre deset godina. Čuje Saviorin glas, ono kako je Saviora pevuckala reč 'aritmetika', sa takvom uzlaznom i silaznom melodijom da je zvučalo kao nešto iz inostranstva, nerazumljivo, čudesno, plavo i crveno...

"Arit-me-tika", reče ona glasno, odmičući hodnikom B-B, ali to nije bilo to. Nije zvučalo onako.

Dobro, možda je ta pečena žena u stvari crnkinja. Ali time se ne objašnjava kako je ušla u 2-C, pa posle u OR, ili u pejzaž Plaza-Florida, gde curica Oona Čang i njen mali brat kažu da su je videli noćas, posle zalaska sunca.

E, je-bi ga, što sam ćorava ovoliko, razmišljala je Ester Rouz, pešačeći preko livade, koja je, za nju, bila samo jedna zelenoplava brljotina. Šta vredi i da udarim nosom u tu ženu sada, misliću da je neko ko normalno treba da bude u Spesu. Kao da je moguć ikakav slepi putnik? Posle godinu i po dana u kosmosu? Gde je ta izgorela bila do sad? Nikakvi se udesi nisu dogodili. Nijedan. Nego, to dečurlija nešto. Igraju se duhova, nastoje da uplaše jedni druge i da se pri tome i sami uplaše. A čega, nego starih slika, iz istorije. Tamo su ta crna čica nakežena od gladi, a u celom tvom svetu sva lica su meka, bela i debela.

"Razum zaspao, čudovišta se rađaju", reče Ester Rouz glasno. U

biblioteci je provela mnogo dana zureći u fajl 'Spomenici zapadne civilizacije'; nije mogla videti svet, pa čak ni Spes, ali je slikarstvu mogla da se divi do mile volje, pod uslovom da svaku sliku gleda iz dovoljne blizine. Najbolje su bile gravure; ona ih na ekranu uveća, a one se ne rasplinu u grudve boja, nego ostanu shvatljive, vide se jake crne linije, senke i osvetljena mesta, od kojih su oblici načinjeni. To beše Gojina gravura. Bića nalik na slepe miševе što izleću iz glave čoveka koji spava, polegao po stolu punom knjiga, a ispod su reči 'Razum zaspao, čudovišta se rađaju', naziv te gravure, doduše preveden na engleski jezik, jedini koji će Ester ikada znati. Bubašvabe, kiša i španski jezik, sve je to sprano. Naravno da u veštačkoj inteligenciji postoji i španski. Kao i sve drugo. Želiš učiti španski? Izvoli. Ali od kakve bi koristi to znanje moglo ikada biti, kad sama VI prevodi sve na engleski brže nego što ti možeš čitati, ili misliti? Zašto da naučiš neki jezik kojim ne govori niko drugi osim tebe?

Kad dođe kući, pitaće Suzanu da je pusti da stanuje, odsad, u A-Ed spavaonici u Boulderu. Pitaće, hoće. Danas. Čim stigne kući. Mora se probiti napolje. Nema šeme da u spavaoni bude gore nego kod kuće. Njihova neverovatna porodica, tata mama braca i ceca, kao nešto iz devetnaestih! Materica unutar materice! Posmatrajmo Ružu in utero, kosmičku junakinju, kako šipči otprilike negde u pravcu svoje kuće, preko plastične trave... Ona dođe do vrata, pipnu, ona se šiš...tavo otvoriše, i evo, Ester vidi majku koja radi na malom kuhinjskom kompjuteru. Junački se suočava sa matorom i provaljuje: "Čuj, hm, Suzana, ja bih se preselila malo u spavaone. Mislim, znaš, mnogo bolje bi bilo. Da l' će Ajk da supernovuje kad čuje?"

Tišina traje toliko dugo da ona prilazi majci ovako blizu i razaznaje da matora valjda plače.

"O", kaže Es. "Nisam mislila da, ej..."

"U redu je, medena, nije zbog tebe, nego zbog Edija."

Taj polubrat bio je jedini rođak koga je njena majka ostavila na Zemlji. Ostajali su u vezi, kroz Mrežu. Nisu se često čuli, jer je Ajk tako žestoko protiv održavanja ličnih veza sa ljudima koji su ostali dole, a Suzana nije volela da radi ništa bez njegovog znanja. Ali Esteri je poverila to o Ediju, a Ester je visoko cenila činjenicu da majka ima toliko poverenja u nju.

"Je li bolestan?" upita ona sada, sa osećanjem mučnine u stomaku.

"Umro je. Stvarno brzo. Od jednog od tih RMV-a. Bela je javila."

Suzana je govorila tiho i sasvim prirodno. Ester je neko vreme samo stajala kraj nje, onda prišla još korak bliže i stidljivo dodirnula majčino

rame. Suzana se okrete ka njoj, zagrlj je i ostade tako, ne puštajući je; poče glasno plakati, ali i govoriti. "Esterice! Tako je dobar bio, tako dobar! Kroz sve smo išli zajedno i tako smo složni bili! Pregurali smo sve maćehe, i sve devojke, i one jazbine u kojima smo morali da živimo, uvek je bilo u redu zbog Edija, zahvaljujući njemu se sve uvek dobro završilo. On je bio moja porodica, Ester. Moja porodica!"

Možda je ta reč, ipak, nešto i značila.

Majka se smirila. Pustila je Ester. "Je l' moraš da ne kažeš Ajku?" upita Ester, pripremajući čaj za njih dve.

Suzana odmahnu glavom. "Nije me briga ako sad sazna da sam pričala sa Edijem. Ali Bela je samo pustila pismo u Mrežu. Nismo razgovarale."

Ester joj dade čaj; majka ga poče pijuckati, a onda uzdahnu.

"A ti bi u A-Ed spavaonice", reče ona.

Ester klimnu glavom, sad obuzeta osećanjem krivice što uopšte govori o tome, što napušta svoju majku. "Pa, valjda. Ne znam."

"Ja mislim da je to dobra zamisao. Bar pokušaj."

"Stvarno tako misliš?... Ali da l' će on, znaš, moći da shvati...?"

"Moći će", reče Suzana. "Dakle?"

"Mislim da stvarno želim."

"Prema tome, prijavi se."

"A je l' mora on da odobri?"

"Ne. Imaš šesnaest godina. Doba razuma. Tako piše u Kodeksu našeg Društva."

"Ne osećam se uvek toliko razumna."

"Osećaćeš se. Biće dobra imitacija."

"Kad on postane onakav, znaš, da sve mora biti pod njegovom kontrolom ili će sve krenuti sasvim nekontrolisano, e tad ja malo izgubim kontrolu."

"Znam. Ali on će ovo umeti da prihvati. Biće ponosan što si rano otišla u A-Ed. Pusti ga da se malo izduva - pa da vidiš kako će posle biti miran."

Ajk ih je iznenadio. Nije bilo potrebe da se izduva, jer se nije ni naduvalo. Staloženo je prihvatio Esterin zahtev. "Nema frke", rekao je. "Idi čim ti presade oči."

"Čim...?"

"Ne nameravaš se otisnuti u život odrasle osobe sa jednim tako krupnim, izlečivim nedostatkom. To bi bilo budalasto, Ester. Želiš svoju nezavisnost. Zato ti je potrebna i fizička nezavisnost. Prvo nabavi oči - onda poleti. A ti si mislila da ću ja pokušati da te zadržavam?"

Kćeri, ja želim da te vidim da letiš!"

"Ali..."

Čekao je.

"Je li ona spremna?" upita Suzana. "Da li su doktori rekli nešto što ja nisam čula?"

"Trideset dana pripreme imuno-sistema, i ona će biti u mogućnosti da primi transplantaciju oba oka. Razgovarao sam sa Dikom juče posle Zdravstvenog odbora. Ester može otići već sutra da izabere jedan par za sebe."

"Birati oči?" reče Noah. "Blja-A-A-A-k."

"A šta ako, šta ako ja ne bih?" upita Ester.

"Ako ne bi? Ako ne želiš vid?"

Nije podigla pogled ni ka majci, ni ka ocu. Majka je ćutala.

"To bi značilo kapitulaciju pred strahom, što bi bilo prirodno, ali nedostojno tebe. Samo bi ukrala sebi izvestan broj nedelja ili meseci savršenog vida."

"Ali kažeš se da sam dostigla doba razuma. Znači, mogu sama da se opredelim."

"Naravno da možeš. I opredelićeš se, za ono pametno. Imam puno poverenje u tebe, kćeri. Pokaži mi da je ono opravdano."

Pripremanje imuno-sistema bilo je maltene jednako gadno kao dekontaminacija. Bilo je dana kad Ester nije mogla da pazi ni na šta osim na te cevčice i mašine. Tokom nekih drugih dana osećala se ljudskim bićem u dovoljnoj meri da joj bude dosadno i da se obraduje što je Noah došao u Dom zdravlja da je vidi. "Ej, jesi čula za Babuskeru?" upita Noah. "Mnogi ljudi, najrazličitiji, videli su je u Urbanom. Počelo je tako što se jedna beba uzbuđivala, onda je i majka te bebe videla, a onda cela jedna gomila ljudi. Smatra se da je vrlo mala, i veoma matora, i nešto kao iz Azije, znaš, oči kao Jukio ili Fred, ali sva nešto pogurena, i ima neke nenormalne noge. Ide po palubi, sakuplja smeće iako tamo ničeg nema, i to što sakupi, trpa u vreću, koju nosi. A kad neko krene ka njoj, ona samo nestane sa vidika. A usta su joj stvarno bljakasta, nijedan zub."

"A izgorela žena, da l' se ona još pojavljuje?"

"Pa, neke žene u Floridi imale su sastanak nekog odbora, i odjednom su za stolom sedeli i neki drugi ljudi, al' crni. Onda su ih sve žene pogledale, a crni ljudi su samo nestali, nisu se više videli."

"Uaaaaa", reče Ester.

"Naš matori se ubacio u neki Krizni štab gde su uglavnom psiholozi,

i sve su smislili, kao to su masovne halucinacije, okolinska osiromašenost, i tako to. Ispričaće ti on to sve."

"A-ha, to hoće."

"Ej-j-Es."

"Ej-Nou."

"Jesu li. Mislim. Hoće li."

"A-ha", reče ona. "Prvo izvade stare. Onda ugrade nove. Onda povežu sve 'žice'."

"Uaaaau."

"A-ha."

"Jesi stvarno morala da ideš i biraš..."

"Ma ne. Doktori izaberu one koje su genetski u najvećoj meri saglasne. Za mene su našli jedne lepe jevrejske oči."

"Časna reč?"

"Zezam se. Ali možda hoće."

"Biće super ako budeš mogla da vidiš stvarno dobro", reče Noah, a ona začu u njegovom glasu prvi put ono dublje brujanje, kao kod instrumenta sa dva piska, oboe ili fagota. Prvo pomaljanje.

"Je l' ti tu traka 'Satjagraha', rado bih je čula", reče ona. Oboje su imali naklonost ka operi dvadesetog veka.

"Nema tu intelektualne složenosti", reče Noah naglaskom svoga oca. "Nalazim odsustvo misli."

"Jest, jest. I sve je na sanskritu."

Noah je uključio poslednji čin. Slušali su tenora kako peva uzlazne skale na sanskritu. Ester je sklopila oči. Visoki, čisti glas odlazio je ka sve većim visinama, kao kad gledaš planine - izranjaju iz magle, i ima ih još, i još, do vrhunaca.

"Možemo biti optimisti", rekoše doktori.

"Šta vam to znači?" upita Suzana.

"Su, oni ne mogu jemčiti", odvrati Ajk.

"Zašto ne? Nama je rečeno da je ovo rutinska operacija!"

"Da, u običnim slučajevima..."

"A postoje i neobični slučajevi?"

"Da", reče doktor. "Ovaj slučaj je neobičan. Operacija je prošla bez ikakvih problema. Kao i I-S priprema. Međutim, njena sadašnja reakcija otvara mogućnost - malo verovatnu, ali ipak je to mogućnost - delimičnog ili potpunog odbacivanja."

"Slepila."

"Su, ti znaš da čak i u slučaju da ona ove implante odbaci, oni mogu

pokušati ponovo."

"Elektronski implanti bi, zapravo, mogli biti bolji. Sačuvaju optičku funkciju i daju prostornu orijentaciju. Postoje i sonarni obruči oko glave, za razdoblja kad optika ne radi."

"Znači, ima mesta optimizmu."

"Obazrivom", reče lekar.

"Pustila sam te da isteraš po svome", reče Suzana. "Pustila sam te, a mogla sam te zaustaviti." Okrete mu leđa i ode niz hodnik.

Trebalo je da Ajk već pre nekoliko minuta bude u Zalivu; ipak, on sada pođe pešice preko Urbana, do udaljenije skupine liftova, umesto da se iz Doma zdravlja spusti pravo u Zaliv. Bilo mu je potrebno nekoliko minuta da bude sam i da razmišlja. Nije lako izdržati celu ovu gužvu oko Esterine operacije, naporedo sa masovnom histerijom kod kolonista; ako će ga sada i Suzana ostaviti na cedilu... Sve češće ga je obuzimala snažna, bolna potreba da bude sam. Ne da sedi pored Ester, ne da priča sa doktorima, ne da pokušava razumno da razgovara sa Suzanom, niti da ide na sastanke raznih odbora, ni da sluša kako histerični pojedinci pričaju o svojim halucinacijama - nego, naprosto, da bude sam, da sedi pred svojim ekranom Šenfeldove VI, u noći, u miru.

"Vidi ono", reče jedan visoki čovek, Leksnis iz EVAC-a, zastavši pored Ajka na Urbanom trgu i zureći. "Šta je sledeće? Je li, Rouz, šta ti misliš, šta se ovde, zapravo, dešava?"

Ajk je pratio Leksnisov pogled. Vide visoka ciglena i kamena pročelja Urbana i jednog dečaka kako prelazi ulicu-hodnik.

"Klinca?"

"Da. Bože. Vidi ti kako oni izgledaju."

Dečaka više nije bilo, ali je Leksnis nastavio da gleda ukočeno u tom pravcu; progutao je knedlu, kao da mu je muka.

"Nema ga više, Mortene."

"Sigurno su iz neke masovne gladi", reče Leksnis, koji je i sada netremice gledao u istom pravcu. "Znaš, prva dva-tri puta sam mislio da su to holovidske projekcije. Mislio sam da nam neko to radi. Neko malo otkačenu, u Komunikacijama ili već gde."

"Ispitujemo tu mogućnost", reče Ajk.

"Pogledaj im samo ruke. Isuse!"

"Tamo nema ničeg, Mortene."

Leksnis ga pogleda. "Jesi li slep?"

"Tamo nema ničega."

Leksnis ga je gledao ukočeno, kao da je on, Ajk, halucinacija. "Znaš

šta ja mislim da je ovo?" reče on. "Ovo je naša krivica. Opet je gledao ko-zna-šta, preko trga. "Ali šta se od nas očekuje? To ne razumem." Najednom se ustremi napred, odlučnim koracima, a onda stade i poče se osvrutati, sa onim uznemirenim, postuđenim izrazom koji je Ajk već navikao da vidi na licima ljudi čije su halucinacije 'pukle' kao mehurovi od sapunice.

Ajk prođe pored Leksnisu, želeći nešto da mu kaže, ali ne znajući šta.

Ušavši u hodnik koji je ličio na ulicu, oseti nešto neobično, kao da se gura u i kroz neku tvar, ili tvari, ili prisustva, i to čitavu gomilu njih; nisu to bile zapreke njegovom kretanju, ništa opipljivo, samo mnoštvo ne-dodira, kao vrlo slabi električni udari po koži ruku i pleća. Dahovi preko njegovog lica. Neopipljiv otpor. Hodao je napred, stigao do liftova, spustio se u Zaliv. Lift je bio pun, ali je Ajk u njemu bio jedina osoba.

"Čao Ajk. Jesi vid'o ijednog duha?" upita ga Hal Bauerman vedro.

"Nisam."

"Ni ja. Osećam se nekako mimoiđen. Evo ti printaut o drajveru, sa specifikacijama. Učitano je sve ono novo."

"Mortu Leksnisu se maločas priviđalo, evo pre nekoliko trenutaka, gore u Urbanu. To baš nije čovek za koga bih ja očekivao da pohisteriše."

"Ajk", reče Larejn Gutierrez, prodavačica, "niko ne histeriše. Taj narod je ovde."

"Koji narod?"

"Sa Zemlje."

"Svi smo mi sa Zemlje, koliko znam."

"Mislim, ovaj narod koga svi vide."

"Ja ne vidim. Ni Hal. Ni Rod..."

"Vid'o sam ja ponekog", progundā Rod Bond. "Ne znam. Stvarno je ludo, znam, Rode, ali toliko njih se vzmalo po hodniku Pueblo juče celog dana - znam da se može proći pravo kroz njih, ali svi ih vide - i svi su valjda prali neku odeću i cedili, rukama, vodu iz nje. Bilo je kao neka stara traka iz antropologije ili tako nešto."

"Grupna opsena..."

"...nije ono što se ovde dešava", odseče Larejn. Govorila je prodornim, oštrim glasom, agresivno. Pri svakom nesaglašavanju, pomisli Ajk, ova postane ratoborna. "Ovde su, Ajk. I ima ih sve više i više."

"Znači, brod je pun stvarnih ljudi kroz koje se može prolaziti?"

"Dobar način da se mnogo naroda ukrca u mali prostor", primeti Hal, sa ukočenim, širokim osmehom.

"I sve što vi vidite je stvarno, dabome, iako ja to ne vidim?"

"Ne znam šta ti vidiš", reče Larejnova. "Ne znam šta je stvarno. Znam da su oni ovde. Ne znam ko su; možda to moramo saznati. Oni koje sam gledala juče, kao da su bili iz neke stvarno primitivne kulture, obučeni u nekakve životinjske kože, ali lepi, zaista na neki način lepi. Dobro uhranjeni, budne pažnje. Prvi put mi se učinilo da možda vide i oni nas, ali nisam bila sigurna."

Rod je klimao glavom u znak saglasnosti.

"Znači, vi ćete uskoro i da pričate s njima, je li? Dobro došli u Spes, narode?"

"Za sada su stvari takve da kad im priđeš blizu, oni ne budu više tu, ali narod je stalno sve bliže", odgovori Larejnova sasvim ozbiljno.

"Larejn", reče Ajk. "Čuješ li ti sebe? Rod? Šta ako bih ja došao do vas i kazao, čao, znate šta, vanzemaljca sa tri glave upravo se zrakovao iz svog letećeg tanjira u naš brod, i evo ga - šta nije u redu? Zar ga ne vidite? Nisi ga videla, Larejn? Rode? Ne vidite ga? Ali ja ga vidim! I ti, Hale, zar nije tako, i ti si video troglavo biće iz kosmosa?"

"Jasno", reče Hal. "Malog zelenog prcaljocu."

"Veruješ li nama dvojici?"

"Ne", reče Larejnova. "Jer ti lažeš. A mi ne."

"Onda ste ljudi."

"Poricati ono što ja i ljudi oko mene vidimo bilo bi jednako ludo."

"Ej, ovo je stvarno zanimljiva ontološka rasprava", reče Hal, "ali kasnimo oko dva'es pet minuta na sastanak o specifikacijama za drajver, narode."

Te noći, u pozno doba, Ajk je radio u svojoj kocki i u jednom trenutku osetio blago elektriziranje duž ruku i leđa, kao i prisutnost velike zbijene mase ljudi, i mrmljanje ispod praga čujnosti, i miris znoja ili mošusa ili ljudskog daha. Obuhvatio je glavu šakama i ostao jedan minut tako, a onda digao pogled ka ekranu Šenfildove veštačke inteligencije i progovorio kao da mu se obraća. "Ne možeš dozvoliti ovo", reče Ajk. "Mi nemamo nikakve druge nade osim ovoga ovde."

Kocka prazna, vazduh miran, bezmirisan.

Još neko vreme je radio. Onda ode do postelje i leže pored dubokog, usnulog ćutanja svoje žene. Bila je daleko od njega kao kakav drugi svet.

A Ester u bolnici u trajnoj tami. Ne, ne trajnoj. Privremenoj. To je

tama isceljenja. Videće Ester.

"Šta radiš, Noah?"

Dečak je stajao zagledan u umivaonik, kao u dubinu. Umivaonik je bio dopola pun vode. Noahov izraz lica beše zanesen. "Gledam zlatne ribice. Izišle su iz česme."

"Pitanje je ovo: do koje mere pojam 'opsena' korisno opisuje jedno zajedničko iskustvo u kome ima elemenata međudejstva?"

"Pa", reče Džejmi, "i samo to međudejstvo mogla bi biti opsena. Jovanka Orleanka i njeni glasovi." Međutim, u Džejmijevom glasu nije se čulo nimalo ubeđenosti. Helena, koja kao da je preuzela rukovođenje Kriznim štabom, nastavi sa pitanjima: "Šta biste rekli ako bismo pozvali neke od tih naših gostiju da dođu na ovaj sastanak i sednu sa nama?"

"Ma šta, ma čekaj malo", reče Ajk. "Kazala si 'zajedničko iskustvo', ali ono nije zajedničko; ja ga nemam; s kojim pravom tvrdite da je zajedničko? Ako su to utvare, neopipljivi, nestaju kad im priđeš, nečujni, onda to nisu gosti, to su 'gousti'. Duhovi. Vi, dakle, odustajete od svake želje da budete racionalni..."

"Ajk, žao mi je, ali ne možeš poricati njihovo postojanje samo zato što ih ti ne vidiš."

"A na kojoj zdravijoj osnovi bih mogao poricati njihovo postojanje?"

"Ali ti poričeš da ga mi možemo na toj istoj osnovi prihvatiti."

"Smatra se da je odsustvo halucinacija ona osnova koja čoveku daje mogućnost da oceni opažaje neke druge osobe kao halucinacije."

"Pa, dobro, onda ih nazivaj halucinacijama", reče Helena, "mada se meni više dopalo ono 'duhovi'. 'Duhovi' bi moglo biti i bukvalno istinito. Ali mi ne umemo uporedo postojati sa duhovima. Nismo za to obučavani. Moramo u hodu, postepeno, učiti kako se to radi. Kažem, 'moramo', i verujte mi da moramo. Ovi neće otići. Ovde su, a menja se i naše 'ovde'. Možda bi ti za nas mogao biti veoma koristan, Ajk, ako bi hteo, naprosto zato što nisi, hm, svestan... naših gostiju i nastalih promena. A mi, koji ih jesmo svesni, moramo saznati u kojoj su vrsti postojanja oni i zašto. Ako ti samo budeš poricao da postoje, time ćeš ometati posao koji mi pokušavamo da obavimo."

"Koga bogovi hoće da unište, prvo mu pamet uzmu", reče Ajk, ustavši sa svog sedišta za konferencijskim stolom. Niko drugi ne reče ništa. Svi samo oboriše poglede, kao da im je neprijatno. On u tišini iziđe.

U CC hodniku jedna grupa ljudi je trčala, smejući se. "Zapreči im

put!" dernajo se jedan krupan čovek. Štirnen, iz Letnog inženjeringa. Mahao je rukama kao da tera neku hordu ili gomilu, a jedna žena povika: "Bizoni! To su bizoni! Terajte ih u C, tamo ima više mesta!" Ajk zakorači pravo napred, gledajući pravo napred.

"Pored ulaznih vrata raste jedna puzavica", reče Suzana za vreme doručka. "Loza." Njen ton bio je tako smiren i zadovoljan da je Ajk u prvi mah imao samo jednu misao: zaista prija čuti Suzanu da govori normalno, bar jednom.

Onda joj reče: "Su..."

"Šta ja tu mogu, Ajk? Šta hoćeš ti? Da lažem, da ne kažem ništa, da se pravim da tamo ne raste loza? Ona postoji tamo. Izgleda kao skerletni raner-pasulj. Nalazi se tamo."

"Su, loze rastu iz zemlje. Iz tla. U Spesu toga nema."

"Znam."

"Kako možeš i znati i poricati?"

"Tata, to sve ide obrnutim redom", reče Noah svojim novim, malo promuklim glasom.

"Šta sve?"

"Pazi, prvo su se pojavili ljudi. Babe, i to onako čudne, pa bogalji, i tako to, sećaš se, a onda i sve druge vrste ljudi. Zatim su životinje počele da postoje, sad i biljke, i tako to. E, da, mama, jesi čula, videli su kitove u rezervoarima."

Nasmejala se. "Ja sam videla samo konje na livadi."

"Konji su bili stvarno lepi", reče Noah.

"Ja ih nisam video", reče Ajk. "Nisam video nikakve konje na livadi."

"Bilo ih je mnogo. Ali nije bilo moguće prići im. Valjda su bili divlji. Bili su neki sa pegama, zaista lepi. Nina je rekla da se ta vrsta zove 'apalusa'."

"Ja konje nisam video", reče Ajk, zagnjuri lice u šake i zaplaka.

Začu Noahov glas: "Ej, tata", pa Suzanin, "U redu je, ne, ništa, u redu je. Idi ti u školu. Sve je u redu, medeni." I tiho šištanje vrata.

Njene šake bile su na njegovoj glavi, zaglađivale su mu kosu, i na njegovim ramenima, blago su ga drmale i njihale. "Sve je u redu, Ajk..."

"Nije. Nije u redu. Nije sve u redu. Sve je poludelo. Sve je otišlo u propast, u propast, sve uzalud, pogrešno. Sve pogrešno."

Suzana je dugo ćutala i samo masirala i pomicala njegova ramena. Konačno reče: "Plaši me razmišljanje o tome, Ajk. Izgleda kao nešto natprirodno, a ja ne verujem ni u šta natprirodno. Ali ako ne razmišljam

na taj način, nego samo gledam, gledam taj narod i... lozu pored ulaznih vrata, postaje razumno. Kako smo mislili, kako smo pomisliti mogli, da tek tako možemo otići? Šta mislimo, ko smo? Stvar je samo u tome što smo poneli sebe sa sobom... Konje i kitove i babe i bolesne bebe. Svi oni su naprosto mi, mi smo sve to, oni su ovde."

Neko vreme nije govorio ništa. Najzad uze dugi dah. "Dakle, tako", reče on. "Ići sa tokom događaja. Prigriliti neobjašnjivo. Verovati zato što je neverovatno. Koga je briga za shvatanje? Kome je uopšte potrebno da išta razume? Stvari su mnogo razumnije ako o njima uopšte ne razmišljamo. Možda bi trebalo da nam svima urade lobotomiju, time bi život bio zaista pojednostavljen."

Digla je ruke sa njegovih ramena i udaljila se.

"A posle lobotomije da nam ugrade elektronske implantate", reče ona. "I da nam namaknu na glavu obruče sa sonarima, da se ne sudaramo sa duhovima. Da li je hirurgija rešenje za sve naše probleme?"

On se tada okrete, ali Suzana mu je bila okrenuta leđima.

"Idem ja u bolnicu", reče ona i iziđe.

"Pazi tamo! Ej, čuvaaaaaj!" vikali su mu. Nije znao u šta se to uputio, po njihovom viđenju - u stado ovaca, u plesnu trupu golih divljaka, u močvaru sa čempresima - a nije ni mario. Video je: livadu, hodnike, kocke.

Noah je dolazio da se presvuče, tvrdeći da je izblatnjavio odeću igrajući šugo-fudbal po blatu Livade, ali Ajk je tamo šetao po plastičnoj travi, kroz vazduh bez prašine i bakterija. Prolazio je kroz ogromna stabla brestova i kestenova, dvadeset metara visoka, kroz, ne između. Sada priđe liftovima, pritisnu dugmad i dospe u Dom zdravlja.

"Ester, oh, pa ona je puštena jutros!" reče bolničarka sa osmehom.

"Puštena."

"Da. Prva poseta jutros bila je ona mala crnkinja koja je donela poruku od tvoje žene."

"Mogu li videti tu poruku?"

"Svakako. U njoj je fascikli, samo časak..." Dade mu presavijeni list hartije. Ne od Suzane. Bilo je naškrabano Esterinim rukopisom, adresovano na ime Ajzak Rouz. On rasklopi poruku.

Idem u planine, ostaću neko vreme tamo gore.

Volim te,

Ester

Ispred Doma zdravlja stajao je Ajk i gledao hodnike. Vodili su: levo; desno; i pravo napred. Visina 2,2 metra, širina 2,4 metra, obojeni krem-

oker bojom, podovi sivi sa pojedinim trakama druge boje. Sve plave trake završavaju se pred vratima Doma zdravlja, to jest, počinju od tih vrata; počinjati i završavati se, ista je stvar, ali u plave trake je na svaka 3 metra dužine umetnuta po jedna bela strela koja pokazuje ka Domu zdravlja, a ne od njega, prema tome, ipak se završavaju tu, tačno gde on sad stoji. Podovi su svetlosive boje, izuzimajući te trake drugih boja, savršeno glatki i maltene sasvim ravni, jer je u Zoni 8 zakrivljenost celog Spesa jedva primetna. Svetlost dopire iz svetlećih tela, to jest ploča, koje su na razmacima od po pet metara ugrađene u tavanice hodnika. Zna on sve razmake, sve specifikacije, sve materijale, sve odnose. Svi su u njegovom umu. Godinama je razmišljao o njima. Uneo je razum u njih. Planirao ih je.

Niko se u Spesu ne može izgubiti. Svi hodnici vode do poznatih mesta. Dodeš do tih mesta tako što ideš kud te vode strelice i obojene trake. Ako ideš svim postojećim hodnicima i voziš se svim postojećim liftovima, opet je nemoguće da se izgubiš, opet se bezbedno vratiš na početak. Niti ćeš se ijednom saplesti, jer svi su podovi od glatkog metala, uglačanog, pa obojenog u svetlosivu boju, sa trakama drugih boja i belim strelama da te vode do željenog kraja.

Ajk načini dva koraka, spotače se i pade. Tresnuo je žestoko. Pod njegovim šakama našlo se nešto grubo, nepravilno, bolno. Stena; iz glatkog metalnog poda viri stena. Mrka i tamnosiva, sa žilama belog; ispucala, izrovašena; na jednom mestu, blizu Ajkove šake, raste mrljica žućkastog lišaja, kao perut. Brid desne šake ga boli, i Ajk diže ruku da pogleda povređeno mesto: pri padu na stenu ogrebao je šaku. On oliza tanki sloj krvi sa ogrebotine. Čučnuo je, zgurio se; pogledao prvo stenu, pa onda mimo stene, u daljinu. Ali tamo ne vide ništa osim hodnika. Neće ništa ni imati, osim ove jedne stene, dok ne pronađe nju. Imaće samo ovu stenu i ukus sopstvene krvi. Ustade.

"Ester!"

Niz hodnike prodoše nejakci odjeci njegovog glasa.

"Ester, ne uspevam da vidim. Pokaži mi kako da vidim!"

Odgovora nije bilo.

Krenuo je obazrivo dalje, oko stene, oprezno napred. Put je bio dug, a on, nikad siguran da se nije izgubio. Nije bio siguran gde se nalazi, ali uspon je postajao strmiji, a vazduh razređeniji. I vrlo hladan. Ni u šta nije bio Ajk siguran, dok ne začu glas svoje majke. "Isače! Voljeni, jesi li budan?" pitala je, prilično oštro. On se okrete i vide da ona sedi pored Ester na jednoj granitnoj izbočini pokraj strme, prašnjave staze. Iza njih su, iza ogromne zjapeće praznine vazduha, snežni vrhunci blistali u

svetlosti visokoj i jasnoj. Ester ga pogleda. I njene su oči bile bistre, ali tamne, a ona reče: "Sad možemo dole."

USPON SA SEVERNE STRANE

Iz dnevnika Sajmona Intertvejta, učesnika Prvog pohoda u Lavdžoj Stritu.

2/21. - Robert stigao sa petoricim Šerbeta u logor pri Bazi 1. Doneo nekoliko primeraka Tajmsa od prošlog meseca; mi smo ih gladno 'pojeli'. Sutra kreće naš istureni odred. Vremenske prilike postojeane.

2/22. - Išao sa isturenim odredom sve do ispusta ispod Verande. Onda sam se vratio. Udari vetra i do 60 km/h, ali vremenske prilike postojeane. Večeras je Piter javio preko radija da je u logoru 'Veranda' sve u redu.

Šerbeti pevaju oko logorskih vatri.

2/23 - Spremamo se. Pritežemo gosele. Vremenske prilike postojeane.

2/24. - Stigli do logora 'Veranda', bez napora, jednodnevnim penjanjem. Malo nezgodan deo na mestu gde se spajaju ispust i udubljenje, ali istureni odred je ostavio konopac na pravom mestu, tako da smo prešli i ispust bez stvarnih teškoća. Omu Ba je preskakao neka mesta iz zaleta i stigao prvi. Domišljat, ali nedisciplinovan. Loš primer za druge Šerbete. Logor 'Veranda' je ravan, suv, zaklonjen, mnogo udobniji nego Baza 1. Radujem se što sam već jednom izišao iz onih beskrajnih rododendrona. Noćas sneg.

2/25. - Sputani snegom.

2/26. - Isto.

2/27. - Isto. Pročitao i poslednje stranice Tajmsa. (Sve oglase.)

2/28. - Derek, Najdžel, Kolin i ja pošli gore, kroz zaslepljujući sneg, da planiramo putanju i zabijamo klinove. Vidljivost vrlo loša. Najdžel se glasno jadao.

Okrenuli se u podne, dospeli u Logor 'Veranda' u 15 časova.

2/29. - Vetar koji nosi mlazeve kiše ukoso. Omu Ba pijan još od 27. 2. Čime li se napio? Zaključio da je količina alkohola u rezervoaru naše peći znatno smanjena. Domišljat, ali nedisciplinovan. Kažnjavanje teško izvodljivo u ovim uslovima.

2/30. Robert se uz pomoć konopca primakao Severoistočnom ispustu. Šerbeti ga prinudili da se vrati, uplašeni da će ih napasti 'stanovnici'. Praznoverica, ali ne možeš ih ubediti. Moramo odbaciti sve planove za tu putanju i ići pravo ka Cevi. Ne bismo još dugo izdržali ovde, zbijeni u ovom logoru, bez novina. U našem šatoru nema mesta za šest ljudi, a Šerbeta je čak šesnaest u njihovom šatoru. Neprestano slušamo kako se biju, tamo. Sada uviđam da je ta grupa nepotrebno

velika, bez obzira na to što neki imaju manje od 158 centimetara visine. Trebalo je povesti samo desetoricu izabраниh. Vidljivost celog dana nula. Sneg, kiša, vetar.

2/31. - Grad, susnežica, magla. Tri Šerbeta nestala.

3/1. - Nemamo više bovrila. Derek veoma neraspoložen.

3/4. - Tri dana, dok je trajala mećava, nisam vodio dnevnik. Danas blistavo sunce, nema vetra. Na manjim visinama, sneg zaslepljujući; veće visine odavde ne možemo videti. Šerbeti se vratili sa svog neobjašnjelog odsustvovanja, doneli ovaltin. Raspoloženje dobro. Iskopavamo se, ceo dan pripreme za penjanje (u dve skupine) sutra.

3/5. - Uspeh! Nalazimo se na Krovu Verande! Pogled koji se otvara odavde fantastičan je. Još nikada osvojeni vrh broja 2618 jasno vidljiv na jugoistoku. Druga skupina (Piter, Robert i osam Šerbeta) još nije stigla. Ovaj logor je na velikoj nizbrdici, veoma izložen vetru. Ploče na kojima se nalazimo klizave su od nedavne kiše i susnežice.

3/6. - Najdžel i dvojica Šerbeta pošli nazad, dole, do Severnog ruba, da potraže drugu skupinu. Vratili se u 16 časova, a da ih nisu ni videli. Sigurno ih je nešto zadržalo u Logoru 'Veranda'. Zabrinuti smo. Radio čuti. Vetar se pojačava.

3/7. - Kolin je istegao rame, kad su ga cimnuli konopcem dok je pokušavao da se popne na Prozor. Glup, detinjast, neozbiljan postupak. Možda nikakvi 'stanovnici' ne postoje, ali Šerbeti su u svakom slučaju čvrsto rešeni da ih ne uznemire. Od druge skupine nema ni traga ni glasa. Čuli smo neke zagonetne radio-poruke, kroz neprestane smetnje koje nam pravi stanica kantri-muzike KWJJ. Vremenske prilike postoje, uz jak vetar.

3/8. - Rešili da sutra nastavimo penjanje ako vremenske prilike budu postoje. Popravljamo kopče, uvodimo u upotrebu rezervni materijal umesto istrošenog. Šerbeti se drže povučeno.

3/9. - Ja stojim sam na Najvišem Krovu.

Niko drugi nije voljan da nastavi penjanje. Kolin i Najdžel će me čekati tri dana u logoru na Krovu Verande; Derek je sa četvoricom Šerbeta već otpočeo spuštanje ka Bazi 1. Polazim sa dvojicom Šerbeta u 5 časova. Lep izlazak sunca, na istoku, u 7.04. Penjemo se postojano, ceo dan. Malo nezgodno na poslednjem ispustu. Šerbeti vrlo hrabri. Omu Ba se ljulja na konopcu i viče: "Vidite ovaj divni pogled, gospodine!" Umorni stižemo u Logor Najvišeg Krova, ali trojica Šerbeta koji su išli kao prethodnica već su podigli oba šatora i spremili ovaltin. Nizbrdica tako strma da se plašim da ću se u snu otkotrljati dole - u provaliju!

Šerbeti pevaju u svom šatoru.

Iznad mene je oštri Vrh, a iznad njega gola, okomita masa Dimnjaka, uperena ka zvezdama.

To je poslednja beleška u dnevniku Sajmona Intertvajta. Od petorice Šerbeta koji su bili s njim u Logoru Najvišeg Krova, vratila su se, posle tri dana, samo četvorica. Doneli su dnevnik, dve čiste potkošulje i tubu paste od sardina. Njihov izveštaj o Sajmonovoj sudbini prilično je smušen. Intertvajtov pohod odustao je od daljih pokušaja penjanja na severnu stranu broja 2647 u Lavdžoj Stritu i vratio se u Kalkutu.

Godine 1980. jedan japanski pohod, sastavljena od službenika Izucua, sa četiri vodiča Šerbeta, popela se na Vrh, i to Severnom stranom, lupajući na prozore radne sobe i zakucavajući klinove sve do strehe. Protivljenja stanovnika ostala su bez učinka.

Još se niko nije popeo na Dimnjak.

KAMEN KOJI JE IZMENIO STVARI

Jednog dana je nuroblka zvana Bu, radeći sa svojom ekipom na gomili kamenja koledža Obling, našla kamen koji je izmenio stvari.

Tamo gde oblovi žive, rečne obale su kamenite. Stene, veliko kamenje, sitnije kamenje, obluci i šljunak, sve to leži u hrpama ili rasuto, kilometrima uz i niz reku, na obe obale. Gradovi oblova pravljani su od kamena; oblovi love, za mesnate gozbe, kuniće koji među kamenjem grade sebi jazbine. Za pribavljanje obične hrane, tu su njihovi nurobli, koji sakupljaju lišaj i drugo rastinje sa kamena, i grade koledže i kuće, i održavaju sve u ispravnom stanju, jer oblovi postaju nervozni i nesrećni kad nešto nije u redu.

Srce svakog oblovskog grada je koledž, a ponos svakog koledža jesu koledžske terase, koje se stepenasto spuštaju od visokih kamenih zgrada sve do reke. U terasama je kamenje razvrstano po veličini: od stena su napravljene spoljašnje zidine, unutra su redovi velikih kamenova, pa nasipi od sitnijeg kamenja i, najzad, unutrašnje terase od oblutaka koji, utisnuti u sitan šljunak, daju složene mozaike i obrasce. Po terasama se oblovi šetaju ili sede u dugim, toplim danima, pušeći ta-lišće u lulama od kamena-penušca, raspravljajući o istoriji prirode i društva, o filozofiji i metafizici. Dok su kamenovi raspoređeni po redu, a to znači po veličini, i dok su svi obrasci jasni i uredni, oblovi imaju duhovan mir i sposobni su za duboke misli. Kad završe svoje razgovore na terasama, najmudriji stari oblovi ulaze u koledž i zapisuju najbolje od onog što je pomišljeno i rečeno, u Knjige starostavne, koje se čuvaju uredno poređane na policama biblioteke koledža.

Kad se reka u rano proleće digna na poplavu, pa krene preko terasa, da tumba kamenje i spira šljunak, i čini težak nered, oblovi ostaju u koledžu. Tamo čitaju Knjige starostavne, raspravljaju, beleže, planiraju nova rešenja za terase, jednu mrsne gozbe i puše. Njihovi nuri kuvaju, poslužuju na gozbama, održavaju red u prostorijama koledža. Čim poplave prođu, nuri kreću da srede stene i kamenje, da poprave terase. Žure da to što pre završe, jer nered posle poplava silno nervira oblove, a oni, kad su nervozni, biju i siluju nure žešće nego obično.

Prolećne poplave su ovog proleća provalile zid od velikih stena u gradu Oblingu, ostavljajući grane i naplavine drveta i drugo smeće na terasama, i remeteći ili uništavajući mnoge obrasce. Terasa koledža Oblinga poznate su po svojoj savršenoj sređenosti i po složenoj lepoti svojih obrazaca oblutaka. Slavni oblovi provedoše mnogo godina smišljajući ih i odabirajući oblutke; jedan veliki planer, Aknegni, radio

je, pričaju neki, čak i svojim sopstvenim rukama, da bi tvorevina bila što bolja. Ako iz takvog obrasca bude izgubljen jedan jedini oblutak, nuroblovi će danima pretraživati hrpe kamenja u potrazi za oblutkom tačno takve veličine i oblika. Na takvome je zadatku bila i nuroblka zvana Bu, sa celom svojom ekipom, kad je našla kamen koji je izmenio stvari.

Kad su potrebni kamenovi za zamenu ranijih, nuroblovi kamenotražitelji često naprave približnu kopiju tog dela terasnog mozaika, da bi mogli u njoj isprobavati jedan po jedan oblutak, da vide kako će se uklopiti, a da ne moraju svaki da nose gore, čak do unutrašnjih terasa. Bu je na ovaj način uglavila jedan oblutak u probni uzorak kamenja i dobro se zagledala u njega da bi bila sigurna da je oblikom i veličinom tačno kako treba; tad zapazi da taj kamen ima i jednu osobinu koju Bu nije nikad ranije primetila: boju. Obluci u ovom delu mozaika bili su svi veliki ovali, dlan i četvrt široki i dlan i po dugački. Kamen koji je Bu upravo uglavila u probni uzorak bio je savršen 'jedan i četvrt sa jedan i po', i zato se uklopio besprekorno; ali drugi obluci bili su uglavnom u tamno-plavo-sivoj boji, ujednačenog, dok je ovaj novi bio žive plavozelene boje, sa sa mrvicama bleđe žadzelene.

Bu je znala, naravno, da je sasvim svejedno koje je boje kamenje, da je to slučajna i beznačajna osobina koja ni na koji način ne utiče na stvarni obrazac. Ipak, sada uhvati sebe kako zuri sa neobičnim zadovoljstvom u plavozeleni. Uskoro pomisli: 'Ovaj kamen je lep.' Nije gledala, kao što je trebalo, celinu obrasca, nego samo taj jedan kamen, čija se boja isticala spram bezbojnosti ostalih. Bu beše čudnovato dirnuta; i čudne misli se uzdigoše u njenoj svesti. Ona pomisli: 'Ovaj kamen je značajan. On znači. On je reč.' Podiže ga i zadržu, osmatrajući sad one druge.

Original tog obrasca, gore na terasama, nosio je naziv 'Dekanov obrazac', po dekanu koledža, Festlu, koji je isplanirao šta treba da bude na tom prostoru. Bu ugura plavozeleni u probni uzorak i ostade privučena i zbunjena njegovom bojom; međutim, nikakvo značenje nije uspela razabrati u njemu.

Odnese ga prednuru kamenotražiteljskih odreda i zapita ga da li on u tom kamenu vidi išta loše, čudno ili posebno. Prednur se zamišljeno zagleda u kamen i dugo tako ostade, ali na kraju veoma raširi oči, što je značilo: ne.

Bu odnese taj kamen gore, do unutrašnjih terasa, i uglavi ga tačno gde je trebalo. Upotpunio je Dekanov obrazac bez greške; i oblikom i

veličinom baš pravi. Ali Bu se odmače da osmotri obrazac šire, i zaključi da to sad kao da uopšte nije Dekanov obrazac. Novi kamen ništa nije promenio u obrascu; naprosto je upotpunio jedan drugi obrazac, čijeg prisustva sve do sad Bu nije bila svesna: obrazac boja, koji je imao malo ili nimalo veze sa Dekanovim rasporedom zasnovanim na veličinama i bojama. Tek sa ovim novim bila je upotpunjena zavojnica plavozelenih kamenova koja je prosecala polje isprepletanih romboida od 'jedan i četvrt - jedan i po' oblutaka u sredini Festlovog prostora. Većinu tih plavozelenih upravo je Bu ugradila tokom nekoliko poslednjih godina; ali zavojnicu je počeo neki drugi nurobl, pre nego što je Bu unapređena i dobila da radi na Dekanovom sektoru.

Upravo tad Dekan Festl iziđe da se prošetala po prolećnom suncu, noseći zarđalu puščetinu o ramenu, a lulu u ustima, srećan što vidi da se nered izazvan poplavama sada popravlja. Beše to jedan plemeniti, stari obl koji još nijednom nije silovao Bu, mada ju je često tapšao. Bu priteže hrabrost, sakri oči i reče: "Gospodaru dekane, gospodine! Da li bi Gospodar Dekan u svome znanju bio toliko dobar da mi kaže verbalno značenje ovog sektora pravog obrasca, koji upravo popravih?"

Dekan Festl zastade, možda malčice nezadovoljan što mu prekidaju meditacije; ali videći da je mlada nuroblka tako smerno čučnula i pokrila sve svoje oči, on je potapša trpeljivo i reče: "Svakako. Ovaj subsektor mog dizajna može se pročitati, na najjednostavnijem nivou, ovako: 'Ja raspoređujem kamenje divno' ili 'Ja raspoređujem kamenje u izvrstan red'. Postoji tu, naravno, i jedna iminentna postverbalna signifikantnost, kao i neodredljiva arkanost. Ali nema potrebe da ti mučiš svoju glavicu time!"

"Da li je moguće", zapita nurica pokornim glasom, "naći neko značenje i u bojama kamenova?"

Dekan se opet nasmeši i prošašolji je po nekoliko raznih mesta. "Ko zna šta se sve dešava u nurskim glavama! Boja! Značenje u boji! Potrči, pohitaj sada, nuroblice. Vrlo lepo si obavila opravku ovde. Vrlo uredno, vrlo lepo." On se odšetka dalje, pučkajući na lulu i uživajući u prolećnom suncu.

Bu se vratila do hrpe kamenja, na posao sortiranja, ali njen um bio je uznemiren. Cele te noći sanjala je plavozeleni kamen. U snu je kamen govorio, pa su progovorili i okolni kamenovi u toj shemi. Bu se probudila, ali se nije mogla setiti koje reči su kamenovi rekli.

Ujutru su se nuri digli pre nego što se sunce diglo; a Bu je popričala sa nekoliko istognezdnika i rad-prijatelja dok su hranili i prali bilčice i

jeli, na brzinu, doručak od hlanog, prženog lišaja. "Popnimo se sada na terase, pre nego što oblovi ustan", reče Bu. "Hoću nešto da vam pokažem."

Bu je imala mnogo prijatelja; osmoro ili devetoro pođoše s njom gore, na terase. Od tog broja, neke su bile nuroblke, koje su sa sobom ponele bilčiče, od kojih je neke još trebalo dojiti, dok su drugi već pomalo prohodali.

"Šta li je ova Bu uvtela sebi u glavu ovog puta!" govorili su jedni drugima i smejali se.

"E, gle'jte sada", reče im Bu kad su svi bili na Dekanovom sektoru unutrašnje terase. "Pogledajte ove obrasce. I vidite boje kamenova."

"Boje ne znače ništa", reče jedna nurkinja, a druga: "Boje nisu deo obrazaca, Bu."

"Ali ako bi bile?" reče Bu. "Samo gledajte."

Nuri, naviknuti da čute i slušaju, počеше gledati.

"Dakle", reče jedan nur posle izvesnog vremena, "zapanjujuće, zar ne!"

"Gledajte, gledajte!" reče Buin najbolji prijatelj, Ko. "Zavojnica plavozelenog prolazi kroz čitavu Dekanovu shemu! A pazi onih pet crvenih hematita oko žutog peščara: kao cvet."

"Ceo ovaj sektor od mrkog bazalta - u stvari - seče, seče preko pravog obrasca, zar ne?" reče mali Ga.

"Daje drugi obrazac. Drugaćiji", reče Bu. "Možda imanentan, sa neuhvatljivom signifikantnošću."

"Mani se toga, ej, Bu", reče Ko. "Da nisi postala profesorica, možda?"

Ostali se nasmejaše, ali Bu je bila odveć uzbuđena da bi primetila da je smešna. "Nisam", reče ona najozbiljnije, "ali, gledajte, onaj plavozeleni oblutak, tamo, poslednji u zavojnici."

"Serpentinit", reče Ko.

"Da, znam. Ali ako Dekanova shema nešto znači - a on kaže da ovaj deo znači 'Ja slažem kamenje na divan način' - zar ne bi, onda, plavozeleni mogao biti neka druga reč? Sa drugim značenjem?"

"Sa kojim?"

"Ne znam. Mislila sam da vi možda znate." Bu pogleda nadežno Una, starijeg nura koji je, iako hrom posle jedne lavine kamenja koja ga je zahvatila kad je bio mlad, tako dobro održavao fine obrasce da su ga oblovi ostavili u životu. Un je piljio u plavozeleni i osmatrao krivinu ocrtanu nizom takvih, a onda, napokon, polako rekao: "Mogao bi govoriti: 'Nur kamen postavlja.'"

"Koji nur?" upita Ko.

"Bu", reče mala Ga. "Ona je postavila taj jedan."

Bu i Un istovremeno široko otvoriše oči, iskazujući time: ne. Ne.

"Sheme nikad nisu o nurima!" reče Ko.

"Možda sheme od boja jesu", reče Bu, još više uzbuđena. Sad je vrlo brzo treptala.

"Nur!", reče Ko, prateći plavozelenu zavojnicu pogledom sva tri svoja oka, "'nur postavlja kamenje na divan način u nesavladivoj zakrivljenosti.' Bože! O čemu li je tu reč?" On nastavi da čita duž te krive linije. "'U nesavladivoj zakrivljenosti pred...'", šta je ovo? Aha, 'predviđajući viđeno'."

"Viziju", predloži Un. "'Viziju...!' hmmm, ne znam ovu poslednju reč."

"Vi to sve vidite u bojama kamenova?" upita Ga, zblanuta.

"U obrascima boja", odgovori Bu. "Oni nisu slučajni. Nisu bez smisla. Sve ovo vreme mi ih ugrađujemo po obrascima, ali ne samo oblovskim, koje oni smišljaju, a mi ostvarujemo, nego i po drugim... po nurovskim. Sa novim značenjima. Gledajte, gledajte ih!"

Pošto su svi bili naviknuti da čute i slušaju, stadoše i počеше gledati obrasce na unutrašnjim terasama koledža Oblinga. Videše da raspored po veličini i obliku oblutaka i većih kamenova daje pravilne kvadrate, pravougaonike, trouglove, dodekahedrone, cik-cak linije, i razne pravougaono izlomljene linije, sve prepuno velike, sredene lepote i velikog značenja. I videše da je raspoređivanje kamenova po bojama stvorilo druge sheme, manje potpune, često samo započete ili naznačene - krugove, zavojnice, ovalne i složene krivolinijske lavirinte velike i nepredvidljive lepote i značenja. Tako je dugačka petlja belih kvarcita prosecala, sve nekako popreko, dve uporedne prave linije od četvrtastih dlan-i-četvrt kamenova; a jedan romboidni oblik sastavljen od nekoliko kamenova-peščara, svaki veličine pola dlana, kao da je bio ujedno element u dugom polumesecu blede žute boje.

Bila su prisutna oba obrasca; da li je jedan poništavao drugi ili je svaki bio deo onog drugog? Bilo je teško, ali ne i nemoguće, gledati oba sistema jednovremeno.

Posle dužeg vremena mala Ga upita: "Da li smo mi sve to uradili, ne znajući šta činimo?"

"Ja sam uvek gledao boju kamenja", reče Un tiho, spustivši pogled.

"I ja sam", reče Ko. "I koliko je krupnozrn ili sitnozrn, i kakva mu je tekstura. Ja sam započeo onaj krivudavi deo u Kristalnim uglovima." On pokaza ka jednom prastarom, slavnom delu terasa. Taj deo je

isplanirao veliki Oholothl. "Prošle godine, posle one zakasnele poplave, kad smo izgubili onako veliki broj kamenova iz obrasca, sećate se? Doneo sam mnogo ametista iz pećina Ubi. Volim purpur!" Zvučao je prkosno.

Bu je razgledala krug malih, glatkih tirkiza umetnutih u jedan ugao gde se shema sastojala od nekoliko prepletenih pravougaonika. "Ja volim plavozeleno", prošaputa ona. "Ja, plavozeleno. On, purpurno. Mi vidimo boje kamenja. Pravimo shemu. Pravimo je divno."

"Šta mislite, da kažemo profesorima?" upita mala Ga uzbuđeno. "Mogli bi nam dati više hrane."

Stari Un otvori sva tri oka širom. "Ni reči o ovome profesorima! Ne vole oni da se ijedan obrazac promeni. Znaete da je tako. Oni od promena postaju nervozni. Mogli bi se unervoziti i pokaznjavati nas."

"Ne bojimo se", šapnu Bu.

"Ne bi oni ni razumeli", reče Ko. "Ne gledaju oni boje. Ne slušaju nas. A i kad bi slušali, znali bi da su to samo nurseske pričancije, besmislice. Zar ne? Ali ja, ja se sad vraćam u pećine po još ametista, da dovršim ovaj krivudavi sektor", reče on, pokazavši ka Kristalnim uglovima, gde opravke jedva da su bile i započete. "A oni nikad neće ni primetiti."

Gaino nestašno bilče, sin profesora Endla, počelo je da iskopava oblutke iz Vrhovnog trougla; trebalo je, dakle, da dobije po turu. "Uhhhh", uzdahnu Ga. "Pravo malo oblobilče! Prosto ne znam šta ću s njim!"

"Poći će on u Školu sledeće godine", reče Un suvo. "Tamo će znati šta da rade s njim."

"Ali šta ću ja bez njega?" upita Ga.

Sunce je već dobro odskočilo; profesori su se već pojavljivali na prozorima svojih spavaćih soba, odakle su gledali terase. Njima se ne bi dopalo da vide dokoličenje nura; a prisustvo bilčića bilo je, naravno, potpuno zabranjeno na celom prostoru koledža. Bu i ostali se žurno vratili u svoja gnezda i radne zgrade.

Ko je istog dana otišao u pećine Ubi, a Bu sa njim; vratili su se noseći vreće finog ametista. Sledećih nekoliko dana radili su na dovršenju krivudavog dela, kome dadoše naziv 'Purpurni talasi'; na taj način su oni dovršavali opravku Kristalnih uglova. Taj posao činio je Koa srećnim; on je pevao i šalio se, a noću su Bu i on vodili ljubav. Ali Bu je razmišljala uglavnom o nečem drugom. Proučavala je obrasce boja na terasama, nalazila sve više takvih, a u njima sve više zamisli i

značenja.

"Jesu li svi o nurima?" pitao je stari Un. Zbog artritisa nije mogao na terase, ali mu je Bu svakog dana javljala šta je otkrila.

"Ne", reče ona, "većina se odnosi i na oblove i na nure. I na bilčice. Ali su nuri sve to pravili. Otud razlike. Oblovske sheme nikad nisu stvarno o nuroblovima. Samo su o oblovima i oblovskim mišljenjima. Ali kad počneš čitati boje, naiđeš na izuzetno zanimljive stvari!"

Bu je bila toliko uzbuđena i ubedljiva da su i drugi nuri iz grada Oblinga počeli da proučavaju kolor-obrasce i da se uče kako da čitaju njihova značenja. Ta praksa se proširila i na druga gnezda, a uskoro i na druge gradove. Uskoro su nuri i uzvodno i nizvodno od Oblinga otkrili da njihove terase takođe nude bogatstvo kamenih crteža bojom i iznenađujućih poruka o oblovima, nurovima i bilčićima.

Mnogi nuri su, međutim, bili uznemireni čitavom tom zamišlju; odbijali su da vide bilo kakve obrasce sačinjene od boja ili da dopuste mogućnost da boja nešto znači. "Oblovi računaju na nas; pouzdaju se u to da mi nećemo ništa menjati", govorili su ti nurovi. "Mi smo njihovi nuroblovi. Naša je dužnost da obrasce održavamo u redu, da bilčići ne galame, da svuda vlada red, da bi oblovi mogli da rade svoje važne poslove. Ako počnemo izmišljati nova značenja, menjati nešto, narušavati sheme, gde će tome biti kraj? Ne bi bilo pošteno prema oblovima."

Ali Bu nije htela niti da čuje za takve razloge; bila je prepuna svog otkrića. A nije ni samo ćutala i slušala. Govorila je. Odlazila je od jedne do druge radne zgrade i govorila. Jedne večeri sakupila je hrabrost i krenula gore, na terase, noseći oko vrata na kožnoj vrpici jedan savršeni, uglačani tirkiz koji je počela nazivati kamenom svog jastva. Prošetala je preko svih terasa i zašla među profesore, zapanjene njenom pojavom; otišla na Rektorski mozaik, gde se Rektorica Astl, slavna naučnica, šetkala u usamljenoj meditaciji, sa prastarom puškom o ramenu i sa lulom iz koje su se vukli gusti pramenovi dima čiji je miris bio jak i neprijatan. U takvom svetom razdoblju, čak ni redovni profesor ne bi prekinuo Rektoricu. Ali Bu joj priđe, čučnu, prekri oči i reče glasom drhtavim, ali jasnim: "Gospo rektorice, madam! Da li bi Gospa Rektorica odgovorila na jedno moje pitanje?"

Rektorica je bila zaista uznemirena i veoma nezadovoljna zbog ovog nedoličnog ponašanja. Okrete se najbližem profesoru i reče: "Ova nurkinja je poludela; naredi da bude uklonjena odavde, molim te."

Bu je osuđena na deset dana zatvora, da je tamo mogu silovati svi studenti do mile volje, a onda poslata na sto dana u kamenolome da

kleše ploče za popločavanje ulica.

Kad se vratila u gnezdo, bila je trudna od jednog silovanja i veoma mršava od truda u kamenolomu, ali je oko vrata i sad nosila svoj tirkizni kamen. Svi iz njenog gnezda i iz njene radne kuće dočekaše je i pozdraviše, pevajući pesme koje su smislili na osnovu značenja pročitanih u bojama na terasama. Ko ju je težio nežnom pažnjom te noći i rekao da će bilče njeno biti bilče njegovo, a njeno gnezdo, gnezgo njegovo.

Ne mnogo dana posle toga, ona uđe u koledž (ali kroz kuhinje) i provuče se (uz pomoć nura koji su tu, kao sluge, radili) do privatne odaje Kanona.

Taj Kanon koledža oblinškog beše obl vrlo star, proslavljen svojim poznavanjem metafizičke lingvistike. Ujutro se taj budio sporo. Ovoga jutra se probudio sporo i zagledao, ne bez izvesne zbunjenosti, u sluškinurku koja je došla da razgrne njegove zavese i da mu posluži doručak. Kao da je bila neka nova. Malo je nedostajalo da Kanon posegne za puškom, ali bio je odveć pospan.

"Zdravo", reče on. "Ti si neka nova, je li."

"Želim da odgovoriš na jedno moje pitanje", reče nurkinja.

Kanon se još više razbudi i ukočeno zagleda u ovo zapanjujuće stvorenje. "Bar imaj dovoljno pristojnosti da pokriješ te očurde, nurkinjo!" reče on, ali bez stvarne uznemirenosti. Bio je toliko ostario, da više nije bio siguran koji obrasci važe za šta; zato ga njihova promena nije uznemirila onoliko koliko bi mogla.

"Nema ko drugi da mi odgovori", reče nurkinja. "Molim te, odgovori mi. Da li ti je poznato sledeće: može li plavozeleni kamen u nekom obrascu biti reč?"

"O, da, naravno da može", reče Kanon, čije se prisustvo duha sada izoštravalo. "Mada su, naravno, sva verbalna značenja boja odavno zastarela. Stvar su antike, čista istorija, a to zanima samo matore deda-drde, kao što sam ja, ha. Reči kazane bojama ne postoje ni u najstarijim delovima naših današnjih terasa. Mogu se naći samo u najdrevnijim Knjigama starostavnim."

"A šta takav kamen znači?"

Kanon se pitao da li sanja - raspravljati o istorijskoj lingvistici, sa nekakvom nurašturom, pre doručka! - ali san je bio zabavan. "Taj plavozeleni preliv, kakav vidim na kamenu koji ti, izgleda, nosiš kao ukras, mogoa bi, u adjektivskoj formi unutar sheme, indicirati kvalitet nesputane volicije. To jest, volje. A kao imenica, taj preliv bi označavao, kako da se izrazim?... odsustvo prinude; nedostatak

kontrola; stanje samoodlučivanja..."

"Slobodu", reče nurkinja. "Da li je to reč: sloboda?"

"Svojevremeno je taj preliv značio to, draga moja", reče Kanon. "Ali sad ne znači."

"Zašto ne?"

"Zato što je ta reč zastarela", reče Kanon, koga je ovaj neobjašnjivi dijalog počeo zamarati. "A sad, budi dobra nurkinja i udalji se, i reci mojoj sluškinji da mi donese doručak."

"Baci pogled kroz prozor", reče nurkinja podivljalih očiju. To je rekla glasom toliko strastvenim, da se Kanon zaista zabrinuo. "Pogledaj kroz prozor, vidi terase! Vidi boje kamenova! Vidi koje su obrasce nuri napravili, koje smo sheme mi dali, koja značenja upisali! Potraži slobodu! O, molim te, pogledaj!"

Sa tom završnom molbom, ovo zapanjujuće priviđenje nestade. Kanon ostade ležeći i zureći u vrata svoje spavaće sobe; a ona se već sledećeg trenutka otvoriše. Pojavi se njegova stara sluškinurka, sa poslužavnikom na kome je bio čaj od bilja sa kamenih njiva i prženi usoljeni lišaj, toliko vruć da se pušio. "Dobro jutro, gospodaru Kanone, gospodine!" reče ona vedro. "Već ste budni? Divno jutro!" Ostavi poslužavnik pored njegove postelje, priđe prozoru i široko razgrnu zavese.

"Da li beše ovde neka mlada nurkinja maločas?" upita Kanon, donekle nervozno.

"Sasvim sigurno ne, gospodine. Bar ne da je meni poznato", reče sluškinurka. Ali šta je ovo bilo - da li je ona uputila jedan kratak pogled pun znanja, ka njemu, da li je imala drskosti da ga pogleda? Ne. Ni slučajno. "Divne su terase jutros", nastavi ona. "Trebalo bi da Vaše kanonstvo baci pogled."

"Napolje, napolje, idi", zarezha Kanon, a nurkinja ode, sa pokornim naklonom, pokrivajući oči.

Kanon pojedje doručak, a onda se diže iz kreveta. Priđe prozoru da osmotri, u jutarnjoj svetlosti, terase svoga Koledža.

U jednom trenutku mu se učini da opet sanja, da sve vidi u obrascima sasvim drugačijim nego što je celog svog života video na istim ovim terasama - divlje ustrojstvo krivina i boja, zaprepašćujuće grupe reči, neslućena značenja, predivnu novotu smisla i lepote - a onda otvori oči široko, vrlo široko, i žmirnu; i sve to nestade. Dobro znani, istiniti poredak opet je prekrivao sve terase, poredak jasan i pravilan u jutarnjoj svetlosti. Nije se imalo šta drugo videti. Kanon okrete leđa prozoru i otvori jednu knjigu.

Zato ne vide duge kolone nuroblova koje krenuše odozdo, ispod spoljašnjih gradskih zidina, iz gnezda i radnih kuća, noseći svoje bilčiče, pevajući i plešući preko terasa. Začu pesmu, ali samo kao buku bez iole signifikantnosti. Tek kad prva kamenčina ulete kroz njegov prozor, on diže pogled i uzviknu uznemireno: "Šta bi ovo trebalo da znači?"

KERASTION

Za Rausel Sardžent, koja ga je smislila

Kasta štavitelja beše mala, ali sveta. Jestu hranu koju je pripremio štavitelj, značilo je, ako si izmislitelj ili vajar, da ćeš sledećih godinu dana morati da se podvrgavaš pročišćenju; čak i kaste sa vrlo malo moći, kao što je trgovačka, morale su se, posle nabavljanja bilo kog proizvoda od štavljene kože, cele noći obredno prati. Čumo je bila štaviteljka od svoje pete godine i čula je kako vrbe šapuću celu dugu noć na Pevajućem Pesku. Doživela je i svoj dan dokazivanja, i od tada nosi štaviteljsku košulju, broć-crvene i plave boje, i dublet izatkan od lana na razboju od vrbinog drveta. Napravila je remek-delo, i od tada nosi ogrlicu od krtolastih vauti-korenova, u koje bejahu urezane dvostruke crtice i dvostruki kružići. Tako odevena i ukrašena stala je među vrbe, pokraj tla za sahranjivanje, i čekala pogrebnu povorku svoga brata, koji je pogazio zakon i izdao svoju kastu. Uspravno je stajala, u tišini, gledajući ka selu pored reke i oslušujući kad će početi bubanj.

Nije ništa mislila; nije želela misliti. Ali je videla svog brata Kvatevu, u trščaku, dole pored reke, kako trči ispred nje, dečkić suviše mali da bi imao kastu, suviše mlad da ga svete stvari zagade, ljudi malac koji iskače iz visokog trščaka i baca se na nju vičući iz sveg glasa: "Ja sam planinski lav!"

Ozbiljnog, malog dečaka koji posmatra tok reke i pita: "Zar nikad ne prestane? Zašto ne može prestati da teče, Čumo?"

Petogodišnjaka koji se vraća sa Pevajućeg Peska, ide pravo ka njoj, donosi joj radost, ludu, ozbiljnu radost koja blista sa njegovog okruglog lica: "Čumo! Čuo sam kako pesak peva! Čuo sam! Moram vajar biti, Čumo!"

Tada je stajala nepomično. Nije pružila ruke ka njemu. A on je usporio trk ka njoj, pa stao, a svetlost se u njegovom licu ugasila. Čumo je njemu bila sestra samo po materici. On će sad imati pravu braću i prave sestre. Ona i on dve su različite kaste. Neće se više nikada dodirnuti.

Deset godina posle tog dana, Čumo je došla, zajedno sa većinom naroda iz sela, da prisustvuje Kvatevinom danu dokazivanja, da vidi peščani kip koji je on napravio na Velikoj zaravni, gde kipari stvaraju svoja umetnička dela. Još ni dašak vetra nije zaoblio oštre ivice niti uravnio divne obline na klasičnoj figuri koju je on napravio sa takvom

nadarenošću i takvim pouzdanjem: telo Amakumino. Videla je divljenje i zavist na licima njegove prave braće i pravih sestara. Stojeći po strani, sa svetim kastama, slušala je kako govornik kaste vajara posvećuje Kivatevino dokazno delo Amakumi. Tek što njegov glas zamuknu, diže se vetar iz severne pustinje, vetar Amakume, koja je stvoriteljka, gladna onog što je stvoreno - Amakumo, Majka koja jede svoje telo, jede sebe. Pred njihovim očima vetar raznese Kivatevin kip. Ostade, uskoro, samo bezoblična gomilica belog peska od koje su se, preko zemljišta za dokazivanje, pružale ka jugu odbačene pregršti zrnaca. Lepota se Majci vratila. Činjenica da je kip uništen tako brzo i tako potpuno značila je, za kipara, veliku čast.

Približava se pogrebna povorka. Čumo čuje, ili joj se pričinjava da čuje, udare bubnja, blage, ne jače od otkucaja srca.

Njen dokazni rad bio je onaj klasičan za štaviteljke: koža za bubanj. Ne za pogrebni, nego za plesni bubanj, bučan, obojen veselom crvenom bojom i ukrašen kićankama. "To si ti svoj himen razapela na bubanj!" govorila su njena prava braća; bilo je i drugih žestokih zadirkivanja, ali nisu uspeli naterati Čumo da pocrveni. Štavitelji ne smeju crveneti. Oni su izvan stida. Bubanj je bio odličan, odabrala ga je sa zemljišta za dokazivanje, bez ijednog trenutka oklevanja, jedna stara muzičarka, i posle toliko svirala na njemu da se blistava crvena boja brzo ogulila, a kićanke pootpadale; ali je koža bubnja izdržala celu zimu, i provalila se tek na svečanosti Ropi, kad se bubnja i pleše celu noć pod mesecima, i kad su Čumo i Karva prvi put prepleli svoje trake oko zglavaka. Čumo je cele zime sa ponosom slušala kako njen bubanj bije snažno i čisto preko zemljišta za ples, i sa ponosom gledala kad se procepio i predao Majci; ali to nije bilo ništa u poređenju sa ponosom koji je osećala zbog Kivatevinih kipova. Jer ako je nešto urađeno dobro, i steklo moć, onda Majci pripada. Majka će želeti tu stvar i neće čekati da joj se stvar sama preda, nego će je zgrabiti. Zato se za dete koje umre mlado kaže da je Majčino dete. Lepota, najsvetija od svih stvari, pripada njoj; od svih stvari, najlepše je telo Majke. Zato se od peska pravi sve ono što treba da bude slično Majci.

Čuvati svoje delo, pokušati ga zadržati za sebe, oteti Majci njeno telo, Kivateva! Kako si mogao, kako si mogao, brate moj? govorilo je njeno srce. Ali ona je potisnula to pitanje nazad, u tišinu, i sad stoji ćutke, među vrbama, drvećem koje je njenoj kasti sveto, i gleda kako pogrebna povorka dolazi između njiva lana. Sram njegov, ne njen. Šta je štavitelju sram? Ponos ona sad oseća; ponos. Jer njeno remek-delo sad podiže Dastuje, muzičar, do usana, stupajući na čelu povorke,

vodeći novi duh ka grobu tela.

Ona je napravila taj instrument, kerastion, sviralu u koju se samo na sahrani svira. Kerastion se pravi od štavljene kože, ali ljudske, i to od kože materične majke ili pre-majke onog čoveka koji se sahranjuje.

Kad je pre dve zime umrla Veikuri, materična majka Čumo i Kvateve, Čumo štaviteljka je zatražila da se ta povlastica prepusti njoj. Za svirku na Veikurinoj sahrani poslužio je jedan stari, prastari kerastion, dobijen još od njenih prababa; ali kad je muzičar završio sa sviranjem na njemu, položio je taj kerastion na asure kojima je Veikuri bila, u otvorenom grobu, umotana. Jer prethodne noći je Čumo ogulila kožu sa leve ruke tog mrtvog tela; dok je radila, pevala je pesme moći koje pripadaju njenoj kasti, pesme koje traže od mrtve majke da unese svoj glas, svoju pesmu u novi instrument. Sačuvala je i uštavila taj komad sirove kože, utrljavala tajne soli salamure, omotala kožu oko glinenog valjka da se na njemu stvrdne, onda je kvasila, mazala uljem, oblikovala i poboljšavala oblik, sve dok se glina nije pretvorila u prah koji je ispao iz cevi, a ona je onda očistila i istrljala i nauljila i dovršila. Bila je to povlastica koju sebi prisvajaju samo najmoćniji, najjistinskije bestidni štavioći: napraviti kerastion od kože svoje majke. Čumo je tu povlasticu uzela bez straha ili sumnje. Dok je radila, mnogo puta je sebi dočarala sliku muzičara kako predvodi povorku, svirajući u taj kerastion, i vodi duh njen do groba. Pitala se koji li će to muzičar biti, i ko će ići u procesiji, za njom. Nijednom nije ni pomislila da će sviralu zasvirati za Kvatevu pre nego za nju. Kako joj je moglo pasti na um da će on, toliko mlađi, umreti prvi?

Ubio se zbog stida. Presekao je sebi vene na zgolavcima ruku, jednom od onih alatki koje je sam napravio da bi rezao kamen.

Njegova smrt, sama po sebi, nije sram, jer ništa drugo nije ni mogao učiniti osim umreti. Ne postoji nikakva kazna, ni pranje, ni pročišćenje, za zlodelo poput njegovog.

Pastiri nađoše pećinu gde je krio komade kamena, velike komade mermera izrezane iz zidova pećine same, zatim isklesane da budu kopije njegovih peščanih kipova, njegovih sopstvenih svetih dela načinjenih na solsticijum i na haribu: kopije od kamena, ogavne, trajne, kopije koje skrnave telo Majke.

Ljudi iz njegove kaste uništili su te odvratne stvari, čekićima; razbili ih u pesak i prah, i razvejali nad rekom. Ona je mislila da će Kvateva poći za prahom, u reku, ali on je jedne noći otišao do pećine, uzeo jednu oštru alatku, presekao vene i pustio da krv ističe. Zašto ne može prestati da teče, Čumo?

Muzičar je dospeo već nadomak nje, prsa uz prsa je sa njom, tu među vrbama, pokraj zemljišta za sahranjivanje. Star je i vešt Dastuje; korak mu spor, ali plesni, nosi ga kao da lebdi iznad tla, u ritmu sa blagim pulsiranjem bubnja koji ide za njim. Vodi duh, a i telo na nosiljci koju nose četvorica muškaraca bez kaste. Svira Dastuje u kerastion, usnama lako prislonjenim na kožni pisak, prstima koji se ovlaš pomiču gore i dole: ni najmanji zvuk ne proizvodi. Svirala zvana kerastion, nijedan otvor nema na celoj svojoj dužini, a oba kraja su zatvorena bronzanim diskovima. Melodije na kerastionu odsvirane, nijedno živo uvo ne čuje. Čumo sluša, i čuje bubanj i severni vetar na vrbovom lišću. Jedino Kivateva, opružen po nosiljci, umotan u ogrtač ispletan od trave, čuje pesmu koju za njega muzičar svira i razabire da li je to pesma stida, ili jada, ili dobrodošlice.

PRIČA ŠOBIJA

Sastali su se u Ve Portu više od mesec dana pre prvog zajedničkog leta, i tamo su, nazvavši sebe po svom brodu, kao što je i većina drugih posada činila, postali Šobiji. Njihova prva jednoglasna odluka bila je da provedu svoj izjaj u obalskom seocetu Liden, na Hainu, gde su negativni joni mogli učiniti ono što se od njih i očekuje.

Liden je bio ribarska luka, sa istorijom dugom osamdeset hiljada godina i populacijom od četiri stotine ljudi. Ovdašnji narod bavio se ribarenjem u bogatim plićacima zaliva; ulov su Lidenci otpremali na jug, u kontinentalne gradove, a osim toga održavali su i Odmaralište 'Liden' za izletnike, turiste i nove kosmičke posade na izjaju (to je reč iz hainskog jezika, koja znači 'načiniti zajednički početak' ili 'početi zajedničko postojanje', ili, tehničkim načinom izražavanja, 'razdoblje i oblast gde se obrazuje jedna skupina'. Medeni mesec je izjaj za dvoje.) Ribarke i ribari Lidena bejahu od dejstva vremenskih prilika ogrubeli kao drvo koje voda izbaci na obalu; otprilike isto toliko bili su skloni pričanju. Šest godina stari Asten, koji je malo pogrešno razumeo, upitao je jednu Lidenu da li su oni svi stari po osamdeset hiljada godina. Dobio je odgovor od samo jedne odrečne reči: "Jok."

Kao i većina drugih posada, Šobiji su koristili hainski jezik kao zajednički, za sporazumevanje. Tako se dogodilo da ime jedine hainske članice posade, Slatka Danas, zadrži i svoje značenje, kao dve reči, 'slatka' i 'danas'; u prvo vreme se činilo da je smešno tako nazivati jednu visoku, krupnu ženu u poznim pedesetim godinama, upečatljivu po držanju, a čutljivu maltene poput lidenskih ribara. Međutim, pokazalo se da je ta njena uzdržanost dubok izvor duhovnog zbližavanja i taktičnosti, izvor iz koga se moglo crpsti kad god je bilo potrebno; zato je njeno ime ubrzo počelo zvučati baš tačno. Imala je porodicu - svi Hainci imaju porodicu - i to raznovrsnu i svakojaku, unučad i rođake drugog i trećeg i nekog daljeg stepena, afine i kozine, širom Ekumena, ali nijednog srodnika u ovoj ekipi. Zatražila je da bude baba Rigu, Astenu i Betonu, i prihvaćena je.

Jedina osoba na brodu 'Šobi' starija od Slatke Danas bila je Zemljanka, Lidi, stara sedamdeset dve z.g., nimalo zainteresovana za babovanje. Lidi je plovila kosmosom već pedeset godina i nije postojalo ništa o NAFAL brodovima što bi njoj bilo nepoznato; ali se povremeno dešavalo da zaboravi da se njihov brod zove 'Šobi' i da ga nazove 'Soso' ili 'Altera'. Ali neke stvari o 'Šobiju' nije znala, ni ona, ni ma ko drugi.

Razgovarali su, takva je sklonost ljudskih bića, upravo o onom što

ne znaju.

Teorija čurtena bila im je glavni predmet razgovora, uveče, posle večere, oko logorske vatre naložene od naplavljenog drveta, na obali. Odrasli su, dakako, pročitali sve što se o tome pročitati moglo, još pre nego što su se javili da budu dobrovoljci za ovaj probni let. Gveter je dobio i neke novije podatke, i moglo se pretpostaviti da bolje razume teoriju čurtena nego drugi, ali iz njega si morao čupati reč po reč. Imao je samo dvadeset pet godina i bio jedini Cetijanac u posadi, izgledao je mnogo dlakaviji nego iko drugi, a za jezike je imao vrlo malo dara; veliki deo vremena provodio je u defanzivi. Zamišljao je da, kao Anarešanin, bolje shvata kako ljudi treba uzajamno da se pomažu, i povremeno im je držao predavanja protiv njihovih posedničkih navika; ali svoje znanje o čurtenu je prigrlio i nije ga nikome lako davao, jer mu je bila potrebna prednost koju je na taj način sticao. Neko vreme je pristajao da o tome govori samo odričnim rečenicama: sve negativno. Ne zovite ga čurtenskim 'pogonom', to nije pogon, ne zovite ga čurtenskim 'efektom', to nije efekat. Pa, dobro, šta jeste? A on krene sa drugim predavanjem, počevši sa preporodom cetijanske fizike posle revizije ševkovskog temporalizma, koju su izvršili intervalisti, a završivši sa opštim konceptijskim okvirom čurtena. Svi ga saslušaju vrlo pomno. U jednog takvoj prilici, Slatka Danas je postavila pitanje, pažljivo odmeravajući svaku reč. "Dakle", reče ona, "zamisli će pomeriti naš brod?"

"Nej, nej, nej, nej", reče Gveter. I začuta. Posle dužeg vremena, Kart mu je postavila pitanje: "Pa dobro, nisi pomenuo nijedan fizički, materijalni događaj ili dejstvo." Posrednost tog pitanja bila je osobena za nju. Kart i Oret, Getenjanke koje su sa svojom decom (Kart je imala jedno, i Oret jedno) bile emotivna žiža posade, ili, njihovim izrazom, 'ognjište' posade, nisu bile jake u teoriji; njihova subkultura bila je nesklona teorijskim razmišljanjima. To su znale. Gveter je mogao da im priča šta god hoće, na svom cetijanskom fizičko-filozofsko-tehničkom žargonu, a da ga one nikad ne uhvate u pogrešci. Ovog puta se bez oklevanja otisnuo u tu vrstu govora. Od njegovog naglašavanja objašnjenja nisu postala jasnija. Raspričao se o koherentnosti i metaintervalima, i posle mnogo reči, upitao, praveći gestove očajanja: "Hako to hazati na hainskom? Nej! Nije fizično, nije fizično, te hategorije naš um mora odbaciti potpuno, u tome jej cela stvar!"

"Puh-puh-puh-puh-puh-puh", tiho je govorio Asten, prolazeći iza polukruga odraslih oko vatre od drveta što ga je more izbacilo, na širokoj plaži, u sumraku. Rig je 'vozio' za njim, takođe govoreći: "Puh-

puh-puh-puh", ali nešto glasnije. Njih dvojica bili su kosmički brodovi; moglo se to zaključiti po načinu na koji su manevrisali oko jednog brežuljka peska, kao i po dozivanjima - "Stabilizovan na orbiti, navigatore!" Ali zvuk koji su oponašali bio je iz Lidena: pućkanje motora lidenskih ribarskih brodića kad izlaze na more.

"Prinudno spuštanje", počeo se dernjati Rig, mlatarajući rukama i nogama po pesku. "U pomoć! U pomoć! Ja sam se prinudno spustio!"

"Drži se, brode Dva!" vikao je Asten. "Dolazim da te spasem! Ne diši! O-ou, nevolje sa čurtenskim pogonom! Puh-puh-škriiip! Škriiip! Brrrrm! Bruum, brum, brum, brrrrm, puh-puh-puh..."

Rig je imao šest, a Asten četiri ekumenske godine. Tain sin Beton, kome je bilo već jedanaest, sedeo je sa odraslima, kod vatre, ali je sad ipak gledao Riga i Astena, kao da bi i sam rado poleteo da spasava brod Dva. Ta dvojica malih Getenjana proživela su više vremena na brodovima nego na planetama, a Asten se rado hvalio da ima 'u stvari pedeset osam'; za razliku od toga, Betonu je ovo bila prva posada, a njegov jedini raniji nafalni let bio je sa Tere na Hain. On i njegova biološka mati, Tai, na Teri su živeli u zajednici koja se bavila osposobljavanjem upropašćenog zemljišta - takozvanoj 'reklamacijskoj komuni'. Kocka je pala na Tai da ide u ekumensku službu, a ona je zatražila da je osposobe za dužnosti na brodu; tada je Beton zahtevao da povede i njega, kao člana porodice. Pristala je; ali posle obuke, kad se javila za ovaj pohod, prvi čurtenski probni let, pokušala je ubediti Betona da se povuče, da ostane na daljoj obuci ili da se vrati kući. On je to odbio. Ovo je ostalim članovima posade 'Šobija' ispričao Šen, koji je bio na obuci s njima; a ispričao je zato što je bilo potrebno da ova napetost između majke i sina bude shvaćena i delotvorno upotrebljena u građenju skupine. Beton je navaljivao da pođe i on, a Tai je popustila, ali, videlo se, ne bez dvoumljenja. Njen odnos prema tom dečaku bio je hladan i ućtiv. Šen mu je nudio očinsko-bratsku toplinu, ali je Beton to prihvatao škрто i hladno, i nije zatražio uspostavljanje rodbinske veze ni sa kim u ovoj ekipi.

Spasavanje broda Dva bilo je obavljeno, pa se pažnja ponovo usredsredila na raspravu. "U redu", reče Lidi. "Znamo da sve što se kreće brže od svetlosti, svaka stvar koja se kreće brže od svetlosti, samim tim nadilazi kategoriju materijalno/nematerijalno - tako smo stekli ansibl, načinili smo razliku između poruke i medijuma. Ali ako mi, posada, treba da putujemo kao poruke, ja želim razumeti kako se to događa."

Gveter je stao da čupa kosu. Imao je šta da čupa. Finu, gustu kosu,

čitavu grivu na glavi; telo i udovi bejahu kod njega prekriveni kratkim krznom, a šake i lice svetlim, srebrnastim oblačićima paperjaste dlake. Stopala isto tako, ali, sad, sa dodatkom velike količine peska. "Hako!" reče on. "Pa, ja pohanjavam vam reći hako! Poruka, informacija, nej-nej, to staro, to je ansibl tehnologija. Ovo, transilijencija. Jer se polje honcipira hao virtuelno polje, u home nerealni interval postaje virtuelno efehtivan putem medijarne hoherencije - zar vam nej jasno?"

"Nije nam jasno", reče Lidi. "U kom značenju upotrebljavaš reč 'medijarno'?"

Nekoliko logorskih vatri kasnije, jednoglasno mišljnje bilo je da je čurtenska teorija dostupna samo umovima koji su visoko osposobljeni za cetijansku temporalnu fiziku. Postojalo je i uverenje, ne tako slobodno iskazivano, da inženjeri koji su napravili čurtensku mašineriju za 'Šobi' ne razumeju u celosti kako ona radi. Ili, tačnije, ne razumeju u celosti šta ona radi, kad radi. Bilo je van svake sumnje jasno da taj uređaj, doista, radi. 'Šobi' je bio četvrti brod na kome je čurtenska teorija isprobana, sa robotskom posadom; dosad su izvedena ukupno šezdeset dva trenutna putovanja, ili transilijencije, između tačaka čije je rastojanje iznosilo od četiri stotine kilometara do dvadeset sedam svetlosnih godina; neka od tih putovanja bila su etapna. Gveter i Lidi su uporno tvrdili da ovo dokazuje da inženjeri savršeno dobro znaju šta rade i da je za ostatak posade teorija teška samo zato što ljudski um, uopšte, ne prima lako nijednu sasvim novu zamisao.

"Kao krvotok", reče Tai. "Ljudi su se šetali po Teri, noseći u sebi srca koja su kucala, mnogo pre nego što su shvatili zašto." Činilo se da ni sama nije zadovoljna svojom analogijom, a kad Šen reče: "Srce razume neke stvari koje razum ne zna", ona kao da se uvredi. "Misticizam", reče ona, tonom kao da u neakvoj šetnji upozorava svoga pratioca da se na stazi pred njim nalazi pseće govno.

"Ali sigurni smo da u ovom procesu ne postoji ništa onostran razumevanja", reče Oret, glasom kao da nije baš toliko sigurna. "Ništa što se ne može razumeti i reprodukovati."

"I hvantifihovati", stameno reče Gveter.

"Ali čak i ako neki razumeju proces, još niko ne zna ljudsku reakciju na njega - kakvo će to iskustvo biti. Tačno? Znači, o tome mi treba da izvestimo."

"Zbog čega ne bi bilo isto kao nafalski let, samo brže?" upita Beton.

"Zbog toga što potpuno je drugačije", reče Gveter.

"Šta bi nam se moglo desiti?"

Ranije su neki od odraslih raspravljali o mogućnostima; svi su o

tome razmišljali. Kat i Oret su popričale o tome, koristeći prikladne izraze, sa svojom decom. Ali sad je postalo očigledno da Beton nije bio uključen u takve razgovore.

"Ne znamo", reče Tai oštro. "Ja sam ti to, Betone, još na početku kazala."

"Najverovatnije će biti kao nafal", reče Šen, "ali prvi ljudi koji su leteli nafalski, nisu unapred znali kako će to izgledati, morali su sami da otkriju fizičke i psihičke posledice..."

"Najgora mogućnost", reče Slatka Danas, svojim sporim, udobnim glasom, "bila bi da svi poginemo. Na nekim od probnih letova bila su izvesna živa bića. Cvrčci. Na poslednja dva, u 'Šobiju', inteligentne obredne životinje. Vratile su se zdrave i čitave." Bio je ovo, za Slatku Danas, vrlo dug govor, pa je imao i težinu srazmernu tome.

"Mi gotovo smo sigurni", reče Gveter, "da nihahvo temporalno rearanžiranje nema u črtenu, hao što ima u nafalu. A masa se pojavljuje samo u smislu da treba izvesna jezgrena masa, isto hao za emisiju ansibl, ali ne po sebi. Znači, možda čah i trudna osoba mogla bi transilijent biti."

"Ne mogu one brodovima", reče Asten. "Nerođeni umire ako to čine."

Asten je sad napola ležao u Oretinom krilu; Rig je, sa palcem u ustima, već spavao u Kartinom krilu.

"Kad smo bili Onblini", nastavi Asten, pridižući se u sedeći položaj, "imali smo te obredne životinje u posadi. Neke ribe, neke teranske mačke i gomilu hainskih goulu. Igrali smo se s njima. Pomogli smo u zahvaljivanju onom goulu koji je upotrebljen za proveru litovirusa. Ali nije uginuo. Ujeo je Šapija. Mačke su spavale sa nama. Ali jedna od njih je ušla u kemer i zatrudnela, pa kad je 'Onblin' morao poći na Hain, ona je morala imati abortus, inače bi njeni nerođeni umrli u njoj i povukli i nju sa sobom. Niko nije znao obred za nju, kako da joj objasni. Ali ja sam joj dao dodatnu hranu. A Rig je plakao."

"Plakali su i neki drugi, koje ja poznajem", reče Kart, gladeći dečakovu kosu.

"Ti pričaš dobre priče, Astene", primeti Slatka Danas.

"Znači, mi smo nešto kao obredna ljudska bića", reče Beton.

"Dobrovoljci", reče Tai.

"Eksperimentatori", reče Lidi.

"Doživljavajući iskustva", reče Šen.

"Istraživači", reče Oret.

"Kockari", reče Kart.

Dečak je gledao jedno po jedno lice.

"Znate", reče Šen, "pre mnogo vremena, u doba Lige, kad je NAFAL bio tek na početku, slali su brodove u stvarno daleke sisteme, pokušavali, znate, da istraže sve; posade za koje se znalo da se neće vratiti vekovima. Moguće je da su neke od tih posada i sada tamo, napolju. Ali neke su se vraćale posle četiri stotine, pet stotina, šest stotina godina, i svi su bili ljudi. Po-lu-de-li!" On načini dramsku pauzu. "Ali oni su i na polasku bili svi ljudi. Nestabilne ličnosti. Mora biti lud neko ko se dobrovoljno javlja za toliku vremensku dilataciju. Šta kažete o tom načinu odabiranja posade, a?" Nasmeja se.

"Jesmo li mi stabilni?" reče Oret. "Ja baš volim nestabilnost. Gotivim ovaj posao. Ovaj rizik, u kome smo zajedno. Ulog je visok! U tome je oštrica toga, slatkoća."

Kart spusti pogled ka njihovoj deci i osmehnu se.

"Da, da, zajedno", reče Gveter. "Niste ljudi. Jeste dobri. Mi smo amari."

"Amare", rekoše mu drugi, potvrđujući ovu neočekivanu objavu. Mladi čovek se namršti od zadovoljstva, skoči na noge i svuče košulju. "Pliva mi se. Hajde, Betone. Da plivamo!" To rekavši, potrča ka mračnim, ogromnim vodama koje su se tiho kretale izvan crvenkaste sumaglice njihove vatre na obali. Dečak je oklevao, onda je skinuo košulju i sandale i pošao za Gveterom. Šen povuče Tai da ustane, pa pođe zajedno sa njom. Poslednje pođoše dve babe, u noć, u talase, ali samo da stoje u njima, podvrnutih nogavica, i da se smeju sebi.

Getenjanima, čak i u toploj letnjoj noći na toplom letnjem svetu, more nije prijatelj. Uz vatru im je mesto. Oret i Asten priđoše bliže Karti. Sedeli su, gledali plamenove, slušali jedva čujne glasove sa svetlucave zatalasane daljine, i povremeno pričali tiho na svom jeziku, dok je njihov mali sestrabrat spavao.

Posle trideset dana lenčarenja u Lidenu, Šobiji su uhvatili 'riblji voz' koji ih je poneo u dubinu kopna, u grad; tamo ih je na železničkoj stanici pokupio jedan lender Flote i poneo na kosmičku luku na planeti Ve, koja je sledeća planeta u nizu iza Haina. Bili su odmorni, pocrneli od sunca, povezani čvrstim međusobnim poznanstvom i spremni za polazak.

Jedna od hemi-afiliatnih drugostepenih rođaka Slatke Danas bila je na dužnosti kod ansibla u Ve Portu. Ona je podsticala Šobije da postave pronalazačima čurtena, koji su bili na Urasu i na Anaresu, sva pitanja koja žele, o dejstvovanju čurtena. "Svrha ovog opitnog leta jeste -

razumeti", ponavljala je ona. "Zato je vaše puno intelektualno učešće ovde od suštinskog značaja. Njima je to veoma, veoma važno."

Lidi je reagovala tako što je frknula.

"Eto, počinje obred", reče Šen, dok su išli ka sali sa ansiblom, u mehuru okrenutom ka suncu. "Ovi će objasniti životinjama šta i zašto će im uraditi, i zatražiće da im životinje u tome pomažu."

"Životinje to ne razumeju", reče Beton, svojim hladnim, anđeoskim sopranom. "To je samo da bi se ljudi osećali prijatnije."

"A ljudi razumeju?" upita Slatka Danas.

"Svi mi upotrebljavamo jedni druge", reče Oret. "Obred kaže: mi nemamo prava ovo da radimo, zato primamo na sebe odgovornost za patnje koje ćemo prouzrokovati."

Beton je slušao, sumorno zamišljen.

Gveter je prvi govorio u ansibl, oko pola sata, koristeći uglavnom 'pravik' i matematiku. Na kraju je, izvinjavajući se i izgledajući pomalo iznervirano, pozvao i druge da upotrebe tu napravu. Nastade pauza. Lidi je uključila ansibl, predstavila se i rekla: "Složili smo se da niko od nas, izuzev Gvetera, nema teorijsku osnovu za razumevanje načela čurtena."

Jedan naučnik, udaljen dvadeset dve svetlosne godine, počeo odgovarati na hainskom preko automatskog prevodioca, čiji je glas bio ravan, ali i upaljivo punonadežan. "Čurten se može, pojmovima shvatljivim za laike, objasniti kao deplasiranje virtuelnog polja da bi se realizovala relaciona koherentnost u terminima transilijentne iskustvenosti."

"Sas-vim tako", reče Lidi.

"Kao što vam je poznato, materijalni efekti bili su dosad jednaki nuli, a i štetna dejstva na svesna bića niske inteligencije bila su jednaka nuli; međutim, ocenjeno je da postoji izvesna mogućnost da bi učešće, u ovom procesu, visoke inteligencije moglo imati povoljno, ili nepovoljno, dejstvo na deplasman. Što bi onda recipročno uticalo na participanta."

"Kakve veze ima visina naše inteligencije sa dejstvom čurtena?" upita Tai.

Pauza. Njihov sagovornik je pokušavao da nađe prave reči, da prihvati odgovornost.

"Koristili smo reč 'inteligencija' kao kratku naznaku za psihičku složenost i kulturnu zavisnost naše žive vrste", reče, posle nekoliko trenutaka, glas automatskog prevodioca. "Prisustvo transilijenta kao svesnog uma ne-tokom transilijencije, to je netestirani faktor."

"Ali ako je to trenutni proces, onda kako ga mi možemo biti svesni?"

reče Oret.

"Upravo to", reče ansibl, začuta, a posle daljih nekoliko sekundi zastoja, nastavi: "Pošto je eksperimentator deo eksperimenta, pretpostavljamo da transilijent može biti element ili agens transilijencije. Zato smo zatražili da ovu stvar isproba cela jedna posada, a ne samo jedan dobrovoljac, ili dvoje. Psihička međusobna ravnoteža, interbalans, uhodane socijalne skupine, daće nam dodatnu snagu protiv disintegrativnih ili neshvatljivih iskustava, ako bi se ona pojavila. Osim toga, zasebne opservacije članova skupine poslužiće za interverifikaciju."

"Ko programira ove prevodioce?" zareža Šen, ali samo šapatom. "Jebala ga 'interverifikacija'!"

Lidi pogleda uokolo, u sva lica, pozivajući ih na taj način da pitaju.

"Koliko će, stvarno, trajati putovanje?" upita Beton.

"Ne trajati", reče glas translatora, a onda ispravi samog sebe. "Nikoliko."

Novi zastoj.

"Hvala", reče Slatka Danas, a naučnik na planeti udaljenoj od Ve Porta dvadeset dve godine dilatiranog vremena odgovori: "Zahvalni smo za vašu velikodušnu hrabrost, naša nada je sa vama."

Iz sale za ansibl predoše pravo u 'Šobi'.

Čurtenska oprema nije zauzimala mnogo mesta, a njena instrument-tabla sastojala se uglavnom samo od jednog dela: prekidača, sa dva položaja, 'uključeno' i 'isključeno'. Bila je postavljena naporedo sa nafal motivatorima i kontrolama jednog običnog međuzvezdanog broda ekumenske flote. 'Šobi' je sagrađen na Hainu pre oko četiri stotine godina, ali je dostigao starost od samo trideset dve godine. Njegovi prvi letovi bili su uglavnom opitni, sa hainsko-čifvorskom posadom. Pošto na takvim misijama brod može ostati godinama na orbiti oko neke planete, Hainci i Čifvorci su zaključili da te godine treba prijatno proživeti, a ne 'trpeti'. Zato su uredili unutrašnjost broda da liči na vrlo veliku, vrlo udobnu kuću. Tri stambena modula su otkacili i ostavili na Veu, ali ipak je ostalo više nego dovoljno prostora za posadu od samo deset osoba. Sada su Tai, Beton i Šen, novopridošli sa Tere, i Gveter sa Anaresa, svi naviknuti na život u barakama, u siromašnim komunama, na njihovim jedva nastanjivim svetovima, šetkali kroz 'Šobi' i kritikovali ga. "Izmetno!" govorio je Gveter potmulo. "Raskoš, raskoš!" Tai se cerila. Slatka Danas, Lidi i Getennjani, naviknutiji na udobnosti broskog života, odmah se smestiše 'kao kod svoje kuće'. Uskoro je i

Gveteru i mladim Teranima postalo teško da zadrže stav moralnog neslaganja u prostranim, visokim, dobro nameštenim, pomalo pohabanim dnevnim sobama, spavaćim sobama, radnim sobama, u gimnastičkim prostorijama za jaku i slabu gravitaciju, u biblioteci, kuhinji i na komandnom mostu 'Šobija'. Na ovom poslednjem, tepih beše original 'Henjekauli', od mekanog dubokog plavetnila i purpura, izatkan tako da je davao sliku raznih sazvežđa hainskog neba. U dvorani za meditaciju postojala je velika, zdrava plantaža teranske bambusove trske, deo broskog zatvorenog, kružnog sistema vegetacije i vazduha. Svaka soba imala je prozor, koji se mogao programirati da nostalgičarima prikazuje panorame Abeneja ili Novog Kaira ili plaže u Lidenu, ili učiniti prozirnim da bi čovek mogao gledati sunca bliska i daleka i tamu između sunaca.

Rig i Asten otkriše da osim liftova postoji i veliko, ukrasno, zavojito stepenište, koje je iz prijemne sale vodilo gore, do biblioteke. Klizali su se niz rukohvatnu šipku stepeništa, dernjajući se iz sveg glasa; kad im je Šen, najzad, pripremio da će preokrenuti lokalno gravitaciono polje i prinuditi ih da se suljaju nagore, a ne nadole, oduševljeno su ga zamolili da to odmah učini. Beton je nadmoćnim pogledom osmatrao klince i silazio liftom; ali sledećeg dana se i on počeo suljati odozgo. Postizao je mnogo veću brzinu, jer se mogao odgurnuti snažnije, a i zato što je imao veću masu; najzad pade, i umalo da slomi trtičnu kost. Posle je baš on, Beton, organizovao trke na velikim poslužavnicima, na kojima su sedeli kao na sankama. Najčešće je pobeđivao Rig, koji je jedini bio dovoljno mali da ostane na poslužavniku sve do podnožja stepeništa. Niko od dečaka nije na plaži učio ništa, osim da pliva i da bude Šobi; ali sada, tokom neočekivanog petodnevnog zadržavanja u Ve Portu, Gveter počeo davati časove fizike Betonu, a matematike svoj trojici, svakoga dana, u biblioteci; sa Šenom i sa Oret učili su nešto malo istorije, a sa Tai plesali u niskogravitacionoj gimnastičkoj dvorani.

Tai je, plešući, postajala slobodna, laka, nasmejana. Rig i Asten su je takvu voleli da vide; njen sin je plesao s njom kao ždrebe, kao jare, trapavo, ali blaženo. Šen im se često pridruživao; bio je plesač tamne elegancije, i Tai je plesala s njim, ali bez dodira, ostajući stidljiva. Još od Betonovog rođenja bila je celibatna. Nije želela Šenovu strpljivu, a ipak žestoku žudnju; nije želela da natovari na sebe takve strasti, niti Šena kao ličnost. Okretala se od Šena Betonu, pa su majka i sin nastavljali plesati, sasvim uneti u korake, u vazdušne obrasce koje su stvarali. Gledajući ih, u ono popodne neposredno pre poletanja, Slatka Danas počeo brisati suze iz očiju, osmehnuta, bez ijedne reči.

"Život je dobar", rekao je Gveter Lidi, veoma ozbiljno.

"Može da posluži, manje-više", odgovorila je ona.

Oret je upravo izlazila iz svog ženskog kema, koji je pre pet dana aktivirao u Karti muški kema, a sve to znatno ranije nego što se očekivalo; upravo zbog njihovog kema, cela posada provela je neplaniranih pet dana dodatne besposlice u 'Šobiju'. Ali svi su uživali u tom vremenu. Oret je gledala Riga, kome je svojevremeno (u svom muškom kemu) bila otac, plesala sa Astenom koga je (u svom ženskom kemu) rodila, i gledala kako Kart gleda sve troje, a onda, u jednom trenutku, rekla na karhidskom: "Sutra..." Oštrica je bila vrlo slatka.

Antropolozi svečano klimaju glavom nad tvrdnjom da ne smemo pripisati 'kulture konstante' ljudskoj populaciji nijedne planete; ali čini se da su izvesne kulturne crte, ili izvesna očekivanja u tom pravcu, vrlo duboko uvreženi. Njihove poslednje noći u Ve Portu, Šen i Tai se pojaviše u crnim i srebrnim uniformama teranskog Ekumena, koje su ih koštale (jer je Tera, između ostalog, još imala novčanu ekonomiju) po šest mesečnih plata.

Asten i Rig istog trenu nadigoše galamu, zahtevajući da izgledaju jednako veličanstveno. Kart i Oret su im predložile odeću za žurku, a Slatka Danas je dodala velike marame od srebrne čipke; Asten se durio, Rig je pristao na imitaciju. Pojam 'uniforma', reče im Asten, znači da bude isto.

"A zašto da bude isto?" upita Oret.

Stara Lidi odgovori oštro: "Da ne bi niko bio odgovoran."

Onda je otišla i presvukla se u svoju večernju odeću od crnog somota, koja nije bila uniforma, ali je ipak doprinela da Tai i Šen ne strše kao poslovični 'palac po kome si se udario čekićem'. Ona je otišla sa Tere kad joj je bilo osamnaest godina, i nikad se nije vratila niti se želela vratiti; ali Tai i Šen su bili njene kolege, drugari u istoj posadi.

Dosetile su se i Kart i Oret, pa su obukle svoje najfinije krznene kapute; Asten se pomirio sa tim da će morati da nosi odeću za žurku, a pristao je utoliko radije što su i on i Rig imali Kartin masivni zlatni nakit, koji je dobila u nasleđstvo, a koji im je za ovu priliku pozajmila - do poslednjeg komada. Slatka Danas se pojavila u mantiji čiste bele boje, tvrdeći da je to u stvari ultraljubičasta. Gveter je upleo grivu u pletenice. Beton nije imao uniformu, ali mu nije ni bila potrebna; sedeo je za stolom, pored svoje majke, sav zračeci ponosom.

Iz kuhinje Porta slali su im hranu, vrlo dobru; večeras, izvanrednu.

Dobili su delikatni hainski ijanvi sa svih sedam sosova, a zatim puding sa ukusom teranske čokolade. Veče je bilo živahno, a završilo se tiho, kod velikog kamina u biblioteci. Tu su goreli trupci, lažni trupci naravno, ali dobre imitacije. Nema smisla napraviti stvarno ognjište usred kosmičkog broda, a onda u njega bacati 'drva' napravljena od plastike. Ova su bila proizvedena od neoceluloze, i to ne samo trupci, nego i cepke za potpalu; širila su onaj pravi miris, u prvi mah su se opirala paljenju, zatim se palila uz praštanje, varnice i mlaziće dima, a razbuktavala blistavo. Oret je namestila vartu, Kart ju je potpalila, svi su se okupili.

"Ajde priče za pred spavanje", reče Rig.

Oret ispriča o ledenim pećinama u Kermlandiji, i kako je jedan brod uplovio u jednu takvu veliku, plavu morsku pećinu i nestao, ni traga od njega nisu našli brodovi koji su posle zalazili unutra da tragaju za njim; i kako je nađen sedamdeset godina kasnije, bez ijedne žive duše i bez ikakvog nagoveštaja šta se desilo sa posadom - na pučini, gde je samo plutao bez pogona, blizu obala Osemjeta, hiljadu milja daleko od Kerma, čak na suprotnoj strani kontinenta...

Još jednu, još jednu?

Lidi je ispričala o malom pustinjском vuku koji je izgubio svoju suprugu vukicu i otišao u zemlju mrtvih, da je traži, i našao je gde pleše sa mrtvima, i poveo je nazad u zemlju živih, ali je u poslednji čas sve pokvario jer ju je dodirnuo pre nego što su se sasvim izvukli u život, pa je ona nestala, a on više nikad nije uspeo naći ulaz u mesto gde mrtvi plešu, iako je tražio, i zavijao, i plakao...

Još jednu!

Šen je ispričao o dečaku kome je izraslo po jedno pero svaki put kad je rekao neku laž, i koga su na kraju u komuni uzeli da im služi kao 'pufna' za brisanje prašine sa polica.

Još jed-nu!

Gveter ispriča o krilatом narodu koji se zvao Gluni; a Gluni su bili toliko glupi da su izumrli zato što su se neprestano sudarali čelom u čelo, tokom svojih nebeskih letova. "Međutim, nisu oni stvarni bili", dodade on savesno. "To samo priča."

Još... a, ne. NNNNNe. Na spavanje.

Rig i Asten su, kao obično, prošli u krug da ih svako zagrlji za laku noć, a ovog puta pošao je i Beton, isto tako, za njima. Kad je prolazio pored Tai, nije se zaustavio, jer ona nije volela da je iko dodiruje; ali je Tai ovog puta ispružila ruku, privukla dečaka sebi i poljubila ga u obraz. Pobegao je sav ustreptao od radosti.

"Priče", reče Slatka Danas. "Naša počinje sutra, a?"

Lanac komandovanja lako je opisati; mrežu reakcija, ne. Onima koji žive u društvu zasnovanom na uzajamnom davanju ovlašćenja, 'gust' opis, složen i nedovršen, normalna je stvar, i razumljiva, ali onima koji znaju samo za jedan model, hijerarhijsku kontrolu, takav opis izgleda kao brljotina, opšta petljancija, nerazrešivost; i ne samo opis, nego i ono opisano. Ko ovde komanduje? Da se mi otarasimo svih cinculiranja; ko je gazda ovde? Mnogo kuvara, loša supa. Hajmo kratko i jasno. Idemo kod vašeg vođe!

Stara navigatorka je, dabome, sedela za nafal-tablom, a Gveten za mnogo skromnijom čurtenskom; Oret je bila žicama povezana sa brodom VI; iza svakog od njih sedeo je po jedan 'za podršku', dakle zamenik/pomagač, i to, istim redosledom, Tai, Šen i Kart; ono što je Slatka Danas radila moglo se bi se nazvati kontrolom ili nadzorom, kad te reči ne bi podrazumevale upravo neki hijerarhijski 'visoki' položaj. Zato bi bolje bilo upotrebiti reči 'skupa-gledanje' ili 'među-zor', kad bi postojale. Rig i Asten su uvek nafalovali u bibliotekama brodova, zato što je tamo, tokom dosadnog i dezorijentišućeg putovanja brzinama bliskim svetlosnoj, Asten mogao bar pokušavati da gleda slike ili da sluša neku muzičku traku, a Rig da se sklopča pod svoje, uvek jedno isto, čupavo ćebe, i odspava. Betonova dužnost kao člana posade bila je da kao stariji 'brat' pazi na klinge; sedeo je sa njima u ovoj biblioteci. Poneo je vreću za povraćanje, jer je bio jedan od onih kojima NAFAL izaziva morsku bolest. Izoštrio je međuvid na Lidi i Gvetera da bi gledao šta oni rade.

Svako je, dakle, znao svoju dužnost, pod pretpostavkom da im predstoji nafalni let. O procesu čurtena znali su to da bi trebalo da izazove transililijenciju do jednog zvezdanog sistema udaljenog sedamnaest svetlosnih godina od Ve Porta, bez proticanja ikakvog vremena, dakle bez intervala; ali šta bi trebalo da rade, nisu znali, niti je to iko drugi, igde, znao.

I tako se Lidi osvrnula, kao violinista koji uperi gudalo okomito uvis da bi doveo u žižu pažnju kamernog orkestra koji treba da se otisne u prvu notu; treptaj kontakta pogledima, i ona posla 'Šobi' u nafalni modus, a Gveter, kao violončelista koji svojom dubljom notom istog trenu podrži violinu, posla 'Šobi' u čurtenski modus. Uđoše u netrajanje. U čurten. Potrajalo je, kao što im je ansibl rekao, 'nikoliko' sekundi.

"Šta nije u redu?" prošaputa Šen.

"D-đavo ga nosio!" reče Gveter.

"Šta?" upita Lidi, žmirkajući i otrešajući glavom.

"Eto, to je to", reče Tai, pozivajući na ekran sve nova i nova očitavanja.

"Ovo nije A-šezdeset-i-kako-beše", reče Lidi, nastavljajući da trepće.

Slatka Danas je nastojala da ih uključi u isti geštalt, svih desetoro, sedmoro na komandnom mostu i, preko međuvida, troje u biblioteci. Beton je providnuo jedan prozor, pa su sad dečaci, sva trojica, gledali nešto napolju, nekakvu polukružnu smeđu masu, koja je ispunila približno pola prozora. Rig je u rukama stezao svoje prljavo, čupavo čebe. Kart je skidala elektrode sa Oretinih slepoočnica, na taj način isključujući vezu sa veštačkom inteligencijom. "Intervala nije bilo", reče Oret.

"Nismo nigde", reče Lidi.

"Intervala nije bilo", ponovi Gveter, natmureno piljeći u svoju instrument-tablu. "Taho i trebalo."

"Ništa se nije dogodilo", reče Kart, brzo 'prelistavajući' letaćki izveštaj na ekranu VI.

Oret je ustala, prišla prozoru i ostala nepomična, gledajući napolje.

"To je to. M-60-340-nolo", reče Tai.

Sve su njihove reči padale mrtvo, zvučale lažno.

"Pa, eto! Uspeli smo, Šobiji!" reče Šen.

Niko mu nije odgovorio.

"Zovni Ve Port, ansiblom", reče Šen, tvrdo rešen da bude veseo. "Javi ljudima da smo stigli u jednom komadu."

"Stigli - gde?" upita Oret.

"Svakako", reče Slatka Danas, ali ne preduze ništa.

"Važi", reče Tai i priđe broskom ansiblu. Otvori polje, usmeri ga na Ve Port i odasla signal. Brodski ansibli su radili samo vizuelno; čekala je, gledajući ekran. Ponovila je signal. Svi su gledali ekran.

"Ništa se nije probilo", reče ona.

Niko joj nije rekao da proverí koordinate koje je dala ansiblu; u sistemu koji predstavlja mrežu ovlašćenja, niko ne može svoju nervozu tako jeftino da istrese na nekog drugog. Ona je, sama, naravno, proverila koordinate. Slala signale; resetovala, rekalkulisala, resignalisala; otvarala polje ka Abenaju i ka Anaresu, i slala signale. Ekran ostade prazan.

"Prove..." zausti Šen, ali se zadržao.

"Ansibl ne radi", saopšti Tai formalno svojoj posadi.

"Nalaziš da je u kvaru?" upita Slatka Danas.

"Ne. Samo ne radi."

"Vraćamo se, odmah", reče Lidi, koja je sedela i sad pred nafalnom instrument-tablom.

Uzdrmale su ih njene reči, njen ton, rasturile su ih - razbile.

"Ne, nećemo!" reče Beton preko međuvida, a Oret istovremeno: "Kuda?"

Tai, Lidina podrška, pođe ka Lidi kao da želi da joj onemogući ponovno uključivanje nafal modusa, ali se onda trže i ispreči ispred Gvetera, da on ne bi mogao uključiti čurten. A Gveten je stao, zgranut, pa rekao: "Možda čurten poremetio funhciju ansibla?"

"To ću ja proveriti", reče Tai. "Zašto bi? Roboti su se javljali ansiblima sa svih dosadašnjih probnih letova."

"Gde je izveštaj VI?" upita Šen, tonom energičnog zahteva.

"Rekla sam ti da nema nikakvih izveštaja od VI", odgovori Kart oštro.

"Oret je bila uključena."

Oret je, stojeći nepokretno kraj prozora, odgovorila, ne okrećući se: "Al' se ništa nije desilo."

Slatka Danas priđe Getenjanki. Oret je pogleda i reče, lagano: "Mmm-da. Slatka Danas. Ne možemo... ovo. Mislim, ne uspevam da mislim."

Šen je prozirnulo i drugi prozor, stao pred njega i zagledao se napolje. "Ružno", reče on.

"Šta je ružno?" upita Lidi.

Gveter poče govoriti kao da čita iz atlasa Ekumene. "Atmosfera gusta i stabilna, blizu dna temperaturnog prozora za život. Mihro-organizmi. Oblaci bahterija, plićaci i ostrva bahterija."

"Kaša od klica", reče Šen. "Al' su našli gde da nas pošalju!"

"To je, za slučaj da stignemo kao neutronska bomba ili kao crna rupa, da povučemo sa sobom samo bakterije", reče Tai. "Ali nismo."

"Šta nismo?" reče Lidi.

"Nismo ni stigli?" upita Kart.

"Ej", reče Beton. "Zar ćete svi ostati na mostu?"

"Ja 'oću da pređem tamo", začu se Rigov tanki glasić, a onda Astenov, čist, ali uzdrhtao: "Maba, ja bih da se vratim u Liden."

"Hajdemo", reče Kart i ode u susret deci. Oret nikako da se okrene od prozora, iako joj je Asten već prišao i uhvatio je za šaku.

"Šta gledaš, Maba?"

"Planetu, Astene."

"Koju planetu?"

Oret tek tad pogleda dete.

"Naime, tamo nema ničeg", reče Asten.

"Ona smeđa boja, to je površina, takva je atmosfera ove planete."

"Pa nema ničeg smeđeg napolju. Nema ničeg. Ja bih da se vratim na Liden, odmah. Rekla si da to možemo, čim završimo probu."

Oret se osvrte da pogleda, tek sad, ostale.

"Percepcione varijacije", reče Gveter.

"Mislim", reče Tai, "da moramo ustanoviti da jesmo - da smo stigli ovde - a onda brzo ovamo."

"Misliš onamo", reče Beton.

"Očitavanja su savršeno jasna", reče Lidi, držeći se obručke za rub sedišta i izgovarajući svaku reč vrlo jasno. "To dole je M-60 i tako dalje. Šta još hoćete? Uzorke bakterija?"

"Da", reče Tai. "Rad instrumenata je poremećen, dakle, ne možemo se osloniti na njih."

"Ma koja su to govna!" reče Lidi. "Koja farsa! U redu. Ajde neko da obuče skafander, siđe tamo, uzme uzorak te kaše i da se vraćamo. Idemo kući. Pomoću nafala."

"Pomoću nafala?" rekoše uglas, kao odjek, Šen i Tai, a Gveter primeti: "Ali zadržali bismo se sedamnaest godina, a bez ansibla da hažemo zašto."

"Zašto, Lidi?" upita Slatka Danas.

Lidi se netremice zagleda u Hainku. "A vi biste opet čurtenom?" reče im kreštavo. Osvrte se da pogleda sve prisutne. "Jeste li vi ljudi od kamena?" Lice joj je bilo pepeljasto, zgužvano, sparušeno. "Vama ne smeta kad vidite kroz zidove?"

Niko ništa ne reče. Posle nekog vremena progovori Šen, oprezno: "Kako to misliš?"

"Pa ja vidim zvezde, kroz sve zidove!" Opet je prešla pogledom po svima prisutnima; prstom je pokazivala dole, ka tepihu sa utkanim sazveždima. "Vi ne?" Pošto joj niko nije odgovorio, njena donja vilica zadrhta kao u grču; onda ona reče: "U redu. U redu. Skidam se sa dužnosti. Žao mi je. Biću u svojoj sobi." Ustade. "Možda bi dobro bilo da me zaključate."

"Ma, koješta", reče Slatka Danas.

"Ako propadnem kroz..." poče Lidi. Nije završila rečenicu. Hodala je ka vratima, kruto i oprezno, kao kroz gustu maglu. Rekla je još nešto, što nisu razumeli; zazvučalo je kao "kauza..." ili "gaza..."

Slatka Danas pođe za njom.

"Vidim i ja zvezde!" objavi Rig.

"Ssss!" reče Kart, polazući ruku detetu preko pleća.

"Vidim, vidim! Vidim sve zvezde, svuda. I vidim Ve Port. Mogu videti šta god hoću!"

"Da, naravno, ali ćuti sad", promrmlja njegova majka, a dete se otrže od nje, poče lupati nogom po podu i cičavo vikati: "Mogu, mogu! Vidim sve! A Asten ne vidi! Ima i jedna planete, ima! Pusti me, ej! Pusti me!"

Sumornog izraza lica, Kart ponese dete, koje je nastavljalo da vrišti, u njihovu sobu. Asten se okrete i povika za Rigom: "Nikakve planete nema, izmišljaš!"

Oret natmureno reče: "Molim te, Astene, idi u našu sobu."

Astenu grunuše suze na oči, ali poslušala. Oret samo dobaci izvinjavajući pogled ostalima, pa pođe za malom, rasplakanom prilikom, preko komandne sale, u hodnik.

Na komandnom mostu ostadoše četvoro učutanih.

"Kanarinci", reče Šen.

"Halucinacije?" predloži Gveter, pokunjen. "Dejstvo čurtena na ehstra senzitivne organizme, možda?"

Tai klimnu glavom.

"Onda, da li ansibl ne radi, ili mi haluciniramo da ne radi" upita Šen, malo kasnije.

Gveter pođe ka ansiblu; ovog puta Tai se udalji, prepustivši ansibl sasvim njemu. "Ja bih da siđem tamo", reče ona.

"Valjda nema razloga da ne postupiš tako", reče Šen, neoduševljeno.

"A hoji je razlog da postupi?" upita Gveter preko njegovog ramena.

"Razlog je taj da smo zato i došli, zar ne? Dobrovoljci smo da upravo to učinimo, zar ne? Da oprobamo ovaj trenutni... ovu transilijenciju... da dokažemo da radi, da smo ovde! Pošto je ansibl u kvaru, Ve može tek kroz sedamnaest godina dobiti naš radio-signal!"

"Bolje da čurtnemo do Ve a i naprosto im ispričamo", reče Šen. "Ako bismo to uradili ovog trenutka, bilo bi da smo... ovde... proveli ukupno nekih osam minuta."

"Da im ispričamo - šta? Kakav će to dokaz biti?"

"Na nivou anegdota", reče Slatka Danas, koja se tiho vratila u komandnu prostoriju; kretala se kao veliki jedrenjak, upečatljiva, ali tiha.

"Je li Lidi dobro?" upita Šen.

"Nije", odgovori Slatka Danas. Sede na mesto gde je do maločas sedela Lidi, za nafalsku kontrolnu tablu.

"Pitam, imamo li saglasnost o silasku na planetu", reče Tai.

"Pitaću ostale", reče Gveter, iziđe i uskoro se vrati sa Kart. "Siđite ako vam se silazi", reče Getenjanka. "Oret će se malo zadržati sa decom. Oni su - mi smo sasvim rastrojani."

"Ja ću sići", reče Gveter.

"Mogu li i ja?" upita Beton, maltene šapatom, ne dižući pogled ni ka jednom odraslom licu.

"Ne", reče Tai, uglas sa Gveterom koji reče: "Da".

Beton pogleda majku: jedan hitri pogled, postrance.

"Zašto ne bi?" upita Gveter.

"Ne znamo rizike."

"Planeta je osmotrena."

"To istraživanje vršili su samo robot-brodovi."

"Svi ćemo biti obučeni u shafandre." Gveter se iskreno čudio njenom stavu.

"Neću ja tu odgovornost", reče Tai kroz zube.

"Po čemu je tvoja?" upita Gveter, još začuđeniji. "Svi je delimo; Beton je član posade. Ne razumem."

"Jasno je meni da ti ne razumeš", reče Tai, okrete leđa obojici i iziđe. Muškarac i dečak ostadoše, zureći; Gveter za njom, Beton u tepih.

"Žao mi je", reče Beton.

"Nije za biti žao", uzvрати Gveter.

"Šta se... šta se dešava?" zapita Šen, glasom prečvrsto zauzdanim. "Zašto se... mi se stalno ukrštamo. Ovo pojavljivanje, odlaženje..."

"Pometnja potehla iz čurtenskog ishustva", reče Gveter.

Slatka Danas okrete leđa instrumentima. "Poslala sam signal da smo u nevolji", reče. "Nafal sistem ne uspevam uključiti. Radio..." Ona pročisti grlo. "Čini se da radio dejstvuje samo povremeno i nepouzdanano."

Zavlada tišina.

"Ovo se ne događa", reče Šen, ili je to Oret rekla, ali nije mogla biti Oret, jer ona je ostala u drugom delu broda, sa decom, dakle mora biti da je Šen rekao "Ovo se ne događa".

Lanac uzroka i posledica lako je opisati; prekid njegov, nije. Onima koji žive u vremenu, sekvencijalnost, nizanje jednog po jednog događaja, jeste norma, jedini model, a simultanost izgleda kao zabrljanost, kaos, beznadežna zbrka, pa je i opis te zbrke beznadežno zbunjujući. Pošto članovi posade više nisu imali pouzdana opažanja o mreži, niti su uspevali da svoja opažanja saopšte, opažanja jedne osobe jesu jedini orijentir za snalaženje u lavirintu njihove premeštenosti.

Gveter je opazao da se nalazi na komandnom mostu, a to znači u komandnoj sali, zajedno sa Šenom, Slatkom Danas, Betonom, Kart i Tai. Činilo mu se da provodi vreme metodično proveravajući rad brodskih sistema. Ustanovio je da je nafalni sistem sasvim 'umro', da radio samo povremeno daje jake nalete svakojakih signala, da su unutrašnji električni i mehanički sistemi broda svi u redu. Odaslao je iz 'Šobija' lender, i to podešenu da dejstvuje automatski, bez posade; opazio je da se vratila normalno. Opažanje je Gveterovo takođe bilo da on i Tai raspravljaju o njenoj čvrstoj rešenosti da se spusti na planetu. Pošto je priznao da ni sam nije voljan da veruje, u ovom brodu, instrumentalnim očitavanjima o bilo čemu, morao se saglasiti s njom da će samo materijalni nalazi kasnije zaista dokazati da su Šobiji uopšte došli do svog odredišta, planete M-60-340-nolo. Ako će morati da provedu sledećih sedamnaest godina, u stvarnom vremenu, putujući nazad do Ve Porta, onda zašto ne bi bar imali i nekakav trofej da pokažu - makar to bila samo šaka sluzi.

Njegovo je opažanje bilo, da je ova njihova rasprava savršeno razložna.

Ali nju su prekidali egoistični ispadi, nimalo osobeni za ovu posadu.

"Ako ideš, idi!" rekao je Šen.

"Nemoj ti meni da naređuješ", rekla je Tai.

"Neko mora zadržati kontrolu ovde", rekao je Šen.

"Ne muškarci!" rekla je Tai.

"Ne Zemljani!" rekla je Kart. "Zar vi, narode, nemate nimalo samopoštovanja?"

"Stres", reče Gveter. "Hajdemo, Tai, Betone, važi, da hrenemo mi, važi?"

U lenderu je Gvetenu bilo sve jasno. Dešavala se jedna stvar posle druge, baš kao što i treba da bude. Upravljanje lenderom je vrlo jednostavno; on zamoli Betona da upravlja spuštanjem na površinu. Dečko to učini. Tai je sedela, napeta i zbijena kao i uvek; svoje snažne pesnice držala je na kolenima i stiskala ih. Beton je spretno vodio malu letelicu, a onda se zavalio u naslon pilotske fotelje, takođe napet, ali pun dostojanstva. "Sleteli smo", reče.

"To nismo", reče Tai.

"Pa - ovde piše 'kontakt'", reče Beton, gubeći samopouzdanje.

"Izvršno prizemljenje", reče Gveter. "Toliho, da ga nisam ni osetio." Obavljao je uobičajeni niz provera. Sve je bilo u redu. Napolju je prozorčice lendera pritiskalo nešto muljavo smeđe, tmasto. Beton je uključio spoljašnje reflektore, ali je atmosfera, kao mračna magla, samo

rasula tu svetlost u beskorisno, difuzno bleštanje.

"Svi testovi podudarni sa nalazima istraživačkih brodova", reče Gveter. "Hoćeš lično napolje, Tai, ili pomoću servoa?"

"Napolje", reče ona.

"Napolje", ponovio je Beton njenu reč poput odjeka.

Gveton je tad formalno uzeo na sebe ulogu koja se u njihovoj posadi nazivala 'podrška', što bi značilo zamenik/pomagač; neko od njih dvoje bi to učinio da je on, Gveter, krenuo napolje. Pomagao im je da zaključaju šlemove i dekontaminiraju skafandre. Otvorio je pred njima niz hermetičnih vrata, odgovarajućim redosledom. Pratio ih je kamerom i gledao kroz prozorčić dok su izlazili iz poslednjih vrata i silazili na površinu. Prvi je išao Beton. Maleno obličje, izduženo beličastim skafandrom, zračno u mutnom bleštanju reflektora. Udaljio se nekoliko koraka od lendera, okrenuo, čekao. Sad je niz lestvice silazila Tai. Kao da je postajala niska, sve niža - zar je to kleknula? Gveter prenese pogled sa okruglog prozorčića na ekran, pa opet na prozor. Smanjivala se; tonula je u tu površinu, koja, dakle, nije mogla biti čvrsta; močvara, dakle, ili neka suspenzija kao što je to živi pesak - ali Beton se šeta po tome, evo vraća se do nje: jedan korak, dva, tri koraka, po nekom tlu koje Gveter ne vidi jasno, ali koje mora biti čvrsto pa ga drži, zato što je lakši nego Tai - ali, ne, sigurno je Tai zakoračila u neku rupu, u rov nekakav, jer on je sada vidi samo od pojasa nagore, njene noge su skrivene mrkom maglom ili blatom, ali ona se kreće, odlazi itekako brzo, udaljava se od lendera i od Betona.

"Vrati ih", reče Šen, i Gveton odmah reče u skafanderski interkom: "Molim, vratiti se u lender, Tai, Betone." Beton odmah pođe nazad, uz lestve, ali se onda okrete da potraži majku. Neka mutna mrlja koja je možda mogla biti njen šlem nazirala se u smeđoj muljavosti, već maltene izvan dohvata lenderovog razasutog sjaja.

"Molim, vrati se Betone unutra. Molim, vrati se Tai unutra."

Beličasti skafander odmicao je u treperavim fazama uz lestve, ali je Betonov glas na interkomu molio: "Tai, Tai, vrati se... Gveter, da pođem po nju?"

"Ne. Tai, vrati se odmah u lender."

Dečakova ekipna disciplina se održala: ušao je u lender, kao što mu je i rečeno. Zatim je, ostajući u prednjoj komori, gledao kroz prozorčić na spoljašnjim hermetičnim vratima, dok je Gveter gledao kroz prozorčić glavne kabine lendera. Kamera ju je izgubila. Bleda mrlja potonula je u bezobličnu kašu.

Gveterovo dalje opažanje bilo je da instrumenti pokazuju da je

lender potonuo već 3,2 metra počev od kontakta sa površinom planete i da nastavlja da tone, sve brže.

"Hahva je površina, Betone?"

"Kao blatnjavo zemljište - Gde je ona?"

"Molim, odmah vratiti, Tai!"

"Molim, vratite se odmah u 'Šobi', lender Jedan i cela posada", reče interkom na liniji iz 'Šobija'; Tainim glasom. "Govori Tai", reče. "Molim, odmah se vratite u brod, lender i sva posada."

"Ostani u shafandru, u dehontu, Betone, molim te", reče Gveter. "Zahljučavam ulaz."

"Ali... Važi", reče dečakov glas.

Gveter polete lenderom nagore. Tokom leta, dekontaminirao je Betonov skafander i čitav lender. Opažanje ja njegovo bilo, posle toga, da Beton, Šen i on prolaze kroz niz hermetičkih vrata i ulaze u 'Šobi', prolaze hodnicima, ulaze na komandni most i da ih tamo čekaju Kart, Slatka Danas, Šen i Tai.

Beton je pritrčao svojoj majci, ali se zaustavio; nije pružio ruke ka njoj. Lice mu je bilo ukočeno, kao od voska ili drveta.

"Jesi li se uplašio?" upita ona. "Šta se to desilo tamo dole?" Pogledala je Gvetera, očekujući objašnjenje.

Gveterovo opažanje bilo je ništa. Ne za vreme nerazdoblja bez dužine, on je opazio da se ništa nije desiće se bilo. Izgubljen, pipanjem je tražio put ispred sebe, izgubljen, našao je reč, onu jednu reč koja je spasla: "Ti", reče on, jezikom spetljanim, tupim, "ti si zvala nas."

Onda se činilo da je ona to poricala, ali to nije bilo važno. A šta jeste bilo važno? Šen je govorio. Šen je mogao da kaže. "Hiko, Gvetera, nije zvao", reče on. "Ti i Beton ste izišli, ja sam bio podrška, i kad sam video da ne mogu održati stabilnost lendera, da nešto nije u redu s tom površinom, pozvao sam vas da se vratite u lender, pa smo uzleteli."

Gveter je samo uspeo reći: "Nematerij..."

"Ali Tai je pošla..." počeo Beton, pa začuta. Sad je Gveterovo opažanje bilo da se dečko odmiče od majčinog odbijanja dodira. Šta je bilo važno?

"Niko nije silazio", reče Slatka Danas. Posle kratkog ćutanja, ali pre no što se Beton oglasio, ona dodade, "Nije se ni imalo gde silaziti."

Gveter je pokušao naći drugu reč, ali nikakve druge reči nije bilo. Opažao je da se izvan glavnog prozora nalazi nešto mrko, zaobljeno, smeđe, i da on kroz to može, ako pažljivije zagleda, videti sjaj malenih zvezda.

Našao je reč tada, pogrešnu. "Izgub..." reče on, i još to izgovarajući

vide da se brodske svetiljke smračuju u muljavo smeđe, gase, iščezavaju, nema ih, sva ona tiha brujanja i događanja u brodskim sistemima umiru u pravoj tišini koja je uvek prisutna. Ali tu ničeg nije bilo. Ništa se nije dogodilo. Mi smo u Ve Portu! - pokuša on da kaže, celom snagom svoje volje; ali kazivanja bilo nije.

Sunca gore kroz moje telo, reče Lidi.

Ja sam sunca, reče Slatka Danas. Ne ja, sve je.

Ne dišite! povika Oret.

Ovo je smrt, reče Šen. Ono čega sam se plašio, jeste: ništa.

Ništa, rekoše.

Nedahom ne dišući, duhovi su lepršali, pojavljivali se na drugim mestima, u utvarnoj ljušturi hladne, mračne olupine koja je plutala nedaleko od jednog sveta smeđe magle, nestvarne planete. Govorili su, bez glasova. Nema zvuka u vakuumu, ponajmanje u netrajanju.

U svojoj kabinskoj samoći, Lidi oseti da gravitacija popušta, na pola G, koju stvara sama jezgrena masa broda; videla ih je, sunca bliska, i sunca daleka, gde plamte kroz gazu brodskih oklopa i zidova i postelja i njenog tela. Najblistavija zvezda, sunce ovog planetnog sistema, plovila je tačno ispod njenog pupka. Lidi nije znala ime tog sunca.

Ja sam onaj mrak između sunaca, reče jedan.

Ja sam ništa, reče jedan.

Ja sam ti, reče jedan.

Ti... reče jedan. Ti...

I zadiha, i pruži se da dohvati, i progovori: "Slušajte" Krik drugome, drugima: "Slušajte!"

"Oduvek smo znali ovo. Uvak smo ovde bili, i uvek ćemo biti, na ognjištu, u središtu. Posle svega, nemamo se čega bojati."

"Sem što ja ne mogu da dišem", reče jedan.

"Ja i ne dišem", reče jedan.

"Nema se šta disati", reče jedan.

"Dišete, vi dišete, molim dišite!" reče drugi.

"Ovde smo, na ognjištu", reče još jedan.

Oret je namestila Vatru, a Kart ju je potpalila. Dok se vatrice ojačavala, one obe rekoše, blago, na karhidskom: "Hvaljena neka je i svetlost i nedovršeno postanje."

Vatra se primila, uz praštanje, varnice i mlaziće dima, i nije se ugasila. Gorela je. Ostali se okupiše oko nje.

Bili su u nigdini, ali zajedno u nigdini; brod mrtav, ali oni u njemu. Mrtav brod se hladi brzo, ali ne trenutno. Pozatvarajte vrata, okupite se oko vatre; da potisnemo hladnu noć, da ona ostane napolju, a mi da se

složimo u postelju.

Kart je pošla sa Rigom, da ubede Lidi da siđe iz svoje zvezdane udubine. Navigatorka, međutim, nije htela ustati. "Mojom krivicom se desilo", reče.

"Bez sebičnosti", primeti Kart blago. "Na koji način je to moglo biti 'tvojom krivicom'?"

"Pa, ne znam. Hoću da ostanem ovde", progundā Lidi. Ali je Kart zamoli: "O, Lidi, ne sama!"

"Nego kako?" upita stara žena hladno.

Ipak, postidela se svog stava i svog prepuštanja samoocnrnjivanju, pa je zarežala: "Dobro, do-brrro." Podigla se teško, umotala u cebe, pošla za Kart i Rigom. Dete je nosilo malu bio-luču, koja je zračila sjajem u crnim hodnicima, baš kao što su i biljke u aerobnim tankovima još neko vreme ostale žive, praveći vazduh, kakav-takav, za disanje. Svetlo je išlo ispred Kart, kao zvezda među zvezdama, sve do sobe pune knjiga, gde je u kamenom ognjištu plamsala vatra. "Čao, deco", reče Lidi. "Šta radimo mi ovde?"

"Pričamo priče", uzvratī Slatka Danas.

Šen je u ruci držao mali snimač glasa.

"Je l' ti to radi?" upita Lidi.

"Izgleda da radi. Smislili smo da, hm... ispričamo šta se dešavalo", reče Šen, žmirkajući uzanim, crnim očima na uzanom, crnom licu u svetlosti vatre. "Svako da ispriča. Šta smo... kako je izgledalo, kako nam se činilo da stvari idu. Da bismo..."

"Da, imati zabeleženo. Za slučaj da... Međutim, nije li smešto da ti radi ta jedna sprava, kad ništa drugo ne radi."

"Uključuje se glasom", reče Šen odsutno. "Dakle. Nastavi, Gvetere."

Gveter dovrši pričanje svoje verzije pohoda na površinu planete. "Nismo čah doneli nijedan uzorah", reče on. "Potpuno sam bio zaboravio na to."

"Sa tobom je išao Šen, ne ja", reče Tai.

"Išla si, a i ja sam", reče dečak, sa pouzdanjem koje sasvim zaustavi Tai. "Izišli smo napolje, ti i ja. A Šen i Gveter su nam bili podrška, u lenderu. Ja sam uzeo uzorke. Oni su u stasis-ormanu."

"Ne bih ja znao da li Šen bio u lenderu ili nije", reče Gveter, trljajući čelo do bola.

"Gde je lender mogao da sleti?" reče Šen. "Napolju nema ničeg... mi smo nigde... izvan vremena, to je moja jedina misao... Ali čim neko od vas počne da priča svoje viđenje, meni se učini da je sigurno tako bilo, onda neko drugi počne da priča suprotno, a ja..."

Oret zadržta i primače se bliže vatri.

"Nijednog trenutka nisam verovala da će ova prokleta stvar raditi", reče Lidi, slična medvedu u mračnoj pećini svog čebeta.

"Nismo razumeli, i u tome je upravo bio problem", reče Kart. "Niko od nas nije razumeo kako će to raditi, nije ni Gveter. Zar ne?"

"Istina", reče Gveter.

"Dakle, ako je naše psihičko međudejstvo uticalo na proces..."

"Ili bilo proces", reče Slatka danas, "što se nas tiče."

"Pokušavaš li ti kazati", upita Lidi tonom dubokog egzistencijalnog gađenja, "da mi moramo da verujemo u ovo, da bi radilo?"

"Moraš i u sebe verovati, da bi išta preduzela, zar ne?" reče Tai.

"Ne moram", odvrati navigatorka. "Uopšte ne moram. Ne verujem ja u sebe, nego znam izvesne stvari, u dovoljnoj meri da mogu da guram dalje."

"Analogija", ponudi Gveter. "Efehna ahcija posade zavisi od toga da li članovi zaista sebe percipiraju hao posadu - što se može definisati hao verovanje u posadu, ili, hao bivanje posadom - tačno? Znači, možda, da bismo se čurtenovali, mi, mi svesni, zavisimo od svesnog percipiranja sebe kao... transilijenata... hoji jesu, jesu na tom drugom mestu, na odredištu."

"Svoju 'posadnost' smo izgubili, svakako, bar na neko vr... postoji li vreme?" reče Kart. "Raspali smo se."

"Izgubili nit", reče Šen.

"Izgubili", reče Oret meditativno i položi još jednu cepanicu, masivnu ali sa samo polovinom težine, u vatru, koja hitnu uvis mlazeve varnica, u dimnjak: spore zvezde.

"Šta izgubili?" reče Slatka Danas.

Neko vreme niko nije odgovorio.

"Kad ja mogu videti sunce kroz tepih..." reče Lidi.

"Vidim i ja", reče Beton, vrlo niskim tonom.

"Ja vidim Ve Port", reče Rig. "I sve. Da vam kažem šta sve ja vidim. Vidim Liden ako pogledam. I moju sobu na 'Onblinu'. I..."

"Prvo Rig", reče Slatka Danas. "Isprčaj nam ti šta je bilo."

"Važi", reče Rig, dobro raspoložen. "Drži me jače, maba, počinjem da plovim. Dakle, otišli smo u bilbioteku, ja i Asten i Beton, a Beton je dobio da bude najstariji po odgovornosti, a matori su svi ostali na mostu, a ja sam leg'o da spavam kao uvek kad naflujemo, ali još nisam ni leg'o kad se pojavila smeđa planeta i Ve Port i oba sunca i sva ostala mesta, i kroz sve se videlo, ali Asten nije video. Al' ja vidim."

"Nismo se ni makli s mesta", reče Asten. "Rig uvek priča priče."

"Svi mi uvek kazujemo priče, Astene", reče Kart.

"Al' ne glupe kao Rig!"

"Još gluplje", reče Oret. "Ono što nama treba... ono što nama treba jeste..."

"Da znamo", reče Šen, "šta je transilijencija, a mi to ne znamo, jer nikad dosad nismo to radili, ni mi niti iko drugi."

"Ne lično", reče Lidi.

"Potrebno je da znamo šta je... stvarno. Šta se desilo, da li se išta desilo..." Tai je pokretom ruke pokazala pećinu svetlosti vatre, oko njih, i tamu, izvan toga. "Gde smo? Jesmo li ovde? Kako glasi priča?"

"Moramo je ispričati", reče Slatka Danas. "Iz početka. Preneti, ponoviti... Kao Rig. Astene, kako počinju priče?"

"Pre hiljadu zima, hiljadu milja odavde..." reče dete; a Šen progundā: "Bio jednom jedan..."

"Jedan brod, i zvao se 'Šobi'", reče Slatka Danas. "Pošao je na probni let, da ispita kako će raditi čurten, sa posadom od deset ljudi.

Njihova imena bila su Rig, Asten, Beton, Kart, Oret, Lidi, Tai, Šen, Gveter, i Slatka Danas. I oni su svoju priču ispričali, svako ponaosob, a posle svi zajedno..."

Bila je tišina, bila je ona, koja uvek jeste; osim malih komešanja i pucketanja u ognju, i malih zvukova njihovog disanja, kretanja; onda jedan od njih konačno progovori, poče priču.

"Taj dečak i njegova majka", reče lak, čist glas, "bili su prva ljudska bića koja su ikad kročila na taj svet."

Opet ćutnja; i opet jedan glas.

"Iako je želela... shvatila je da se, zapravo, nadala da ova stvar neće uspeti, jer bi time ceo njen život, sve njene veštine, bili bačeni u zastarelost... Pa ipak, ona je stvarno želela da nauči kako se tim novim sredstvom rukuje, ako naučiti može, ako nije prestara za učenje..."

Dug zastoj, zastoj koji blago pulsira; onda sledeći glas.

"Išli su sa sveta na svet, i svaki put gubili onaj sa koga odu, gubili ga u vremenskoj dilataciji, jer su njihovi prijatelji starili i umirali dok su oni provodili vreme u nafalnom letenju. Videći, sada, da bi se možda mogao naći način da živiš u svom sopstvenom vremenu, a ipak da proputuješ mnogo svetova, odlučili su da pokušaju..."

"Sve su stavili na kocku, u tom pokušaju", reče sledeći glas, preuzimajući priču, "jer nikad ništa ne dejstvuje ako mu mi ne damo svoju dušu, niti je išta ikad bezbedno osim onog što rizikujemo."

Prošlo je još neko vreme, ali vrlo kratko; onda, jedan glas.

"Bilo je kao igrica. Bilo je kao da smo još u 'Šobiju' u Ve Portu i

čekamo, samo čekamo, još ne ulazimo ni u nafal. Ali u isti mah je bilo i kao da smo već kod smeđe planete. U isti - mah. I jedno od toga je bilo samo kobajagi, a drugo ne, al' ja nisam znao koje. Tako ti je to kad se u igri 'praviš'. Samo, ja nisam hteo da se igram. Nisam znao kako."

Još jedan glas.

"Aho bi se dohazalo da čurtenshi princip primenljiv na stvarnu transilijenciju živih, svesnih bića, bio bi veliki događaj u svesti njegovog naroda - i svih ljudi. Novo shvatanje. Novo udruživanje. Novi način postojanja u vasioni. Šira sloboda... On je to želeo, veoma. I da bude član te posade, hoja će prva stvoriti novo partnerstvo, jedan od prvih ljudi hoji sposobni da pomisle tu novu misao, i da je... prenesu drugima. Ali on se i plašio toga. Možda tu nej, nej bilo nihahve stvarne relacije, možda postojala samo lažna, ili samo san, on to nej znao."

Nije bilo tako hladno, ni tako mračno, iza njihovih leđa, sada, dok su sedeli oko vatre. Šta se ono čuje, talasi Lidena možda, njihovo hvuššššš na pesku?

Još jedan glas.

"Razmišljala je i ona o svom narodu, mnogo. O krivici, iskupljenju i žrtvovanju. Silno je želela da bude na ovom letu koji bi mogao dati ljudima... više slobode. Ali nije ispalo kako je ona očekivala. Drugačije se desilo... Uopšte nije bilo važno šta se desilo. Nego je jedino bilo važno da ona bude u društvu sa ljudima koji će dati slobodu njoj. Bez krivice. Želela je da ostane sa njima, da bude posada zajedno sa njima... i sa svojim sinom. Koji je bio prvo ljudsko biće što je nogom kročilo na taj svet."

Duga tišina; ali ne duboka, nego plitka tišina, koja je dopirala samo do postojanog brundanja raznih brodskih sistema, nesvesnog, a stalnog, poput cirkulacije krvi.

Još jedan glas.

"U svesti, bejahu misli: oni. A šta su drugo oni ikad bili, ako ne misli? Zato su mogli biti istovremeno i u Ve i na smeđoj planeti, i meso puno želja, i sveukupni duh, opsena i stvarnost, sve u isti mah, jer su to oduvek i bili. Kad se setila ovoga, njena zabuna i strava nestadoše, jer tad je znala da izgubljeni ne mogu biti."

"Izgubili se jesu. Ali su onda našli put", reče još jedan glas, blag nad mrmorom i šumorom brodskih sistema, u toplom, svežem vazduhu i u svetlosti, unutar broda od stamenih oklopa i zidova.

Samo devet glasova je govorilo, i oni počеше gledati gde je deseti; ali je deseti već zaspao, sa palcem u ustima.

"Ta priča je već ispričana, pa ipak ima tek da se priča", reče majka.

"Pokret; črtenujemo nazad. Rig i ja ćemo biti u ovoj prostoriji."

Ostaviše to dvoje pokraj vatre, odoše na most, a onda do ulaznih hermetičkih vrata, da puste u brod gomilu zabrinutih naučnika, inženjera i zvaničnika Ve Porta i Ekumena, kojima su instrumenti javili, bez ikakve sumnje, pre četrdeset i četiri minuta, da je 'Šobi' nestao, iščezao iz postojanja, otišao u tišinu. "Šta se desilo?" počеше da ih pitaju. "Šta je bilo?" A Šobiji su se samo pogledali, pa rekli: "Dakle, to je priča - i te kakva..."

PLESOM DO GANAMA

"Sila, ili vlast, ili moć, to je veliko bubnjanje", reče Aketa. "Grmljavina. Buka vodopada koja stvara elektricitet. Ispuni te toliko, da ne ostane mesta ni za šta drugo."

Ket prosu nekoliko kapi vode po tlu, mrmljajući: "Pij, putniče." Poče rasipati polensku hranu po zemlji, govoreći: "Jedi, putniče." Diže pogled ka Ijananamu, planini sile. "Možda je samo grmljavinu slušao, pa nije mogao čuti ništa drugo", reče ona. "Šta ti misliš, da li je znao šta radi?"

"Mislim da je znao šta radi", reče Aketa.

Posle uspešne, iako problematične, transilijencije 'Šobija' do i od ogavne male planete M-60-340-nolo, celo jedno krilo Ve Porta izdvojeno je za čurtensku tehnologiju. Osnivači teorije čurtena, na Anaresu, i inženjeri transilijencije, na Urasu, održavali su putem ansibla neprekidnu vezu sa teoretičarima i inženjerima na Veu, koji su organizovali istraživanja i opite sa svrhom da se utvrdi šta se, iustinu, dešava kad jedan brod i njegova posada pređu sa jednog mesta u kosmosu na drugo, a da za to ne utroše nimalo vremena. "Ne kazati 'pređu', ne kazati 'dešava'", prekorno su govorili Cetijanci. "Nego je ovde ne tamo u jednom trenutku, a tamo ne ovde u tom istom trenutku. Taj neinterval zove, u našem jeziku, čurten."

Sa ovim krugovima cetijanskih temporalista bili su povezani, kao alke u lancu, krugovi hainskih psihologa, koji su vodili svoje istrage i rasprave o tome šta se stvarno dešava kad inteligentna živa bića dožive čurten. "Nemojmo govoriti 'u stvari' i 'stvarno'", upozoravali su oni. "Tačka 'pristizanja' jedne čurtenske posade u stvarnost ustanovljava se upoređivanjem i uzajamnim prilagođavanjem njihovih opažanja, prema tome za misleća bića presudni činilac za uspešnu transilijenciju jeste njihov pristup sazdanju tog događaja..." i tako dalje, i još dalje, jer pripadnici hainske civilizacije pričaju bez prestanka već milion godina i još se nisu umorili. Ali oni veoma vole i da slušaju, pa su slušali sve što im je posada 'Šobija' imala kazati. Kad je stigao komandant Dalzul, slušali su i njega.

"Morate poslati jednog čoveka, samog", govorio je. "Interferencija je problem. Desetoro ljudi je bilo u 'Šobiju'. Pošaljite samo jednog. Mene."

"Ako ide Šen, trebalo bi da ideš i ti", reče Beton.

Njegova majka odmahnu glavom.

"Glupo je ne ići!"

"Ako oni neće tebe, ne mogu dobiti ni mene", reče ona.

Dečko je znao da ne treba nju zagrliti, niti joj mnogo pričati. Sada, međutim, učini nešto u šta se retko upuštao: našali se. "Vratila bi se ne za tili čas, nego pre tilog časa", reče on.

"E, aj ži-be", reče Tai.

Šen je znao da Hainci ne nose uniforme i ne koriste statusne reči kao što je 'komandant'. Svejedno, za susret sa komandantom Dalzulom obukao je svoju uniformu teranskog Ekumena.

Rođen u barakama u Alberti, u Kanadi, u najranijim godinama članstva Tere u Ekumenu, Dalzul je diplomirao iz temporalne fizike na univerzitetu u A-Iou na Urasu, a onda se obučavao kod Stabila na Hainu, i najzad se vratio na svoju rodnu planetu kao mobil Ekumena svetova. Tokom šezdeset sedam godina, koliko su potrajala njegova putovanja brzinama bliskim svetlosnoj, jedan religijski pokret na Teri, koji je od početka donosio nevolje, eskalirao je u užase unističke revolucije. Dalzul je za samo nekoliko meseci ovladao situacijom, ispoljavajući toliko oštroumnosti i taktičke veštine da je stekao poštovanje onih za koje je radio - i obožavanje onih protiv kojih je radio; naime, unistički 'oci' su zaključili da je on Bog. Pokolj nevernika širom sveta preobraćen je u novenu, devet godina dugo obožavanje 'ponovo došlog Boga'; a novena se degenerisala u nove šizme i sekte koje su se posvetile uglavnom ubijanju svih pripadnika svih drugih sekta. Dalzul je, međutim, uspeo da ugasi i ovaj požar teokratskog nasilja, najgori još od vremena Velikog zagađenja. Nastupao je elegantno, duhovito, strpljivo, pouzdano, izdržljivo, lukavo, vedro - dakle, koristeći sve osobine koje Ekumen najviše ceni.

Pošto nije više mogao raditi na Teri, jer mu je tu pretela dalja deifikacija, počese mu davati mračne, ali značajne zadatke na slabo poznatim i slabo popularnim, ali značajnim planetama. Jedna takva bio je Orint, jedina dosad sa koje se Ekumen povukao. Sam Dalzul je preporučio da ga pošalju. Ubrzo po njegovom dolasku, Orintijanci su uništili sva razumna živa bića na sopstvenoj planeti, na taj način što su povelili rat patogenim, biološkim oružjima, jedni protiv drugih. Dalzul je taj ishod i predskazao, sa užasavajućom, ali i saosećajnom tačnošću. Uspeo je u poslednjim trenucima da organizuje tajno izvlačenje nekoliko hiljada dece, čiji su roditelji pristali da ih puste; ti poslednji Orintijanci dobiše naziv 'Dalzulova deca'.

Šen je znao da junaci postoje samo u primitivnim kulturama; ali kultura Tere bila je uistinu primitivna, a Dalzul, njegov junak.

Tai je sa nevericom čitala poruku sa Ve Porta. "Kakva im je to posada?" upita ona. "Kome je palo na um da od roditelja traži da ostave svoju decu?"

Onda je digla pogled ka Šenu, videla njegovo lice.

"Dalzulu", reče Šen. "On želi nas. Da mu budemo posada."

"Ti idi", reče Tai.

Raspravljao se s njom, dabome, ali se Tai postavila junački. Šen je otišao. Za prijem na kome je trebalo da se sretne sa Dalzulom obukao je tu crnu uniformu sa srebrnim gajtanom duž rukava i srebrnim krugom iznad srca.

I komandant je bio u istoj takvoj uniformi. Takvog ga Šen ugleda, i srce mu podskoči i poče gruvati. Prvi Šenov utisak bio je, neizbežno, da je Dalzul manji rastom nego što ga je zamišljao: naime, manji od tri metra visine. U svakom drugom pogledu bio je kao što je Šen i očekivao: uspravan i vitak, sa dugačkom, svetlom, a sad i prosedom kosom povučenom unazad sa veličanstvenog lica prepunog života; oči mu bejahu bistre kao voda. Šen do tog trenutka nije znao da je Dalzulova koža toliko bela; ali ovaj deformitet, ili atavizam, bio je nevažan, štaviše, mogao se sagledati kao neka vrsta lepote. Dalzulov glas bio je topao i tih; on je razgovarao, uz povremeni smeh, sa skupinom uzbuđenih Anarešana. Video je Šena, okrenuo se i pošao pravo do njega. "Najzad! Ti si Šen, ja sam Dalzul, bićemo drugari na istom brodu. Stvarno mi je žao što tvoja partnerka nije mogla da nam se pridruži. Ali zameniće je neke koje su, koliko znam, tvoje stare prijateljice - Forest i Riel."

Šen je bio oduševljen što vidi dva dobro znana lica. Prvo lice - nož od opsidijana, sa vrlo budnim očima; drugo, okruglo i sjajno kao bakarno sunce. Šen je sa obema bio na obuci na Olulu. One ga pozdraviše sa jednakim zadovoljstvom. "Ovo je divno", reče on i dodade: "Svi smo, dakle, Terani?" - glupo pitanje, jer bilo je jasno da jesu; ali Ekumen po pravilu voli da meša posadu od raznih kultura.

"Hajdemo da se sklonimo od ovoga", reče Dalzul, "pa ću objasniti." Dade znak jednom mezkletu, koji dođe žurnim, sitnim koracima, ponosito gurajući kolica natovarena pićem i hranom. Oni natrpaše svoje poslužavnike i nađoše sebi sedišta u jednoj niši kraj prozora, daleko od bučne gomile. Tu su sedeli, jeli, pili, govorili i slušali. Dalzul nije pokušavao da sakrije svoje strastveno uverenje da je na pravom putu da reši 'čurtenski problem'.

"Dva puta sam odlazio sam." To je rekao nešto tiše, i Šen prostodušno zausti: "Bez...?" pa začuta.

Dalzul se široko osmehnu. "Ne, ne. Sa dopuštanjem ČIS... čurtenske istraživačke skupine. Ali ne stvarno sa njihovim blagoslovom. Zato sam sklon da šapućem i gledam preko ramena. Još i sad ovde ima nekih čisovaca koji mi stvaraju osećanje kao da sam ukrao njihov brod... podsmevao se njihovim teorijama... pogazio njihov šrifgretor... popišao se na njihove cipele... iako smo se i brod i ja prebacili oba puta na odredište i nazad bez ikakvih čurtenskih problema, bez ikakvih opažajnih poremećaja."

"Kuda?" upita Forest, napetog lica oštrog poput sečiva.

"Prvo putovanje bilo je unutar ovog sistema, od Vea do Haina i nazad. Kao autobusom. Sve poznato, predvidljivo. Bez ikakvih incidenta, kao što sam i očekivao. Ovde sam: tamo sam. Iziđem iz broda da proverim stvari kod Stabila, vratim se u brod, opet sam ovde. Zip - zap! Magija vam je to. Ali čovek se u njoj oseća tako prirodno. Tamo gde si, tu si. Jesi li se ti tako osećao, Šene?"

Silina Dalzulovih bistrh očiju delovala je zapanjujuće. Bilo je to kao da te gleda munja. Šen je bio prepun želje da kaže, da; jesam; umesto toga, morao je promucati: "Ja... znaš, mi, mi smo se morali pomučiti da utvrdimo gde smo."

"Mislim da je to bilo nepotrebno. Ta pometnja. Transilijencija je ne-doživljaj. Mislim da se u normalnom slučaju ne dogodi ništa. Bukvalno ništa. U događaj sa 'Šobijem' umešali su se razni događaji, uneti spolja - poremetili su vam interval. Mislim da ovog puta možemo imati ne-doživljaj." Videći kako ga gledaju Forest i Riel, on se nasmeja. "Vi ćete ne-videti šta time hoću da ne-kažem", reče. "Nego, da vam ispričam ovo. Posle autobuskog vozikanja, toliko uporno sam im dosađivao da me je Gvoneš pustio da odem kao solista na istraživačko."

Mezklete, sav zahuktan od silnog posla, dođe do njih, gurajući kolica svojim malenim, krznatim šapama. Mezkleti vole žurke, obožavaju da dele hranu gostima, a naročito piće, i da onda gledaju kako ljudska bića počinju da se ponašaju 'otkačeno'. Ovaj mezklete ostade neko vreme u blizini ova tri ljudska bića, onda jednako žurno ode do teoretičara sa Anaresa - koji su uvek otkačeni.

"Istraživačko. Prvi kontakt?"

Dalzul klimnu glavom. Njegova snaga i nesvesno dostojanstvo bili su takvi, da su ulivali strahopoštovanje, a ipak je njegova radost, jesnostavna oduševljenost postignutim, bila neodoljivo privlačna. Šen je sretao brilijantne ljude i mudre ljude, ali nikad nikog čija energija blista

tako jako, tako čisto, tako ranjivo.

"Izabrali smo jednu daleku. G-14-214-jomo; na mapama Širenja bila je ubeležena kao 'Tadkla'. Ali narod koji tamo nađoh zove je Ganam. Preliminarna ekumenska misija već je krenula tamo, nafalskom brzinom; pre osam godina je pošla sa Olula, još je na putu i stići će kroz trinaest godina od danas/ovde. Naravno, ne možemo uspostaviti vezu sa njima dok su u prelazu, pa im nismo ni mogli reći da ću biti tamo mnogo pre njih. Čigovci su smatrali da je dobra zamisao da me pošalju na mesto gde će neko u svakom slučaju da svrati kroz trinaest godina. Jer da se ja nisam javio sa Ganama, možda su dotični nafalovci mogli da ustanove šta se desilo sa mnom. Međutim, sada se čini da će ta misija, stižući na odredište, moći samo da zaključi da je Ganam već učlanjen u Ekumen!" Zagledao se u oči svima redom; pogled mu je blistao od strasti i rešenosti. "Čurten će, znate, promeniti sve. Kad budemo imali samo transilijenciju umesto kosmičkih putovanja - umesto svih putovanja - kad ne bude nikakvih razdaljina između svetova - kad budemo kontrolisali interval - neprestano pokušavam da zamislim šta će to značiti, za Ekumen, za nas. Tada ćemo postići da domaćinstvo ljudske rase bude istinski jedna kuća, jedno mesto. Ali to zadire još dublje! Mi se u transilijenciji, zapravo, vraćamo nečemu čega smo nekada bili deo; ponovo uspostavljamo onaj praiskonski trenutak, onaj puls, ritam... vraćamo se jedinstvu. Da bismo se izmakli ispod vlasti vremena. Da bismo koristili večnost! Ti si bio tamo, Šene - osetio si ovo što pokušavam reći?"

"Pa, hm, ne znam", reče Šen. "Jesam..."

"Želiš li videti traku sa mog putovanja?" upita Dalzul naglo, sa nestašnim sjajem u očima. "Poneo sam projektor."

"Da!" rekoše Forest i Riel i naguraše se oko Šena i Dalzula u nišu, kao skupinica zaverenika. Mezplete je uzalud pokušavao da vidi šta to oni rade; suviše je nizak bio, čak i kad se popeo na kolica.

Dok je programirao spravicu za projektovanje, Dalzul im ukratko ispriča o Ganamu. Ta planeta bila je jedno od najudaljenijih zasejavanja izvršenih prilikom hainskog Širenja; ali poslednjih pet stotina hiljadugodišta ostala je izvan zajednice ljudskog roda. Ništa se o njoj nije znalo, osim da bi tamo mogla postojati nekakva populacija nastala od davnih ljudskih naseljenika. Ako bi se pokazalo da je to tako, ekumenski brod, poslat pre osam godina, postupao bi na uobičajeni način: zadržao bi se dugo vremena na orbiti i odatle bi samo osmatrao, a onda bi poslao na površinu planete nekoliko posmatrača sa zadatkom da se kriju od stanovništva, ili da se tajno pomešaju sa stanovništvom i

žive 'normalnim' životom, ili, ako je baš neizbežno, da priznaju odakle su, a čitavo to vreme da prikupljaju podatke, uče lokalne jezike i običaje - proces koji, normalno, traje mnogo godina. Sve je to moralo sad biti prekinuto, kao da nastaje kratak spoj, zbog nepredvidljivosti nove tehnologije. Dalzulov brodić nije izronio čak ni u stratosferi, kao što je bilo planirano, nego u nižim slojevima atmosfere, samo stotinak metara iznad tla.

"Nije bilo prilike da se na poprište zbivanja uvučem neprimetno", reče on. Dok je ovo govorio, na malenom ekranu pojavi se audiovizuelni snimak koji su načinili uređaji njegovog broda. Videše kako sive ravnice Ve Porta iščezavaju u trenu, kad je brod čurtenovao sa te planete. "Sad", reče Dalzul, i oni videše u istom trenutku blistanje zvezda u crnom kosmosu i žute zidove i narandžaste krovove jednog grada, odnosno bleskanje sunca na vodi nekog kanala.

"Jeste videli?" promrmlja Dalzul. "Ništa se ne desi."

Grad se malo nagnuo na jednu stranu, a onda staložio: sunčane ulice i trgovi puni ljudi. Svi su gledali gore, pokazivali prstima ka nebu, i jasno se videlo da viču nešto što je moralo značiti 'Gledajte!' ili 'Vidi!' ili tome slično.

"Ja zaključio da kad je već tako ispalo, treba prihvatiti tu situaciju", reče Dalzul. Drveće i trava se uzdigoše oko brodića koji je Dalzul spustio na tlo. Narod je već žurio ka njemu, iz grada. Ljudski narod: sa kožom boje terakote, telima prilično zdepastim, licima širokim, bosim, golih ruku do ramena, obučeni u kiltove i gilete divnih boja; muškarci sa krupnim, zlatnim mindušama i, na glavi, ukrasima u vidu kruna od pruća, zlatne žice, perja.

"Gamani", reče Dalzul. "Stanovnici Ganama... Silni su, a? Mogu reći da ne gube vreme. Mogu reći da su se okupili u roku od pola sata - e, vidite onu predivnu ženu? to je Ket - pa, pošto je bilo jasno da ih brod prilično uzbunjuje, ja sam odlučio da pre svega, i iznad svega, moram pokazati sopstvenu nebranjenost."

Šta je time hteo da kaže postade im jasno čim je kamera prikazala njegov izlazak iz broda. Laganim koracima sišao je na travu i stao nepomično, okrenut ka masi Gamana, nag. Bez ikakvog oružja, bez ikakve odeće, sam, naprosto je stajao pred njima, a žestoko sunce bleštalo je na njegovoj beloj koži i srebrnastoj kosi; ruke je raširio, a šake okrenuo ka narodu, gestom nuđenja.

Zastoj potraja vrlo dugo. Gomila se polako natiskivala bliže; priče i uzvici polako su zamirali. U središtu vidnog polja kamere ostao je Dalzul, koji je stajao nepomičan, bez napetosti. Onda - videvši sledeći

dogadaj, Šen šumno udahnu - jedna žena istupi ka njemu. Visoka je bila, snažne građe, zaobljenih ruku; imala je visoke jagodice i crne oči. Kosa joj je bila spojena u pletenice, prožete zlatnim žicama, a pletenice svijene, na njenoj glavi, u nešto nalik na krunu. Stala je pred Dalzula i progovorila, glasom jasnim i punim. Zvučalo je kao poezija, ili kao postavljanje nekih obrednih pitanja, pomisli Šen. Dalzul je uzvratio tako što je prineo šake svome srcu, a onda ih jako raširio, dlanovima nagore.

Žena je neko vreme napomično zurila u njega, a onda izgovorila samo jednu reč, jakog zvučanja. Lagano, kretnjama ozbiljnim i svečanim, ona smače tamnocrveni gilet sa svojih prsa i pleća, razveza i kilt, i odbaci to od sebe, pokretom izvrsnim i vrlo svesnim; ostade naga, pred nagim muškarcem.

Pruži mu ruku, koju Dalzul prihvati.

Počеше se udaljavati od brodića. Krenuli su ka gradu. Gomila se iza njih opet zatvarala i polazila za njima, u tišini, bez žurbe, bez ikakve zbrke, kao da su svi već imali prilike da rade ovakve stvari.

Ostade samo nekoliko osoba, uglavnom mladih, da razgledaju brod, da začikuju jedni druge ko sme prići bliže, radoznali, oprezní, ali ne uplašeni.

Dalzul zaustavi traku.

"Vidiš razliku?" reče on Šenu.

Šen, zadivljen, ne reče ništa.

"Posada 'Šobija' je ustanovila", reče im Šen, "da doživljaji svih jedinki u posadi mogu samo zajedničkim naporom da se sastave u celinu koja će biti suvisla. Potreban je bio napor da se postigne sinhronizacija - što sad zovemo entreinment, ili, uklapanje u jedan hod. Kad su to shvatili, ispeli su se izvući iz fragmentarnog opažanja, koje je postajalo sve opasnije, o tome gde su i šta se zbiva. Je li tačno, Šene?"

"Kažu da nam je to bio 'doživljaj haosa'", reče Šen, pomalo potišten zbog svojih uspomena na taj dan i zbog različitosti Dalzulovog iskustva.

"Temporalisti i psiholozi dobro su se namučili i smislili su mnogo teorija o 'Šobijevom' putovanju", reče Dalzul. "Moja teorijica je žalosno jednostavna: smatram da je opazajni nesklad, praćen strahom i gubljenjem, bio većim delom posledica neusklađenosti 'Šobijeve' posade. Koliko god da ste vi, Šene, uspeli da izgradite psihološke veze i slogu unutar vaše posade, ipak ste ostali desetoro ljudi sa četiri sveta - četiri različite kulture - dve babe, tri deteta! Ako se suvisla transilijencija može postići pomoću entreinmenta, dejstvovanja u jednom ritmu, onda treba stvoriti uslove da entreinment bude lak. Pravo

je čudo da ste ga vi uopšte postigli. Najjednostavniji način jeste, naravno, da zaobiđeš ceo taj problem - i otputuješ sam."

"A kako, onda, obezbediti nezavisnu potvrdu o istinitosti onoga što putnik javi?" reče Forest.

"Kao što ste maločas videli: tu su uređaji, pa nek snimaju."

"Ali nama su se na 'Šobiju' svi uređaji ugasili ili su počeli pokazivati očitavanja sasvim bez veze", reče Šen. "Očitavanja su bila jednako nesređena kao i naša opažanja."

"Tačno tako! I vi i vaši uređaji bili ste u istom polju entreinmenta, i jedni drugima ste kvarili posao. Ali čim je samo dvoje-troje vas poletelo dole, na planetu, stvari su se poboljšale: lender je delovao besprekorno, trake sa snimcima površine su jasne. Mada veoma ružne."

Šen se nasmeja. "Ružne, da. Nešto kao planeta govana. Ali, komandante, čak i na trakama se nijednog trenutka ne vidi jasno ko jeste, a ko nije izišao na površinu planete. Upravo to je jedan od najhaotičnijih delova celog našeg doživljaja. Ja sam sleteo sa Gveterom i Betonom. Površina ispod letelice bila je nepostojana, pa sam ih pozvao da se vrate unutra. Onda smo uzleteli i ušli u 'Sobi'. To sve zvuči suvislo. Ali Gveterovo opažanje je bilo da je on sišao sa Betonom i Tai, ne sa mnom, zatim da je čuo kako ga Tai iz 'Šobija' poziva da se vrati gore, i da se vratio, ali sad sa Betonom i sa mnom. Međutim Beton kaže da je doleteo do površine sa Tai i sa mnom. Video je kako se njegova majka udaljava od lendera, prenebregava naređenje za povratak, i siguran je da su smo je ostavili tamo, na površini planete. To je i Gveter video. Vratili su se bez nje i zatekli su je kako ih čeka na komandnom mostu. Tai, sama, uopšte ne pamti da je išla lenderom bilo kuda. Te četiri priče su jedini dokazi kojima raspolažemo. Čini se da su sve četiri jednako istinite i jednako neistinite. Trake ne pomažu, ne pokazuju ko je bio u skafandrima. U onoj mutljazi od govana, na površini te planete, svi su izgledali isto."

"E, pa, upravo o tome je reč", odvrati Dalzul, nagnuvši se napred, lica ozarenog. "Ta mutljaga, to sranje, taj kaos koji ste videli i koji su videle i vaše kamere - pomisli samo, kolika je razlika između toga i ove trake koju smo upravo gledali! Sunčev sjaj, živahna lica, blistave boje, sve u jasnoći i svetlosti... Zato što nije bilo ničijeg uplitanja sa strane, Šene. Ovi Cetijanci kažu da u čurtenskom polju nema ničeg osim dubokih ritmova, odnosno vibracija najosnovnijih talasa-čestica. Transilijencija je jedna od funkcija onog istog ritma koji sačinjava i samo postojanje, bivanje. Po cetijanskoj duhovnoj fizici, pristup tom ritmu omogućava jedinki da učestvuje u večnosti i sveprisutnosti."

Ekstrapolacija koju ja izvodim iz toga jeste, da pojedinci koji zajedno ulaze u transilijenciju moraju biti u maltene savršenoj međusobnoj usklađenosti, da bi stigli na isto mesto i imali skladan - pa time i tačan - opazaj o tom mestu. Ova moja intuicija pokazala se, u onoj meri u kojoj sam ja stigao da je proverim, kao tačna: jedna osoba može da čurtenuje i da pri tome sve ostane u punom skladu sa zdravim razumom. Dok ne shvatimo šta, zapravo, radimo, ekipe od deset ljudi neminovno će doživljavati haos ili nešto još gore."

"A četiri osobe?" upita Forest suvo.

"...jesu kontrola", reče Dalzul. "Iskreno da vam kažem, ja sam smatrao da je trebalo još nekoliko puta da idem sam, ili, u najgorem slučaju, sa jednim saputnikom. Ali naši prijatelji sa Anaresa, kao što znate, vrlo nepoverljivo gledaju na pojave koje nazivaju 'egoizovanjem'. Po njihovom mišljenju, moralnost nije dostupna pojedincima, nego samo skupinama. Osim toga, oni kažu da se možda u opitu sa 'Šobijem' desio neki poremećaj, ali da skupine mogu čurtenovati podjednako uspešno kao i pojedinci: otkud znamo, ako ne pokušamo još nekoliko puta? Zato ja pristanem na srednje rešenje. Kažem ja njima: šaljite mene i još tri visoko saglasna i visoko motivisana saputnika. Pošaljite nas još jednom na Ganam, pa da vidimo šta ćemo videti!"

"Neprikladna je reč 'motivisan'", reče Šen. "Ja sam se ovome posvetio. Pripadam ovoj posadi."

Gledajući kako Riel klima glavom, Forest, u svojoj ćutljivosti i opreznosti, reče samo: "Hoćemo li uvežbavati opit, komandante?"

"Kol'ko god vam drago", reče Dalzul. "Ali ima nekih stvari koje su važnije od vežbanja? Da li ti, Forest, pevaš ili sviraš na nekom instrumentu?"

"Pevanje mi uspeva", reče Forest. Riel i Šen takođe klimnuše glavama kad ih Dalzul pogleda.

"Ovu znate", reče Dalzul i poče tiho da peva jednu drevnu pesmu, poznatu svima koji su ikad prošli kroz barake i logore Tere, 'Odlazeći ka Zapadnom moru'. Pridruži mu se Riel, pa Šen, pa Forest - glasom neočekivano dubokim i zvonkim. Nekoliko ljudi iz obližnjih skupina se okrete, čuvši kako se nova harmonija probija kroz brbljanje mnogih govorećih glasova. Mezklete dođe sav užurban; ostavio je čak i kolica. Oči su mu bile krupne i sjajne. Oni završiše pesmu, smeškajući se, dugim završnim akordom.

"Eto vam entreinment", reče Dalzul. "Šta će nam više, do Ganama možemo i muzikom. Posle svega, ostaje samo muzika."

Forest i Riel, smeškajući se, podigoše svoje čaše.

"Muzici!" nazdravi Šen. Imao je osećaj da je pijan i da je ludo srećan.

"Posadi 'Galbe!'" nazdravi Dalzul. Počeše piti u to ime.

Naravno da su ipak uvažili minimalno razdoblje potrebno za psihološko zblizavanje posade, zvano izjaj. Za vreme izjaja, imali su mogućnosti da raspravljaju o čurtenu do mile volje, i sa Dalzulom i između sebe. Gledali su brodske trake i čitali, nekoliko puta iz početka, Dalzulove zapise o njegovom kratkotrajnom boravku na Ganamu, tako da su ih na kraju i naučili napamet; ali su onda raspravljali da li im je to bilo mudro. "Primamo bez oklevanja sve što je on video i rekao, kao da su to objektivne činjenice", reče Forest. "Na osnovu kojih nezavisnih izveštaja smo se uverili da on govori istinu?"

"Brodске trake ga u svemu potvrđuju", reče Šen.

"Ako je teorija, baš ta njegova, istinita, onda su on i njegovi uređaji bili entreinovani. Moguće je da je stvarnost celog broda, pa i svih brodskih uređaja, nama opaziva isključivo kroz opažanje one osobe, one inteligentne ličnosti, koja je učestvovala u transilijenciji. Cetijanci, ako išta znaju pouzdano o šurtenu, znaju upravo to da umešanost inteligentnog bića u taj proces onemogućava razumevanje procesa. Pošalji robotizovan brod, nema problema. Pošalji amebe i cvrčke, nema problema. Pošalji visoko inteligentna bića, i ti više ni u šta nećeš moći da budeš siguran. Vaš brod bio je deo vaše stvarnosti, vaših deset različitih stvarnosti. Njegovi uređaji poslušno su beležili vaše neusklađenosti, ili su toliko potpali pod njihov uticaj da su se pokvarili ili isključili. Tek kad ste počeli svi zajedno ulagati određeni trud da biste sazdali jednu zajedničku, uklopljenu stvarnost, brod je mogao reagovati dobro i početi da je snima. Je li tako?"

"Jeste. Ali veoma je teško", reče Šen, "živeti bez uverenja da negde tu, u svemu tome, kad bi je čovek samo mogao pronaći, postoji činjenica."

"Samo uobrazilja", reče Forest neumoljivo. "Nema činjenice. Činjenica je jedna od naših najboljih uobrazilja."

"Ali muzika dolazi pre svega", reče Šen. "A ples je, kad ljudi postaju muzika. Mislim da Dalzul sagledava da mi... možemo plesom do Ganama."

"To mi se dopada", reče Riel. "A pazi sad ovo: ako se oslanjamo na teoriju uobrazilje, onda treba dobro da pazimo da ne 'poverujemo' u Dalzulove tvrdnje, niti u ono što je njegov brod snimio. To su uobrazilje. Ali ako ne prihvatamo pretpostavku, zasnovanu samo na 'Šobijevom' opitu, da čurtenovanje obavezno remeti ljudsko opažanje i

tumačenje tog opažanja, onda nemamo razloga ni da ne verujemo Dalzulovim izveštajima. On je iskusan posmatrač i izvanredan geštalter."

"U njegovom izveštaju ima sastojaka prilično banalne uobrazilje", reče Forest. "Princeza koja je, tobož, samo njega čekala, očekivala ga, pvela ga naga do svoje palate, gde se posle prijatnog i učtivog prijema upustila u seks sa njim - štaviše, seks im je odlično uspeo...? Ne kažem da on laže. Ne tvrdim to. Sve zvuči i izgleda istinito. Ali baš se pitam kako je princeza sagledala te događaje."

"To nećemo znati dok ne odemo tamo i dok je ne upitamo", reče Riel. "Uostalom, šta čekamo?"

Brod 'Galba' bio je hainski, namenjen samo za putovanja unutar jednog planetnog sistema, napravljen dobrim delom od stakla i tek nedavno opremljen čurtenskom aparaturom. Bio je to lep, neveliki mehur, ne mnogo veći od 'Šobijevog' lendera. Ušavši u taj brodić, Šen dožive mučne trenutke: onaj čurtenski haos, onaj osećaj da nigde nema središta niti razuma, počese živo da mu se vraćaju. Zar mora još jednom proći kroz sve to? A može li? Vrlo oštra i bolna bila je pomisao na Tai, Tai koja bi trebalo sad da bude ovde kao što je tad bila tamo, Tai koju je on na 'Šobiju' zavoleo; i pomisao na Betona, dečaka čistog srca - sad su mu potrebni; kamo sreće da su ovde.

Forest i Riel kliznuše kroz ulaznu komoru. Za njima, Dalzul; usredsređenost njegove energije bila je maltene vidljiva oko njega, kao neki oreol ili korona, blistavost bivanja. Nikakvo čudo što su unisti zaključili da je Bog, pomisli Šen; takođe pomisli na svečanu, maltene pobožnu dobrodošlicu koju su Dalzulu priredili Gamani. Dalzul je pod naponom, pun je mane, one moći na koju drugi ljudi reaguju i koja ih vodi ka entreinmentu, hvatanju zajedničkog koraka. Šenu sva zabrinutost nekako izmače iz pažnje. Znao je da sa Dalzulom haosa neće biti.

"Smatrali su da ćemo lakše vladati ovim mehurom nego što bismo onim brodom u kome sam ja išao. Pokušaću ovog puta da ga vodim tako da se ne pojavimo baš nad samim krovovima. Shvatljivo je da su pomislili da je bog neko ko se materijalizovao naočigled svih!" Šen se već navikavao na pojavu da Dalzul kao odjek ponovi njegove misli; čak je počeo to da očekuje. Oni su u sinhroniji, to je njihova snaga.

Zauzeše svoja mesta, Dalzul pred čurtenskom instrument-tablom, Riel na uključenju u VI, Forest u ulozi geštalta i podrške ostalima, dok je Šen preuzeo kontrolu leta. Dalzul se osvrte, klimnu glavom, i onda ih

Šen izvede nekoliko stotina kilometara daleko od Ve Porta. Zakrivljenost te planete pade u daljinu, odmičući se od njih, a zvezde zasijaše pod njegovim nogama, oko njega i iznad.

Dalzul poče da peva, ali ne melodiju, nego samo jednu nepromenjenu notu, postojano, duboko A. Pridruži se Riel, oktavu iznad, onda Forest na F između njih, a Šen i nehotice poče da stvara jedno postojano srednje C, kao da se pretvorio u crkvene orgulje. Riel se premesti na sledeće C, iznad njegovog, Dalzul i Forest otpevaše trijadu, i dok se akord, menjao Šen prestade znati ko peva koju notu, čuo je samo sferu zvezda i bio sfera zvezda u slatkim učestalostima koje su nadolazile i tihnule u jednom dugo zadržanom jednoglasju kad Dalzul dodirnu kontrole, a žuto sunce se stvori visoko na plavom nebu iznad grada.

Šen nije prestao leteti. Ispod brodića su se naginjali, na jednu stranu, krovovi, crveni, narandžasti, prašni trgovci promakoše ispod. "Možda onamo, Šene", reče Dalzul, pokazavši prstom ka jednoj traci travnjaka duž nekog kanala, a Šen bez ikakvog napora dovede 'Galbu', dugom, klizećom, silaznom putanjom, tamo, i spusti je na travu mekano kao da se spušta mehur od sapunice.

Osvrte se da pogleda ostale i ono izvan zidova brodića.

"Plavo nebo, zelena trava, blizu je podne, urođenici se približavaju", reče Dalzul. "Tačno?"

"Tačno", reče Riel, a Šen se nasmeja. Nikakav sukob različitih čulnih utisaka; nema haosa u opažanjama; nema užasa nepouzdanosti, ovog puta. "Čurtenovali smo", reče on. "Uradili smo to. Otplesali smo!"

Radnici na poljima, dole, uz sam rub kanala, prestadoše da rade. Okupili su se u skupinu i gledali, očito se plašeći da priđu; ali nedugo potom, na prašnjavom drumu iz grada pojaviše se ljudi. "Uveren sam da je ono odbor za doček", reče Dalzul.

Stajali su i čekali pokraj svog mehurastog broda. Napetost ovih trenutaka samo je pojačavala izuzetnu izoštrenost čula i osećanja. Šenu se činilo da odnekud poznaje divne i grube obrise ona dva vulkana koji okružuju gradsku dolinu, da zna te vulkane, da ih nikad neće zaboraviti, da zna miris vazduha i pad svetla i crninu senke ispod lišća; ovo je ovde/sad, reče on sebi, sa radosnom pouzdanošću, ja sam ovde/sad, i nema daljine, nema razdvajanja.

Napetost bez straha. Muškarci sa perjanicama i krestama, široki u prsima i jaki u rukama, nastupaju postojanim korakom ka njima, lica bezizražajnih. Zaustavljaju se pred njima. Jedan, nešto stariji od drugih, malo klimne glavom ka njima i kaže: "Sem Dazu." Dalzul čini gest od

srca kao otvorenoj šaci i kaže: "Viaka!" Drugi muškarci govore: "Dazu, Sem Dazu" i oponašaju Dalzulov pokret.

"Viaka", govori Dalzul, "beja", - prijatelj - i predstavlja domaćinima svoje saputnike, jednu po jednu osobu. Svaki put kaže ime, pa ponovi reč 'prijatelj'.

"Fojez", kaže za njim stari Viaka. "Šen. Jeh." Jasno mu je da nije osobito dobro ponovio ime 'Riel', pa se malo mršti. "Prijatelji. Budite dobro došli. Dođite, dođite u Ganam." Tokom svog kratkotrajnog prvog boravka, Dalzul nije uspeo da snimi mnogo ganamskog. To malo što je doneo, uzeli su lingvisti, pa su uz pomoć svojih pametnih programa za izvođenje analogija sastavili jedan mali rečnik i pretpostavljenu gramatiku, sve puno (?); Šen je to revnosno proučio. Pamtio je reč beja, pa kijugi - 'budi dobro došao (?)' ili 'osećaj se kao kod svoje kuće (?). Riel, po struci hilfer/lingvist, beše mišljenja da je trebalo duže proučavati taj maleni priručnik. "Ma, ne, bolje je učiti jezik od onih koji njime govore", bio je Dalzulov odgovor na to.

Dok su pešačili prašnjavim drumom ka gradu Ganamu, živopisnost utisaka postade prejaka za Šena. Sve oko njega razlivalo se u bleštanje, vrelinu, zračnost, slavu: zidovi od gline, crveni i žuti, gola prsa i ramena u prelivima nalik na crvenilo pečene zemlje; purpur, crveno, oranž, umbra u trakama i šarama na ogrtačima, prslucima i kiltovima; sjaj zlata, klimanje perja, mirisi ulja i tamjana, prašine, dima, hrane, znoja, zvuci mnogo glasova, šljapkanje sandala i šuštanje bosih tabana po kamenu i zemlji, zvona, gongovi, različitost svetla, dodir, ritam i miris jednog sveta na kome ništa nije poznato, a sve je onako kako jeste i kako valja i treba da bude, u ovom gradiću kamena, blata i divnih drvenih kipova, u bleštanju sunca kao u zlatnom požaru, primitivno izrađeno, divno i ljudsko. Čudnije je bilo od ičega što je Šen dotad upoznao i izgledalo mu je kao da se vraća svojoj kući posle dugog odsustva. Suze mu pomutiše vid. Svi smo mi jedno, pomisli on. Ne postoji između nas ni prostorni ni vremenski interval; dovoljno je samo zakoračiti preko, i eto nas, svi smo zajedno. Hodao je uz Dalzula i slušao kako ga taj narod pozdravlja, vrlo uozbiljeno, prigušenim glasovima: Sem Dazu, govorahu, Sem Dazu, kijugi. Ti si se vratio kući.

Prvi dani bili su niz takvih preopterećenja. U pojedinim trenucima Šenu se činilo da je prestao misliti - i da sad samo doživljava, prima, a ne obrađuje. "Procesuj kasnije", reče Dalzul sa smehom, kad mu se Šen na ovo požalio. "Koliko često čovek ima priliku da bude dete?" I zaista je bilo kao da su postali deca, koja nemaju kontrolu nad događajima, ali

zato ni odgovornost. Događalo se nekad predvidivo, a nekad neverovatno, ali se događalo, a on je bio deo tog događanja i gledalac istovremeno. Domoroci su zapeli da proglašaju Dalzulu za svog kralja. Smešno, ali sasvim prirodno. Umro vam je kralj, a nije ostavio naslednika; iz nebesa iskoči jedan srebrni čovek, a vaša princeza kaže "To je on, to je pravi"; srebrni iščezne i vrati se sa pratiocima, tri čudne osobe koje umeju činiti razna čuda; pa, eto, proglasite ga za kralja. Šta biste drugo učinili s njim?

Moglo se shvatiti zašto Riel i Forest oklevaju: nije im se dopadalo tako duboko ulaženje u poslove jedne domorodačke kulture. Ali ne predložiše Dalzulu nikakvu alternativu. Pošto je bilo jasno da će to kraljevanje biti više počasno nego stvarno, vladalačko, priznadoše da je verovatno najbolje da im Dalzul ispuni želju. Radi sticanja kakvog-takvog 'drugog ugla gledanja' na Dalzulov položaj, odvojiše se od Dalzula i Šena, već prvog dana; otidoše da stanuju u jednoj kući blizu pijace, što im je dalo mogućnost druženja sa običnim ljudima i slobodu kretanja daleko veću od Dalzulove. Kad si prestolonaslednik, govorio je Dalzul Šenu, nezgoda je u tome što se od tebe očekuje da po seo dan dreždiš u dvorcu i poštuješ sve tabue.

Šen je ostao uz Dalzula. Viaka je dodelio Šenu celo jedno krilo dvorca, da u njemu stanuje; doduše, taj dvorac od glinenih opeka bio je veoma razućen, imao je mnogo takvih krila. Šen je postigao dogovor da se u taj prostor doseli jedan rođak Viakine žene, čovek zvan Abud, da bi mu pomagao u održavanju domaćinstva. Niko, ni Dalzul ni domaćini, nije od Šena tražio ništa; njegovo vreme bilo je u celosti slobodno. Čisovci su ovoj ekipi naložili da provede trideset dana na Ganamu. Dani su proticali kao blistava voda. Trudio se da piše dnevnik, za Ekumen, ali mu nije nimalo prijalo da prekida kontinuitet iskustva da bi o njemu govorio i da bi ga analizovao. Poenta svega ovoga upravo je u tome da se ništa ne dešava, razmišljao je, smeškajući se.

Jedini doživljaj koji se na neki način izdvojio kao različit bio je dan proveden sa jednom rođakom - 'nećakom (?)' - staroga Viake, i sa njenim 'mužem (?)'. Šen je nastojao da razmrsi ko je kome šta u tom njihovom sistemu rodbinskih odnosa, ali su znaci pitanja ostajali; a to dvoje mladih bili su iz nekog razloga tvrdo rešeni da ne koriste svoja imena. Povelili su ga na dugu, divnu šetnju do jednog vodopada na obronku većeg od dva vulkana, zvanog Ijananam. Shvatio je da je to njima sveto mesto i da žele da ga on vidi. Itekako se iznenadio videvši da sveti vodopad okreće svetlu dinamomašinu. Dvoje Gamana su objašnjavali koliko su umeli, a Šen se trudio da shvati što više; stekao je

utisak da ovaj narod sasvim dobro zna kako se može napraviti hidroelektrana, ali da slabo stoji sa provodnicima i da ova majušna hidrocentrala na vodopadu zapravo ne služi nikakvoj praktičnoj svrsi. Njegovi domaćini raspravljali su ne o upotrebi generisane električne energije, nego uglavnom o prirodi elektriciteta; Šen od toga jedva da je išta razumeo. Pokušavao je da ih pita postoji li ijedno mesto gde oni upotrebljavaju električnu struju, ali je to umeo da kaže samo na jedan način, pomoću dve reči: "Negde iziđe?" U ovakvim trenucima nije mu se dopadalo da bude 'kao dete' ili kao maloumnik. Da, govorila je mlada žena, iziđe na iškanemu kad basem-miak vadaje. Šen je klimao glavom i pravio beleške. Ovo dvoje su, kao i svi Gamani, veoma voleli da gledaju kako on to radi: govori u beležnicu, a majušni simboli iskrsavaju na jednom malom, maleckom ekranu, prijatna magija.

Izveli su ga na terasu koja se pružala iz zgradice sa dinamo-mašinom, izgrađene od klesanog kamena. Pojedinačni komadi kamena bili su jedni u druge uklopljeni na divno složene načine. Dvoje mladih su sa tog mesta pokušavali nešto da objasne Šenu, pokazujući niz vodu. On ugleda neko hitro svetlucanje u vodi; ali nije mogao razaznati šta je to. Heda, govorili su; heda, tabu. Tu reč je od Dalzula dobro naučio, ali dosad nije lično naišao ni na šta 'hedasto'. Nastavili su obilazak, i Šen nekoliko puta začu u njihovom razgovoru reč 'Dazu', ali ni sad ne uspe da razume šta kažu. Prodoše i pored malog zemljanog oltara, gde svako od njih, u skladu sa gamanskim neformalnim načinom obožavanja, položi po jedan list sa obližnjeg drveta; onda krenuše niz planinu, u dugačkoj svetlosti poznog popodneva.

U trenutku kad su prolazili jednom okukom na strmoj stazi, Šen vide, u magličastim zlatastim daljinama, dva druga naselja, grada ili sela, smeštena niže u istoj velikoj dolini. Iznenadilo ga je to, a zatim se začudio što ga je iznenadilo. Shvatio je da se toliko utopio u svoj boravak u Ganamu da je, do tog časa, sasvim zaboravio da to nije jedino mesto na ovom svetu. Pokaza prstom tamo i upita svoje vodiče: "Pripada Gaman?" Posle kraće međusobne rasprave, koja im je verovatno bila potrebna da bi se dogovorili šta bi, za ime sveta, takvo njegovo pitanje moglo značiti, rekoše mu: ne, samo Ganam pripada Gamanima; ti gradovi tamo jesu drugi gradovi.

Šen se zapita da li je Dalzul bio u pravu kad je tvrdio da se čitav taj svet zove Ganam, ili se taj naziv ipak odnosi samo na jedan grad i okolno, gradsko, područje. "Tegud ao? Kako zoveš?" upita on, i počeo tapkati šakom po tlu, pa mahati rukama oko sebe da pokaže čitavu dolinu i planinu iza njihovih leđa, kao i onu drugu planinu. "Nanam

tegudjeh", reče Viakina 'nećaka (?)' kao da nije baš sigurna, ali njen 'muž (?)' izrazi neslaganje, i rasprava se nerazumljivo nastavi još kilometar i po, ili više, niz planinu. Šen odustade, strpa beležni aparat u džep i prepusti se uživanju u šetnji kroz večernju svežinu niz brdo, sve do zlatnih zidova Ganama.

Sledećeg dana, ili je to možda ipak bilo dva dana kasnije, naiđe Dazul. Šen je potkresivao jednu vočku u zidom okruženom drorištu svog dela dvorca. Nož za ovaj posao imao je tanko, blago povijeno, čelično sečivo i skladno izrezbarenu, davno pohabanu drvenu dršku; bio je oštar kao brijač. "Ovo je divna alatka", reče on Dalzulu. "Moja baba me je naučila kako se orezuju vočke. To ti je jedna umetnost kojom se nisam mogao često baviti otkad sam pristupio Ekumenu. Ovi ovde su dobri voćari. Juče sam izišao sa nekima od njih i popričao." Beše li juče? Nije bitno. Vreme nije trajanje, vreme je intenzitet; vreme je unutrašnji niz otkućaja, i interval, razmišljao je Šen maločas, dok je proučavao ovo drvo, učio unutrašnji ritam njegovog rasta, nimalo slučajne intervale njegovih grana. Godine su cvetovi, svetovi su plodovi... "Orezivanje me baca u neki poetski sentiment", reče on onda, pa pogleda Dalzula i upita: "Nešto nije u redu?" Bilo je kao jedan preskočeni otkućaj srca, pogrešna nota, omašeni korak u plesu.

"Ne znam", reče Dalzul. "Da sednemo malo." Otidoše u hlad pod balkonom i sedoš, podvijajući noge, na ravne kamene ploče kojima je tlo na tom mestu bilo pokriveno. "Verovatno sam se preterano oslonio na moje intuitivno shvatanje ovog naroda", reče Dalzul. "Išao sam za svojim njuhom, umesto da se malo suzdržanije postavim, učim njihov jezik reč po reč, postupam po svim pravilima... Ne znam. Nešto sasvim sigurno nije kako treba."

Dok je Dalzul govorio, Šen je posmatrao njegovo snažno, živopisno lice. Od žestokog ovdašnjeg sunca Dalzulova bela koža je potamnela, dobijajući ljudskiju boju. Na sebi je i sad imao svoje pantalone i košulju, ali je sivu kosu raspustio, kao što to gamanski muškarci čine, i namakao na glavu usku traku propletenu zlatom, što mu je dalo kraljevski, ali i varvarski izgled.

"Ovo je varvarski narod", reče Dalzul. "Možda sa više nasilja u sebi, i primitivniji, nego što sam bio spreman da priznam. Ova kraljevska funkcija koju su rešili da mi nametnu - bojim se da ću je morati sagledati kao nešto više od čisto počasne ili verske dužnosti. Ipak je politička, posle svega. Naime, čini se da sam, onog terenutka kad sam izabran za kralja, stvorio sebi i takmaca. Neprijatelj."

"Ko je taj?"

"Aketa."

"Ne znam ga. Taj ne stanuje u ovom dvorcu?"

"Ne. Nije od Viakinih ljudi. Izgleda da nije bio tu kad sam ja, onaj prvi put, došao. Koliko razumem Viaku, taj Aketa smatra da ima nasledno pravo na presto i zakonsko pravo da bude princezin ljubavnik."

"To se odnosi na princezu Ket?" Šen još nijednu reč nije progovorio sa princezom, koja se držala 'na visini'; nikad nije izlazila iz svog dela dvorca, mada je dopuštala Dalzulu da je tamo posećuje. "A šta ona kaže o Aketi? Zar ona nije na tvojoj strani? Pa, ona je bila ta koja je izabrala tebe, zar ne?"

"Ona kaže da ja treba da postanem kralj. To se nije promenilo. Ali se ona promenila. Iselila se iz dvorca. Zapravo, otišla je da stanuje, koliko ja mogu shvatiti, u domaćinstvu tog Akete! Za ime Boga, Šene, postoji li u ovoj vasioni ijedna planeta na kojoj muškarci uspevaju da razumeju žene?"

"Geten", reče Šen.

Dalzul se nasmeja, ali mu lice ostade napeto, zadubljeno u odmeravanje raznih mogućnosti. "Ti, ti imaš partnerku", reče on posle nekog vremena. "Možda se tu krije odgovor. Ja nikada, ni sa jednom ženom, nisam dospeo do toga da znam, da stvarno znam, šta ona hoće, ko je ona. Ako izdržiš dovoljno dugo sa jednom istom, da li dospeš do toga?"

Šenu je bilo dirljivo da jedan stariji čovek, tako blistav, postavlja njemu takva pitanja. "Ne znam. Tai i ja... mi se poznajemo na jedan način koji... Nije to lako. Ne znam... Ali što se tiče princeze - Riel i Forest su razgovarale sa narodom, učile jezik. Pošto su žene, možda će moći da ponude neka objašnjenja?"

"Jesu žene, i nisu žene", reče Dalzul. "Zato sam ja izabrao baš njih, Šene. Da smo povelili dve prave žene, možda bi psihodinamika bila odveć složena."

Šen ne reče ništa, opet obuzet osećanjem da nešto nedostaje ili da on nešto previđa, da neku stvar ne razume. Zapita se da li Dalzul zna da se Šen bavio seksom uglavnom sa muškarcima, sve dok nije upoznao Tai.

"Razmotri, na primer, ovo", reče Dalzul. "Princeza je mogla pomisliti da treba da bude ljubomorna na jednu, ili na obe; da su moje seksualne partnerke. Kakvo je to zmijsko gnezdo moglo biti! Ali one, razume se, nisu nikakva pretnja. Naravno, ako se htela postići usaglašenost, trebalo je da povedem samo muškarce. Starešine Haina

su, međutim, većinom babe. Znao sam da moram postupiti na način koji će se njima dopasti. Zato sam pozvao tebe i tvoju partnerku, dakle bračni par. Pošto tvoja partnerka nije mogla poći, zaključio sam da je najbolje da povedem ove dve. Dosad dejstvuju divno. Ali čini mi se da nisu opremljene da mi kažu šta se dešava u umu, ili u hormonima, jedne seksualno vrlo izrazite žene, kao što je ova princeza."

Još jedan preskočeni otkucaj. Šen protrlja jednu šaku o neravan kamen terase, ne shvatajući zašto se toliko zbunjuje. Nastojeći da se vrati prvobitnoj temi, on upita: "Ako je kralj politička ličnost, a ne samo svetačka, da li bi ti mogao - da se tako izrazim, povući svoju kandidaturu?"

"A, ta uloga jeste sveta. Jedini način da se povučem bio bi da pobeegnem. Da čurtenujem nazad na Ve Port."

"Mogli bismo odleteti 'Galbom' na neki drugi deo ove planete", predložio je Šen. "Da obavljamo posmatranja negde drugde."

"Ako dobro razumem Viaku, ne postoji stvarno mogućnost odlaska. Čini se da je Ket, prelazeći na moju stranu, izazvala raskol; ako se sad Aketa popne na vlast, nastaće krvoproliće, njegovi podržavaoci počeeće da se osvećuju Viaki i svim Viakinim ljudima, da ih prinose na žrtvu zato što su uvredili ličnost jedinog pravog, svetog kralja... Religija i politika! Kako je moguće da sam ja, baš ja, bio toliko slep? Dopustio sam da me moje lične čežnje ubede da smo ovde našli idilu, prilično primitivnu. A vidi u šta smo upali, ovo je frakcionaška borba i ujedno seksualno takmaštvo između raznih skupina inteligentnih varvara, čiji su noževi za orezivanje, kao i mačevi, uvek veoma oštri." Dalzul se neočekivano osmehnu, a njegove svetle oči blesnuše. "Divan je ovo narod. Oni su sve ono što smo mi izgubili zbog svoje pismenosti, industrije, nauke. Neposredno čulni - potpuno strastveni - praiskonski stvarni. Volim ih. Ako žele da im budem kralj, onda, tako mi Boga, staviću korpu perja na glavu i biću njihov kralj! Ali pre toga moram smisliti kao da iziđem nakraj sa tim Aketom i njegovom ekipom. A jedini ključ za Aketu je, čini se, naša setna princeza Ket. Ako budeš išta saznao, Šene, reci mi. Potrebni su mi tvoji saveti i tvoja pomoć."

"To ćeš imati, komandante", reče Šen, još jednom dirnut. Dalzul ode. Šen posle nekog vremena zaključio da treba da uradi tačno ono što Dalzul, zbog svoje muško-heteroseksualne defanzivnosti, ne može: treba da ode tamo gde stanuju Forest i Riel, i da od njih zatraži savet i pomoć.

Pođe ka njihovoj kući. Gurajući se kroz pijacu, čudesno i divno bučnu i aromatičnu, zapita se kad je poslednji put video njih dve; uvide

da je to bilo pre nekoliko dana. Pa, šta je u međuvremenu radio? Vrzmao se po voćnjacima. Pentrao se na tu planinu, na Ijananam, gde imaju dinamo... odatle je video druge gradove... Nož za rezanje grančica je od čelika. Kako ovi Gamani, proizvode čelik? Imaju li topionicu? Ili nabavljaju takve proizvode od nekog drugog, trgovinom? Šenov um je tromo i mukotrпно prevrtao ta pitanja, a noge su ga već unosile u dvorište gde je Forest sedela na terasi, na jednom jastučiću, čitajući knjigu.

"Vidi, vidi", reče ona. "Posetilac sa druge planete!"

Davno je to bilo kad je Šen poslednji put kročio ovde - pre osam dana? Deset?

"Gde ste bile vas dve?" upita on, sav u pometnji.

"Evo, tačno ovde. Riel!" Forest je uputila taj povik gore, ka balkonu. Nekoliko glava pogleda preko ograde balkona, načinjene od izrezbarenog drveta; jedna od tih, ona sa kovrdžavom kosom, reče: "O, Šene! Silazim!"

Riel dođe sa loncem semenki 'tipu', koje je u Ganamu svako grickao. Sedoše, njih troje, u krug, tu na terasi, pola na suncu, a pola u senci, i počеше da krckaju i grickaju semenke; tipični antropoidi, reče Riel uzgredno. Pozdravila je Šena sa istinskom toplinom, a ipak nije se moglo ne primetiti da i ona i Forest zadržavaju neki oprezan stav: posmatraju ga, ne pitaju ništa, čekaju da vide... šta? Pa, dobro, koliko je, zapravo, prošlo od njihovog poslednjeg susreta? Šen oseti iznenadan grč nelagodnosti u sebi, čupanje preskočenog otkucaja, tako duboko da se morao obema šakama osloniti na topli kamen pešćar, da se upostoji. Je li zemljotres? Izgrađen između dva zadremala vulkana, ovaj gradić se ponekad malo tresao, pa su parčići gline otpadali sa zidova, a mali, narandžasti crepovi sa krovova... Forest i Riel su ga gledale. Ništa se nije treslo, nigde ništa nije padalo.

"Dalzul se suočio sa izvesnim problemima, u dvorcu", reče on.

"A, je li?" reče Forest, tonom savršeno neutralnim.

"Pojavio se neki domorodac koji tvrdi da ima pravo na presto, kao pretendent ili naslednik. Princeza se preselila kod njega. Međutim, ona i sad govori Dalzulu da on, Dalzul, treba da postane kralj. Ako se taj pretendent popne na vlast, to jest ako stekne moć ili silu, preduzeće, čini se, krvavu osvetu protiv Viake i svih Viakinih ljudi, pobiće sve koji su podržavali Dalzula. To je upravo ona nezgodna situacija koju Dalzul želi da izbegne."

"I za čije rešavanje je upravo on vrhunski majstor", reče Forest.

"Mislim da je on u velikoj meri sklon utisku da je upao u bezizlaznu

situaciju. Rekao bih da ga najviše muči to što ne razume kakva je princezina uloga u svemu ovome. Pomislio sam da biste vas dve mogle imati neki odgovor na pitanje zašto se ona bacila njemu u naručje, a onda otišla da živi kod njegovog takmaca."

"Govoriš o Ket", reče Riel, obazrivo.

"Da. On je naziva princezom. Zar ona to nije?"

"Ne znam ja šta Dalzulu ta reč znači. To je reč sa mnogo konotacija. Ako je ovde upotrebljena u denotaciji 'kćer kralja', onda se ne uklapa. Nema kralja."

"Nema sad..."

"Niti je ikad bilo", reče Forest.

Šen suzbi sev besa. Već mu je dodijalo da bude maloumno dete, a ova Forest itekako je umela da ga nervira svojim vrlo sažetim mudrovanjima. "Vidite", reče on, "hmmm, ja sam, ovaj, malo bio izvan toka događaja. Imajte strpljenja sa mnom. Mislio sam da je njihov kralj mrtav. I da su ovi, opažajući Dalzulov prividno čudesni silazak sa neba u vreme njihovog traganja za novim kraljem, zaključili da je Dalzul božanski naimenovan da bude 'onaj koji će držati žezlo'. Je l' to bilo sve netačno?"

"Ono 'božanski naimenovan' je nesumnjivo tačno", reče Riel. "Stvari o kojima govorimo svakako su svetinje." Zastala je, pogledala Forest. Timski rad, zaključi Šen; ali ove dve su tim u čijem sastavu, trenutno, on nije. Kud ode ono njihovo divno jedinstvo?

"Ko je taj takmac, taj pretendent?" upita ga Forest.

"Čovek po imenu Aketa."

"Aketa!"

"Znate ga?"

Opet razmena pogleda njih dve; onda Forest okrete lice ka njemu i pogleda ga pravo u oči. "Šene", reče ona, "mi smo ozbiljno nesinhronizovani. Pitam se, nije li nam ovo čurtenski problem. Doživljavanje haosa, kakvo se desilo vama na 'Šobiju'."

"Sada, ovde? Posle provedenih dana, nedelja..."

"Gde je to ovde?" upita ga Forest, sasvim uozbiljena, napete pažnje.

Šen pljesnu šakom po kamenu-peščaru. "Ovde! Sada! U ovom dvorištu vaše kuće na Ganamu! Nema ovo nikakve sličnosti sa iskustvom haosa. Nama je ovo sve zajedničko - suvislo je, saglasno, zajedno smo ovde! Jedemo semenke tipua!"

"I ja mislim tako", reče Forest, tako nežno da Šenu postade jasno ona pokušava da ga smiri i da mu ulije pouzdanje. "Ali moguće je da... da čitamo ove doživljaje sasvim različito."

"Ljudi to uvek čine, svuda", reče on, ne bez očajanja.

Pomakla se, tako da je on mogao jasnije videti knjigu koju je čitala kad je došao. Bila je to obična ukoričena knjiga, ali oni nisu doneli nijednu knjigu sa sobom, na 'Galbi'; debela knjiga, na teškom smeđem papiru, rukom pisana, starinska zemaljska knjiga iz biblioteke u Novom Kairu, ne knjiga, to je jastuk, cigla, košara, knjiga je. Čudnim slovima popunjena. Jezikom koji nije poznat. Knjiga sa koricama od rezbarenog drveta i šarkama od zlata.

"Šta je to?" upita on, gotovo nečujno.

"Mi mislimo da je to 'Sveta istorija gradova pod Ijananamom", reče Forest.

"Knjiga", reče Riel.

"Nepismeni su", reče Šen.

"Neki jesu", reče Forest.

"Zapravo je veliki broj njih nepismen", reče Riel. "Ali među trgovcima i sveštenicima ima nekih koji znaju da čitaju. Ovu knjigu nam je dao Aketa. Mi već neko vreme učimo kod njega. On je divan nastavnik."

"Mislimo da je neka vrsta sveštenika-učenjaka", reče Forest. "U ovom društvu postoje takvi položaji, nazivamo ih sveštentičkim zato što su u osnovi sveti, ali to su, zapravo, zaposlenja, ili životna opredeljanja, ili struke. Od velike su važnosti Gamanima, bitni delovi sklopa ovog društva, mislimo mi. Neko mora popunjavati te položaje, inače nastupaju veliki poremećaji. S druge strane, onaj ko ima dar ili sklonost za to, ali ne počne da se bavi tim poslom, takođe se ozbiljno poremeti. Mnoge takve uloge su, izgleda, samo povremene, na primer neko upravlja nekom svetkovinom koja se održava samo jednom godišnje; ali izgleda da neke zahtevaju zaista veliko angažovanje i donose veliki ugled. Većina su za muškarce. Po našem osećaju, muškarac dobija prestiž tako što preuzme jednu od tih sveštentičkih uloga."

"Ali muškarci upravljaju celim gradom", reče Šen.

"Ne znam ja to", uzvratil Forest, još sa onom blagošću netipičnom za nju, što je Šenu jasno govorilo da, po njenom utisku, on još nije sasvim priseban. "Mi bismo ovo društvo opisale kao društvo bez prevlasti ijednog pola. Podela rada nije, ili vrlo malo jeste, prema polovima. Brakova imaš svakojakih - možda je najčešći poliandričan, gde jedna žena ima dva ili tri muža. Dobar broj žena je izvan seksualnog optičaja zato što su u skupinim homoseksualnim brakovima koji se zovu ijeha i sastoje se od tri, četiri ili više žena. Još nismo pronašle nikakav muški ekvivalent toga..."

"U svakom slučaju", reče Riel, "Aketa jeste jedan od Ketinih muževa. Njegovo ime znači otprilike: Ketin rođak, njen prvi muž. Ali 'rođak' znači da su u istoj liniji gledano od vulkana. Kad smo doputovali, Aketa je bio niže u dolini, u Sponti."

"On je sveštenik, i to, nama se čini, jedan od visokih. Možda zato što je Ketin muž. Ona je svakako važna osoba, ali većina najuglednijih sveštenečkih uloga ipak je, čini nam se, rezervisana za muškarce. To je verovatno ustupak muškarcima, da bi im se nadoknadilo to što nemaju sposobnost da rađaju decu."

Gnev se još jednom nadiže u Šenu. Odakle pravo ovim ženskama da njemu drža predavanja o polu, i o zavidljivosti zbog materice? Kao morski talas, mržnja ga ispuni solima gorčine, zatim se povuče nadole i nestade. On sedi sa svojim krhkim sestrama u sunčevom sjaju na kamenu i gleda tešku, nemoguću knjigu otvorenu na Forestinom krilu.

Posle dugog vremena, Šen progovori. "Šta piše tu?"

"Ja prepoznajem samo poneku reč, tu i tamo. Aketa je želeo da knjiga bude neko vreme kod mene. On nam je držao časove. Ja uglavnom gledam slike. Kao beba." Ona mu pokaza malenu, blistavim bojama nacrtanu, zlatnom okvirnom linijom ukrašenu sliku na otvorenoj stranici: muškarci u divnim odeždama i sa nagomilanim ukrasima na glavi. Videlo se da plešu, pod purpurnim obroncima Ijananama.

"Dalzul je mislio da su Gamani u fazi pre pismenosti", reče Šen. "Mora ovo da vidi."

"Video je", reče Riel.

"Ali..." počeo Šen, pa zaćuta.

"U davnoj, davnoj prošlosti, na Teri", reče Riel, "jedan od prvih antropologa doveo je jednog čoveka iz malenog, izdvojenog arktičkog plemena u jedan od ogromnih gradova, koji se zvao Njujork. Na tog veoma pametnog plemenskog čoveka najjači utisak ostavile su kugle na najnižim stubićima pojedinih stepeništa. Proučavao ih je sa dubokim zanimanjem. Nisu ga zanimale ogromne građevine, mase sveta na ulicama, ni mašine..."

"Mi se pitamo nije li čurtenski problem stvar ne samo utisaka, nego i čovekovih očekivanja", reče Forest. "Ljudsko biće shvata svet intencionalno: polazeći od svoje namere. U suočenju sa haosom, tragamo za nečim dobro poznatim, bliskim, ili napravimo nešto takvo, a onda se njime služimo kao sredstvom za izgrađivanje celog svoga sveta. Bebe tako rade, svi tako radimo; ogromna većina onoga što naša čula javljaju biva zadržana procesom filtriranja, tako da samo vrlo mali deo stiže do svesti. Naime, svesni smo samo onoga čega želimo, ili

moramo, biti svesni. U čurtenu se Vaseljena rastvori, ili rastopi. Dok izlazimo iz čurtena, mi se trudimo - mahnito - da ponovo sazdamo vasionu. Što prepoznamo, to zgrabimo. Čim se dočepamo jedne stvari, počnemo oko nje da gradimo sve ostalo."

"Kažem 'Ja...'", reče Riel, "posle čega može uslediti beskonačan broj različitih rečenica. Ali već sledeća reč počinje graditi jednu nepromenljivu sintaksu. 'Ja želim...!' Dok doguramo do poslednje reči u rečenici, može nam se desiti da budemo prisiljeni da na to mesto, poslednje, stavimo jednu određenu reč, hteli-ne hteli, bez ikakve mogućnosti biranja. Osim toga, možeš koristiti samo one reči koje znaš."

"Tako smo se mi iščupali iz iskustva haosa na 'Šobiju'", reče Šen. Najednom ga je zbolela glava; u slepoočnicama je pulsirao bol, naletao i povlačio se u nejednakim razmacima. "Pričali smo. Sazdavali sintaksu tog iskustva. Ispričali smo svoju priču."

"I potrudili se iz sve snage da je ispričate istinito", reče Forest.

Posle još jedne pauze, Šen progovori, pritiskajući prstima osetljive masirne tačke na slepoočnicama: "Kažete li da je Dalzul lagao?"

"Nije. Međutim, da li on kazuje priču Ganama ili priču Dalzula? Jedan narod priprost, detinjast, proglašava njega za kralja, divna princeza mu se sama nudi..."

"Pa, ponudila se..."

"To je njen posao. Tome se, u životu, posvetila. Ona je jedna od važnih sveštenica. Njena titula je 'Anam'. Dalzul je to preveo kao 'princeza'. Mi mislimo da to znači 'zemlja'. Zemljište, tlo, svet. Ona je zemlja ganamska, i ona prima stranca, sa puno počasti. Ali to nije sve. Postoji i recipročna funkcija, koju je Dalzul označio rečju 'kralj'. Međutim, ovaj narod nema kraljeve. Mora biti da je to neki sveštenički položaj, naime, uloga muškarca koji će biti partner za Anam. Ne Ketin muž, nego njen partner tokom onog vremena kad je ona Anam. Međutim, nismo sigurne. I ne znamo kakvu je to odgovornost on preuzeo na sebe."

"Osim toga, moguće je da i mi izmišljamo svašta, ne manje nego Dalzul", reče Riel. "Kako možemo sa sigurnošću znati?"

"Ako nam se vratiš, da uporedimo beleške, mnogo lakše će nam biti", reče Forest. "Potreban si nam."

Potreban sam i njemu, pomisli Šen. Potrebna mu je moja pomoć. I ovim dvema je potrebna moja pomoć. A kakvu pomoć mogu ja dati? Ne znam gde sam. Pojma nemam o ovom mestu. Znam da je kamen topao i neravan pod mojim dlanom.

Znam da su ove dve ženske saosećajne, pametne, i da se trude da postupaju čestito.

Znam da je Dalzul veliki čovek, nije glupi sebičnjak, nije lažov.

Znam, kamen je rapav, sunce toplo, senka pro hladna. Znam ovaj blago-slatki ukus semenki tipua, znam kako krckaju pod zubima.

Znam da su Dalzula slavili kao Boga kad mu je bilo trideset godina. Koliko god da je odbijao njihove tvrdnje, ipak ga je taj doživljaj morao izmeniti. Kad mu se primakla starost, setio se, neizbežno, kako je kad si kralj...

"Znamo li išta o svešteničkom položaju na koji bi on trebalo da dođe?" upita Šen oštro.

"Ključna reč je, izgleda, 'todok', što znači štap ili motka ili skiptar, vladarska palica, žezlo. Titula za Dalzula je 'Todogaj', onaj koji drži skiptar. U tom pogledu, Dalzul je u pravu. To zaista zvuči kao 'kralj'. Ali mi ne verujemo da je smisao takvog kraljevanja - vladavina nad ljudima."

"U svakodnevним poslovima, odluke donose saveti", reče Riel. "Sveštenici ih podučavaju, predvode u obredima i, recimo, održavaju spiritualnu ravnotežu u gradu."

"A to bi moglo da znači da ponekad prinesu nekog čoveka na žrtvu, ubiju ga", reče Forest. "Ne znamo šta su zatražili od Dalzula da uradi! Ali utisak je nesumnjiv da bi mu bilo mudro da to dozna."

Posle nekog vremena, Šen uzdahnu. "Osećam se kao budala", reče on.

"Zato što si se zaljubio u Dalzula?" Forestine crne oči zagledale su se pravo u njegove. "Smatram da zaslužuješ hvalu i počast za to. Ali takođe mislim da je Dalzulu potrebna tvoja pomoć."

Dok je, laganim hodom, odlazio, osetio je da ga Forest i Riel ispraćaju pogledima i da njihova brižna naklonost ide za njim, ostaje sa njim.

Krenuo je natrag, ka velikom pijačnom trgu. Moramo ispričati ovu svoju priču zajedno, reče on sebi. Ali te reči ostadoše šuplje.

Moram slušati, pomisli on. Ne pričati, ne saopštavati. Treba mirovati.

Osluškiavao je dok se kretao ulicama Ganama. Pokušavao da gleda, da njegove oči vide, da oseća, da bude u svojoj koži, u ovom svetu, a svet da bude ono što jeste. Ne njegov, niti Dalzulov, niti Forestin ili Rielin, već svet onaj pravi, od zemlje tvrdoglave, ni na šta drugo svodive, od kamena i gline, od suvog, blistavog vazduha, sa telima koja dišu i umovima koji misle. Ulični prodavac izvikuje svoju robu,

kratkom melodijom reči, pet slogova, tataBANaba, pa onda pauza jednake dužine, pa opet taj poziv, sladak i beskrajan. Prolazi pored njega jedna žena i Šen je vidi, vidi je u jednom trenutku potpuno: niskog rasta, mišićavih ruku i nogu, lice zaokupljeno nekim razmišljanjima i brigama, široko, sa hiljadama borica koje je sunce urezuckalo u glatkoću pečene gline te kože. Ona jakim koracima grabi pored njega, ustremljena ka svom odredištu, ne primećuje ga, nema je tu. Za sobom je ostavila nesumnjiv osećaj bivanja. Osećaj da ona sama sobom jeste ono što jeste. Nije načinjena, ne može se pročitati, niti dohvatiti. Ona je drugo, druga. Nije njemu dato da je shvati.

U redu, onda. Imaš rapav, topao kamen pod dlanom, imaš pesmicu od pet slogova i jednu omanju, ostariju ženu koja gleda svoja posla i ide nekud. Imaš nešto za početak.

Sanjao sam, pomisli on. Od prvog trenutka našeg pristizanja ovamo. Nije bila noćna mora kao na 'Šobiju'. San je bio dobar, sladak. Ali, čiji san, moj ili njegov? Stalno sam trupkao za njim, gledao kroz njegove oči, susretao se sa Viakom i ostalima, krkao na gozbama, sluškao muziku... Učio njihove plesove, i da bubnjam sa njima... da kuvam, da orezujem grančice na vočkama... Sedeo na svojoj terasi, jeo semenke tipua... jedan sunčani san, pun muzike i drveća i jednostavnog druženja i mirne samoće. Moj dobar san, pomisli on, iznenađen, ironičan. Nema kraljevanja, ni prelepih princeza, ni grabeža za presto. Ja sam lenština, i snovi su mi lenji. Potrebna mi je Tai da me probudi, rasrdi, stvori vibracije u meni. Meni je potrebna moja ljutita ženska, moja neoprastajuća prijateljica.

Forest i Riel su zamena, ne loša. Prijateljice jesu; oprostile su lenjost, ali su ga i trgle iz lenjosti.

Čudno pitanje se pojavi u njegovom umu: zna li Dalzul da smo mi ovde? Izgleda da Forest i Riel ne postoje za njega kao žene; postojim li ja za njega kao muškarac?

Nije ni pokušao da odgovori na to. Moj posao je da njega prodrmam i protresem, pomisli on. Da zaparam njegov sklad izvesnim neskladom, da uvedem sinkopu u ritam. Pozvaću ga na večeru i porazgovaraću s njim, pomisli on.

Sredovečan, veličanstvenog izgleda, orlovskog nosa, žestokog lica, Aketa je ipak bio najblaži i najstrpljiviji nastavnik. "Todokju nkenes ebegebju", ponovio je peti ili šesti put, opet sa osmehom.

"Žezlo... nešto... je puno? Vlada nad? predstavlja?" reče Forest.

"Povezano sa... simboliše?" reče Riel.

"Kenes!" uzviknu Šen. "Električno! To je reč koju su stalno upotrebljavali kod generatora. Sila, moć, vlast!"

"Žezlo je simbol vlasti?" reče Forest. "Al' mi je otkriće. Jebo te!"

"Jebo te!" ponovi Aketa, kome se očito dopalo zvučanje tih reči. "Jebo te!"

Šen otpoče pantomimu. Odigrao je vodopad, pa oponašao kretanje točkova, i zujanje i zvrčanje malog dinamama koji se nalazi gore, na jednom obronku vulkana. Dve žene su blenule u njega, a on je vikao, urlao, vrteo se, zujao i električno praštao, a kroz sve to, na mahove uzvikivao: "Kenes?" kao poludela kokoška. Aketin osmeh se samo proširio. "Soha, kenes", saglašavao se on i oponašao preskakanje varnice iz jednog njegovog prsta u drugi. "Todokju nkenes ebegebju."

"Skiptar simbolizuje, ili znači, elektricitet! To bi moralo značiti nešto ovako: ako prihvatiš skiptar, odnosno žezlo, onda si sveštenik elektriciteta, kao što je Aketa sveštenik Biblioteke, a Agot kalendara - je li tako?"

"Bilo bi razumno", reče Forest.

"Zašto bi oni izabrali odmah Dalzula, baš njega, da im bude glavni električar?" upita Riel.

"Zato što je sišao sa neba, kao munja!" reče Šen.

"A da li su ga izabrali?" upita Forest.

Nastade zatišje. Aketa je prenosio pogled sa jednog na drugog, na oprezu, ali strpljiv.

"Kako se kaže 'bira'?" upita Forest Rielu, koja odgovori: "Sotot".

Forest se okrete njihovom učitelju. "Aketa: Dazu... ntodok... sotot?"

Aketa je neko vreme ćutao, a onda reče, sumorno i jasno: "Soha. Todok nDazu ojo sotot."

"Da. Takođe je žezlo izabralo Dalzula", promrmlja Riel.

"Aheo?" upita Šen - Zašto? Ali od Aketinog odgovora uspeše razabrati samo nekoliko reči: sveštениčka dužnost, svetost, zemlja.

"Anam", reče Riel. "Ket? Anam Ket?"

Aketine oči, crne kao katran, zagledaše se u njegove. Opet je ćutao, a ćutanje mu je bilo takvo da njih troje ostadoše nepomični. Kad je progovorio, glas mu je bio pun tuge. "Ai Dazu! Ai Dazu kesemmas!"

Ustao je, a oni su već znali šta se od njih očekuje, pa su i oni ustali, tiho mu se zahvalili na podučavanju i izišli u povorci. Poslušna deca, pomisli Šen. Dobri đaci. Uče - šta?

Te večeri je digao pogled sa malog gamanskog bubnja 'za prste', na kome je vežbao, što je Abud voleo da sluša sedeći s njim na terasi i

ponekad, ako u Šenovom bubnjanju prepozna neki ritam, pevušeći neku kratku pesmu.

"Abud", reče on, "metu?" - jednu reč?

Abud, koji se poslednjih nekoliko dana navikao na takva zapitkivanja, reče: "Soha." Bio je to mladić lišen humora, ali smirene naravi; trpeo je sve Šenove neobičnosti, možda zato, pomisli Šen, što ih jedva i primećuje.

"Kesemmas", reče Šen.

"Ah", reče Abud, ponovi tu reč, a onda zaplovi lagano i neumoljivo u nerazumljiv govor. Šen je naučio da gleda govornika, a da se i ne trudi da razume reči. Slušao je ton, gledao gestove, izraze lica. Zemlja, dole, nisko, kopanje? Gamani sahranjuju svoje mrtve. Mrtav, smrt? Šen izvede pantomimu umiranja, leša; ali Abud nikad nije razumeo te njegove šarade, pa i sad ostade prazno zagledan u njega. Šen odustade i poče lupkati po bubnjiću plesni ritam sa jučerašnje svetkovine. "Soha, soha", reče Abud.

"Ja sa Ket nijednom nisam razgovarao", reče Šen Dalzulu.

Večera, koju su završili, bila je dobra. On ju je skuvao, uz znatnu pomoć Abuda koji je u poslednji čas sprečio Šena da stavi fezunije na vatru. Sirovi fezuni, umočeni u vatreno ljut biber-sos, behu divno ukusni. Abud je jeo sa njima, ali je, kao i uvek u prisustvu Dalzula, ćutao, u znak poštovanja; čim je dovršio jelo, pozdravio ih je i otišao. Ostadoše Dalzul i Šen, da krckaju semenke tipua i pijuckaju pivo od orašića, sedeći na malim asurama na terasi i gledajući kako zvezde polako zatrpavaju nebo svojim blistanjem.

"Svi muškarci, osim izabranog kralja, tabu su za nju", reče Dalzul.

"Ali ona je udata, zar ne?"

"Nije, nije. Princeza mora ostati devica sve dok se ne izabere kralj. Onda pripadne samo njemu. Sveti brak, hierogamija."

"Kod ovih postoji i poliandrija", reče Šen neodlučno.

"Njeno telesno spajanje sa kraljem verovatno je najvažniji deo obreda ustoličenja. Ni princeza ni budući kralj ne mogu ništa od toga da odbiju. Upravo zbog toga je njeno bekstvo toliko zbunjujuće. Pogazila je zakone sopstvenog društva." Dalzul povuče dug gutljaj piva. "Ono zbog čega su me izabrali - naime, moje dramatično silaženje s neba - sad možda deluje protiv mene. I ja sam pogazio zakone, tako što sam otišao, a onda se vratio, ali ne sam. Jedna natprirodna osoba ispadne iz neba, to je prihvatljivo; ali četiri osobe, neko muško, neko žensko, svi jedu, piju i seru kao i svako drugi i svi neprekidno postavljaju glupa

pitanja, govoreći kao bebe? Ne ponašamo se na dovoljno svetački način. Domoroci, zato, reaguju jednakim nedoličnostima, gaženjima pravila. Primitivna viđenja sveta su kruta, raspadnu se ako budu izložena naprezanju. Mi delujemo dezintegrativno na ovo društvo. Za to sam odgovoran ja."

Šen uvuče vazduh. "Nije ovo tvoj svet, komandante", reče on. "Njihov je. Odgovornost je takođe njihova. On pročisti grlo. "Dodao bih da ne izgledaju baš tako primitivni - proizvode čelik, njihovo razumevanje načela elektriciteta je zadivljujuće - i veoma su pismeni; reklo bi se da je njihov društveni sistem veoma savitljiv i postojan, ako su tačni Forestini..."

"Ja je i sad nazivam princezom, ali moje znanje jezika se popravilo, tako da sam uvideo da je reč 'princeza' netačna", reče Dalzul, spustivši vrč i nastavivši da govori tonom zamišljenosti. "Verovatno bi bliža bila reč 'kraljica': kraljica Ganama, kraljica Gamana. Nju poistovećuju sa Ganamom, sa tлом same planete."

"Da", reče Šen. "Riel kaže..."

"Tako da ona, u nekom smislu, jeste Zemlja. Kao što sam ja, u nekom smislu, kosmos, Nebo. Došao sam na ovaj svet sam, i tu postoji konjunkcija. Mistični spoj: vatra i vazduh se sjedinjuju sa zemljom i vodom. Stare mitologije, nanovo odigrane živim telima. Ona mi ne može okrenuti leđa, jer bi takvim postupkom poremetila najosnovniji poredak stvari. Kad su otac i majka spojeni, njihova deca su poslušna, srećna, bezbedna. Ako bi se mati pobunila, nastupio bi nered, neuspeh, stradanje. Te odgovornosti su potpune. Mi ih ne odabiramo. One odabiraju nas. Ket mora biti vraćena svojoj dužnosti prema svom narodu."

"Forest i Riel su zaključile da je Ket već godinama udata za Aketu i da sa svojim drugim mužem ima jednu kćer." Šen je čuo u svome glasu oštrinu; usta su mu bila suva, a srce je lupalo kao da se uplašio - čega? Da će ispoljiti neposlušnost?

"Viaka je rekao da je može vratiti u dvorac", reče Dalzul, "ali uz rizik da pretendentova klika preduzme neke mere odmazde."

"Dalzule!" uzviknu Šen. "Ket je udata žena! Vratila se svojoj porodici. Ispunila je i okončala svoju dužnost koju je prema tebi imala kao sveštenica zemlje, ili već čega. Aketa je njen muž, nije tvoj takmac. On ne želi to, to žezlo, ili krunu, ili šta se već dobije!"

Dalzul nije odgovorio. U sve dubljem sumraku, izraz njegovog lica nije se mogao pročitati.

Šen, u očajanju, nastavi: "Dok ne shvatimo njihovo društvo

kudikamo bolje, možda bi najrazumnije bilo da se uzdržimo od... da ne dozvolimo da Viaka kidnapuje Ket, to nikako..."

"Drago mi je što to uviđaš", reče Dalzul. "Ja svoju umešanost ne mogu izbeći, ali naša je dužnost da se što manje mešamo u sisteme verovanja koji postoje kod ovog naroda. Vlast je odgovornost, avaj! Nego, vreme je da ja krenem. Hvala ti za vrlo prijatno večer, Šene. Sposobni smo mi i sad da otpevamo nešto zajedno, a, drugari brodski?" Ustao je i potapšao vazduh po ramenima. "Laku noć, Forest; laku noć, Riel", zatim je potapšao i Šena po ramenu, "Laku noć i hvala, Šene!" Izišao je dugim koracima iz dvorišta, gipka, uspravna prilika, belo svetlucanje u mraku osvetljenom zvezdama.

"Mislim, Forest, da ga moramo ugurati nekako u brod. Sve više se gubi u opsenama." Šen je tako jako stiskao šake da su zglobovi pucketali. "Mislim da se gubi. Možda su mene obuzeli prividi. Ali, ipak, reklo bi se da smo ti, Riel i ja u istoj, uopšteno govoreći istoj stvarnosti, ili uobrazilji, jesmo li?"

Forest natmureno klimnu glavom. "U sve većoj meri jesmo. E, sad, ako kesemmas znači umiranje, ili ubistvo - Riel misli da je to ubistvo, ima komponentu nasilja... Stalno mi se vraća jedna stravična vizija u kojoj jadni Dalzul prinosi nekoga na žrtvu, u nekakvoj groznoj svetkovini kolje nekoga, uveren da proliva ulje ili seče platno ili nešto tako, bezazleno. Jedva čekam da ga izvučemo iz ovoga! I da se ja izvučem. Ali kako?"

"Pa, valjda, ako nas troje..."

"Ako mu se obratimo razumno?" reče Forest, ironično.

Otišli su do građevine koju je on nazvao dvorcem, ali su morali dugo da čekaju da bi videli Dalzula. Stari Viaka je, nervozan i brižan, pokušavao da ih navede da odu, ali oni ostadoše. Konačno, Dalzul iziđe u svoje dvorište i pozdravi Šena. Nije pozdravio, niti opazio prisutnost, Forest i Riel. Ako je glumio, bila mu je to izvanredna, besprekorna gluma; kretao se bez ikakve svesti o njihovom fizičkom prisustvu, govorio je bez obzira na to da li su one već nešto svoje započele govoriti. Kad Šen najzad reče: "Forest i Riel su ovde, Dalzule, ovde su njih dve - pogledaj ih!" Dalzul pogleda tamo gde je Šen pokazao, a onda pogleda Šena, sa izrazom lica toliko preneraženim i saosećajnim da Šen namah izgubi orijentaciju i pogleda i sam tamo, da se uveri da li su one, stvarno, još tu.

Pogledavši ga, Dalzul progovori vrlo blago: "Šene, došlo je,

otprilike, vreme da mi krenemo."

"Jeste... jeste... tako i ja mislim, treba da idemo." Suze sažaljenja, olakšanja, stida zaglaviše se na trenutak u Šenovom grlu. "Treba da se vratimo. Ovo nije uspelo."

"I hoćemo, uskoro. Vrlo brzo", reče Dalzul. "Ne brini se, Šene. Anksioznost povećava perceptualne anomalije. Samo se ti smireno drži, kao što si ranije, i imaj na umu da nisi učinio ništa pogrešno. Čim se krunisa..."

"Ne! Pođimo sad..."

"Šene, ja ovde imam jednu obavezu; nije bitno da li sam je tražio ili nisam. Ispuniću je. Kad bih ja klisnuo odavde, Aketina klika potegla bi mačeve..."

"Aketa nema mač", reče Riel, glasom prodornijim i višim no što ga je Šen ikada čuo. "Ovi ljudi nemaju nikakve mačeve, ne prave ih!"

Dalzul je nastavio govoriti kroz njen glas: "Čim se krunisanje završi i kraljevsko mesto popuni, poći ćemo. Ja se, u svakom slučaju, mogu za jedan sat i vratiti, ako baš bude potrebno. Prebaciću vas na Ve Port. Za ne-tili ne-čas, je l' tako glasi ona šala. Prema tome, prestani se brinuti oko nečeg što nikada nije bilo tvoj problem. Ja sam vas u ovo uvukao, odgovornost je moja."

"Kako možeš..." počeo Šen, ali Forestina dugačka, crna šaka našla se na mišici njegove ruke.

"Ne pokušavaj, Šene", reče ona. "Ludaci rezonuju mnogo bolje nego pametni. Idemo. Ovo je vrlo mučno."

Dalzul se već okretao i odlazio, vedar i spokojan, kao da su posetioci otišli.

"Dve mogućnosti", reče Forest kad su izišli na vrelu, bleštavu ulicu. "Ili sačekamo, uz njega, da se ta svetkovina obavi, ili ga tresnemo po glavi i skembamo u brod."

"Ja bih volela da ga udarim po glavi", reče Riel.

"Ako ga utrpamo u brod", reče Šen, "kako ćemo biti sigurni da će nas on vratiti na Ve? A ako i dođemo na Ve, pa se on okrene i sam vrati, kako znamo šta će učiniti? Mogao bi da uništi Ganam umesto da ga spase."

"Šene!" reče Riel. "Prestani s time. Da li je Ganam planeta? Da li je Dalzul bog?"

Zurio je u nju. Prodoše dve žene, pogledaše ih, a jedna, zaklimavši glavom, izgovori pozdrav: "Ha, Fojez! Ha, Jeh!"

"Ha, Tasap!" reče joj Forest, a Riel se, plamenog pogleda, suoči sa Šenom. "Ganam je mali grad-država na jednoj velikoj planeti, koju

Gamani zovu Anam, dok je narod u susednoj dolini zove nekim sasvim drugim imenom. Videli smo samo jedan kutak tog sveta. Trebaće nam godine da išta stvarno saznamo. Dalzul, da li zato što je lud, ili što je od čurtena poludeo, ili smo od čurtena svi poludeli, ne znam šta je od toga istinito i ne interesuje me sada - Dalzul je uleteo i upetljao se u svetinje i sad možda stvara izvesne zbrke i nevolje. Ali ovaj narod živi ovde. Ovo je njihovo. Ne može ih jedan čovek ni uništiti, ni spasiti! Imaju oni svoju priču, koju oni pričaju! Kako ćemo mi biti u njoj opisani, ne znam - možda kao neki idioti koji su jednom prilikom poispadali sa neba!"

Forest obgrli Riel oko ramena, pokretom kao da predlaže mir. "E, ova kad se uzbudi, onda se raznese od uzbuđenja. Šen, idemo. Aketa ni u kom slučaju ne planira da pokolje Viakinu porodicu. Ne vidim da će nam ovi ljudi dozvoliti da napravimo neku krupnu štetu. Kontrolišu oni događaje. Učestvovaćemo u svetkovini. Verovatno se neće desiti ništa naročito, osim u Dalzulovom umu. Čim se to završi, i njegov um se smiri, zatraži od njega da nas poveže kući. On će to obaviti. On je..." Zastala je. "On je očinski nastrojen." Rekla je to bez ironije.

Više nisu videli Dalzula, sve do dana svetkovine. Ostao je zavučen u svoj dvorac kao u kakvu jazbinu, a Viaka im je strogo zabranjivao ulazak. Aketa, činilo se, nije imao vlast da se umeša u svetu nadležnost drugih, a ni želju. "Tezjeme", govorio je, a to je značilo nešto u smislu 'događa se onako kako i treba da se događa'. Nije izgledao srećan zbog toga, ali da se meša, nije hteo.

Kad je svanulo jutro Svetkovine sa žezlom, na pijaci niko nije kupovao ni prodavao ništa. Ljudi su izlazili iz kuća odeveni u najfinije kiltove i divne prsluke; svi muškarci koji su pripadali ma kom sveštenom redu nosili su na glavama visoke trščane korpe iz kojih su virile velike perjanice i masivne, zlatne minduše. Glave beba i male dece bile su istrljane crvenim okerom. Ali ovo nije bila svečanost kao ona od pre nekoliko dana; niko nije plesao, niko nije pekao tipu-hleb, nije bilo muzike. Veika, prilično tiha masa sveta okupljala se na pijaci; ništa drugo se nije dešavalo. Onda se otvoriše vrata Aketine kuće - Ketine, zapravo, podseti ih Riel - i povorka poče izlaziti, hodajući uz složene, uzbudljive, ali tužne udare bubnjeva. Bubnjari su dotle čekali na ulicama iza kuće; sad počеше izlaziti i hodati iza povorke. Čitav grad kao da se tresao u njihovim postojanim, teškim ritmovima.

Šen još nikada nije ni video Ket, osim na broskoj traci o Dalzulovom prvom dolasku; svejedno, odmah je prepoznade u povorci. Beše to žena stroga i veličanstvena. Na glavi je imala ukrasnu 'korpu' jednostavniju od onih na glavama većine muškaraca, ali ukrašenu

većom količinom zlata; u hodu je ponosito održavala ravnotežu njome. Uz nju je stupao Aketa, čija se crvena perjanica klimala napred-nazad iznad 'krune' od pruća; s druge, leve strane Ketine stupao je drugi muškarac - "Ketketa, njen drugi muž", promrmlja Riel. "A ono je njena ćerkica." Devojčica je imala četiri ili pet godina; stupala je rame uz rame sa roditeljima, vrlo dostojanstveno. Njena tamna kosa bila je nacrvenjena okerom i raskuštrana. "Prisutni su svi sveštenici iz Ketine vulkanske linije", nastavi Riel. "Ono je Okretač Zemlje. Onaj matori je Sveštenik kalendara. Došli su i mnogi koje ne poznajem. Ovo je velika svetkovina..." Glas joj je pomalo drhtao.

Povorka se, izlazeći sa pijace, okrenula levo i nastavila uz teške udare bubnjeva sve dok Ket nije došla nadomak glavnog ulaza u Viakinu veoma prostranu, na više strana razučenu kuću žutih zidova. Tada, bez ikakvog vidljivog znaka, svi stadoše. Bubnjevi su zadržali teški, višestruki ritam, ali su jedan po jedan prestajali da se oglašavaju; ostade samo jedan, koji je pulsirao kao srce, a onda zamuknu i taj, ostavljajući zastrašujuću tišinu.

Jedan muškarac, na čijoj je glavi bila čitava kula upletenog perja, iskorači napred i povika, tonom nekoga ko poziva u ime zakona: "Sem ajatan! Sem Dazu!"

Vrata se otvoriše polako. Dalzul je stajao između suncem obasjanih ragastova, tama iza njega. Na sebi je imao onu svoju crnu i srebrnu uniformu. Kosa mu je blistala srebrno.

U potpunom ćutanju gomile, Ket pođe napred i stade pred njega. Onda se spusti na oba kolena, pognu glavu i reče: "Dazu, sototiju!"

"Dalzule, ti si izabrao", šapnu Riel.

Dalzul se osmehnu. Zakorači napred i pruži obe ruke, da digne Ket na noge.

Šapat prolete kroz gomilu kao vetar, kao šištanje, kao šumno uvlačenje vazduha izazvano zaprepašćenjem i šokom. Ketina glava, zlatom natovarena, naglo se diže, a onda Ket skoči na noge i uspravi se žestokom kretnjom; ali ruke joj ostadoše opružene nadole, niz bokove. "Sototiju!" ponovi ona, okrete se i žustrim koracima se vrati da stane između svojih muževa.

Bubnjevi počеше tiho, sitnim, učestanim lupkanjima, zvukom kiše.

U koloni se, naspram samih vrata velike kuće, pojavi jedno prazno mesto. Dalzul pođe, ćutke, sasvim vladajući sobom, veoma dostojanstven, i stade u taj prostor oslobođen za njega. Kišni zvuci bubnjeva postepeno su se pojačavali, uzdigli se do grmljavine koja se valjala blizu i daleko, bučno i tiho. Savršeno jednovoljno, kao jato riba

ili ptica, kolona pođe dalje.

Za kolonom učesnika pođe i narod Ganama; u masi, i Šen, Riel i Forest.

"Kuda idu?" upita Forest kad su izišli iz poslednje ulice i zaputili se uzanim drumom između voćnjaka.

"Ovaj put vodi na Ijananam", reče Šen.

"Na vulkan? Možda će tamo biti obred."

Bubnjevi su tukli, sunce je tuklo, Šenovo srce je tuklo, Šenova stopala su udarala po prašini puta, sve u jednom ogromnom pulsiranju. Entreinovano. Misao i govor izgubljeni u ujedinjenom nizu udara, udara, udara.

Kolona je već stala. I narod koji je za njom išao počeo se zaustavljati. Troje Terana produži još napred i nađe se naporedo sa učesnicima, koji su se prestrojivali: bubnjari su se svi pomerili na jednu stranu, pri čemu su neki nastavljali tihu muziku grmljavine. Iz mase naroda izdvajali su se neki, i to ljudi sa decom, i počinjali se vraćati tim istim strmim putem pored planinske rečice. Niko nije govorio; huka vodopada, koji se nalazio još uzvodno, kao i pljuskanje brzaka nadomak kolone, gotovo sasvim nadjačaše bubnjeve.

Stotinak koraka dalje, uzbrdo, videla se kamena zgradica u kojoj se nalazio dinamo; ali niko ne nastavi da se penje ka njoj. Sveštenici sa perjanicama, Ket, njeni muževi i članovi njenog domaćinstva, svi stadoše u stranu, ostavljajući slobodan prolaz između Dalzula i rečice. Na tom mestu su bile uklesane kamene stepenice koje su vodile do same vode; završavale su se terasom načinjenom od kamenih ploča svetlije boje. Voda je, bistra, hitala preko terase, razvučena u brzi, plitki sloj. Usred sjaja i promicanja vode uzdizao se, iz terase, oltar, ili niski tron, zasenjujuće blistav u podnevnom suncu: sasvim pozlaćen, ili od solidnog zlata izliven, ali sav prekriven rezbarijama i crtežima, zamršenim, fantastičnim prilikama krunisanih muškaraca, muškaraca koji koji plešu, muškaraca sa dijamantskim očima. Na tronu je ležao štap, ne zlatan, ne ukrašen, od nekog tamnog drveta ili zatamnjenog metala.

Dalzul pođe ka tronu.

Aketa naglo istupi napred i ispreči se tako da Dalzul nije mogao doći do prvog stepenika. Progovori nekoliko reči, glasom koji je odzvanjao nadaleko. Riel odmahnu glavom: nije razumela. Dalzul je samo stajao, bez reči, pokreta ili odgovora. Kad Aketino ćutanje potraja. Dalzul pođe napred kao da će proći kroz Aketu.

Aketa se ne skloni s puta. Prstom pokaza ka Dalzulovim stopalima.

"Tediad!" reče oštro - "Cipele", promrmlja Riel. Dalzul je jedan trenutak oklevao, a onda, ne gubeći nimalo od dostojanstva, kleknuo, izuo cipele i čarape, ostavio ih po strani i uspravio se, bos, u crnoj uniformi.

"Sada se skloni", reče on tiho, a Aketa, kao da ga je razumeo, pođe natrag, na svoje mesto među posmatračima.

"Ai Dazu", reče dok je Dalzul promicao pored njega, a Ket ponovi blago: "Ai Dazu!" Tihi žamor pratio je Dalzula dok je silazio niz stepenike, izlazio na potopljenu terasu, gazio kroz plitku vodu koja se rasipala u blistavim kapljicama oko zglavaka njegovih stopala. Bez ikakvog oklevanja, on priđe tronu, obiđe ga i stade tako da bude licem okrenut prema povorci i prema gomili posmatrača. Osmehnu se, ispruži ruku i uhvati vladarsko žezlo.

"Ne", reče Šen. "Ne, niko od nas nije imao špijunsku kameru na sebi. Da, ostao je na mestu mrtav. Ne, nemam pojma koliko volti. Podzemni kablovi od generatora do tog mesta, pretpostavljamo. Da, naravno da je bilo namerno, hteli su i pripremili da se tako završi. Smatrali su da je izabrao svoju smrt. Opredelio se da umre tako, onog dana kad se opredelio da njegova seksualna partnerka bude Ket, Sveštenica Zemlje, dakle Zemlja. Bili su uvereni da on to zna; otkud su mogli znati da ne zna? Ko legne sa Zemljom, umire od Munje. Muškarci putuju u Ganam iz dalekih krajeva samo da bi umrli takvom smrću. Dalzul je doputovao iz velike daljine. Ne, niko od nas nije shvatio. Ne, ne znam da li su ovi događaji bili u ma kakvoj vezi sa čurtenskim efektom, sa opažajnim neskladom, sa haosom. Dogodilo se da smo različito videli stvari, ali ko je od nas znao istinu? On je znao da mora biti Bog još jednom."

DRUGA PRIČA ILI RIBAR UNUTRAŠNJEG MORA

Stabilima Ekumena na Hainu i Gvonešu, upravniku Laboratorija za čurtensko polje na Ve Portu: šalje Tiokunan Hideo, zemljoradnik drugog sedoretua Udana, Derdanad, Oket, na Ou.

Podneću ovaj izveštaj kao da pričam priču, pošto je već postalo uobičajeno da se tako radi. Vi se možete, međutim, zapitati zašto vam jedan seljak sa planete O podnosi izveštaj kao da je mobil Ekumena. Moja priča će to objasniti. Ali neće objasniti sebe. Priča je naš jedini čamac za plovidbu po reci vremena, ali na tim velikim brzacima i krivudavim plićacima nijedan čamac nije bezbedan.

Dakle: jednom, davno, kad sam imao dvadeset jednu godinu, krenuo sam od kuće i stigao nafalskim brodom 'Terase Darande' na studije, u školu Ekumena, na Hainu.

Razdaljina od Haina do mog rodnog sveta samo je nešto malo veća od četiri svetlosne godine, a saobraćaj između Oa i sunčevog sistema Haina održava se već dvadeset vekova. Čak i pre pogona brzinama bliskim svetlosnoj, u doba kad su brodovi trošili po stotinu godina planetnog vremena, a ne četiri, za ovakva putovanja, bilo je ljudi spremnih da se odreknu svog starog života samo da bi dospeli na novi svet. Neki su se vraćali; to je bio redak slučaj. Ima priča o takvim tužnim povracima na svet koji je putnika zaboravio. Čuo sam od moje majke jednu vrlo tužnu priču zvanu 'Ribar unutrašnjeg mora', sa njenog rodnog sveta, Tere. Život ki-Oskog deteta prepun je priča, ali od svih priča koje sam slušao od nje, i od moje drugomajke, od mojih očeva, rodbine i nastavnika, upravo tu jednu sam najviše voleo. Možda mi se toliko svidela zato što ju je moja majka pričala sa tako dubokim osećanjima, a opet sasvim jednostavno i uvek istim rečima (ja joj ne bih nikad dozvolio da promeni ijednu reč, da je to ikad pokušala).

Priča je to o siromašnom ribaru, Urašimi, koji je svakog dana isplovjavao svojim čamcem sam na mirno more koje se prostiralo između njegovog rodnog ostrva i velikog kopna. Bio je to lep, mlad čovek dugačke, crne kose; kćerka Kralja mora vide ga jednog dana kad se nagnuo preko ivice čamca, a ona pogledala nagore, u ploveću senku koje je prelazila preko širokog kruga njenog neba.

Uzdigavši se iz talasa, počne ga moliti da dođe u njen dvorac ispod mora, s njom. U početku je odbijao, govoreći: "Kod kuće me čekaju moja deca". Ali kako je mogao odoleti kćerki Kralja morskoga? "Na jednu noć", reče ona. Povukla ga je sa sobom pod vodu, pa su proveli

jednu noć ljubavi u njenom zelenom dvorcu; služila su ih razna čudna podmorska bića. Urašima ju je silno zavoleo, i možda se zadržao i duže od jedne noći. Najposle ipak reče: "Moja ljubavi, moram ići. Kod kuće me čekaju moja deca."

"Ako odeš, zauvek ideš", ona će.

"Vratiću se", obeća on.

Ona zaleluja glavom levo-desno. Iako ojađena, nije ga molila ništa. "Ponesi ovo, Urašimo", reče i dade mu sandučić divno izrezbaren i tvrdo zapečaćen. "Ali otvarati nemoj, Urašimo."

I tako na kopno on izhoda, i potrči uz obalu, svome selu, kući svojoj: ali vrt beše u divljinu zarastao, prozori prazni, a krov urušen. Druge kuće u selu lako je prepoznao, i ljudi su među njih zalazili, i odlazili, ali nijedno lice njemu poznato. "Gde su moja deca?" zavapi on. Neka starica zastane i progovori njemu: "Koja te muka muči, stranče mladi?"

"Ja sam Urašima, iz sela ovoga, ali ovde nikog poznatog ne vidim!"

"Urašima!" reče stara žena - a ja bih se stresao od zvučanja glasa njenog i suze mi u oči krenule - "Urašima! Pričao mi je deda moj da je neki ribar zvani Urašima nestao na moru, u vreme kad je deda njegovog dede bio mlad. Nikog živog nima od te porodice evo već sto godina."

Pa se vrati Urašima na obalu i tamo otvori škrinjicu, kćerke Kralja morskoga dar. Malo belog dima izvijori se napolje, i na morskom vetru se raspline. Trena tog, Urašimina crna kosa sva posedi, i on postane star, star, star, i legne na peščani morski žal, i umre.

Pamtim da se našeo jednom neki putujući učitelj koji je pitao moju majku o ovoj priči, koju je nazvao 'fabulom'. Moja mati se osmehnula i rekla: "U letopisima koji su vođeni za vladaoce mog naroda na Teri, stoji zapisano da je mladić Urašima, iz distrikta Josa, otišao leta 477, a vratio se u svoje selo 825, i ubrzo opet otišao. A za to sanduče sam čula da je u jednom svetilištu čuvano mnogo vekova." Onda su pričali o nečem drugom.

Moja mati, Isako, nije htela da mi govori ovu priču onako često kako sam to ja tražio. "Ta jedna je tako tužna", rekla bi ona, pa bi umesto nje ispričala o Baki i pirinčanoj valjuški koja se otkotrljala, ili o naslikanom mačoru koji je oživeo i pobio demonske pacove, ili o dečaku-breskvi koji je otplovio niz reku. Moja sestra i moji mlađi germainski srodnici, a i stariji ljudi, slušali su njene priče jednako pažljivo kao ja. Bile su to, na Ou, nove priče, a nova priča uvek je bogatstvo. Kod većine slušalaca najomiljenija je bila ona o naslikanom mačoru, a naročito su voleli kad moja majka izvadi četkicu i onaj blok čudnog, crnog, suvog mastila sa Tere i počne skicirati životinje - mačora, pacova - koje niko od nas nije

nikada video: divnog mačora sa polukružno povijenim leđima i hrabrim, okruglim očima, pacove koji se potuljeno šunjaju okolo, preteći očnjacima. Moja sestra je govorila da su pacovi 'zašiljeni na oba kraja'. Ali ja sam uvek čekao, kroz sve druge njene priče, da ona uhvati moj pogled, onda pogleda u stranu, malo se osmehe, uzdahne, i počne: "Jednom, davno, davno, na obali Unutrašnjeg mora, živeo je jedan ribar..."

Da li sam ja tada znao šta ta priča njoj znači? Da je to njena priča? Da bi ona, ako bi se vratila u svoje selo, svoj svet, našla da su svi ljudi koje je poznavala umrli još pre nekoliko vekova?

Ja sam svakako znao da je moja majka 'došla s drugog sveta', ali šta je to značilo meni kao dečaku od pet, ili sedam, ili deset godina, sada mi je teško zamisliti i nemoguće setiti se. Znao sam da je Teranka i da je živela na Hainu; ponosio sam se time. Znao sam da je doputovala na O kao mobil Ekumena (dodatni ponos, nejasan i veličanstven), kao i ono: 'Tvoj otac i ja smo se zavoleli na pozorišnoj svetkovini u Sudiranu.' Znao sam takođe da je pravljenje potrebnih aranžmana za taj brak bilo osetljiv posao. Lako je dobila dozvolu za podnošenje ostavke na svoje radno mesto - Ekumen je navikao da njegovi mobilni 'prelaze' na stranu lokalnog stanovništva i postaju domoroci. Ali Isako, kao strankinja, nije pripadala nijednom ki-Oskom moietetu, a to je bio tek prvi problem. Sve o tome sam čuo od moje drugomajke, Tubdu, koja beše nepresušni izvor porodične povesti, u koju su ušle i svakovrsne anegdote i skandali. "Znaš", rekla mi je Tubdu kad sam imao jedanaest ili dvanaest godina (a oči su joj blistale neuništivom vatrom; počela je pri disanju malo da hripi, kao da se neki nečujni smeh probijao iz nje i tresao je celu) "znaš, ona nije čak ni znala da se žene udaju? Rekla je da na svetu odakle je ona došla ne postoji za žene ništa što bi se zvalo 'udaja'."

Bio sam tada u mogućnosti da ispravim Tubdinu priču, pa sam to odmah i učinio. "Ne, to se odnosilo samo na njen deo planete. Ona sama mi je ispričala da na mnogim drugim delovima iste te planete postoji udaja, itakako." Imao sam neki nejasan odbranaški stav o mojoj majci, iako je Tubdu govorila bez i najmanje senke zlobe ili prezira; ona je obožavala Isako. Zaljubila se u nju - "čim sam je videla; ta crna kosa! Ta usta!" - i ubrzo zaključila da je smešno, ali na ljubak, simpatičan način smešno, da takva žena očekuje da će se udati samo za muškarca.

"Razumem", pohitala je Tubdu da me uveri. "Znam, na Teri je drugačije, njihova plodnost bila je oštećena, oni moraju razmišljati o stupanju u brak radi dece. Štaviše, venčavaju se po dvoje. O, jadna Isako! Kako je čudno moralo njoj izgledati ovo ovde! Sećam se kako

me je pogledala..." I opet bi počeo onaj njen smeh koji smo mi deca nazivali 'Veliko hi-hi', vrlo tih, ali zemljotresno jak, prepun radosti.

Onima koji ne znaju naše običaje trebalo bi da objasnim da na Ou, a to je svet sa malenom, ali postojanom populacijom, svet koji je odavno dostigao svoj vrhunac tehnologije, gotovo svi prihvataju izvesne aranžmane. Živi se na selu, koje je rasuto, kuće su na velikim razdaljinama, tako da je to udruženje većeg broja gazdinstava, a ne grad ili država. Takvo selo je osnovna jedinica društva. Stanovništvo se sastoji od dve polovine, koje se zovu moieteti. Dete, rođenjem, ulazi u moietet svoje majke, tako da svi ki-Oi (osim planinskog naroda Enik) pripadaju ili Jutarnjem narodu, čije je vreme od ponoći do podne, ili Večernjem narodu, čije vreme je od podne do ponoći. Sveto poreklo oba moieteta, i njihove uloge, objašnjavaju se narodu u Raspravama, prilikom izvođenja pozorišnih komada, kao i pri verskim obredima u svetilištu na svakom gazdinstvu. Prvobitna socijalna svrha moieteta bila je, verovatno, da u brak ugrade neminovnu egzogamiju, ženidbu-izvan, da ne bi dolazilo do rodoskrvnuća u izdvojenim skupinicama stanovništva, na tim poljoprivrednim gazdinstvima. Naime, nijedna osoba ne može imati seks, niti se venčavati, ni sa kim iz istog moieteta. Ovo pravilo se nameće veoma strogim merama prinude i kazne. Prekršaji se, naravno, događaju; prekršiće čeka sram, prezir i ostrakizam. Čovekov identitet kao osobe Jutra ili osobe Večeri deo je unutrašnjeg bića, dubok i prisan kao i pol; od iste tolike je važnosti za seksualni život.

Brak stanovnika Oa, dakle ki-Oski brak, zove se sedoretu, ili četvorobrak. Sastoji se od četiri osobe: to su jedna žena Jutra, jedan muškarac Jutra, jedna žena Večeri i jedan muškarac Večeri. Oni se udružuju tako da dvoje, i to žena Jutra i muškarac Večeri, čine jedan heteroseksualni par i zovu se, po moietetu žene, 'jutraci'. Drugo dvoje su takođe heteroseksualni par, muškarac Jutra i žena Večeri, i zovu se, opet po moietetu žene, 'večerci'. Ali jednovremeno postoje i dva homoseksualna para, koji se zovu 'Dan' (dve žene) i 'Noć' (dva muškarca).

Brak tako kruto ustrojen, u kome svako mora biti seksualno saglasan sa jednom ženom i sa jednim muškarcem, ali nikad ne sme imati seks sa četvrtom osobom, jeste, naravno, brak koji nije lako sastaviti. Sklapanje sedoretua je jedna od glavnih briga mog naroda. Podstiče se vršenje opita; ljudi sastavljaju četvoročlane seksualne skupine, parovi 'probaju' druge parove, mešaju se, uklapaju. Kao posrednice u ovim traganjima obično služe starije udovice. One organizuju igranke u dvorištima,

putuju od jednog do drugog gazdinstva, svako im se može poveriti, a one će sve držati u tajnosti. Mnogi brakovi počinju kao ljubavni par, svejedno da li heteroseksualni ili homoseksualni, a onda se priključi drugi par ili dvoje dotad nepovezanih ljudi. Mnoge sedoretue zaključe, kao poslovni sporazum, starešine sela: naredbe ko će gde. Slušati kako seoski dede i babe, ispod velikog drveta koje služi kao središte sela, prave sedoretu za mlade ljude, slično je posmatranju majstorske partije šaha ili tidhea. "Ako bi se onaj dečko večerac iz Erdupa sreo sa mladim Toboom u vreme prosejavanja brašna u Gedu..." "Zar nije jutrak Hodin iz Otoa programer? U Erdupu bi programer bio od koristi..." Buduća mlada ili mladoženja mogu svojim partnerima nuditi miraz, koji se sastoji od radnih sposobnosti ili od udela u vlasništvu nad svojim rodnim gazdinstvom. Nepoželjni pojedinac može ipak biti odabran, i dobiti počasti, ako unosi u taj četvorobrak veliko znanje ili imanje. Domaćinstvo, naravno, želi da novi članovi budu od koristi i da se sa njima može lepo živeti. Nema kraja novodadžisanju na Ou. Hteo bih reći da, sve u svemu, četvorobrak prija učesnicima jednako kao i ma koja druga vrsta bračne zajednice, ali matorima koji to ugovaraju prija još i više.

Naravno, mnogo je i onih koji se nikad ne žene/udaju. Učeni ljudi, lutajući diskutanti, putujući umetnici i stručnjaci, kao i specijalisti u raznim Središtima, retko kad požele da se uvuku u tešku trajnost seljačkog sedoretua. Mnogi se samo priključe kao tetka ili teča četvorobraku svoga brata ili sestre, a to je položaj koji ima ograničene i jasno određene odgovornosti; imaju pravo na seks sa jednom, ili sa obe osobe suprotnog moieteta, pa tako sedoretu ponekad naraste na pet, šest, sedam ili čak osam partnera i partnerki. Deca iz takvih brakova jesu, jedna drugima, srodnici. Deca jedne majke jesu braća i sestre; deca majke jutrakinje su deci druge majke, večerkinje, germainski srodnici. Braća, sestre i srodnici prvog stepena ne smeju stupati u brakove, ali germainski srodnici smeju. U nekim manje konzervativnim područjima Oa, na germainiske brakove gleda se popreko, ali u mom području česti su i uvažavani.

Moj otac beše jutrak na gazdinstvu Udan, u sastavu sela Derdanad, u jednom brdovitom predelu severozapadnog sliva reke Saduun, na Oketu, najmanjem od šest kontinenata Oa. Selo se sastoji od sedamdeset sedam gazdinstava. U mom kraju duboke su dubrave i strma brda, mnogobrojnim potocima i rečicama ispresecani; svuda su polja i šume. Najvažnija voda tu je reka Oro, pritoka širokog Saduuna. Plodan je moj kraj, i prijatan; sa njega se može videti, ka zapadu, lanac

Obalskih planina, a ka jugu, velike plavne ravnice delte Saduuna i, iza njih, svetlucanje mora. Oro je široka, živahna, bučna reka puna ribe i dece. Provedoh detinjstvo na Orou ili pored njega; on u Udanu protiče tako blizu naše kuće da celu noć možeš slušati glas reke, huku i šumor vode, duboko bubnjanje stena koje se, zahvaćene maticom, prevrću na dnu. Plitak je i vrlo opasan. Svi smo mi naučili vrlo mladi da plivamo u jednom mirnom zalivu koji je iskopan po strani, da posluži kao bazen; kasnije smo naučili da vladamo čamcima na vesla i kajacima u hitroj matici punoj stena i brzaka. Pecanje je bilo jedna od dečjih dužnosti. Meni se sviđalo da kopljem nabadam debele, plave, buljave ohide; stajao bih junački na nekoj klizavoj steni usred matice i držao dugačko koplje, spreman za udarac. Bio sam dobar u tome. Ali moja germainaska rođaka Isidri radila je to drugačije; dok sam ja mlatarao kopljem, ona bi skliznula u vodu i uhvatila pet-šest ohida golim rukama. Uspevala je da ščepa i jegulje, pa i munjevite eije. Ja to nikad nisam uspeo. "Trebalo da se, znaš, krećeš sa vodom i da postaneš providan", govorila je. Mogla je ostati pod vodom duže nego iko od nas, toliko dugo da zaključiš da se sigurno udavila. "Ma, ne može to da se udavi, suviše je to nevaljalo", objavljivala je njena majka, Tubdu. "Ne možeš udaviti stvarno rđave ljude. Oni uvek iskoče na površinu."

Tubdu, jutrakinja, imala je dvoje dece sa svojim mužem Kapom: Isidri, godinu dana stariju od mene, i Suudi, tri godine mlađeg. Oboje daca Jutra, bejahu moji germainski srodnici, kao i rođak Had, Tubdin sin sa Kapovim bratom, ujka Tobom. Na strani Večeri imali smo dvoje dece, mene i moju mlađu sestru. Njoj su dali ime Koneko, koje je u Oketu staro ime, a u teranskom jeziku moje majke ima i značenje: 'mače', mladunče divne životinje 'mačke' sa okruglim leđima i okruglim očima. Koneko, četiri godina mlađa od mene, zaista je bila valjuškasta i svilena kao životinjsko mladunče, ali njene oči bile su kao oči moje majke, dugačke, sa kopcima koji su se dizali ka slepoočnicama, kao mekane spojene laticice pre nego što se cvet otvori. Koneko se teturala za mnom, vičući "Deo! Deo! Čekaj!" a ja sam jurcao za hitrom, neuhvatljivom Isidri, koja bi uvek nekud nestajala, i vikao: "Sidi! Sidi! Čekaj!"

Kad smo postali stariji, Isidri i ja postali smo nerazdvojni drugari, a Suudi, Koneko i rođak Had načinili su tročlanu družinu. Ta trojka bila je obično prekrivena blatom, prošarana krastama i uvaljena u neku nevolju - ostavili bi kapiju otvorenu, pa bi jamae odlutale u useve, pokvarili bi seno tako što bi skakali po njemu, voće bi bilo pokradeno, vodili bi bitke protiv dece gazdinstva Drehe. "Nevaljali, nevaljali",

govorila je Tubdu. "Niko od njih se nikad neće udaviti!" I onda bi je počeo drmati i tresti njen tihi hrip-smeh.

Moj otac Dohedri uvek je prilježno radio; bio je zgodnog izgleda, ćutljiv i gord. Mislim da je on sam opteretio svoj temperament, ionako ozbiljan, dodatnim brigama, tako što je navaljivao da jedna strankinja bude uvedena u čvrsto ispletenu tkaninu seoskog i ratarskog života, u jednu sredinu veoma konzervativnu i sumnjičavu, prepunu starih čvorova i zamršaja strasti i ljubomora. Naravno da se i ranije dešavalo da se ki-O osoba venča sa stranom osobom, ali to je gotovo uvek bio 'tuđinski brak', sačinjen od samo dve osobe; takvi parovi su po pravilu stanovali u jednom od Središta, gde su svakojaka netradicionalna vezivanja bila česta, pa čak (šištale su seoske opajdare ispod velikog drveta) i rodoskrvnuće - brak dvoje ljudi Jutra ili dvoje ljudi Večeri. Ili su takvi parovi napuštali O i odlazili da žive na Hainu, ili presecali sve veze sa svim domovima i postajali mobilni na nafalskim brodovima i samo dodirivali pojedine svetove u pojedinim trenucima i odletali dalje, u beskrajnu budućnost bez prošlosti.

Ništa od toga nije dolazilo u obzir za mog oca, čoveka ukorenjenog do kolena u zemljište gazdinstva Udan. On je svoju voljenu doveo svojoj kući i ubedio Večernji narod Derdanada da je prime u taj moietet, za šta je bila potrebna svetkovina tako retka i drevna da je najpre brodom, pa zatim vozom morao iz Noratana doputovati jedan nadzornik da je obavi. Moj otac je morao, naravno, ubediti i Tubdu da pristupi tom sedoretuu u osnivanju. Sa strane Dana, tu nije bilo problema: čim je Tubdu videla moju majku, poteškoće su nestale. Ali sa strane Jutra bilo je izvesnih, ne velikih, smetnji. Kap i moj otac bili su ljubavnici godinama; Kap je bio očigledan, i voljan, kandidat za sedoretu, ali se nije svideo Tubdui. Kap je, iz razloga svoje dugotrajne ljubavi prema mom ocu, prionuo da se udvara Tubdui, iskreno i dobro, a ona je bila odveć dobrodušna da bi mogla ostati uporno protiv isprepletanih želja troje ljudi, utoliko pre što je i sama osećala žarku želju prema Isako. Mislim da joj je Kap bio uvek dosadan kao muž; ali imala je utehu sa strane, njegovog mlađeg brata, ujka Toboa. Tubduin odnos prema mojoj majci bio je beskonačno nežan, pun poštovanja, tananosti, suzdržanosti. Jednom je moja majka progovorila o tome. "Ona je znala koliko je sve to, za mene, bilo čudno", rekla je. "Bilo, i ostalo. Zna i sad."

"Ovaj svet? Naši običaji?" pitao sam.

Moja majka je odmahнула glavom, jedva primetno. "Ne toliko svet, ni običaji", rekla je smireno, sa onim svojim ne mnogo upadljivim stranim naglaskom. "Nego, muškarcima i ženama, žene i žene, zajedno..."

ljubav... to je uvek veoma čudno. Nikakvo znanje te ne može pripremiti za to. Nikada."

Izreka glasi: 'Dan pravi brak.' Ovo bi značilo da je za opstanak ili propast braka bitan odnos dvaju žena u njemu. Iako su se moja majka i moj otac uvek voleli, iako je njihova ljubav bila duboka, ostajala je uvek na ivici bola, nikad nije postala laka. Znam, bez imalo sumnje, da je ozareno detinjstvo koje smo imali u tom domaćinstvu bilo utemeljeno na neuništivoj radosti i snazi koju su Isako i Tubdu nalazile jedna u drugoj.

Šta je bilo posle: dvanaest godina stara Isidri seda u solarni voz i odlazi u Herhot, obrazovno Središte našeg područja, na školovanje, a ja plačem glasno, stojeći na jutarnjem suncu u prašini stanice Derdanad. Otišla mi prijateljica, drugarica u igri, život moj. Ostajem ojađen, napušten, sam zauvek. Koneko vidi da njen moćni jedanaestogodišnji brat plače, pa i sama počinje da se dere, suze joj se kotrljaju niz obraze i pretvaraju se u prašnjave loptice kao prve kapi kiše na suvom zemljanom putu. Baca se na mene, grli me i urliče: "Hideo! Vратиće se ona! Vратиće se ona!"

Nikada to nisam zaboravio. Čujem, i sad, njen glasić, promukao, a tanak, njene ruke oko sebe osećam, i vrelo jutarnje sunce na vratu.

Popodne: svi već plivamo po Orou, Koneko i ja i Suudi i Had. Ostavši najstariji od njih, rešio sam da stupam stazom dužnosti i stroge vrline, pa sam poveo celu trupu na posao, da pomažemo našoj rođaci drugog stepena Topi na stanici za kontrolu navodnjavanja; međutim, ona nas je razjurila kao jato muva, govoreći: "Ite pomažite nekom drugom a men' pustite da nešto stignem i da uradim!" Mi smo onda otišli i napravili palatu od blata.

Šta je bilo posle: godinu dana proleti, dvanaestogodišnji Hideo i trinaestogodišnja Isidri sedaju u solarni voz i odlaze na školovanje, a Koneko ostavljaju na prašnom tlu pored voza; ona ne plače, nego ćuti, na onaj način kako je moja majka ćutala kad god je bila ojađena.

Voleo sam školu. Znam da sam prvih nekoliko dana bio do bola nostalgičan, ali su uspomene na tu žalost nestale, zatrpane su uspomenu na bogato ispunjene i nakrcane godine u Herhotu i kasnije u Ranu, Višem školskom središtu, gde sam učio temporalnu fiziku i temporalno inženjerstvo.

Isidri je u Herhotu završila početne kurseve, onda uzela jednu godinu srednjih kurseva iz književnosti, hidrologije i oenologije, i otišla kući, u gazdinstvo Udan u sastavu sela Derdanad u tom brdovitom području u severozapadnom delu sliva reke Saduun.

Troje mlađih pošli su u školu, odradili po jednu ili dve godine srednjeg školovanja i doneli svoju učenost kući, u Udan. Sa nekih petnaest ili šesnaest godina Koneko je pričala da bi možda krenula za mnom, na Ran; ali sa gazdinstva su tražili da se vrati kući, jer je imala izuzetnu sposobnost 'gustog planiranja' - neki to prevode kao 'menadžment na gazdinstvu', ali te reči nisu ni nagoveštaj koliko je zapravo složen taj posao, koliko činilaca treba imati u vidu: ekologiju, politiku, zaradu, tradiciju estetiku, čast i duh, a sve da dejstvuje na sasvim praktičan način, i da se pri tom uspostavi jedna maltene nevidljiva ravnoteža održavanja i obnove, nalik na homeostazu zdravog organizma. Naše 'mače' imalo je dara za to, pa su je planeri Udana i Dardana uključili u svoje savete pre nego što je napunila dvadeset godina. Ali ja sam još pre toga otišao.

Svake zime, tokom mog školovanja, provodio sam dugi zimski raspust na gazdinstvu. Vrativši se kući, istog trena sam odbacivao školu kao torbu punu knjiga i prekonoc postajao seoski đilkoš i ništa drugo - radio sam, nabadao ribu, išao na duga pešačenja po prirodi, učestvovao u izvođenju pozorišnih komada i farsi u ambaru, išao na plesove koji su bili u seoskim dvorištima, svuda po selu; zaljubljiavao se u zgodno mlado žensko i muško Jutra iz Derdanada i drugih sela.

Tokom moje poslednje dve godine u Ranu, promenilo se raspoloženje ovih mojih poseta. Umesto da se po ceo dan ventram po brdima, a da svako veče idem na drugu igranku, često sam ostajao kod kuće. Dobro se pazeći da se ne zaljubim, povukao sam se iz moje stare, drage veze sa Soteom sa gazdinstva Drehe, i to tako što sam puštao da stvar postepeno zastari i zaboravi se; nastojao sam da ga ne povredim. Čitave sate provodio sam sedeći pokraj Oroa, držeći štap za pecanje i trudeći se da upamtim kako, tačno, izgleda tok vode na jednom određenom mestu, u neposrednoj blizini ulaza u naš stari zaliv za učenje plivanja. Tu se voda uzdiže u nekoliko jasno vidljivih zasebnih tokova, ili snopova, i juri preko dve stene, mahovinom obrasle, toliko velike da samo što ne izvire iz talasa; uzdiže se snažno i vrtloži, zavojito, i većina tih zasebnih tokova se postepeno, u svojim zasebnim uvrtanjima, udaljava, slabi i nestaje; ali jedan tok, ili mlaz vode se ustrempljuje nadole, ka dubokom središtu, postaje zaseban mali vrtlog, u svom kovitlanju ponire lagano ka dnu, a tamo naiđe na hitru, blistavu jurnjavu nižih slojeva vode između dve stene, pa se raspusti i rasplete i pretopi u opšti tok reke, ali iznad tog mesta, samo malo uzvodno, već se oblikuje nova zavojnica i odvaja se od drugih pottokova i učvoruje opet nadole ka dubokom središtu... Ponekad je, tokom mog poslednjeg zimskog

raspusta, reka nadolazila toliko da je sasvim pokrivala stene i tekla glatko, nabrekla od kiša; ali je uvek i opadala, pa su se vrtlozi nanovo pojavljivali.

U zimskim večerima razgovarao sam sa mojom sestrom i sa Suudijem; bili su to ozbiljni, dugi razgovori pokraj vatre. Gledao sam divne ruke moje majke kako rade vez za nove zavese za široke prozore naše trpezarije, koje je sašio moj otac na udanskoj šivaćoj mašini staroj četiri stotine godina. Radio sam sa njim na reprogramiranju sistema za nađubrivanje istočnih njiva i na menjanju plodoređa za jamae, u skladu sa uputstvima našeg saveta za gusto planiranje. On i ja smo pričali ponekad, pomalo; nikad mnogo. Uveče smo imali muziku; rođak Had bio je bubnjar, mnogo tražen na igrankama. On je uvek mogao okupiti skupinu. Ili bih ja igrao sa Tubdu 'lopova reči', igru koju je ona obožavala i uvek gubila zato što je toliko žarko želela da pokrade moje reči, tako da je zaboravljala da zaštiti svoje. "Šćapila sam te, moj si!" povikala bi i rastopila se u 'Veliko hi-hi', grabeći moje kocke sa slovima, svojim smeđim, debelim, a ka vrhovima sve užim prstima. U sledećem potezu ja bih vratio sve svoje kockice i još odneo većinu njenih. "Kako si to vid'o?" pitala je ona, zapanjena, proučavajući razasute reči. Ponekad je sa nama igrao i moj drugootac, Kap, metodično, pomalo mehanički, sa malenim osmehom i za pobedu i za poraz.

Posle bih otišao na sprat, u moju sobu, pod strehom, moju sobu od tamnih drvenih zidova i tamnih crvenih zavesa, sa mirisom kiše koji stiže kroz prozor, i zvukom kiše na crepovima. Ležao bih tu, u blagoj tami, i raskošno se prepuštao tugovanju, velikom, bolnom, slatkom, mladalačkom tugovanju za ovim drevnim domom koji ću napustiti, izgubiti zauvek, da bih otplovio napred na tamnoj reci vremena. Jer znao sam, još od mog osamnaestog rođendana, da ću otići iz Udana, odleteti sa Oa, krenuti na druge svetove. Bila je to moja namera. Moja sudbina.

Eto, opisao sam te zimske raspuste, poslednji i preposlednji, a ništa nisam rekao o Isidri. Bila je prisutna. Glumila je u pozorišnim predstavama, radila na imanju, išla na igranke i na izlete, pevala u horovima, plivala u reci u vreme toplih kiša kao i svi mi ostali. Kad sam imao prvi takav zimski raspust, i jednim zamahom tela iskočio iz voza i doskočio na tlo stanice Derdanad, pozdravila me je oduševljenim povikom i velikim zagrljajem, onda se otrgla od mene i nasmejala čudno, iznenađeno; odmakla se korak-dva da me pogleda. Bila je visoka crnka, mršava, sa napetim i pažljivim licem. Vrlo nespretno se ponašala

prema meni, te večeri. Imao sam utisak da je to zato što me je uvek sagledavala kao malog dečaka, dete, a sada sam bio momak od osamnaest godina, student u Ranu: muškarac. A ja sam bio zadovoljan svojim pokroviteljskim i umirujućim ponašanjem prema njoj. Sledećih nekoliko dana ostala je sva nešto trapava u mom prisustvu, smejala se u neprikladnim trenucima, ali mi nikad nije otvorila srce na onaj naš stari način, kroz dugotrajnu raspravu; smatrao sam da me čak i izbegava. Tokom poslednjih deset dana mog raspusta te zime Isidri je boravila u selu Sabtodiu, u poseti rodbini svog oca. Uvredilo me je što to nije odložila do mog odlaska.

Sledeće godine nije bila nespretna, ali ni prisna. Zainteresovala se za religiju, svakodnevno je odlazila do svetilišta, proučavala, sa starijima, Rasprave. Bila je ljubazna, prijateljski nastrojena i zauzeta. Ne pamtim da smo se ijednom dodirnuli, te druge zime mog studiranja, osim kad me je poljubila na rastanku. Kod mog naroda, ljubljenje nije ustima; mi prislonimo obraz uz obraz na trenutak, ili na duže. Njen poljubac bio je kao dodir lista, jedva ga osetiš, pa ipak se neki osećaj posle zadrži.

Kad sam treći i poslednji put došao na zimski raspust, rekao sam im da odlazim; da putujem na Hain, i da sa Haina želim da putujem dalje, zauvek.

Kako smo svirepi prema svojim roditeljima! Bilo je sasvim dovoljno da kažem da želim ići na Hain. Majka je uzviknula, bolno-radosno, "Znala sam!" a onda dodala svojim uobičajenim blagim glasom, predlažući, ali ne nalažući: "Posle toga bi se mogao i vratiti na neko vreme." Mogao sam reći "Da". Ona je samo to tražila. Da: mogao bih možda doći i ostati... neko vreme. Ali, obuzet neosetljivom samoživošću mladosti, osobinom koja samu sebe netačno sagledava kao čestitu iskrenost, odbio sam da joj dam to što je tražila. Oteo sam joj skromnu nadu da će bar kroz deset godina moći da me vidi, gurnuo sam je u pustoš uverenja da me, kad odem, nikada više neće videti. "Ako se kvalifikujem, postaću mobil, to je moja želja", rekao sam. Bio sam se pre toga tvrdo pripremio da govorim bez ikakvih ublažavanja. Ponosio sam se time što govorim čistu istinu. Ali sve vreme, mada ja to nisam znao, a nisu ni oni, to uopšte nije bila istina. Retko se dešava da istina bude tako jednostavna; opet, malo je istina koje ispadnu tako zamršene kao što se to za moju ispostavilo.

Majka je prihvatila moju okrutnost bez ikakve žalbe. Zašto i ne bi: i ona je napustila svoj narod. Te večeri je rekla: "Moći ćemo porazgovarati ansiblom, neki put, dok budeš još na Hainu." Rekla je to kao da hoće da ospokoji mene, a ne sebe. Mislim da se prisećala kako je

rekla zbogom svome narodu i ukrcala se, na Teri, u brod, a kad se iskrcala, prividno samo nekoliko sati kasnije, njena majka je bila već pedeset godina mrtva. Mogla je ona da razgovara ansiblom sa Terom; ali sa kojim sabesednikom? Nisam poznavao taj bol, ali ona jeste. Našla je utehu u saznanju da ću ja, bar neko vreme, biti pošteđen istog.

Sve je sad bilo privremeno. O gorka slatkoćo tih dana! Kako mi je prijalo da stojim opet na klizavoj steni okružen hukom vode, koplja uzdignutog, junak! Kako sam spreman i voljan bio da udarcem šakom zdrobim sav taj dugi, spori, duboki, bogati život Udana i odbacim ga!

Samo u jednom trenu mi je rečeno šta, zapravo, radim, ali to je tako kratko potrajalo da sam mogao poricati.

Bio sam dole, u radionici za čamce, jednog toplog, kišnog popodneva pred kraj poslednjeg meseca zime. Neprekidno šištanje i bučanje nadošle reke bilo je matrica mojih misli dok sam uglavljivao novo poprečno zadnje sedište u mali, crveni čamac na vesla iz koga smo često pecali; prijao mi je taj rad, jer je davao prostora mojoj naslućenoj nostalgiji da se razmahne - zamišljao sam kako ću na nekoj drugoj planeti, sto godina daleko, da se prisećam ovog sata u radionici za čamce, mirisa drveta i reke, neprekidnog romora vode. Neko pokuca na vrata radionice. Isidri zaviri unutra. Mršavo, tamno lice koje pomno motri; dugačka kika tamne kose, ne crne kao što je moja; bistre oči, odlučne. "Hideo", reče ona meni, "želim da popričam s tobom jedan minut."

"Uđi, uđi", rekoh ja, glumeći opuštenost i obradovanost, ali, zapravo, napola svestan da radije ne bih pričao sa Isidri, da se pribojavam nje - zašto?

Popela se na klupu sa mengelama, čučnula na nju i neko vreme ćutke gledala kako radim. Počeo sam da pričam nešto svakidašnje, ali ona progovori: "Znaš li zašto sam te izbegavala?"

Ja, lažov, lažov koji štiti sebe, rekoh: "Izbegavala me?"

Na to, ona uzdahnu. Bila se nadala da ću reći da mi je jasno, i na taj način je poštediti dalje priče. Ali ja to nisam mogao. Lagao sam samo utoliko što sam odglumio da mi nije bilo poznato da me ona izbegava. Uistinu nisam nikad, nikad, dok mi ona nije objasnila, ni zamislio zašto.

"Otkrila sam da sam se zaljubila u tebe, prethodne zime", reče ona. "Rešila sam da ništa ne kažem o tome zato što - znaš. Naime, da si ti prema meni osetio išta slično, znao bi da sam se zaljubila. Ali nisi; nije bilo obostrano. Znači, tu ničeg dobrog nije moglo biti. Ali, sad, kad si nam rekao da odlaziš... U prvi mah sam pomislila: razlog više da se ne kaže ništa. Ali onda sam zaključila da to ne bi bilo pošteno. Delimično

ni prema meni samoj. Ljubav ima pravo da bude kazana. A ti imaš pravo da znaš da te neko voli. Da te je neko voleo, mogao voleti. Svima nama je potrebno da to znamo. Možda nam je upravo to potrebno više od bilo čega drugog. Zato poželeh da ti kažem. Takođe zato što sam se plašila da bi ti mogao pomisliti da te izbegavam zato što te ne volim, ili što mi nije stalo do tebe, znaš. Moglo je tako izgledati. A nije bilo to." Skliznula je sa radnog stola i našla se kod vrata.

"Sidi!" rekoh. Otrglo mi se to njeno ime, krik čudan i promukao, samo ime, nijedna reč - nisam imao reči. Ni osećanja, ni saosećanje, iščezla je nostalgija, prekinuta raskoš patnje. Pometen toliko da nikakve emocije nisu ostale, zbunjen: prazan. Samo sam stajao tamo. Pogledali smo se u oči. Tokom nekih četiri ili pet dahova stajali smo i gledali jedno drugome u dušu. Onda je Isidri sklonila pogled, uz opustošeni, bolno trznuti osmejak, i iskliznula napolje.

Nisam pošao za njom. Nisam joj imao šta reći: bukvalno. Imao sam osećaj da bi mi trebalo mesec dana, godina, godine, da nađem reči koje su mi potrebne da bih joj se obratio. Bio sam tako bogat, tako udobno celovit u sebi samome i u svojim namerama i svojoj sudbini, pre pet minuta; sada sam stajao prazan, ućutan, siromašan, i gledao taj svet koji sam odbacio od sebe.

Ova sposobnost sagledavanja istine trajala je približno jedan sat. Tokom sveg mog potonjeg života, nazivao sam to razdoblje 'onim satom u radionici za čamce'. Sedeo sam na istoj visokoj klupi gde je maločas ona sedela. Kiša je pljuštala, reka bučala, a rana noć naišla. Kad sam se konačno pokrenuo, upalio sam svetlost i otpočeo pokušaje da odbranim svoje namere, svoju planiranu budućnost, od strašne, očigledne stvarnosti. Počeo sam da sazdam zastor od osećanja, izbegavanja, od raznih verzija; da skrećem pogled od onog što mi je Isidri pokazala; i od njenih očiju.

Kad sam krenuo uzbrdo, u kuću, na večeru, već sam sasvim vladao sobom. A dok sam na spavanje pošao, već sam bio ponovo gospodar svoje sudbine, siguran u svoju odluku, maltene sposoban da se prepustim saosećanju prema Isidri - maltene, ali ipak ne. Nikada je nisam osramotio time. Toliko mogu kazati sebi u prilog. Taj udar u radionici za čamce izbio je iz mene ono sažaljenje koje je u stvari samosažaljenje. Kad sam se, nekoliko dana kasnije, rastajao od svoje porodice, na kaljavoj seoskoj stanici, plakao sam, ne raskošno, ne za njih, nego za sebe, u čestitom, beznadežnom bolu. Do tada sam imao tako malo praktičnog oprobavanja sa bolom! Rekao sam majci: "Vraćiću se ja. Kad završim obuku - šest godina, možda sedam - vraćiću

se i ostaću neko vreme."

"Ako te put nanese", prošaputala je. Zagrlila me i pustila.

Šta je bilo posle: došao sam do onog vremena koje sam odabrao da njime počnem svoju priču. Imam dvadeset jednu godinu i odlazim sa svog doma, brodom 'Terase Darande', da bih studirao na Hainu.

Samog putovanja ne sećam se uopšte. Mislim da se sećam ulaska u brod, ali nikakve pojedinosti, ni vizuelne ni kinetičke, ne pojavljuju se u mom umu; ne pamtim da sam bio na brodu. A uspomena na iskrcavanje svodi se na jedan silno jak telesni osećaj, vrtoglavicu. Teturao sam se, bila mi je muka u stomaku i toliko sam nesiguran na nogama bio, da su morali da me pridržavaju, sve dok nisam načinio prvih nekoliko koraka po tlu Haina.

Uznemiren zbog ovog preskoka u svesti, raspitao sam se, u školi Ekumena, o tome. Rekli su mi da je to jedan od mnogih načina kako um reaguje na putovanje brzinom bliskom svetlosnoj. Većini ljudi se učini samo da im je nekoliko sati prošlo u prostoru sa malo ili nimalo opažanja; drugi imaju čudna sagledavanja prostora, vremena i događaja, sagledavanja koja mogu biti ozbiljno uznemirujuća; trećima se čini da su naprosto prespavali putovanje i probudili se prilikom stizanja na odredište. Ja nisam doživeo čak ni to. Nisam doživeo baš ništa. Osetio sam se prevaren. Želeo sam da imam nekakvu uspomenu na putovanje, da nešto osetim, na neki način doživeo taj ogromni prostorni interval; ali za mene nikakvog intervala nije bilo. Bio sam u kosmičkoj luci na Ou, a onda na Ve Portu, ali sav pometen i vrtoglav i tek posle, kad sam stekao sposobnost da poverujem da sam stvarno tamo, uzbuđen.

Moje studije i moj rad tokom studentskih godina nisu sada od značaja. Pomenuću samo jedan događaj, koji možda jeste, a možda i nije snimljen u fajlu sa porukama primljenih ansiblom u Četvrtj Bekovoj kuli, EG 21-11-93/1645. (Kad sam poslednji put proveravao, snimak je postojao u fajlu sa porukama poslatih ansiblom u Ranu, ET datum 30-11-93/1645. I Urašimin odlazak i dolazak zabeležen je u letopisima tadašnjih vladalaca.) Godina 1645. bila je moja prva sezona na Hainu. Jednog dana, rano u prvom semestru, pozvali su me u centar za ansibl i tamo mi objasnili da je stigla neka zbrkana ekranska poruka, po svemu sudeći sa Oa, i da se nadaju da bih ja mogao pomoći u njenom odgonetanju. Na poruci je bio datum, devet dana posle onog dana kad je primljena, a onda sledeće reči:

Iz oku n haid problem netru emerv it hurt di it možda nema moguć agits

Razbijene i izbušene reči. Neke su bile na standardnom hainskom (problem, možda nema moguć...), ali 'oku' i 'netru' znače 'sever' i 'simetrično' na siou, mom maternjem jeziku. Centar za ansibl na Ou javila su da nemaju nikakav trag o takvoj poruci, ali su primaoci smatrali da je možda ipak došla sa Oa, zbog tih dveju reči i zbog toga što se skupina reči 'možda nema mogućnosti za popravku postrojenja' našla u jednoj drugoj poruci, koja je primljena maltene istvremeno, sa Oa; naime, neko od stabila je to javio o jednom postrojenju za desalinizaciju na Ou koje je bilo oštećeno morskim talasima. "Mi za ovakve poruke kažemo da su ispresavijane", rekao mi je primalac poruke kad sam priznao da pojma nemam šta bi mogla da znači i zapitao ga koliko često se dešava da stignu tako zbrljane poruke. "Na sreću, ne često. Ne možemo pouzdano odrediti kada i gde su bile, ili će biti, upućene. One mogu biti posledica udvojenih polja - mogu biti jedna vrsta interferencije, možda. Jedan od mojih kolega ovde kaže da su to javljanja duhova."

Trenutno prenošenje oduvek me je silno privlačilo. Iako sam tada bio tek početnik u proučavanju načela ansibla, razvio sam ovo srećnom slučajnošću ostvareno poznanstvo sa primaocima u prijateljstvo sa nekolicinom njih. Prijavio sam se na sve ponuđene tečajeve iz teorije ansibla.

Kad sam bio na završnoj godini studija vremenske fizike i razmatrao prelaženje na cetijanske svetove radi daljeg studiranja - što je trebalo da bude posle moje posete rodnoj kući, što mi je ponekad izgledalo kao udaljeno i beznačajno sanjarenje, a ponekad kao žestoka, ali i zastrašujuća čežnja - stigli su ansiblom prvi izveštaji sa Anaresa o novoj teoriji transilijencije. Otvarale su se mogućnosti da ne samo informacije, nego i materija, tela, ljudi budu premeštani sa jednog mesta na drugo bez ikakvog proticanja vremena. 'Čurtenska tehnologija' najednom se našla na dohvatu, sa izgledima da postane stvarnost, mada vrlo čudna stvarnost; neverovatna činjenica.

Bio sam lud od želje da radim na toj stvari. Spremao sam se da odem i obećam Školi telo i dušu ako mi samo dozvole da radim na čurtenskoj teoriji, kad oni dođuše na moja vrata i zamoliše me da razmotrim sledeće: da li bih pristao da u svojoj mobilskoj obuci načinim pauzu od jedno godinu dana i za to vreme da radim na čurtenskoj teoriji? Ponašajući se uzdržano, odmereno, ispoljavajući dobru volju prema njima, ja pristadoh. Te noći sam slavio - uzduž i popreko po gradu. Pamtim da sam pokazao svim mojim prijateljima kako se pleše fen, i pamtim da sam ispaljivao vatrometne raketice na velikom Đačkom trgu,

koji je između nekoliko Škola; čini mi se da pamtim da sam malo pred zoru pevao pod prozorima naše upravnice. Svakako pamtim kako sam se osećao ujutro; ali to me nije sprečilo da se odvučem do zgrade 't-fize', temporalne fizike, da vidim gde će biti postavljena oprema za laboratoriju čurtenskih polja.

Slanje poruka ansiblom je, dakako, silno skupo, tako da sam tokom celog svog boravka na Hainu samo dva puta mogao razgovarati sa porodicom; ali moji drugari u centru za ansibl povremeno su pristajali da 'umuvaju' neku moju ekransku poruku u vreme koje je već plaćeno za nečiju, tuđu, emisiju upućenu na O. Tako sam sad poslao u Ran poruku u kojoj je bilo rečeno da je treba napisati na hartiju i poštom poslati prvom sedoretuu gazdinstva Udan u selu Derdanad u brdskoj oblasti severozapadnog sliva reke Saduun, na Oketu, na Ou, a u tom pismu da stoji da 'ovo istraživanje može odgoditi moju posetu rodnom domu, ali mi i uštedeti četiri godine putovanja'. Neozbiljno sročeno; upravo ta neozbiljnost ukazivala je na moje osećanje krivice. Ali mi smo tada stvarno verovali da ćemo u roku od nekoliko meseci imati na raspolaganju čurtensku tehnologiju.

Laboratorije čurtenskih polja ubrzo su preseljene na Ve Port, i ja sa njima. Zajednički rad cetijanskih i hainskih ekipa na čurtenu predstavljao je, tokom te prve tri godine, niz likovanja, odugovlačenja, obećanja, poraza, naglih uspeha, velikih neuspeha, a sve se dešavalo tako brzo da je svako ko bi uzeo odsustvo od nedelju dana bio posle toga 'zastareo'. "Jasno krije tajno", govorila je Gvoneš. Naime, kad god bi nam postalo sve jasno, ta jasnoća bi se ubrzo provalila u još dublju tajnu. Teorija je bila divna, ali da poludiš. Opiti silno uzbudljivi, ali pojma nemaš šta se u njima, zapravo, desi. Tehnologija je najbolje dejstvovala u svojim najotkačenijim varijantama. Četiri godine su u tim laboratorijama proletele, kao što kažu, u jednom trenu.

Ukupno sam deset godina proveo, do tada, na Hainu i Veu, i stigao u svoju trideset prvu godinu. Na Ou su četiri godine prošle i tokom mog putovanja, dok je moj brod nafalovao kroz nekoliko minuta svog dilatiranog vremena na putu za Hain; moralo je proći još toliko dok se domognem opet Oa. Dakle, kad se budem vratio, oni, na Ou, smatraće da sam bio odsutan osamnaest njihovih godina. Svi moji roditelji bili su još živi. Bilo je krajnje vreme da ispunim obećanje i posetim svoj rodni kraj.

Međutim, ta poseta bi značila još četiri godine nazad do Ve Porta; dakle, bio bih tada osam godina iza toka događaja u istraživanjima čurtena. Ovo nisam mogao podneti, iako smo baš tad upali u potpunu

blokadu zbog 'prolećnog snega', paradoksa za koji su Cetijanci govorili da je možda nerešiv. Šta ako oni tokom tih osam godina nekako razreše taj problem? Strašno je izgubiti i prve četiri, u putovanju do Oa. Pomenuo sam misao upravnici, čisto kao predlog, bez mnogo nade da će od toga nešto biti, da bih mogao poneti sa sobom na O izvesnu količinu opitnih materijala i tamo uspostaviti pomoćnu instalaciju ansibla, koja bi radila kao dopuna već postojećoj vezi Rana, na Ou, sa Ve Portom. Na taj način bih ja lično mogao ostajati u vezi sa Veom, baš kao što je Ve u stalnoj vezi sa Urasom i Anaresom; ali poneo bih i čurtensku opremu i možda jednog dana uspostavio dvostruko polje, u usti mah jedno čurtensko i jedno ansibilno, što bi moglo poslužiti kao priprema za čurtenske opite na relaciji O-Ve Port. Pamtim da sam rekao: "Ako slomite taj paradoks, možda bismo mogli jednog dana poslati nekoliko miševa".

Na moje iznenađenje, ova zamisao se 'primila'; temporalnim inženjerima bilo je potrebno jedno prihvatno polje negde. Čak je i naša upravnica, koja je umela da bude brilijantno nerazumljiva kao i samo čurtensko polje, kazala da je moj predlog dobar. "Miši, bube, goulis, ko zna šta ti šaljemo?" rekla je.

Šta je bilo posle: sa trideset jednom godinom života zaplovio sam iz Ve Porta nafalnim transportnim brodom 'Dama od Sore' i vratio se na O. Ovog puta doživio sam putovanje brzinom bliskom svetlosnoj onako kako ga većina ljudi doživljava, kao međuvreme koje ti samo ide na živce, jer ne možeš održavati nikakav uzročno-posledični sled misli, ni pročitati koliko je sati, ni pratiti neku priču. Govoriti ili se kretati, postaje vrlo teško, ili nemoguće. Drugi ljudi ti izgledaju kao nestvarna poluprisustva, koja neobjašnjivo jesu ili nisu tu. Nisam imao nikakve halucinacije, nego je sve što se moglo videti izgledalo kao halucinacija. To vam je kao visoka temperatura, smuti čoveka, pa vam bude do kukanja dosadno, čini se da nikad proći neće; međutim, pošto ozdraviš, teško je setiti se ičeg, kao da je to bila neka epizoda izvan života, zatvorena u zasebnu kapsulu. Pitam se, sada, da li je iko ozbiljno istražio sličnost tog nafalskog sa čurtenskim iskustvom.

Otputovao sam pravo u Ran, gde mi dadoše stan u Novom krilu, lepši od moje stare studentske sobe u Svetilišnom krilu; dobio sam i lep komad laboratorijskog prostora u Kuli, da tu postavim svoju 'stanicu' za buduće opite sa transilijencijom. Odmah sam pozvao porodicu, ispričao se sa svim svojim roditeljima; majka mi je rekla da je neko vreme bolovala, ali da joj je sad sasvim dobro. Ja sam njima saopštio da ću doći kući čim moja instalacija u Ranu bude spremna. Zvao sam ih,

onda, redovno, svakog desetdana, i govorio, sad ću, uskoro ću. Zaista sam bio prezauzet, jer trebalo je naučiti sve ono što se saznalo tokom protekle četiri godine, ponajpre Gvonešino rešenje paradoksa 'prolećnog snega'. Bio je to, na sreću, jedini veliki napredak postignut tokom četiri godine u čurtenskoj teoriji. Tehnologija je, međutim, znatno napredovala. Morao sam se uvežbati da radim na novi način, a moje pomoćnike sam morao osposobljavati takoreći 'od nule'. Imao sam zamisao o jednom vidu teorije dvostrukog polja, i hteo sam, pre nego što krenem u selo, da je razradim. Pet meseci je na taj način minulo, a onda sam, najzad, telefonirao i rekao mojima na gazdinstvu: "Dolazim sutra." Tek kad sam to učinio, shvatio sam da sam se od početka plašio.

Ne znam da li sam se plašio susreta sa mojima posle osamnaest godina, ili promena i neobičnosti, ili samog sebe.

Za osamnaest godina nije se promenilo baš ništa u brdima pored širokog Saduuna, ni na gazdinstvima, prašnjavoj staničici Derdanad, niti na starim, prastarim kućama u tihim poljima. Veliko drvo našeg sela je nestalo, ali na njegovom mestu rasla je zamena koja je već širila popriličan hlad ispod svojih grana. Pticarnik u Udanu je proširen. Jamae su me gledale ukočeno, nadmeno-bojažljivo, preko ograde. Kapija za ulaz sa druma na imanje, ona ista koju sam ja lično okačio prilikom mog poslednjeg dolaska na raspust, sad je visila ukrivo i trulo na zardalim šarkama, ali korov oko nje bio je isti onaj prašnjavi letnji korov slatkog mirisa. Malene brane za protok vode u irigacionim rovićima otvarale su se i zatvarale uz svoja uobičajena tiha, višestruka škljocanja i tupkanja. Sve je bilo ono što jeste; dakle, sve isto. Udana van vremena u svome snu o radu stoji nad rekam koja teče bezvremena kroz svoj san o kretanju.

Samo, lica i tela osoba koje su me čekale na stanici ne behu ista. Četrdeset sedam godina imala je moja majka kad sam je ostavio, a šezdeset pet sada, pretvorila se u lepu, ali lomnu staricu. Tubdu je omršavila, zborala se i dobila neki izraz koji kao da je govorio o žaljenju i kajanju zbog propuštenog. Moj otac je bio i sad zgodan čovek ponositog držanja, ali se kretao sporo, a progovarao nije gotovo nikad ništa. Moj drugootac Kap, sada star sedamdeset godina, bio je odmeren, uzvrpoljen dedica. Još i sad su oni bili prvi četvorobrak Udana, ali životna sila našeg gazdinstva preselila se u drugi i treći sedoretu.

Znao sam za sve promene, naravno, ali biti na licu mesta, okružen njima, sasvim je druga stvar nego slušati i čitati o njima u pismima i preko ekrana i telefona. Stara kuća beše sad mnogo punija nego u vremenima kad sam ja u njoj živeo. Južno krilo ponovo je otvoreno za

stanovanje; deca su jurcala kroz vrata i dvorišta koja su u mojim vremenima bila zarasla u loze, tišine i tajne.

Moja sestra Koneko sad je bila četiri godine starija, a ne mlađa, od mene. Veoma je ličila na moje rane uspomene na moju majku. Kad se voz zaustavio u stanici Derdanad, prvo sam nju prepoznao; držala je iznad glave dete od tri ili četiri godine i govorila mu: "Gledaj, gledaj, ono je tvoj ujak Hideo!"

Drugi četvorobrak bio je sklopljen pre jedanaest godina; partnerke koje su u njemu činile Dan bile su Koneko i Isidri, germainske sestre. Konekoin muž bio je moj stari prijatelj Sota, čovek Jutra sa gasdinstva Drehe. Sota i ja smo se mnogo voleli kad smo bili momci, pa mi je veoma žao bilo što svojim odlaskom na školovanje nanosim tugu njemu. Kad sam doznao da su se Koneko i on zavoleli, silno sam se iznenadio - toliko sam egocentričan bio - ali bar me nije uhvatila ljubomora: naprotiv, njihova veza me je obradovala. Isidrin muž, čovek skoro dvadeset godina stariji od nje, po imenu Hedran, bio je putujući učenjak specijalizovan za Rasprave. Udan mu je pružio gostoprimstvo, posete su dovele do braka. On i Isidri nisu imali dece. Sota i Koneko su imali dvoje dece Večeri, dečka od deset godina zvanog Murmi, i Lasako, Malu Isako, od četiri godine.

Treći sedoretu je u Udan doveo Suudi, moj germainski brat, koji se oženio jednom ženom iz sela Aster; jutraka i jutrakinju su takođe doveli sa gazdinstava sela Aster. U tom sedoretuu bilo je šestoro dece. Doselila se u Udan i jedna rođaka sa dvoje dece, zato što se njen sedoretu u Ekkeu raspao; sve u svemu, bilo je koliko god hoćeš dolaženja i odlazjenja, oblačenja i svlačenja, pranja i treskanja vratima i jurnjave i plača i smeha i jela: opšta gungula. Tubdu je sedela za svojim poslom u sunčanom kuhinjskom dvorištu i gledala kako prolaze talasi dece. "Rđavi!" povikala bi. "Niko od njih se neće nikad udaviti!" Onda bi se zatresla nečujnim smehom koji bi se uskoro pretvorio u hripavi kašalj.

Moja majka koja je, bez obzira na sve drugo, ipak bila jednom i mobil Ekumena, i putovala sa Tere na Hain, a sa Haina na O, beše nestrpljiva da čuje o mojim istraživanjima. "Šta vam je to, to sa čurtenom? Kako to dejstvuje, šta radi? Je li to ansibl za materiju?"

"Otprilike u tom smislu", rekoh. "Transilijencija: trenutni prenos bića sa jednog preseka p/v koordinata na drugi."

"Bez intervala?"

"Bez intervala."

Isako se namrštila. "Zvuči pogrešno", reče ona. "Objasni."

Bio sam zaboravio kako neposredno moja majka, inače blaga u

govoru, ume da 'skreše' ono što misli; bio sam zaboravio da je intelektualka. Potrudio sam se, najbolje što sam umeo, da objasnim neobjašnjivo.

"Znači", reče ona kad sam završio, "ti nisi razumeo kako to dejstvuje."

"Nisam. Čak ne razumem ni šta je to što se u čurtenu desi. Osim ovoga: kad je polje uključeno, miševi iz Zgrade 1 pojave se - najčešće tako bude - u Zgradi 2, zdravi i veseli. Zajedno sa kavezom, ako se setimo da i kavez postavimo u polazno čurteno polje. Dešavalo se da zaboravimo. Razbeže nam se onda posvuda."

"Šta su 'miševi'?" upita jedan dečkić jutrak iz trećeg sedoretua koji je zastao jer mu se učinilo da čuje priču.

"Ha", rekoh, smehom iznenađenja. Bio sam zaboravio da su u Udanu miševi nepoznati, a pacovi samo zubati, demonski protivnici naslikanog mačora. "Malecke, zgodne životinje sa krznom", rekao sam. "Dolaze sa planete bake Isako. Miševi su prijatelji naučnika. Proputovali su sve poznate svetove."

"U maleckim kosmičkim brodovima?" upita dete, glasom punim nade.

"Uglavnom u velikim", rekoh ja. Dečaku je to bilo dovoljno, pa je otišao.

"Hideo", reče moja majka, na onaj zastrašujući način kako žene prelaze, bez intervala, sa jedne teme na drugu, zato što su im sve teme istovremeno prisutne u umu, "nisi uspostavio nikakvu ličnu vezu?"

Odmahnuo sam glavom, osmehnuvši se.

"Baš nikakvu?"

"Jedan muškarac sa Altere i ja živeli smo zajedno, nekoliko godina", rekoh. "Bilo je to dobro prijateljstvo; ali on je sad mobil. I... znaš, ovaj... poneko, ponegde. Nedavno sam u Ranu bio sa jednom vrlo finom ženom iz Istočnog Oketa."

"Ja sam se nadala da ćeš ti, ako već nameravaš da budeš mobil, možda napraviti dvobrak sa nekim drugim mobilom. Mislim da je to lakše", reče ona. Lakše nego šta? - pomislio sam, prozrevši odgovor pre postavljanja tog pitanja.

"Majko, sada ne verujem da ću ikad putovati dalje od Haina. Odveć je zanimljivo ovo zamešateljstvo sa čurtenom; želim time da se bavim. A ako jednog dana ovladamo tom tehnologijom, znaš, putovaće se kao od šale. Neće biti potrebno da se iko žrtvuje kao ti. Stvari će biti drugačije. Nezamislivo drugačije! Moći ćeš da skokneš na Teru, provedeš jedan sat tamo, i vratiš se; pokazaće se da je i ovde prošao

samo jedan sat."

Razmislila je o ovome. "Pa, ako vi to uradite", reče polagano, počinjući maltene da drhti od siline uviđanja, "zar se neće smanjiti... Galaksija? Vaseljena?... na..." digla je levu ruku i pokazala palac i prste sastavljene u jednu tačku.

Klimnuo sam glavom. "Kilometar ili svetlosna godina, biće isto. Neće postojati daljina."

Posle nekog vremena, ona reče: "Ne može to biti tako. Imati događaj, bez intervala... Gde je tu ples? Gde je tu put? Ne bih rekla da ćete vi uspeti da kontrolišete to, Hideo." Osmehnula se. "Ali, naravno, morate pokušavati."

Onda smo pričali ko će sutra na igranku u Drehe.

Nisam rekao majci da sam pozvao Tasi, tu finu ženu iz Istočnog Oketa, da dođe sa mnom u Udan, i da je ona odbila, da me je, štaviše, nežno obavestila da je, po njenom mišljenju, nastupio pravi trenutak da se rastanemo. Tasi je bila visoka, imala je pletnicu tamne kose, ne grube i blistave crne, kao što je moja, nego mekane, fine, tamne poput šumskih senki. Smatrao sam da je to tipična ki-Ovka. Probušila je moje naduvane ljubavne izjave vešto, i nije me postidela pri tom. "Ali imam utisak da si zaljubljen u nekoga", rekla je. "Možda u nekoga na Hainu. Možda u tog muškarca sa Altere, o kome si mi pričao?" Nisam, odogovorih. Ne, ja nikad nisam bio zaljubljen. Nemam sposobnost za uspostavljanje jakih veza, to je, sada, već jasno. Predugo sam sanjao o putovanjima kroz Galaksiju bez trajnog vezivanja za ma koje mesto, a onda sam predugo radio na istraživanju čurtena, oženjen jednom prokletom teorijom koja nikako ne nalazi sebi tehnologiju. Nema tu mesta za ljubav, a ni vremena.

Ali zašto sam želeo da povedem onu Tasi mojoj kući?

Visoka, ali više ne mršava, žena od četrdeset godina, ne devojka, ne tipična, ne uporediva, ne kao ma ko drugi ma gde drugde, Isidri me je pozdravila tiho na ulaznim vratima naše kuće. Zbog nekog hitnog posla na gazdinstvu nije mogla doći na stanicu da me dočeka. Na sebi je imala neki stari radni mantil i čizme kao svaka radnica na poljima; njena kosa, tamna, ali već i proseda, bila je upletena u grubu kiku. Stojeći tako, na širokim dverima od uglaćanog drveta, bila je Udan sam, telo i duša tog trideset vekova starog gazdinstva, kontinuitet njegov, život njegov. Celo moje detinjstvo našlo se u njenim rukama, a ona ih ispruži ka meni.

"Dobro došao kući, Hideo", reče ona, sa osmehom zračnim kao letnja svetlost na reci. Uvela me je unutra i rekla: "Izbacila sam derišta

iz tvoje stare sobe. Mislila sam da će ti se dopasti tamo - šta kažeš?" Opet se osmehnula, i ja osetih njenu toplinu, sunčanu širinu duše jedne žene u najboljem dobu života, udate, okućene, bogate radom i bivanjem. Nije mi bila potrebna Tasi kao odbrana. Nisam se imao čega plašiti od Isidri. Nije bilo ogorčenja zbog prošlosti, kod nje; niti je ikome trebalo biti neprijatno. Volela me je, ali kad je bila mlada, kad je bila druga osoba. Bilo bi sad sasvim bez veze da se ja postidim, ili da mi bude nezgodno, ili da osetim ma šta drugo osim stare naklonosti i vernosti onim godinama kad smo se igrali, radili i sanjali zajedno, deca Udana.

Šta je bilo posle: smestio sam se u moju staru sobu pod strehom. Bile su nakačene nove zavese, boje rđe i smeđe. Našao sam jednu zalutalu igračku pod stolicom i drugu u ormanu, kao da sam ih ja kao dete zaboravio, a sad našao. Kad mi je bilo četrnaest godina, posle ulaznog obreda u svetilištu, urezao sam svoje ime u debeli prozorski okvir, među druga upletena imena i simbole urezivane tu već vekovima. Potražih ga sada. Bilo je tu, sa izvesnim dodacima. Pokraj mog pažljivog, jasnog 'Hideo', obuhvaćenog mojim ideogramom, a to je cvet oblaka, neko mlađe dete je useklo klimatava slova 'Dohedri', i pokraj toga tanani ideogram 'tri krova'. Osećaj da sam mehurić u reci Udana, jedan tren u trajnosti života u ovoj kući, na ovom tlu, na ovom tihom svetu, bio je toliko jak da me je maltene zdrobio, poništio moj identitet, ali je u isti mah doneo jednu duboku pouzdanost - i potvrdio ko sam. Nekoliko noći sam, tokom te posete, spavao u staroj kući, spavao kao što godinama nisam: potonem u vode sna i mraka i izgubim se, a probudim se u jutro letnje kao preporođen, i vrlo gladan.

Sva su deca još bila mlađa od dvanaest godina, pa su se, zbog toga, školovala kod kuće. Isidri im je predavala književnost i veronauku, i planirala ukupni nastavni rad sa njima; pozvala me je na časove, da pričam deci o Hainu, o nafalskom putovanju, o temporalnoj fizici, i o čemu god hoću. Posetioci gazdinstva ki-Oskim uvek budu na neki način iskorišćeni. Ujka-večernjak Hideo postao je poprilično omiljen kod dece, uvek je hteo da upregne jamae u kola ili da poveze decu u ribolov velikim čamcem kojim ona sama ne bi još mogla upravljati; takođe je umeo pričati o svojim magičnim miševima koji mogu da budu na dva mesta u isto vreme. Pitao sam ih da li im je baka-večernjakinja Isako pričala o naslikanom mačoru koji je oživeo i poubijao paklene pacove... "Pa fu mu ufta bila fva K-VAVA ujutru!" prodernjala se Lasako, blistajući očima. Ali priču o Urašimi nisu znali.

"Zašto im nisi pričala o ribaru unutrašnjeg mora?" pitao sam svoju

majku.

Osmehnula se i rekla: "O, to je bila tvoja priča. Ti si je uvek tražio."

Videh Isidrin pogled na nama, prozračan i smiren, a ipak pun oštre pažnje.

Znao sam da je moja majka godinu dana pre toga išla na lečenje i popravku srca, pa sam kasnije pitao Isidri, dok smo nadgledali kako starija deca obavljaju jedan posao: "Po tvom mišljenju, da li se Isako oporavila?"

"Od kad si ti došao, čini se da je u izvanredno dobrom zdravlju. Ne znam. Pretrpela je ona oštećenja u detinjstvu, od otrova u biosferi Tere; kažu da se njen imuno-sistem lako suzbija. Bolest je podnosila veoma strpljivo. Možda čak preterano strpljivo."

"A Tubdu - da li su njoj potrebna nova pluća?"

"Verovatno. Njih četvoro postaju sve stariji i sve tvrdoglaviji... Nego, ti malo pogledaj Isako pa mi reci svoj utisak. Da vidimo da li će biti isti kao moj utisak."

Pokušao sam da posmatram moju majku. Nekoliko dana kasnije, saopštio sam zaključke: izgleda žustra, odlučna, čak pomalo sklona da zapoveda, a to navodno pokorno trpljenje, koje je zabrinulo Isidri, nisam baš primetio. Isidri se nasmeja.

"Pričala mi je Isako jednom", reče ona, "da je majka povezana sa svojim detetom pomoću jednog vrlo finog, tankog užeta, nalik na pupčanu vrpcu, koje se može rastezati čak i mnogo svetlosnih godina, bez teškoća. Pitala sam je da li je takvo rastezanje bolno, a ona mi reče: 'O, ne, uže je naprosto tu, znaš, izdužuje se, izdužuje, ali se nikad ne prekine.' Meni se čini da mora biti bolno. Ali ne znam. Nemam dete i nikad nisam bila udaljena od svoje majke više od dva dana putovanja." Nasmešila se i dodala blagim, dubokim glasom: "Mislim da volim Isako više nego ikog, više nego majku svoju, čak više nego što volim Koneko..."

Onda je morala pokazati jednom Suudijevom detetu kako se reprogramira uređaj za automatsku kontrolu navodnjavanja. Bila je ona i hidrolog za ovo selo, i oenolog na našem gazdinstvu. Njen život bio je gusto planiran, veoma bogat potrebnim poslom i ličnim vezama i odnosima sa širokim krugom osoba; smireno-vedri lanac dana, godišnjih doba, godina. Plivala je kroz život kao kroz našu reku, kao riba, bila je svoja na svome. Nijedno dete nije rodila, ali sva su deca našeg gazdinstva bila njena. Ona i Koneko bile su međusobno jednako duboko vezane kao njihove majke pre njih. Činilo se da su odnosi između nje i njenog krhkog, veoma učenog muža ispunjeni mirom i

poštovanjem. Mislio sam da bi njen brak Noći, sa mojim starim prijateljem Sotom, mogao biti ona jača seksualna veza, ali bilo je jasno da Isidri oseća prema njemu ponajviše divljenje, a ne strast, i da se oslanja na njegovo intelektualno i duhovno vođstvo. Njegova predavanja o religiji bila su, po mom utisku, pomalo suva i svađalački nastrojena; ali šta sam ja znao o religiji? Godinama nisam upražnjavao veru. Osećao sam se čak i u našem kućnom svetilištu čudno, kao da mi tu nije mesto. Ali ovo nisam priznavao samome sebi.

Doživljavao sam taj mesec kao prijatan, lišen događaja, čak pomalo dosadan. Moja su osećanja bila blaga i tupa. Sva ona divlja nostalgija i ono romantično osećanje da stojim na rubu svoje sudbine nestali su sa dvadesetjednogodišnjim Hideom. Iako sad najmlađi u mom pokolenju, bio sam sasvim odrastao, čovek koji zna svoj put, zadovoljan svojim radom, iznad svakog samosažaljenja. Napisao sam jednu malu pesmu za kućni album, o smirenosti onoga koji ide izabranim putem. Kad sam morao poći nazad, zagrlio sam i poljubio svakog; moj obraz su izdodirivale desetine mekih i grubih obraza. Rekao sam im da ću, ako ostanem na Ou, a činilo se da bi od mene moglo biti zatraženo da ostanem godinu ili više dana, doći nazimu u još jednu posetu. U vozu koji me je nosio nazad kroz brda, do Rana, razmišljao sam, sa zadovoljnom ozbiljnošću, da bih se mogao sledeće zime vratiti na gazdinstvo i naći da su svi isti; a onda, ako otputujem i vratim se kroz još osamnaest godina, nekih više neće biti, neki drugi, meni nepoznati, biće tu, a ipak će to biti uvek moja kuća, Udan, sa širokim, tamnim krovovima koji plove kroz vreme kao lađa tamnih jedara. Uvek se ja poetski raznežim kad lažem samoga sebe.

Vratio sam se u Ran, javio se mojim saradnicima u laboratoriji u Kuli, ručao sa kolegama - bila je dobra hrana, a i piće; doneo sam im bocu vina iz Udana, jer Isidri je pravila veličanstvena vina i na rastanku mi dala sanduk petnaest godina starog keduna. Razgovarali smo o najnovijem velikom napretku u čurtenskoj tehnologiji, naime, o 'kontinualnom odašiljanju polja'; vest o tome stigla je samo jedan dan ranije, ansiblom, sa Anaresa. Kroz letnju noć sam, sa glavom punom fizike, otišao do mog stana u Novom krilu, čitao malo i legao na počinak. Ugasio sam svetlo i mrak me je ispunio, kao i sobu. Gde sam? Sam, u jednoj sobi, oko koje su neznanci. Deset godina već je tako, i uvek će biti tako. Šta mari na kojoj planeti? Sam, deo ničeg, deo nikog. Udan nije moj dom. Nemam ja dom, nemam svoj narod. Ni budućnost, ni sudbinu, kao što ni mehurići pene ili vrtlozi u vodenoj struji nemaju budućnost. Vrtlog sad jeste, onda nije, i to je sve.

Upalio sam svetlo jer nisam mogao podneti mrak, ali svetlost je bila još gora. Sedeo sam zguren na krevetu i počeo plakati. I nisam mogao prestati. Uskoro sam se uplašio siline kojom su me jecaji tresli i trzali, muka mi je pripala i slabost, ali nisam mogao prestati. Posle dužeg vremena smirio sam se, malo po malo, i to na taj našin što sam se držao jedne detinjaste maštarije: kao, ujutro ću ja zvati Isidri, razgovaraću sa njom, reći ću joj da mi je potrebno versko podučavanje, želim opet da pohađam svetilište, ali toliko je vremena prošlo, pa sam zaboravio, a Rasprave ionako nisam nikad slušao, ali sada su mi potrebne, zato pitam nju, Isidri, da mi pomogne. Držeći se čvrsto ovoga, konačno sam zaustavio užasne jecaje i onda samo ležao, iscrpljen, dok nije svanuo dan.

Nisam pozvao Isidri. Po danu je ta misao, koja me je u mraku spasla, izgledala glupavo; palo mi je, osim toga, na um da bi ona, u slučaju mog takvog poziva, tražila savet od svog muža, proučavaoca religije. Svejedno, znao sam da mi je potrebna pomoć. Otišao sam do svetilišta u Staroj školi i posvetio se veri. Zatražio sam da mi daju primerak Prvih rasprava; čitao sam ga. Pridružio sam se jednoj diskusionoj skupini, pa smo čitali i pričali zajedno. Moja religija je bez ijednog boga, puna je svađalačkih rasprava, ali je mistična. Ime našeg sveta je prva reč u njenoj prvoj molitvi. Za ljudsko biće, posude u kojima se vera drži jesu: ljudski glas i ljudski um. Počeo sam ponovo da otkrivam veru, i našao da je jednako čudna kao čurtenska teorija, a u ponečemu saglasna sa njom. Znao sam, ali nikad do tada nisam razumeo, činjenicu da su kod Cetijanaca vera i fizika dva vida istog znanja. Pitao sam se da li su sva fizika i sva religija takođe vidovi jednog istog znanja.

Noću nisam spavao dobro ili nisam spavao uopšte. Posle kratkih stolova u Udanu, studentska menza izgledala je jedno; nisam imao apetita. Ali moj rad, naš rad, napredovao je dobro - napredovao je divno.

"Ne više miši", rekla je Gvoneš preko ansibla za glas, sa Haina. "Sad ljudi."

"Koji ljudi?" želeo sam da znam.

"Ja", reče ona.

Tako se naša upravnica istraživanja čurtenovala iz jednog u drugi ugao laboratorije u Zgradi jedan, onda iz zgrade jedan u zgradu dva - istovremeno nestane tu i pojavi se sa osmehom tamo, a da između ta dva nije proteklo nimalo vremena.

"Kako je bilo?" pitali su je, a ona kaže: "Kao ništa."

Potom je bilo još mnogo opita; miševi i goulí čurtenovani su na

drugi kraj planete Ve Port i vraćani; posade sačinjene samo od robota čurtenovale su sa Anaresa na Uras, sa Haina na Ve, a onda sa Anaresa na Ve, dvadeset dve svetlosne godine. Šta je bilo posle: došao je dan kad se 'Šobi' sa posadom od deset 'šobijevaca', ljudskih bića, čurtenovao na orbitu oko jedne uboge planetice udaljene sedam svetlosnih godina od Ve, i vratio se (ali reči koje podrazumevaju dolaženje i odlazanje, što bi značilo da se prelazi neko rastojanje, nisu prave reči za ovo) zahvaljujući samo pametnoj primeni entreinmenta; posada se spasla od jedne vrste rastapanja u haosu ili umiranja od nestvarnosti. Svi smo bili užasnuti. Opiti sa visokointeligentnim bićima tog trenutka su obustavljeni.

"Ritam pogrešan", rekla je Gvoneš ansiblom (čini mi se da je izgovorila: 'progešan'). Tada sam načas pomislio na reči moje majke da 'ne može to tako' i da ne možemo 'imati događaj bez intervala'. Šta je ono još Isako rekla, zapitao sam se; nešto o plesu? Ali nisam, tada, želeo da razmišljam o Udanu. Jer kad sam to radio, osećao sam, daleko u dubini sebe, u kostima, kako je kad si niko, u nigdini, i kad se treses kao prestravljena životinja.

Moja vera me je ubeđivala da sam i ja deo Puta, a fizika je, radom, upila moj očaj. Opiti su nastavljeni obazrivo, ali su uspeli bolje nego što se iko nadao. Zemljanin Dalzul je, svojom psihofizikom, osvojio 'na juriš' naklonost cele istraživačke stanice na Veu; žao mi je što ga nikad nisam upoznao. Kao što je i predvideo, čurtenovao se bez i najmanjih teškoća, sam, upotrebom kontinualnog polja, prvo na manjim rastojanjima, pa sa Ve na Hain, onda je načinio i veliki skok do Tadkle i nazad. Ali sa njegovog drugog putovanja na Tadklu njegovo troje sadruga vratilo se bez njega. Poginuo je tamo. Nama, u laboratorijama, činilo se da njegova smrt nije ni na koji način bila uzrokovana čurtenskim poljem niti onim što je dobilo naziv 'čurtensko iskustvo', ali njegovi saputnici su se o tome izjašnjavali sa daleko manje čvrstim uverenjem.

"Možda Dalzul u pravu bio. Jedan ljudi po jedan", rekla je Gvoneš, i opet sebe isturila napred kao zamorče, kao 'obrednu životinju', kako to Hainci kažu, za sledeći opit. Koristeći tehnologiju kontinualnih čurtenskih polja, obletela je ceo Ve u četiri skoka, za šta su bile potrebne trideset dve sekunde, jer je svaki put trebalo nanovo određivati koordinate. Počeli smo nazivati taj naš ne-interval u vremenu, a stvarni interval u prostoru izrazom 'skok' i pri tom upotrebljavati i glagol 'skoknuti'. Zvučalo je lako, trivijalno. Naučnici rado trivijalizuju.

Želeo sam da isprobam poboljšanje postojanosti pomoću udvajanja

polja; na tome sam radio od trenutka pristizanja u Ran. Bilo je vreme da isprobam svoju teoriju; moje strpljenje bilo je kratko, život je suviše kratak, čovek ne može večito samo da prevrće nekakve brojeve. Javio sam se Gvoneši ansiblom i rekao: "Skoknuću do Ve Porta. Onda nazad ovamo, u Ran. Obećao sam mojima na gazdinstvu da ću ih ove zime posetiti još jednom." Naučnici vole da trivijalizuju.

"Imaš još onaj nabor u tvom polju?" pitala je Gvoneš. "Ono, znaš, kao presavijeno?"

"To je sve ispeglano, amare", rekoj joj glasom čvrstog pouzdanja.

"Dobro, fino", reče Gvoneš, koja nikad ne osporava ništa što neko drugi kaže. "Dođi."

Šta je bilo posle: podesili smo polja da budu u neprekinutoj postojanoj čurtenskoj vezi, naporedo i istovremeno sa vezom preko ansibila; i eto mene, stojim u krugu koji je nacrtan kredom u Laboratoriji za čurtensko polje u Školskom centru u Ranu jednog poznog jesenjeg popodneva i stojim u krugu koji je nacrtan kredom u jednoj od laboratorija za istraživanje čurtenskog polja jednog poznog letnjeg dana na planeti Ve Port, to je 4,2 svetlosne godine daleko, a nikakvog vremenskog intervala nije bilo.

"Ništa ne oseća?" pitala je Gvoneš, rukujući se žestoko sa mnom. "Dobar drugar, dobar drugar, dobro došao, amare, Hideo. Dobro videti. Nema presavijanje, a?"

Nasmejao sam se zbog šoka, zbog nenormalnosti ovoga, i dao Gvoneši bocu vina 'Udan Kedun 49' koju sam trenutak pre toga uzeo sa laboratorijskog stola na Ou.

Bio sam očekivao da ću se, ako uopšte stignem, odmah čurtenovati nazad, ali su Gvoneš i ostali želeli da me zadrže neko vreme na Veu, da porazgovaramo o stvarima i ispitamo polja. Sada smatram da je slavna intuicija naše upravnice dejstvovala ovde; još ju je mučila 'bora' ili 'presavijanje' Tiokunanovog polja. "Nije estetski", govorila je.

"Ali radi", govorio sam ja.

"Radilo", odgovarala je.

Nisam imao želju da se vratim na O, osim da bih još jednom proverio svoje polje, da bih ponovo dokazao njegovu pouzdanost. Na Veu sam spavao kudikamo bolje, iako mi hrana ni sad nije prijala; kad god nisam radio, osećao sam se iscrpljeno i ispražnjeno, bilo je to nelagodno podsećanje na moju iscrpljenost posle one noći u kojoj sam iz jednog razloga (nastojao sam da se ne setim iz koga) plakao onoliko. Međutim, posao je prosto leteo napred.

"Ti seks nikad ništa, Hideo?" pitala me je Gvoneš jednog dana kad

smo se zatekli sami u laboratoriji, gde sam se ja igrao sa novim skupom proračuna, a ona dokrajčivala svoj hladni ručak.

Ovo pitanje bacilo me je u potpunu pometnju. Znao sam da njen neobičan način govora možda čini pitanje drskijim nego što je stvarno mislila; nije, valjda, htela da kaže da sam bespolno biće ili doživotni uzdržanik? Ali Gvoneš nikad nije postavljala takva pitanja. Njen seksualni život bio je, kao i sve ostalo u njenom načinu života, tajna. Niko nikad nije čuo da ta osoba izgovori reč 'seks', a kamoli da pominje polni odnos.

Sedeo sam otvorenih usta, sasvim zblanut, a ona reče: "Al si nekad, ha-ha", i nastavi da žvače hladne varvete.

Promrmljao sam nešto. Znao sam da ne predlaže da ona i ja imamo seks, nego se raspituje da li sam u dobrom opštem stanju. Ali nisam znao šta da kažem.

"Imaš ti nešto ispresavijano i u tvom životu, ha-ha", reče Gvoneš. "Pardon. Ne moj biznis."

Želeći da je uverim da se nisam uvredio, rekao sam, kao što mi na Ou velimo u takvim prilikama: "Cenim časnost tvoje namere."

Pogledala me je pravo u oči. Ona to retko čini. Bistre kao voda bile su njene oči na tom izduženom, koščatom licu umekšanom nežnim, ali gusto izraslim, bezbojnim paperjastim dlačicama. "Možda vreme da ti nazad na O?" rekla je.

"Ne znam. Ovdašnje instalacije..."

Klimnula je glavom. Uvek je prihvatala sve što neko drugi kaže. "Haravenov izveštaj, to si pročitao?" reče, preskačući sa jedne teme na drugu baš onako brzo, a nepovratno, kao moja majka.

Dobro, pomislio sam, ovde je bačen izazov. Ona je voljna da ja ponovo ispitam moje dvostruko polje. Zašto ne? Pa, najzad, mogu se čurtenovati na Ran i opet ovde na Ve, sve za jedan minut, ako mi je volja i ako mi imamo para za to. Kao i emisija ansiblom, čurtenovanje crpe energiju, u suštini, iz inercione mase; ali ako postaviš dovoljno veliko polje, dezinfikuješ ga i održavaš njegovu postojanost, moraćeš utrošiti veliku količinu lokalne energije. No, pošto je Gvoneš predložila da krenem, znači da novac nije problem. Rekoh: "Da skoknem tamo i odmah da se vratim ovamo, je l' može?"

"Fino", reče Gvoneš. "Sutra."

I tako sam sledećeg dana, jednog jutra pozne jeseni, stao u krug kredom u Laboratoriji na Veu i sta...

Zatreperilo je, sve je uzdrhtalo, jedan promašen otkucaj ritma, presko...

...jao u mraku. U mraku. Neosvetljena soba. Laboratorija? Jeste neka laboratorija - našao sam tablu sa prekidačima za svetlo. U mraku sam bio siguran da je to laboratorija na Veu. Pri svetlosti sam se uverio da nije. Nisam znao gde je. Nisam znao gde sam. Sve nekako poznato, a nije. Šta je ovo? Laboratorija za biologiju? Tu su uzorci, tu je jedan stari mikroskop za subatomske čestice, na njegovom olupanom mesinganom oklopu je ideogram proizvođača; u obliku lire... dakle, ja sam na Ou. U nekoj laboratoriji, u nekoj zgradi Školskog centra u Ranu? Mirisalo je na te stare zgrade Rana, mirisalo je na kišnu noć na Ou. Ali kako je moguće da nisam dospao u prijemno polje, u naš čurtenski krug kredom, pažljivo iscrtan na drvenom podu laboratorije u Kuli? Mora biti da se pomaklo polje, samo od sebe. Užasavajuća misao, nemoguća.

Bio sam sav u stanju uzbune, vrtelo mi se u glavi, kao da je moje telo preskočilo jedan otkucaj nečega, ali se još nisam uplašio. Dobro mi je, sav sam ovde, ceo, svi delovi mene su na odgovarajućim mestima, moj um radi. Mali prostorni pomak u stranu? - reče um.

Izišao sam u hodnik. Možda sam, rastrojen, odlutao iz laboratorije i pribrao se tek u nekom drugom delu zgrade. Ali moja posada me je čekala; gde su oni? To je moralo biti pre nekoliko sati; znali smo da ću na O stići nešto malo posle ki-Ovskog podneva. Mali vremenski pomak u stranu? - reče um, nastavljajući da radi. Krenuvši hodnikom, tragao sam za svojom laboratorijom, i tad je postalo kao u onim snovima gde moraš naći neku sobu, a nikako ne uspevaš. Ovo je bio takav san. Zgrada savršeno poznata: Kula, drugi sprat. Ali laboratorije za čurten - nigde. Sve laboratorije bile su za biologiju i biofiziku, i sve puste. Duboka noć, nesumnjivo. Nigde nikog. Naposletku sam video svetlost ispod jednih vrata i pokucao, otvorio ih i video jednu studentkinju koja je čitala nešto na terminalu naše biblioteke.

"Pardon", rekao sam. "Tražim laboratoriju čurtenskog polja..."
"Čega?"

Nikad nije čula za takvu laboratoriju. Čak mi se zbog toga izvinila. "Nisam ja iz 't-fize', ja sam samo iz 'b-fize'", rekla je snishodljivo.

Izvinio sam se i ja. Zbog nečega sam sve više drhtao, zbog nečega se moje osećanje vrtoglavice i gubitka orijentacije pojačavalo. Je li to onaj 'efekat haosa' koji se dogodio posadi 'Šobija' i možda 'Galbe'? Hoću li početi sad da vidim zvezde kroz zidove, ili se okrenuti i videti iza mene Gvoneš, ovde na Ou?

Pitao sam je koliko je sati. "Trebalo je da dođem u podne", rekao sam; njoj to, dabome, nije ništa značilo.

"Ima negde oko jedan", reče ona, bacivši pogled na časovnik na

terminalu. Kao i ja. A tamo je pisalo. Vreme, desetodan, mesec i godina.

"To nije tačno", reko.

Izgedala je zabrinuto.

"Nije to u redu", rekao sam. "Datum. Datum nije u redu." Ali znao sam po postojanom blistanju brojki na časovniku, po okruglom zabrinutom licu te devojke, po lupanju moga srca, po mirisu kiše, da je tačno, da je to jedan sat posle ponoći pre osamnaest godina, da sam sada ovde, na dan posle dana koji sam počinjući ovu priču opisao rečima 'jednom, davno'.

Krupan temporalni pomak, reče um, radeći, naprežući se silno.

"Ja ne pripadam ovde", rekao sam i okrenuo se rešen da pohitam natrag u biološku laboratoriju broj 6 koja će kroz osamnaest godina biti črtenska. Kao da sam mogao ponovo uskočiti u ono črtensko polje, koje je postojalo, ili će postojati, tokom samo 0,004 sekunde.

Devojka je videla da nešto nije u redu, ubedila me je da sednem i sipala mi šolju čaja, vrelog, iz svoje termos-boce.

"Odakle si?" pitao sam ja nju, studentkinju dobru i ozbiljnu.

"Sa gazdinstva Herdud, selo Deada, Južni sliv reke Saduun", reče ona.

"Ja sam nizvodnije", rekao sam. "Udan, Derdanad." Najednom sam briznuo u plač. Uspeo sam da ovladam sobom, izvinio se još jednom, popio čaj, spustio šoljicu. Koleginica se nije mnogo začudila što plačem. Studenti su temperamentni ljudi, smeju se i plaču, sruše se, pa se izgrade ponovo. Upitala je imam li gde da prenoćim: pronicljivo pitanje. Rekao sam da imam, zahvalio joj, i otišao.

Nisam se vratio u laboratoriju za biologiju, nego sam sišao u prizemlje i krenuo prečicama preko vrtova, ka mojoj sobi u Novom krilu. Dok sam hodao, um je nastavio da radi; i dogurao do saznanja da je tamo bio/jeste neko drugi tada/sada.

Okrenuo sam se natrag i pošao ka Svetilišnom krilu, gde sam odživeo moje poslednje dve studentske godine pre odlaska na Hain. Ako je ovo zaista, kako sat pokazuje, noć posle mog odlaska na Hain, moguće je da je moja soba još i sad prazna i nezaključana. Pokazalo se da jeste tako. U njoj je sve bilo kao što sam ja ostavio, madrac ničim pokriven, koš za otpatke od papira neispražnjen.

To je bio trenutak najvećeg straha. Dugo sam, dugo zurio u taj koš, pre nego što sam izvadio zgužvani list isprintane hartije i poravnao ga po stolu pažljivo. Bio je to niz temporalnih jednačina nažvrljanih mojim sopstvenim rukopisom, pa odštampan mojim džepnim printer-

monitorom, beleške sa Sedharadovog časa o intervalu. O tome jesam učio tokom mog poslednjeg semestra u Ranu, prekjuče, pre osamnaest godina.

Sada sam zaista bio sasvim uzdrman. Upao si u polje haosa, rekao je um, a ja sam mu verovao. Strah, i stres, i nemogućnost da se išta preduzme, bar dok ne prođe ova duga noć. Legao sam na goli madrac spreman da vidim kako zvezde progorevaju kroz zidove i kroz moje očne kapke čim sklopim oči. Nameravao sam da probam šta će s time biti, a onda da planiram šta da radim ujutro, ako bude jutro. Zaspao sam istog trena i spavao kao kamen sve do belog dana, kad sam se probudio na krevetu bez ikakve posteljine u sobi dobro poznatoj, gladan, odmah budno pažljiv i bez ijednog daljeg trenutka nedoumice ko, gde i kada jesam.

Sišao sam u selo na doručak. Nisam želeo da susretnem nikoga od kolega - mojih kolega studenata - koji bi me mogli prepoznati i reći: "Hideo! Ej, pa šta ćeš tu? Ti si odleteo brodom 'Terase Darande' juče!"

Nisam imao mnogo nade da ću ostati neprepoznat. Tačno je da sam sada star trideset jednu, a ne dvadeset jednu godinu, i mnogo mršaviji i ni približno u onako dobrom fizičkom stanju kao što sam tada bio; ali moje napola teranske crte ostale su nepogrešivo prepoznatljive. Nisam želeo da ovi ovde znaju ko sam, pa da se moram upustiti u pokušaj da nešto objasnim. Hteo sam da se izvučem iz Rana. Hteo sam kući.

O je svet zahvalan za putovanje kroz vreme. Ništa se ne menja. Naši vozovi vekovima idu po istom redu vožnje. Pri kupovini, samo potpisujemo, a platimo na kraju meseca ugovornom trampom ili gotovim novcem; nisam morao da vadim iz džepa nikakve tajanstvene novčanice i novčiće iz budućnosti. Na stanici sam potpisao i ukrao se u jutarnji za deltu Saduuna.

Taj mali suncem pokretani voz klizio je kroz brda i ravnice najpre Južnog, a onda Severozapadnog sliva, duž reke sve šire; i kod svakog sela je stao. Siđoh u kasno popodne na stanici Derdanad. Pošto je bilo vrlo rano proleće, stanica je bila blatnjava, ne prašnjava.

Zaputio sam se pešice drumom ka Udanu. Otvorio sam onu ulaznu kapiju koju sam ja lično popravio i opet nakačio pre nekoliko dana/pre osamnaest godina; lako se okrenula na svojim novim šarkama. Tu dobih neki tračak zadovoljstva. Jamae-ženke su sve bile na pašnjaku za gajenje mladunaca. Danas-sutra mogu početi da se porađaju; njihovi vunasti bokovi strše ustranu, a one se kreću kao jedrenjaci na sasvim slabom vetru. Prolazim, a one okreću te svoje elegantne, prezrive glave i odmeravaju me podozrivo. Nad brdima, oblaci otežali od kiše. Prešao

sam Oro grbavim drvenim mostom. U jednoj mrtvaji vode, uz podnožje mosta, lebde četiri ili pet velikih plavih ohida; stajem, da ih pogledam; eh, da mi je koplje... Oblaci plove iznad moje glave i vuku za sobom zastore od sitnih, finih kapi. Krenuo sam dalje. Pod doticajem prohladne kišice, moje lice kao da je vrelo i kruto. Drumom pored rečice sam produžio i video kako se pojavljuje kuća, sa širokim, tamnim krovovima koji leže nisko u odnosu na drveće što tvori krunu brega. Prošao sam pored pticarnika i pored naših kolektora, pored postrojenja za navodnjavanje, došao pod aveniju ogolelog drveća, pa uz stepenike do našeg dubokog trema; do vrata, širokih vrata udanskih. Ušao sam.

Tubdu je prolazila kroz predsoblje - ne ona žena koju sam pre toga video, žena šezdesetih godina, sa sivom kosom, umorna, nejaka, nego Tubdu od 'Velikog hi-hi', Tubdu sa četrdeset pet, debela, kože rumenomrke, odlučna u pokretima; prelazila je prostoriju koracima kratkim, ali brzim, stala je, pogledala me prvo sa običnim prepoznavanjem, aha, eno ga Hideo, zatim sa zabunom, je li ono Hideo? - i najzad šokirano: pa nije valjda ovo Hideo!

"Ombu", rekoh ja, a to je reč kojom bebe pozivaju svoju drugomajku, "Ombu, ja sam, Hideo, ne brini se, sve je u redu, vratio sam se." Zagrlio sam je, prislonio svoj obraz uz njen.

"Ali, ali..." Odmakla me je od sebe, zagledaola se gore, u moje lice. "Ali šta se desilo s tobom, dečko dragi?" a onda se okrenula i povikala visokim glasom: "Isako! Isako!"

Kad me je majka videla pomislila je, naravno, da nisam otišao brodom za Hain, da nisam uspeo ili da me je hrabrost izdala; zato je u njenom prvom zagrljaju postojala jedna nenamerna uzdržanost, jedno nedavanje. Zar sam odbacio sudbinu radi koje sam donedavno bio spreman da odbacim sve drugo? Znao sam šta misli. Prislonio sam obraz uz njen i prošaputao: "Jesam išao, majko, i vratio sam se. Trideset jedna mi je godina. Vratio sam se..."

Odmakla me je samo malo od sebe, da me pogleda, tačno kao Tubdu maločas, i videla moje lice. "O, Hideo!" rekla je, i zagrlila me svom snagom. "Dragi moj, dragi moj!"

Držali smo se tako u tišini; posle dugog vremena rekao sam: "Treba da vidim Isidri."

Digla je pogled i osmotrila me prodorno, ali ništa nije pitala. "Mislim da je u svetilištu."

"Odmah se vraćam."

Ostavio sam ih da stoje jedna do druge i pohitao kroz hodnike do središnje sobe, u najstarijem delu zgrade. Ta soba je pre sedam vekova

nanovo sagrađena na temeljima starim tri hiljade godina. Zidovi su od kamena i gline, krov od debelog stakla, povijen, unutra je uvek pro hladno i mirno. Zidovi su prekriveni policama punim knjiga, a to su Rasprave, i rasprave o Raspravama, i pesništvo, i tekstovi naših pozorišnih Komada, u raznim verzijama; bubnjevi su tu, i šapat-štapici za meditaciju i za svečanosti; a mali, okrugli bazen, koji i jeste svetilište samo, puni se vodom koja izvire iz glinenih cevi i puni plavozelenu udubinu do ruba. U vodi se ogleda kišno nebo iznad staklene kupole koja čini taj deo krova. Isidri je bila tu. Donela je sveže grane za vazuu pored svetilišta i sad ih je, klečeći, raspoređivala.

Pošao sam pravo do nje i rekao: "Isidri, vratio sam se. Slušaj..."

Njeno lice bilo je sasvim otvoreno, iznenađeno, uplašeno, bez ikakve odbrane, meko i tanko lice žene od dvadeset dve godine; tamne oči gledale su u mene.

"Slušaj, Isidri: otišao sam na Hain, studirao sam tamo, radio sam na jednoj novoj vrsti temporalne fizike, to je nova teorija - transilijencija - proveo sam deset godina tamo. Onda smo počeli opite, bio sam u Ranu, pa preskočio u hainski solarni sistem bez ikakvog utroška vremena, pomoću te nove tehnologije, razumeš, doslovno kao ansiblom, ne brzinom svetlosti, ne brže od svetlosti, nego bez ikakvog proticanja vremena. Na jednom mestu, a onda u istom trenu na drugom, razumeš? I dobro je išlo, radilo je, ali kad sam se vraćao dogodilo se... preklapanje, presavijanje u mom polju. Našao sam se na istom mestu, ali u drugo vreme. Osamnaest vaših godina sam se vratio u prošlost, a mojih deset. Vratio sam se u moj dan odlaska, ali nisam otišao, vratio sam se, vratio sam se tebi."

Držao sam je za šake i klečao, licem u lice s njom, isto kao što je ona klečala, pored tog tihog bazenčića. Pretraživala je moje lice, očima pomnim, ćutke. Na jagodičnoj kosti iznad obraza imala je svežu ogrebotinu i malu modricu; dok je lomila grane zimzelena, neka od njih ju je ošinula.

"Daj da ti se vratim", prošaputao sam.

Dodirnula je moje lice, rukom. "Izgledaš tako umoran", rekla je. "Hideo... je li ti dobro?"

"Jeste", reko h. "Oh, da. Dobro mi je."

I tu se završava moja priča, naime sve ono u njoj što bi moglo biti od ma kakvog zanimanja za Ekumen ili za transilijencijska istraživanja. Živim već osamnaest godina kao seljak, domaćin, na gazdinstvi Udan, selo Derdanad, u brdovitom kraju Severozapadnog sliva reke Saduun, na kontinentu Oket, na Ou. Pedeset mi je godina. Ja sam muž jutrak u

drugom sedoretuu Udana; moja žena je Isidri; moj brak Noći je sa Sotom iz Drehe, koji ima ženu večerkinju, a to je moja sestra Koneko. Sa Isidri imam decu, koja su jutranci - Latubdu i Tadri; deca večerci su Murmi i Lasako. Ali ništa od toga neće mnogo zanimati Stabile Ekumena.

Moja majka, koja je neko vreme studirala vremenski inženjering, zatražila je da ispričam svoju priču, saslušala ju je pažljivo i prihvatila je bez ikakvog osporavanja; Isidri, isto tako. Većina ljudi na mom gazdinstvu opredelila se za jednostavnije i daleko uverljivije tumačenje, kojim se može prilično dobro objasniti sve, pa čak i moj veliki gubitak težine i starenje za deset godina u toku samo jedne noći. U poslednji čas pre poletanja kosmičkog broda, govorili su, Hideo je odlučio da ipak ne ide u školu Ekumena na Hainu. Vratio se u Udan zato što je bio u ljubavi sa Isidri. Ali se pri tome silno razboleo, zato što mu je veoma mučno bilo da takvu odluku donese, a zaljubljen je bio jako.

Možda je to doista prava priča. Ali Isidri i Isako su odabrale čudniju istinu.

Kasnije, kad smo sastavljali naš četvorobrak, Sota je od mene tražio tu istinu. "Nisi ti isti čovek, Hideo, mada si onaj koga sam oduvek voleo", rekao je. Objasnio sam mu, najbolje što sam umeo, zašto je to tako. On je bio siguran da će me Koneko razumeti bolje nego što on može, a Koneko je, zaista, saslušala veoma ozbiljno i postavila nekoliko pronicljivih pitanja na koja nisam mogao odgovoriti.

Pokušao sam, pokušao sam da pošaljem poruku odeljenju temporalne fizike u Školi Ekumena u Hainu. Nedugo posle mog povratka kući, moja majka je, sa svojim jakim osećanjem dužnosti i obaveze prema Ekumenu, počela da navaljuje da to uradim.

"Majko", rekao sam, "šta im mogu reći? Oni još nisu ni izmislili teoriju čurtena!"

"Izvini se što ne dolaziš na studije iako si rekao da ćeš doći. I objasni zašto, i to upravnici, toj Anarestanki. Možda će ona razumeti."

"Čak ni Gvoneš ne zna, sada, ništa o čurtenu. Kroz približno tri godine počće joj stizati, ansiblom, vesti o tome, sa Urasa i Anaresa. Osim toga, prvih godinu ili dve mog boravka na Hainu, Gvoneš uopšte nije znala ko sam." Gramatičko prošlo vreme ovde je bilo neophodno, ali smešno; tačnije bi bilo kazati 'ona me neće poznavati prvih godinu ili dve mog ne-boravljenja na Hainu'.

Međutim, jesam li sada bio, ipak, i tamo? Ova paradoksalna pomisao da, možda, postojim na dva sveta istovremeno, uznemiravala me je preko svake mere. To je bilo jedno od Konekoinih pitanja. Ma koliko ja

otpisivao to kao nemoguće po svim zakonima temporalnosti, nisam mogao sprečiti sebe da zamišljam da je ipak moguće i da sada na Hainu živi drugi ja, koji će doći kroz osamnaest godina u Udan i ovde zateći samoga sebe. Moje sadašnje postojanje na Ou jednako je nemoguće.

Pošto su me takve misli mnogo namučile, dosetio sam se da ih zamenjujem drugačijom slikom: mali vrtlozi vode protiskuju se između dve stene, gde je struja vrlo jaka, malčice uzvodno od našeg bazena za plivanje, na Orou. Zamišljao sam kako se ti vrtložići stvaraju i rastvaraju, štaviše odlazio sam do reke, sedeo tamo i gledao ih. A oni kao da su držali u sebi rešenje mog pitanja, rastakali ga dok su se i sami beskrajno rastakali i pojavljivali.

Ali osećanje dužnosti i obaveze, kod moje majke, nije moglo biti ublaženo sitnicama kao što je nemogućnost da čovek živi isti život dva puta.

"Trebalo bi da pokušaš da im kažeš", rekla je.

Bila je u pravu. Ako se moje dvojno transilijencijsko polje uspostavilo kao samostalna i trajna pojava, onda je to stvar od velikog značaja za nauku o vremenu, a ne samo za mene. Zato sam pokušao. Pozajmio sam ogromnu, zapanjujuću svotu gotovog novca iz zaliha našeg gazdinstva, otišao gore u Ran, iznajmio ekranski ansibl za transmisiju dugu pet hiljada reči, i poslao poruku mojoj upravnici studija u školi Ekumena, nastojeći da objasnim zašto nisam stigao na studije kad sam primljen - ako, zapravo, stvarno nisam stigao.

Pretpostavljam da je to ona 'ispresavijana poruka' ili 'javljanje duhova' koje su mi pokazali i zatražili da rastumačim, kad sam bio student prve godine kod njih. Neki delovi onog što je stiglo su besmislice, a neke reči su verovatno uskočile iz one druge, maltene istovremene emisije, ali zapažaju se delovi mog imena, kao i pojedine reči koje mogu biti odlomci moje duge poruke - neki preokrenuti, a neki ne: (Ti)oku( )n(an), H(a)id(eo), problem, (č)urten ili retu(r)n, vreme, stiga(o).

Smatram da je zanimljivo da su primaoci poruka u centru za ansibl upotreбили reč 'ispresavijano' za temporalno poremećenu poruku, a Gvoneš tu istu reč za nepravilnost ili 'nabor' u mom čurtenskom polju. Zapravo je polje ansibla nailazilo na rezonantni otpor, stvoren desetogodišnjom anomalijom u čurtenskom polju, pa se zbog toga poruka preklopila sama u sebe, zgužvala, prevrnula unatraske i većim delom izbrisala. U tom trenutku je, po implikacijama Tiokunanovog dvostrukog polja, postojanje mene na Ou koji poruku šaljem bil istovremeno sa postojanjem mene na Hainu u trenutku pristizanja

poruke. Postojao je jedan ja koji šalje i jedan ja koji prima. Pa ipak, dokle god se nepravilnost polja održavala kao pojava zatvorena u svoju sopstvenu 'kapsulu', ta istovremenost je bila doslovno jedna tačka, jedna ista, prelazak ostvaren, ali bez ikakvih daljih posledica po čurtensko polje i po polje ansibla.

Slika koja bi dočarala ovakav slučaj u čurtenskom polju mogla bi biti sledeća: reka meandrira u obliku latiničnog slova S, po ravnicima nastaloj upravo taloženjem njenih nanosa; ali krivine tog S postaju sve jače, sve dublje, i najzad matica na jednom mestu provali obalu i poteče u pravoj liniji, a cela jedna krivina od S ostane po strani, kao voda-mrtvaja, ni sa čime povezana; jezerce, zapravo. U ovoj analogiji, ostao bi ipak jedan curak vode (naime, taj ostatak poruke ansiblom koji se nekako probio do Haina) kao jedina (osim mojih uspomena) veza između mrtvaje i novog toka reke.

Ali mislim da bi istinitija bila slika vrtloga u toku reke, koji se pojavljuju, pa opet pojavljuju. Isti? Ne isti?

Prvih nekoliko godina mog braka, dok je moje znanje fizike još bilo u dobrom stanju i upotrebljivo, radio sam na matematici jednog eventualnog objašnjenja. Vidi 'Pripreme beleške za teoriju rezonantne interferencije u udvojenom ansibl-čurten polju' koje čine Dodatak 1 ovom dokumentu. Shvatam da je moje objašnjenje po svemu sudeći nebitno, pošto na ovom delu toka reke ne postoji nikakvo Tiokunanovo polje. Ali nezavisan istraživački pristup iz neočekivanog pravca može biti koristan. Takođe mi je srcu blizak, jer je to moje poslednje bavljenje temporalnom fizikom. Sa velikim zanimanjem pratim, evo već nekoliko godina, čurtenska istraživanja, ali posao kojim se u životu bavim je u vinogradima, kanalima za odvodnjavanje, u gajenju jamaa, podizanju i obrazovanju dece, u Raspravama, i u pokušajima da naučim kako se golim rukama hvata riba.

Dok sam pripremao moj poslednji naučni rad (Dodatak 1), došao sam do matematičkih i fizičkih dokaza da je ono postojanje u kome sam otputovao na Hain i postao temporalni fizičar specijalizovan za transilijenciju sada stvarno enkapsulovano (i presavijeno, i izbrisano) čurtenskim efektom. Ali nikakva hrpa teorije niti dokaza nije uspevala da sasvim dotuče moju brigu, moj strah - koji se povećao posle četvoroženidbe, i dalje povećavao sa rođenjem svakog našeg deteta - strah da postoji još jedna raskrsnica do koje ću tek stići. Mogao sam ja zamišljati slike o rekama i kovitlacima vode koliko god sam hteo, ali nisam mogao dokazati da se enkapsulacija neće, u trenutku transilijencije, preokrenuti. Ostajala je mogućnost da kad dođe dan

moga čurtenovanja sa Ve Porta na Ran ja rasturim, izgubim, izbrišem svoj brak, našu decu, sav moj ovaj život u Udanu, da sve ovo zgužvam kao cedulju i hitnem u koš za otpatke. Bila mi je nepodnošljiva ta misao.

Konačno sam o njoj progovorio mojoj Isidri, od koje sam, u celom životu, samo jednu stvar sakrio.

"Ne", rekla je ona posle dugog razmišljanja. "Ne verujem da to može biti. Postojao je jedan razlog, zar ne, tvog povratka ovamo."

"Ti", rekoh.

Osmehnula se predivno. "Da", rekla je, a posle nekog vremena dodala: "I Sota, i Koneko, i naše imanjenje... Ali ne bi bilo razloga da se vratiš na onu stranu, a?"

Dok je to govorila, držala je u naručju našu usnulu bebu; sad je prislonila obraz uz malu, svilenastu glavu.

"Osim, možda, tvog rada tamo", reče. Pogleda me, sa malo čežnje u očima. Njeno poštenje zahtevalo je da ja odgovorim podjednako pošteno.

"Ponekad mi nedostaje", rekao sam. "Znam to. Ono što nisam znao bilo je da mi nedostaješ ti; a upravo od toga sam umirao. I umro bih, nikad ne saznajući zašto, Isidri. U svakom slučaju, bilo je sve naopako - čitav moj rad bio je pogrešan."

"Kako pogrešan, kad te je vratio u Udan?" reče ona, a ja ostah bez odgovora na to.

Kad je počelo objavljivanje vesti o čurtenskoj teoriji, pretplatio sam se na sve što je Središnja biblioteka Oa primala, a pazio sam naročito i na sva istraživanja čurtena u Školi Ekumena na Veu. Ukupni napredak istraživanja bio je tačno kao što sam zapamtio, tri godine brzih uspeha, a onda naletanje na 'tvrde džombe'. Ali nigde ni pomena o ma kakvom istraživačkom radu nekog Tiokunana Hideoa. Niti je iko razrađivao neku teoriju stabilizovanog dvostrukog polja. Niti postavio instalaciju za čurtensko polje u Ranu.

Konačno dođe zima moje posete gazdinstvu, i sam dan te posete; priznaću da je to, protivno svim razlozima razuma, bio rđav dan. Osećao sam talase krivice i mučnine. Počeo sam sav da ceptim dok sam se prisećao kakav je bio Udan prilikom te moje posete: Isidri udata za Hedrana, a ja samo gost.

Zapravo je Hedran, cenjeni putujući stručnjak za Rasprave, nekoliko puta dolazio u naše selo. Isidri je predlagala da ga pozovemo da neko vreme stanuje u Udanu. Ja sam stavio zabranu na taj predlog, i objasnio ovako: on jeste brilijantan nastavnik, ali ima nešto u njemu što mi se ne

sviđa. Dobio sam jedan sev, postrance, iz Sidinih bistrih, tamnih očiju: Ljubomorani? Suzbila je osmeh. Kad sam pričao njoj, i mojoj majci, o mom 'drugom životu', prečutao sam i prikrivio samo tu jednu stvar: posetu Udanu te zime. Nisam želeo reći mojoj majci da je u 'drugom životu' bila veoma bolesna. Niti Isidri da je u 'drugom životu' Hedran postao njen muž Večeri, a ona ostala bez ijednog rođenog deteta. Možda sam pogrešio, ali činilo mi se da nemam prava da govorim te stvari, da one nisu moje za govorenje.

Zato Isidri nije mogla znati da sam osećao manje ljubomoru, a više krivicu. To znanje sam utajio od nje. A Hedranu sam uskratio život sa Isidri, sa dragom radošću, sa središtem, sa životom mog života.

Ili sam ipak podelio Isidri sa njim? Nisam to znao, ne znam ni sada.

Taj dan je minuo kao i svaki drugi, osim što se jedna Suudijeva kćerka strmeknula sa drveta i slomila lakat. "Sad bar znamo da se neće udaviti", rekla je Tubdu i zah-hi-hi-hripala.

Onda je došao i datum koji sam video na terminalu one noći u Novom krilu, a posle sam onoliko plakao ne znajući zašto. Nešto kasnije, i datum mog transilijencijskog povratka u Ve sa bocom Isidrinog vina za Gvoneš. I najzad, juče, juče sam ušao u čurtensko polje na Veu, a iz njega izišao osamnaest godina ranije na Ou. Proveo sam tu noć, kao što pokatkad činim, u svetilištu. Polako su proticali sati; pisao sam, upražnjavao veru, meditirao i spavao. I probudio se pored bazenčića tihe vode.

Šta je sada: nadam se, eto, da će stabili prihvatiti ovaj izveštaj od jednog seljaka za koga nikad nisu čuli i da će inženjeri transilijencije moći da ga usvoje kao, bar, fusnotu koju će pribeležiti uz svoje opite. Nema sumnje da je moj izveštaj teško proveriti, jer jedini dokazi su moja časna reč i moje poznavanje čurtenske teorije koje se maltene ni na koji drugi način ne može objasniti. Gvoneši, koja me ne poznaje, šaljem izraze poštovanja i nadu da će ona ceniti časnost moje namere.